

สำนักงานบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ระดับการประเมินคุณภาพ

☐ ดีเยี่ยม

☒ ดีมาก

☐ ดี

☐ ปานกลาง

การจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างผสมผสานในกลุ่มน้ำตามลักษณะภูมิสังคม

กรณีศึกษา: กลุ่มน้ำแม่สอย ตำบลแม่สอย อำเภอจอมทอง

จังหวัดเชียงใหม่

ว่าที่ร้อยตรี ณรงค์ศักดิ์ กุญชรปัทมภ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน
สำนักงานบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยแม่โจ้

พ.ศ. 2552

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้

ใบรับรองวิทยานิพนธ์
สำนักงานบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน

ชื่อเรื่อง

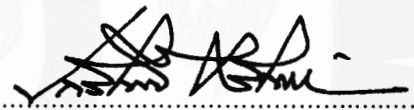
การจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างผสมผสานในลุ่มน้ำตามลักษณะภูมิสังคม
กรณีศึกษา: ลุ่มน้ำแม่สอย ตำบลแม่สอย อำเภอจอมทอง
จังหวัดเชียงใหม่

โดย

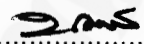
ว่าที่ร้อยตรี ณรงค์ศักดิ์ คุณปลื้มภัก

พิจารณาเห็นชอบโดย

ประธานกรรมการที่ปรึกษา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ ศรีเงินยวง)
วันที่ 29 เดือน 12 พ.ศ. 52

กรรมการที่ปรึกษา

(อาจารย์ ดร.สมคิด แก้วทิพย์)
วันที่ 29 เดือน 12 พ.ศ. 52

กรรมการที่ปรึกษา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วสันต์ จอมภักดิ์)
วันที่ 29 เดือน 12 พ.ศ. 52

ประธานกรรมการประจำหลักสูตร

(รองศาสตราจารย์ ดร.ปราโมช ศีตะโกเศศ)
วันที่ 30 เดือน 12 พ.ศ. 52

สำนักงานบัณฑิตศึกษารับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์ ดร.เทพ พงษ์พานิช)
ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา
วันที่ 15 เดือน 1 พ.ศ. 2552

ชื่อเรื่อง	การจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างผสมผสานในกลุ่มน้ำตามลักษณะภูมิสังคม กรณีศึกษา: กลุ่มน้ำแม่สอย ตำบลแม่สอย อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่
ชื่อผู้เขียน	ว่าที่ร้อยตรี ณรงค์ศักดิ์ คุญปัทมภ์
ชื่อปริญญา	วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน
ประธานกรรมการที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ ศรีเงินขวง

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างผสมผสานในกลุ่มน้ำแม่สอยตามลักษณะภูมิสังคม ตำบลแม่สอย อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษารูปแบบและการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลแม่สอยในการจัดการทรัพยากรกลุ่มน้ำแม่สอย โดยใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้นำชุมชน ประชาชนตำบลแม่สอย คณะกรรมการ รวมถึงองค์กรในท้องถิ่น จำนวนทั้งสิ้น 385 ตัวอย่าง และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (content analysis) ข้อมูลเชิงประจักษ์ (empirical data) การใช้สถิติเชิงพรรณนาจำแนกค่าความถี่ ร้อยละ ของความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความคิดของชุมชนตำบลแม่สอย กับการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในกลุ่มน้ำแม่สอยของชุมชนตำบลแม่สอย บนพื้นฐานกรอบแนวคิดของทฤษฎีหลักการจัดการกลุ่มน้ำ ปรัชญา แนวพระราชดำริและทฤษฎีการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ ทฤษฎีการมีส่วนร่วม มติคณะรัฐมนตรีและนโยบาย แผนยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการกลุ่มน้ำของรัฐบาล

ผลจากการศึกษาเชิงลึกพบว่า พระอริการพงษ์ศักดิ์ เศรษฐมโ ประธานมูลนิธิธรรมนาถ พระสงฆ์ผู้มีบทบาทสำคัญเป็นผู้นำราษฎรตำบลแม่สอยร่วมกันฟื้นฟูพื้นที่ป่าแม่สอยให้กลับมามีสภาพเป็นป่าธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์และมีน้ำใสสะอาดตลอดปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2529-2540 โดยให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการควบคุมและป้องกันไฟป่าที่เกิดขึ้น ในช่วงเวลาดังแต่เดือนมกราคม-พฤษภาคม ของทุกๆ ปี จะจัดให้มีชุดทำแนวกันไฟ ชุดลาดตระเวนป้องกันและเผ่าระวังไม่ให้ไฟป่าเกิดขึ้น ซึ่งมูลนิธิธรรมนาถได้ให้การสนับสนุนงบประมาณดำเนินการมาโดยตลอด

ต่อมาจนถึง ปลายปี พ.ศ. 2548 คณะกรรมการมูลนิธิธรรมนาถได้มีการพูดคุยปรึกษากับหัวหน้าอุทยานแห่งชาติออบหลวง สำนักอนุรักษ์ดินน้ำ หน่วยป้องกันไฟป่า ฝ่ายทหารในพื้นที่ และผู้นำของตำบลแม่สอย จึงมีความเห็นพ้องต้องกันให้จัดตั้ง “คณะกรรมการจัดการพื้นที่

ป่าลุ่มน้ำแม่สอย ตำบลแม่สอย อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่” ขึ้น เพื่อเป็นกลไกในการจัดการดูแลป่าต้นน้ำแม่สอยร่วมกับทางราชการ นักวิชาการ มูลนิธิหรือภาคเอกชน แสวงหาความร่วมมือและการสนับสนุนจากแหล่งทุนและภาคส่วนอื่น ๆ ด้วย รวมทั้งจะเป็นตัวแทนของชุมชนตำบลแม่สอย จัดทำแผนชุมชนและร่วมกันกำหนดทิศทางการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างผสมผสานในลุ่มน้ำแม่สอยตามลักษณะภูมิสังคม ให้สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน

รูปแบบการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอย ตำบลแม่สอย อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ มีการพัฒนามาเป็นลำดับจนกระทั่งมาเป็น “คณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่สอย” องค์กรที่ประกอบด้วยภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคประชาชนและหน่วยงานราชการ แสดงให้เห็นถึงรูปแบบการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำแม่สอยอย่างมีรูปแบบและมีทิศทางชัดเจน ในด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอยพบว่า ประชากรกลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมระดับปานกลางในการติดตามและประเมินผลการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอย การฟื้นฟูอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอย การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ และการคิดค้นปัญหาและวางแผนการจัดการ มีค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก (WMS) เท่ากับ 1.85, 1.79, 1.70 และ 1.67 เรียงค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก (WMS) จากมากไปหาน้อยตามลำดับ สรุปได้ว่าผลรวมของประชากรกลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมระดับปานกลางในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอย ที่ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก (WMS) เท่ากับ 1.75

นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างยังมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อต้นทุนความคิดของชุมชนแม่สอยในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำ มีระดับความสำคัญของปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อต้นทุนความคิดของชุมชนแม่สอยในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ทั้ง 8 ด้าน ที่ระดับมากที่สุดตามค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก (WMS) ตั้งแต่ค่า 4.60 – 4.43 จากมากไปหาน้อย สรุปผลรวมของประชากรกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อต้นทุนความคิดของชุมชนแม่สอย ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอย มีระดับมากที่สุดที่ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก (WMS) เท่ากับ 4.51 ซึ่งแสดงให้เห็นถึงศักยภาพและความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างผสมผสานในลุ่มน้ำแม่สอยตามลักษณะภูมิสังคมได้เป็นอย่างดี สามารถนำไปใช้เป็นแม่แบบและแนวทางดำเนินการในชุมชนอื่น ๆ โดยการจัดตั้งคณะกรรมการฯ และจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำสาขาย่อยอื่น ๆ ที่เหมาะสมต่อไปในอนาคต

Title	Integrated Forest Resource Management in Watershed Based on Geosocial Characteristics: A Case Study of Mae Soi Watershed, Chom Thong District, Chiang Mai Province
Author	Acting Sub Lt. Narongsak Kunupatum
Degree of	Master of Science in Geosocial Based Sustainable Development
Advisory Committee Chairperson	Assistant Professor Dr. Kriangsak Sri-ngernyuang

ABSTRACT

The purpose of this study was to investigate the pattern and participation in the integrated forest resource management in Mae Soi watershed based on geosocial characteristics at Mae Soi watershed, Chom Thong district, Chiang Mai province. Pattern and Community participation in Mae Soi watershed Management were investigated. A set of questionnaires and in-depth interview were employed of data collection. This was administered with a sample of 385 respondents community leaders, people living in Mae Soi, committee and local organizations. Obtained data was analyzed by using content analysis, empirical data, description statistics for finding frequency and percentage of opinion about important factors effecting the perception of Mae Soi community towards forest resource management in Mae Soi watershed. This was based on the concept of the watershed management theory, the Royal initiatives and the theory of forest conservation and rehabilitation of the King and the Queen of Thailand, the cabinet resolution and policy and the strategic plan related to watershed management of the government.

Results of the study revealed that Venerable Phra Phongsak Tejadhammo, the chairman of Dhammanaat foundation, had played important roles as the head of people in Mae Soi district in the rehabilitation of Mae Soi forest between 1986 to 1997. He held the importance on the control and prevention of forest which usually during January-May of every year. During January-May of every year the people of Mae Soi district would set a group of people to construct a line of fire defense and to be fire prevention patrol. The Dhammanaat foundation had been financial supporting by concerned agencies. In the late of 2005, the Dhammanaat foundation

committee had consulted with the chief of Ob-Luang National park, the office of source of water resource conservation, the fire prevention unit, soldier section in the area and leaders of Mae Soi district like district head, village heads, chief of the District Administrative Organization, monk district Dean, the abbot of Wang Nam Yard Temple, forest protection volunteers, teachers of all school in the district, housewife group, youth group, etc. According to informal interview or formal discussion with concerned parties for many times from December 2005 to August 2006, they agreed to establish the "Committee for the management of the forest in Mae Soi watershed, Mae Soi sub-district, Chom Thong district, Chiang Mai province." This was aimed to be the mechanism for the management of the forest in Mae Soi watershed together with concerned parties such as government agencies, academicians, foundation or private sectors. This was done by the collaboration and support among fund sources and other sectors. Besides, it could be the representative of the community of Mae Soi district for community planning and mutual working for the concrete determination of direction on the management of sub-watershed resource management.

The pattern of the integrated forest resource management in watershed based on geosocial characteristics at Mae Soi watershed, Chom Thong district, Chiang Mai province was developed step by step to be the Steering Committee at the present. It consisted of many participants; People and Private Organizations (PPOs), Government Organizations (GOs), etc. It showed that, the participation in the forest resource management in Mae Soi watershed had clear concrete and correct direction. It was founded that the respondents had sometimes participated in the forest resource management at Weight Mean Score (WMS) 1.75 and the total opinion about the 8 key factors per the Mae Soi communities' opinion capital were Weight Mean Score (WMS) 4.51.

It was found that the respondents had a moderate level of the participation in monitoring and evaluating the outcome of forest resource management, forest resource conservation and rehabilitating, exploitation of forest resource and problem finding and management planning with the weight mean scores of 1.85, 1.79, 1.70 and 1.67 respectively. As a whole they had a moderate level of forest resource management with a weight mean score of 1.75. Besides, it was found the respondents had a high level of opinion about important factors effecting opinion capital of Mae Soi community on forest management in watershed with a

weight mean score of 4.60-4.43 (4.51 on average). This implied that Mae Soi community had high potential in integrated forest resource management. Also, it can be used as a model and guideline for other communities in an appropriate management of forest resource in watershed in the future.

กิตติกรรมประกาศ

ผลงานการวิจัยครั้งนี้สำเร็จได้ด้วยความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่าย ภายใต้การชี้แนะ และความกรุณาจาก ผศ.ดร.เกรียงศักดิ์ ศรีเงินขวง อาจารย์ ดร.สมคิด แก้วทิพย์ และ ผศ. ดร.วสันต์ จอมภักดี คณะกรรมการที่ปรึกษานักศึกษาหลักสูตรปริญญาโทสาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณพระอธิการพงษ์ศักดิ์ เตชธัมโม ประธานมูลนิธิธรรมนาถ อาจารย์พิพัฒน์ มะโนรัตน์ ผู้อำนวยการและคณะครูโรงเรียนบ้านปากกล้วยพัฒนา นายธีระชัย สมพร กำนันตำบลแม่สอยและประธานคณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่สอย มหาวิทยาลัยแม่โจ้แพร่ – เฉลิมพระเกียรติ ที่ได้กรุณาให้โอกาสผู้วิจัยในการนำเสนอผลงานวิจัย ตลอดจนบุคลากรทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์แก่ผู้วิจัยเป็นอย่างดี

วิจัยฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน ภาควิชาผลิตภัณฑ์การเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ นอกจากนี้ยังเป็นการประมวลองค์ความรู้ทั้งหมดของหลักสูตร มาบูรณาการใช้ในการศึกษาพื้นที่จริงโดยการทำวิจัยในลักษณะของ Operation Research หรือ Action Research เพื่อให้ผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษาเรียนรู้ในพื้นที่ศึกษาจริง ตามหัวข้อวิจัยที่ผู้วิจัยมีความสนใจเป็นอย่างยิ่ง โดยได้นำองค์ความรู้จากการศึกษาเรียนรู้ในชั้นเรียน ไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาและนำไปประมวลผลการศึกษาวิจัย ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยหัวข้อเรื่อง “การจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างผสมผสานในลุ่มน้ำตามลักษณะภูมิสังคม กรณีศึกษา: ลุ่มน้ำแม่สอย ตำบลแม่สอย อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่”

ผลจากการศึกษาวิจัย ทำให้นักศึกษาสามารถใช้องค์ความรู้ทั้งหมดในการค้นคว้าและแก้ไขปัญหาในการทำวิจัยได้อย่างครบถ้วน โดยผ่านกระบวนการปรึกษากับคณาจารย์ที่ปรึกษามาโดยตลอด ทำให้มีความเข้มข้นของการเรียนการศึกษหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืนอย่างแท้จริงและมีความสมบูรณ์ยิ่ง เป็นประโยชน์ต่อชุมชน สังคมและสาธารณชนต่อไป

อานิสงส์ใด ๆ ทั้งปวงที่เกิดขึ้นจากผลงานวิจัยครั้งนี้ อันจะทำให้เกิดคุณประโยชน์ต่อบุคคล ประชาชน ชุมชน สังคม หน่วยงาน/องค์กรใด ๆ ก็ตาม เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาความสงบสุขของประเทศไทย ขอผลอานิสงส์ผลบุญดังกล่าวโปรดคลงบันดาลให้บิดามารดา ครู อุปัชฌาย์อาจารย์และผู้มีพระคุณทั้งหลาย ประสพแต่ความสุขความเจริญตลอดไปด้วยเทอญ

ท้ายที่สุดผู้วิจัยหวังว่า ผลของการทำวิจัยฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนในกลุ่มน้ำสาขาย่อยอื่น ๆ จะได้นำไปเป็นต้นแบบของการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างผสมผสานในกลุ่มน้ำตามลักษณะภูมิสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรม สามารถพัฒนารูปแบบของการจัดการอย่างต่อเนื่อง ให้เกิดประโยชน์ต่อการอนุรักษ์และความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรป่าไม้ในประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคตยาวนานเท่านั้น

ณรงค์ศักดิ์ คุณปลัมภัก

เมษายน 2552

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(3)
ABSTRACT	(5)
กิตติกรรมประกาศ	(8)
สารบัญ	(10)
สารบัญตาราง	(12)
สารบัญภาพ	(13)
สารบัญภาพผนวก	(14)
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	6
ขอบเขตในการศึกษาวิจัย	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
นิยามศัพท์	7
บทที่ 2 การตรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	9
ทรัพยากรป่าไม้และการจัดการลุ่มน้ำ	9
ทฤษฎีและกระบวนการมีส่วนร่วม	37
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	46
สมมติฐานในการวิจัย	51
บทที่ 3 วิธีการวิจัยและอุปกรณ์	53
สถานที่ดำเนินการวิจัย	53
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	55
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	56
วิธีดำเนินการวิจัย	57
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	58
การวิเคราะห์ข้อมูล	59
ระยะเวลาดำเนินการวิจัย	61

บทที่ 4 ผลการศึกษา	63
ส่วนที่ 1 ลักษณะประชากร เศรษฐกิจและสังคม	63
ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างผสมผสาน ในกลุ่มน้ำแม่สอย	72
ส่วนที่ 3 การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในกลุ่มน้ำแม่สอย	77
ส่วนที่ 4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อทุนความคิดของชุมชน แม่สอย	79
บทที่ 5 สรุปและอภิปราย	83
สรุปผล	83
อภิปราย	88
ข้อเสนอแนะ	91
ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป	94
บรรณานุกรม	95
ภาคผนวก	99
ภาคผนวก ก แบบสอบถามการวิจัย	100
ภาคผนวก ข ประมวลภาพกิจกรรม	116
ภาคผนวก ค เอกสารประกอบการวิจัย	128
ภาคผนวก ง ประวัติผู้วิจัย	198

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1 ข้อมูลประชากรตำบลแม่สอย อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่	54
2 สรุปผลการคำนวณประชากรตัวอย่างในกลุ่มประชากรเป้าหมายหลัก 7 หมู่บ้าน	56
3 ระยะเวลาดำเนินการศึกษา	61
4 ข้อมูลด้านประชากร	64
5 ข้อมูลด้านการศึกษา อาชีพและรายได้	65
6 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ	67
7 ข้อมูลด้านสังคม	69
8 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างผสมผสานใน ลุ่มน้ำแม่สอย	73
9 การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอย ของกลุ่มตัวอย่าง 385 ตัวอย่าง	77
10 การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอย ของกลุ่มตัวอย่าง 140 ตัวอย่าง	78
11 ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อต้นทุนความคิดของชุมชนแม่สอยในการจัดการทรัพยากร ป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอย	79
12 ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อต้นทุนความคิดของกลุ่มประชากรตัวอย่าง 140 ตัวอย่าง ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอย	81

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	52
2 แสดงแผนที่ลุ่มน้ำแม่สอย ตำบลแม่สอย อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่	53
3 แสดงผังโครงสร้างการบริหารงานคณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่สอย ต.แม่สอย อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่	85
4 แสดงผังโครงสร้างคณะกรรมการดำเนินงานพื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่สอย (29 คน)	86
5 แสดงผังโครงสร้างและความสัมพันธ์ของคณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่าลุ่มน้ำ ต.แม่สอย อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่	87

สารบัญภาพผนวก

ภาพผนวก	หน้า
1	รูปภาพแสดงการประชุมกลุ่มผู้นำชุมชนแม่สอยจำนวน 14 หมู่บ้านและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง 117
2	รูปภาพแสดงการประชุมกลุ่มผู้นำชุมชนตำบลแม่สอย 14 หมู่บ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 118
3	รูปภาพแสดงการสัมภาษณ์พระอธิการพงษ์ศักดิ์ เตชธัมโม เมื่อวันที่ 6 สิงหาคม 2549 119
4	รูปภาพพ่อหลวงเผ่า ชาราวโรคม ผู้ใหญ่บ้านปากกล้วยพัฒนา หมู่ที่ 14 119
5	รูปภาพกำนันธีระชัย สมพรประธานคณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่าแม่สอย 119
6	รูปภาพแสดงการเลือกตั้งคณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่าแม่สอย วันที่ 25 ธันวาคม 2550 ณ ที่ทำการ อบต.แม่สอย อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่ 120
7	ผู้วิจัยมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งคณะกรรมการฯ และร่วมประชุมแบบสังเกตการณ์ 120
8	การเข้าพื้นที่เพื่อสำรวจและเก็บข้อมูลภาคสนามสภาพภูมิประเทศป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอย 121
9	การเข้าพื้นที่เพื่อสำรวจและเก็บข้อมูลภาคสนามสภาพภูมิประเทศป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอย 122
10	การเข้าพื้นที่เพื่อสำรวจและเก็บข้อมูลภาคสนามสภาพภูมิประเทศป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอยและเส้นทางไปหมู่บ้านปากกล้วยพัฒนา หมู่ที่ 14 123
11	รูปภาพแสดงไฟป่าและหมอกควันที่เกิดไฟไหม้ป่า 124
12	รูปภาพแสดงชาวบ้านปากกล้วยพัฒนาหมู่ที่ 14 กำลังช่วยกันดับไฟป่า 125
13	รูปภาพแสดงการเก็บข้อมูลระดับน้ำแม่สอย, แม่ทิมและแม่ปือก 126
14	รูปภาพแสดงสภาพป่าไม้และเศษใบไม้แห้งเคียน ช่วงเดือนมีนาคม 2552 127
15	รูปภาพแสดงหมอกควันจากไฟป่าปกคลุมผืนป่าไม้แม่สอย ช่วงเดือนมีนาคม 2552 127

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ป่าไม้ คือ ทรัพยากรที่อำนวยประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่สิ่งมีชีวิต ถือเป็นหัวหน้ากลุ่มทรัพยากรธรรมชาติที่มีหน้าที่รักษาสมดุลควบคุมสภาพดินฟ้าอากาศให้อยู่ในสภาพปกติ รักษาต้นน้ำลำธาร ความชุ่มชื้นให้แก่ดิน เป็นแหล่งรวมพืชพันธุ์ พืชยาชาติ แหล่งอาหาร และที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย ซึ่งหากสามารถมีต้นไม้หรือป่าจำนวนมากก็จะทำให้ทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ เพิ่มจำนวนหรืออุดมสมบูรณ์มากขึ้น ในทางตรงข้ามถ้าป่าลดจำนวนลง ยิ่งน้อยเท่าไรความสามารถในการควบคุมทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ ก็จะลดลง หรือขาดแคลนตามไปด้วยในที่สุด ดังนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงมุ่งมั่นที่จะเพิ่มจำนวนของป่าไม้ให้มากขึ้นเพื่อเกื้อกูลแก่ธรรมชาติอื่นๆ ได้แก่ น้ำ ดิน และเอื้อประโยชน์ต่อมนุษย์พร้อม ๆ กัน (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2549)

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้จำแนกป่าไม้ในประเทศไทยออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ป่าผลัดใบและป่าไม่ผลัดใบ ซึ่งจำแนกตามลักษณะของพรรณไม้ และลักษณะภูมิศาสตร์ตามความสูงจากระดับน้ำทะเลได้เป็น 5 ชนิด คือ ป่าดงดิบ ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง (ป่าแดง) ป่าชายหาด และป่าสนเขา

ภาคเหนือของประเทศไทยได้ชื่อว่ามีป่าไม้อุดมสมบูรณ์ที่สุด เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ เป็นเทือกเขาสูงสลับซับซ้อน ป่าไม้สำคัญของภาคเหนือ ได้แก่ ป่าเบญจพรรณกับป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ เป็นป่าที่มีไม้ใหญ่ขึ้นอยู่หนาแน่น ไม้ที่สำคัญที่มีชื่อเสียงทั่วโลกคือ ไม้สัก สำหรับป่าเต็งรัง ป่าแพะ ป่าแดงหรือป่าโคก พบมากที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ 80 เปอร์เซ็นต์ของป่าชนิดต่าง ๆ ที่มีอยู่ในภาคนี้ทั้งหมด นอกจากนี้ยังพบทั่วไปในภาคเหนือ ป่าเต็งรัง เป็นป่าโปร่ง ประกอบด้วยต้นไม้ผลัดใบขนาดกลางและขนาดเล็กขึ้นห่าง ๆ กระจัดกระจายไม่ค่อยแน่นทึบ พื้นป่ามีหญ้าและไม้กระเจาพวกไม้เผือก ไม้โจด ขึ้นทั่วไป มีลูกไม้ค่อนข้างหนาแน่น ทุกปีจะมีไฟป่าเกิดขึ้นเป็นประจำ ทำให้ลูกไม้บางส่วนถูกไฟไหม้ตายทุกปี จนกว่าลูกไม้นั้น ๆ จะสะสมอาหารไว้ในรากได้เพียงพอ จึงจะเติบโตขึ้นสูงพ้นอันตรายจากไฟป่าได้ ป่าอื่น ๆ ในภาคเหนือ ได้แก่ ป่าดิบเขา และป่าสนเขาซึ่งขึ้นอยู่ในที่สูง ป่าภาคเหนือเป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธารที่สำคัญของประเทศ เพราะลักษณะการกำเนิดต้นน้ำในประเทศไทยเกิดมาจากแหล่งตาน้ำมากมายบนหุบเขา น้อยใหญ่ในพื้นที่ป่าระดับสูงซึ่งรองรับน้ำซับจากพื้นป่าด้านบนที่อุดมไปด้วยสารอินทรีย์จากการ

ทับถมของซากใบไม้กิ่งไม้มานาน สายน้ำเล็กเหล่านี้หลายร้อยหลายพันสายค่อยๆ รินไหลลงสู่ที่ต่ำอย่างช้า ๆ แล้วรวมกันเป็นลำธาร ลำห้วย จนกระทั่งไหลลงสู่แม่น้ำ เกิดเป็นแม่น้ำสายหลักสำคัญต่าง ๆ ในประเทศ โดยเฉพาะแม่น้ำ ปิง ยมและน่านในภาคเหนือที่เป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำเจ้าพระยาหล่อเลี้ยงสรรพชีวิตในลุ่มน้ำที่สำคัญที่สุดของประเทศมานับนาน

แต่ในช่วงเวลาหลายปีที่ผ่านมา ป่าไม้ในภาคเหนือได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงจากกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ การสัมปทานป่าไม้จำนวนมากของบริษัทค้าไม้ข้ามชาติ การถูกชาวเขาและราษฎรพื้นเมืองพากันหักร้างถางพงเพื่อใช้พื้นที่เป็นที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน ตลอดจนการขยายกิจกรรมการตัดและค้าไม้ของนายทุน เนื้อที่ป่าจึงเหลือน้อยลงทุกที จากสถิติของกรมป่าไม้ในปี พ.ศ. 2547 ปรากฏว่าภาคเหนือมีเนื้อที่ป่าเหลืออยู่ ร้อยละ 54.27 ของเนื้อที่ภาค

ปัญหาสำคัญอันหนึ่งที่เกิดขึ้นในภาคเหนือและเป็นผลกระทบมาจากการสูญเสียพื้นที่ป่าต้นน้ำ คือปัญหาการขาดแคลนน้ำใช้ โดยเฉพาะในภาคการเกษตรที่ต้องการน้ำเป็นปริมาณมากในแต่ละปีเนื่องจากเกษตรกรรมยังคงเป็นอาชีพหลักของประชากรในพื้นที่ รวมทั้งปัญหาการขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภคซึ่งนับวันจะทวีความรุนแรงขึ้นทุกปี นอกจากนี้ปัญหาการขาดแคลนน้ำในภาคเหนือยังนำไปสู่ปัญหาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องอีกมากมายในหลายด้าน ทั้งปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การเสื่อมโทรมของระบบนิเวศต่าง ๆ ในลุ่มน้ำ ตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ การสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ดินและสัตว์ป่า ปัญหาด้านสุขภาพ เช่น การแพร่ระบาดของโรคที่เกี่ยวข้องกับทางเดินอาหารในฤดูแล้ง ปัญหาความขัดแย้งในสังคมจากการแย่งชิงน้ำ เช่น ปัญหาการเข้าถึงแหล่งน้ำของภาคอุตสาหกรรมที่นำไปสู่ความขัดแย้งกับภาคเกษตรกรรมและผู้ใช้น้ำในท้องถิ่น และปัญหาการแย่งชิงน้ำระหว่างประชากรในพื้นที่ต้นน้ำและปลายน้ำ ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน และเป็นผลกระทบมาจากการสูญเสียพื้นที่ป่าต้นน้ำ

แต่เนื่องจากการพัฒนาประเทศตลอดเวลาที่ผ่านมาได้ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อทรัพยากร สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศทางธรรมชาติ พื้นที่ป่าต่าง ๆ ทั่วประเทศรวมทั้งป่าลุ่มน้ำแม่สอยที่เคยอุดมสมบูรณ์ก็ได้รับผลกระทบนี้อย่างชัดเจน พื้นที่ป่าส่วนล่างของลุ่มน้ำแม่สอยที่เคยเป็นป่าสักและไม้มีค่าทางเศรษฐกิจหลายชนิด ถูกทำลายจากการสัมปทานป่าของบริษัทค้าไม้ต่างชาติเป็นระยะเวลานาน ช้างยังถูกชาวบ้านในพื้นที่เข้ามาตัดไม้เล็กที่เหลืออยู่เพื่อเผาถ่านและใช้พื้นที่ป่าอย่างไม่ยั่งยืน ในขณะที่บนพื้นที่ป่าด้านบนซึ่งเป็นป่าต้นน้ำ ชาวเขาเผ่าม้งเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยทำกินในบริเวณป่า เมื่อชุมชนมีประชากรเพิ่มขึ้นก็ขยายมีการเปิดป่า ตัดโค่นและเผาอย่างรุนแรงเพิ่มขึ้นทุก ๆ ปี เพื่อใช้พื้นที่ปลูกฝิ่น ข้าว และต่อมาเปลี่ยนเป็นพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยว เช่น กะหล่ำปลีและพืชเมืองหนาว ที่มีการใช้สารเคมีอย่างเข้มข้น ทำให้ป่าในลุ่มน้ำแม่สอยถูกทำลายอย่างหนัก ตกอยู่ในสภาพเสื่อมโทรมอย่างยิ่ง ส่งผลให้เกิดภัยแล้งติดต่อกันหลายปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปี พ.ศ. 2526 ได้เกิดวิกฤตการณ์ขาดน้ำอย่างรุนแรง น้ำไม่พอทำการเพาะปลูก

ชาวบ้านพื้นราบในตำบลแม่สอยหลายพื้นที่ปลูกข้าวไม่พอกิน สัตว์เลี้ยงล้มตายเกือบหมด สภาพที่กินทั่วไปในหมู่บ้านตอนล่างที่ใช้น้ำจากลำห้วยแม่สอยมีลักษณะแห้งแล้งจัดคล้ายทะเลทราย ประชาชนมีชีวิตที่แร้นแค้น

จากสาเหตุดังกล่าวในปี พ.ศ. 2528 ได้เกิดการตื่นตัวอย่างมากในการฟื้นฟูและอนุรักษ์พื้นที่ป่าในท้องถิ่น เกิดเป็นขบวนการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าลุ่มน้ำแม่สอยขึ้น โดยความร่วมมือของประชาชนตำบลแม่สอย กรมป่าไม้ กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช ซึ่งในปี พ.ศ. 2534 พื้นที่ป่าส่วนบนบางส่วนของป่าลุ่มน้ำแม่สอยซึ่งเป็นป่าต้นน้ำลำธารและเดิมมีสถานะเป็นเพียงป่าสงวนแห่งชาติ ได้รับการยกฐานะให้จัดตั้งเป็นส่วนหนึ่งของอุทยานแห่งชาติ ออบหลวง อยู่ภายใต้การคุ้มครองที่เข้มแข็งขึ้น ตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 (ศิริศักดิ์ มีเมธ, 2537) ต่อมา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 กิจกรรมการฟื้นฟูและอนุรักษ์พื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่สอย ก็ได้รับการสนับสนุนจาก มูลนิธิธรรมนาถเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาซึ่งเป็นองค์กรเอกชนในท้องถิ่นและจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศมาโดยตลอด พื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่สอยจึงค่อย ๆ ได้รับการฟื้นฟูสภาพขึ้นมาจนสามารถกลับมาเป็นป่าที่มีความชุ่มชื้น เอื้ออำนวยผลผลิตน้ำได้ดีขึ้นทั้งปริมาณและคุณภาพ ลำห้วยแม่สอยกลับมามีน้ำไหลตลอดทั้งปี มีความหลากหลายของพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์เพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ

วิธีการฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าลุ่มน้ำแม่สอย โดยสรุปคือในฤดูแล้งของทุกปี (มกราคม-พฤษภาคม) ชาวบ้านในตำบลแม่สอยรวมซึ่งตัวกันเป็นชมรมอนุรักษ์ป่าต้นน้ำแม่สอย จะช่วยกันทำแนวกันไฟและจัดเวรยามผลัดเปลี่ยนกันเฝ้าระวังและป้องกันไฟป่าทั้งในบริเวณป่าต้นน้ำส่วนบนและป่าส่วนล่าง พระอธิการพงษ์ศักดิ์ฯ ได้ให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการควบคุมและป้องกันไฟป่าที่เกิดขึ้น เพราะไฟป่าจะเผาทำลายต้นไม้และเมล็ดพันธุ์ไม่ให้มีการเจริญเติบโตและขยายพันธุ์เป็นสาเหตุให้พื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่สอยเสื่อมโทรมและถูกทำลายได้ในที่สุด (จากการสัมภาษณ์พระอธิการพงษ์ศักดิ์ เตชธัมโม ณ ถ้ำตุ้ม เมื่อวันที่ 6 สิงหาคม 2549) ในช่วงฤดูฝน (มิถุนายน-กันยายน) มีการปลูกป่าซ่อมเสริมร่วมกับหน่วยราชการ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ป่าไม้ โรงเรียนในท้องถิ่น โดยใช้กล้าไม้ที่เพาะจากเมล็ดพันธุ์พืชพื้นเมืองที่เก็บรวบรวมมาจากป่าใกล้เคียง รวมทั้งมีการวางระบบให้น้ำต้นกล้าที่ยังอ่อนทั่วบริเวณป่าส่วนบนด้วย นอกจากนี้ชมรมอนุรักษ์ฯ กรมป่าไม้และมูลนิธิธรรมนาถได้ร่วมกันจัดทำ โครงการหมู่บ้านป่าไม้จอมทอง 2 ในพื้นที่ป่าสงวนตอนล่างที่เสื่อมโทรม จัดสรรเป็นที่ทำกินให้กับราษฎรในตำบลแม่สอยที่ไม่มีที่ทำกินและเป็นการสำคัญในการรักษาป่าลุ่มน้ำแม่สอย ให้มีที่ทำกินมีรายได้เพียงพอและมีขวัญกำลังใจในการทำงาน รวมทั้งการจัดประชุมทำความเข้าใจระหว่างราษฎรพื้นราบและชาวเขาในชุมชนม้งที่อาศัยทำกินอยู่ในพื้นที่ต้นน้ำให้เห็นถึงอันตรายและผลเสียของการทำลายป่าต้นน้ำต่อพื้นที่ป่าและชุมชนพื้นราบ ตลอดจนการใช้หลักทางพุทธธรรมเข้ามาอบรมสมาชิกชมรมอนุรักษ์ป่าต้นน้ำแม่สอยและชาวตำบลแม่สอย ให้ความรู้

ความเข้าใจถึงความสำคัญของป่าต่อชีวิต เพื่อให้มีอุดมการณ์และจิตสำนึกที่เข้มแข็งในการรักษาป่าต้นน้ำ (มูลนิธิธรรมนาถ, 2530)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากระบวนการฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าต้นน้ำแม่สอยจะดำเนินการมาแล้ว 20 ปีแล้ว และประสบความสำเร็จในการทำให้มีพื้นที่ป่าที่อุดมสมบูรณ์กลับคืนมา โดยเฉพาะในพื้นที่ป่าต้นน้ำ รวมทั้งยังแสดงถึงความสำเร็จในการร่วมมือกันทำงานระหว่างภาคประชาชน ภาครัฐ ในท้องถิ่นและองค์กรเอกชน ตลอดจนการประสานความเข้าใจและความร่วมมือกันที่เพิ่มมากขึ้นตลอดเวลาระหว่างชาวบ้านพื้นราบและชาวเขบนพื้นที่สูงในป่าต้นน้ำก็ยังคงมีราษฎรบางส่วนที่ยังมีพฤติกรรมการตัดไม้ทำลายป่าและจุดไฟเผาป่าในลุ่มน้ำแม่สอยทุกปีด้วยเหตุผลต่างๆ เช่น เพื่อเปิดพื้นที่ทำกินใหม่หาของป่าเช่น เกือบเห็ด เกือบหน่อไม้ ผักหวาน ไช้ผดแดงและล่าสัตว์ การนำฝูงสัตว์เลี้ยงโค กระบือ เข้าไปเลี้ยงเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเวลาที่ผ่านไป หลังจากการริเริ่มกระบวนการฟื้นฟูอนุรักษ์ป่าลุ่มน้ำแม่สอย ชาวบ้านในตำบลแม่สอยรุ่นแรก ๆ ที่มีส่วนร่วมอย่างจริงจังจึงเริ่มลดบทบาทลง บางส่วนเริ่มแก่ชราไป มีผู้นำรุ่นใหม่ เกิดขึ้นเป็นรุ่น ๆ จิตสำนึกด้านความสำคัญของป่าและความจำเป็นที่ต้องรักษาและดูแลฟื้นฟูอนุรักษ์ แม้จะยังคงมีอยู่ แต่บางส่วนเริ่มจางหายไป ทั้งยังมีการเปลี่ยนแปลงเจ้าหน้าที่ภาครัฐในท้องถิ่นที่ร่วมงานกับชุมชน เช่นการเปลี่ยนหัวหน้าอุทยานแห่งชาติออบหลวงบ่อยครั้ง กระบวนการหลายท่านในมูลนิธิธรรมนาถที่มีบทบาทสำคัญมีอายุมากขึ้นและมีปัญหาเรื่องสุขภาพ จึงขาดการให้ศึกษาเพื่อพัฒนาระดับจิตสำนึกความคิดและความรู้ความเข้าใจอย่างสม่ำเสมอ (มูลนิธิธรรมนาถ, 2530)

จากการศึกษาวิเคราะห์และทบทวนบทบาทของภาคส่วนต่าง ๆ ในกระบวนการฟื้นฟูอนุรักษ์และดูแลรักษาป่าลุ่มน้ำแม่สอย ตลอดระยะกว่า 20 ปี ที่ผ่านมา ก็พบว่าแม้ว่าประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากวิกฤตการณ์น้ำในท้องถิ่นจะเป็นผู้ที่มีความคิดและลุกขึ้นมาร่วมมือกันดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ ในการฟื้นฟูอนุรักษ์เองตั้งแต่เริ่มต้น แต่เมื่อมีความช่วยเหลือและได้รับการสนับสนุนจากภาคส่วนอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและองค์กรเอกชนในด้านต่าง ๆ เช่น คำปรึกษาแนะนำ แนวทางการทำงาน การช่วยเหลือด้านกฎระเบียบข้อบังคับ เทคโนโลยีและองค์ความรู้ รวมทั้งการสนับสนุนด้านเงินทุน เข้ามาสู่กระบวนการมากขึ้น ประจวบกับเมื่อเวลาผ่านไปมีการเปลี่ยนรุ่นของผู้นำและแกนนำในชุมชนซึ่งมีความคิดและประสบการณ์แตกต่างไปจากกลุ่มที่ริเริ่มกระบวนการ การเปลี่ยนเจ้าหน้าที่และบุคลากรในภาคส่วนต่าง ๆ ในท้องถิ่น รวมทั้งการรุกเข้ามาของกระแสบริโภคนิยม ทำให้บทบาทในการดำเนินงานไม่ชัดเจนและเปลี่ยนแปลงไป หลายครั้งกิจกรรมบางส่วนกลับกลายเป็นภาพงานขององค์กรเอกชนหรือองค์กรรัฐเป็นเจ้าภาพแทนที่จะเป็นงานของชุมชนเอง บ่อยครั้งเข้าก็เกิดเป็นการพึ่งพิงองค์กรไปโดยปริยายทำให้ชุมชนเริ่มขาดความเข้มแข็งในกระบวนการฟื้นฟูอนุรักษ์ป่าลุ่มน้ำแม่สอย บทบาทของประชาชนเริ่มลดลงแม้ว่าจะยังคงมีส่วนร่วมอยู่ ทำให้เกิดปัญหาความยั่งยืนของงานด้านการฟื้นฟูอนุรักษ์ป่าในท้องถิ่นในอนาคต

นอกจากนี้ แนวโน้มการปรับนโยบายการจัดการทรัพยากรป่าไม้ลุ่มน้ำของรัฐในปัจจุบันโดยเปลี่ยนนโยบายมาเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ เน้นการมีส่วนร่วมจากชุมชนในการดูแล เช่น การที่มีมติคณะรัฐมนตรีเห็นชอบ โครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ 27 กรกฎาคม 2547 และ โครงการนำร่องการจัดการอุทยานอย่างมีส่วนร่วม 2547-2551 แสดงให้เห็นว่าประชาชนในท้องถิ่นยังคงเป็นภาคส่วนที่สำคัญในกระบวนการดูแลรักษาและอนุรักษ์พื้นที่ป่าโดยให้ความสำคัญของป่าในด้านการเป็นทรัพยากรของชาติโดยส่วนรวมในฐานะพื้นที่อนุรักษ์ แต่การสร้างความร่วมมือจากภาคประชาชนก็ต้องคำนึงถึงบทบาทของภาคประชาชนด้วย ซึ่งเกี่ยวข้องกับความคิด ความเชื่อ ค่านิยมและจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชน

แนวทางของกระบวนการจัดการทรัพยากรป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอยในอนาคต จึงอาจต้องมีการปรับปรุงแก้ไขวิธีการดำเนินการ กำหนดโครงสร้างและบทบาท/หน้าที่ของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องให้ชัดเจนให้ไปในทิศทางเดียวกัน มีการพัฒนาอาชีพสร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนและโดยเฉพาะอย่างยิ่งสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตำบลแม่สอยให้สามารถจัดการทรัพยากรป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอยได้อย่างผสมผสานอย่างลงตัว โดยการประสานคน ประสานงานและประสานประโยชน์ คือการประสานกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องอย่างดียิ่งเสมอไม่มีความขัดแย้งปรากฏแต่ประการใด เพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงอย่างรวดเร็วและสมบูรณ์ (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2549) ดังพระราชดำรัสว่า “...ต้องเข้าใจให้ชัดว่างานทุกด้าน ทุกสิ่งมีความสัมพันธ์ และเกี่ยวเนื่องอยู่ทั่วไปทั้งหมดจึงจำเป็นต้องรู้จักร่วมมือประสานประโยชน์กับทุกฝ่าย ทุกคน อย่างเฉลียวฉลาด ด้วยความเป็นมิตรและความเมตตาปรองดองกัน...”

ธีระพงษ์ แก้วหาญ (2546) กล่าวว่า ความเข้มแข็งของชุมชนเป็นส่วนหนึ่งที่สะท้อนภาพโดยความความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน ซึ่งประเด็นสำคัญของความเข้มแข็งนี้คือการจัดองค์กรที่ก่อให้เกิดกิจกรรมและความร่วมมือ ซึ่งหมายถึงรูปแบบการจัดการองค์กรที่เหมาะสม มีการแบ่งบทบาทหน้าที่และประสานเครือข่าย เพื่อกระจายภาระงานพัฒนาไปสู่กลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายหรือกิจกรรมที่กระทำร่วมกัน

จากสภาพและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยมีความประสงค์จะศึกษาและพัฒนา รูปแบบของการจัดการและศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอยตามลักษณะภูมิสังคมอย่างผสมผสาน ในลักษณะของงานวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอยร่วมกับภาคส่วนอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและองค์กรเอกชนตามแนวทางเดิมที่ได้ปฏิบัติมาตั้งแต่เริ่มต้นในปี พ.ศ. 2528 แต่มุ่งเน้นการกำหนดบทบาทของทุกภาคส่วนให้ชัดเจน และให้ความสำคัญต่อบทบาทของภาคประชาชนเป็นหลักในฐานะของผู้ดำเนินงานและกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยการสนับสนุนและสร้างความ

เข้มแข็งขององค์กรภาคประชาชนให้เพิ่มขึ้น พร้อมกับบทบาทขององค์กรปกครองส่วนตำบล (อปต.) แม่สอยในฐานะของหน่วยงานท้องถิ่นที่ได้รับการกระจายอำนาจในการบริหารงานท้องถิ่น ในขณะเดียวกันก็ค่อย ๆ ลดบทบาทของภาคส่วนอื่น ๆ ลงมาสู่สถานภาพขององค์กรสนับสนุนในด้านต่าง ๆ เช่น เงินทุน กฎระเบียบข้อบังคับองค์ความรู้ เทคโนโลยี และการให้คำปรึกษา แนะนำ ซึ่งจะส่งผลให้ชุมชนสามารถดำเนินงานด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้ลุ่มน้ำได้ด้วยตนเองอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างผสมผสานในลุ่มน้ำแม่สอย อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ที่สอดคล้องกับลักษณะภูมิสังคม
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนแม่สอยในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอย อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

ขอบเขตในการศึกษาวิจัย

1. ประชากรในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่สอย จำนวน 3 หมู่บ้านคือ บ้านวังน้ำหยาดหมู่ที่ 2 บ้านห้วยห้า หมู่ 11 และบ้านปากกล้วยพัฒนา หมู่ 14 และประชากรตัวอย่างที่ใช้ประโยชน์จากลุ่มน้ำแม่สอย ทั้งหมด 4 หมู่บ้าน ในตำบลแม่สอย อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ บ้านหนองคัน หมู่ที่ 1 บ้านแม่สอยหมู่ที่ 3 บ้านสบสอยหมู่ที่ 7 และบ้านห้วยม่วงใหม่หมู่ 10
2. คณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่สอย จำนวน 93 คน และคณะกรรมการที่ปรึกษา จำนวน 20-25 คน
3. แผนงาน บทบาทและการทำงานของชุมชน หน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอย
4. การปฏิสัมพันธ์ระหว่างชุมชน หน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้รูปแบบการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ที่สอดคล้องกับลักษณะภูมิสังคมของท้องถิ่น มีความเหมาะสมและนำไปใช้ให้เกิดผลสัมฤทธิ์ได้จริง
2. ชุมชนตำบลแม่สอย อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ มีศักยภาพและมีความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอยได้อย่างมีประสิทธิภาพและประโยชน์สูงสุด
3. สามารถนำรูปแบบการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างผสมผสาน ที่สอดคล้องกับลักษณะภูมิสังคมของท้องถิ่น ไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่ลุ่มน้ำสาขาอื่นๆ ที่มีลักษณะภูมิสังคมใกล้เคียงกันได้

นิยามศัพท์

ภูมิสังคม (geosocial) หมายถึง ภูมิ ที่มาจากคำว่า ภูมิศาสตร์ หมายถึง ลักษณะของภูมิประเทศ ซึ่งก็คือสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ตัวเรานั้นเอง หรือจะพูดแบบชาวบ้านก็คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ นั้นเอง รวมกับคำว่าสังคม ที่หมายถึง มนุษย์ที่อยู่ในสภาพแวดล้อมนั้นเอง (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2549) ในหลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กล่าวไว้ว่า การพัฒนาใด ๆ ต้องคำนึงสภาพภูมิประเทศของบริเวณนั้นว่าเป็นอย่างไร และสังคมวิทยาเกี่ยวกับลักษณะนิสัยใจคอของคน ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกัน ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งความว่า

“...การพัฒนาจะต้องเป็นไปตามภูมิประเทศทางภูมิศาสตร์ และภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์ในสังคมวิทยา คือ นิสัยใจคอของคนเราจะไปบังคับให้คนอื่นคิดอย่างอื่นไม่ได้ เราต้องแนะนำเราเข้าไปช่วยโดยที่จะคิดให้เขาเข้ากับเราไม่ได้ แต่ถ้าเราเข้าไปแล้ว เราเข้าไปว่าเขาต้องการอะไรจริงๆ แล้วก็อธิบายให้เขาเข้าใจ หลักการของการพัฒนานี้ก็จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่ง...”

ลุ่มน้ำ (watershed) หมายถึง หน่วยของพื้นที่ซึ่งล้อมรอบด้วยสันปันน้ำ เป็นพื้นที่รับน้ำฝนของแม่น้ำสายหลักในลุ่มน้ำนั้น ๆ เมื่อฝนตกลงมาในพื้นที่ลุ่มน้ำ น้ำจะไหลลงสู่ลำธารสายย่อย ๆ (sub-order) แล้วรวมกันออกสู่ลำธารสายใหญ่ และรวมกันออกสู่แม่น้ำสายหลัก (mainstream) จนไหลออกปากน้ำ (out let) ในที่สุด

ต้นน้ำลำธาร (head watershed หรือ upstream watershed) หมายถึง พื้นที่ตอนบนของกลุ่มน้ำซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความลาดชันไปจนถึงสันปันน้ำ เช่น กลุ่มน้ำเจ้าพระยา ซึ่งมีแม่น้ำสายหลักคือ แม่น้ำเจ้าพระยา ต้นน้ำเจ้าพระยาก็คือ พื้นที่ตอนบน เช่น บริเวณจังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง แพร่ น่าน ฯลฯ ซึ่งพื้นที่เหล่านี้ประกอบด้วยกลุ่มน้ำ ปิง วัง ยม น่าน เป็นกลุ่มน้ำที่ไหลลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยา

มิติทรัพยากร (resources dimensions) หมายถึง ทรัพยากรทั้งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น (เกษม จันทรแก้ว, 2547)

ไฟป่า หมายถึง ไฟที่เกิดจากสาเหตุใดก็ตาม แล้วลุกลามไปได้โดยอิสระปราศจากการควบคุม ทั้งนี้ไม่ว่าไฟนั้นจะเกิดขึ้นในป่าธรรมชาติหรือสวนป่า (กรมควบคุมมลพิษ, 2550)

การจัดการอย่างผสมผสาน (integrated management) หมายถึง การดำเนินการให้สิ่งต่าง ๆ มีความสมบูรณ์ อย่างกลมกลืน สมดุลลงตัว สามารถดำรงอยู่และดำเนินไปได้ในภาวะที่เป็นองค์รวมหนึ่งเดียวที่ครบถ้วนสมบูรณ์ อย่างมีประสิทธิภาพ มีระบบและแบบแผน

พหุภาคี (pluralism) พหุ หมายถึง มากกว่าหนึ่ง ภาคี หมายถึง องค์กรหรือภาคส่วน พหุภาคี เป็นหลักการดำเนินการหรือการทำงานร่วมกันของหลายๆ องค์กรหรือภาคส่วน โดยมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบของแต่ละฝ่ายอย่างชัดเจน และมีการดำเนินการที่เป็นไปอย่างสอดคล้องต้องกันจนบรรลุเป้าหมายที่วางไว้

การพัฒนาอย่างยั่งยืน (sustainable development) หมายถึง การพัฒนาที่สนองความต้องการของปัจจุบันโดยไม่ทำให้ประชาชนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอมยอมลดความสามารถของเขาในการที่จะสนองความต้องการของเขาเอง” (นิยามของคณะกรรมการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (พระธรรมปิฎก, 2541)

บทที่ 2

การตรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างผสมผสานในลุ่มน้ำตาม ลักษณะภูมิสังคม : กรณีศึกษาลุ่มน้ำแม่สอย ตำบลแม่สอย อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ โดย ผ่านการสนับสนุนกระบวนการมีส่วนร่วมและการพัฒนาเครือข่ายของกลุ่ม/องค์กรชุมชน ได้มีการ ตรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้

1. ทรัพยากรป่าไม้และการจัดการลุ่มน้ำ
2. ทฤษฎีแนวคิดและกระบวนการมีส่วนร่วม

ทรัพยากรป่าไม้และการจัดการลุ่มน้ำ

1. ทฤษฎีและหลักการจัดการลุ่มน้ำ

ลุ่มน้ำ (watershed) หมายถึง พื้นที่รองรับน้ำฝนทั้งหมดที่อยู่เหนือจุดที่กำหนดให้ โดยน้ำฝนที่ตกลงมาในพื้นที่นั้นจะพากันระบายไหลรวมไปสู่จุดออก (outlet) เดียวกัน ณ จุดที่กำหนดให้นี้เท่านั้น ซึ่งมีความหมายคล้ายคลึงกับคำว่า drainage basin และคำว่า catchment area ลุ่มน้ำ คือ พื้นที่ลาดชันที่ระบายน้ำจากเส้นสันปันน้ำ (divide) ให้ไหลลงไปสู่ท้องลำนารอยอย่างน้อย สองแห่งหรือมากกว่านั้น ลุ่มน้ำคือ พื้นที่ที่ล้อมรอบไปด้วยสันปันน้ำนั่นเองและเส้นแบ่งเขตลุ่มน้ำ หรือเส้นสันปันน้ำนี้ แบ่งออกได้เป็น 2 ชนิด คือ สันปันน้ำผิวดินและสันปันน้ำใต้ดิน

สำหรับคำว่า ต้นน้ำลำธาร (head watershed หรือ upstream watershed) คือ ลุ่มน้ำที่อยู่บนที่สูงบริเวณที่เป็นต้นกำเนิดของห้วยธารสายแรกๆ ส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ภูเขาสูงชันปกคลุมไปด้วยป่าไม้และมีฝนตกชุก มีคุณสมบัติเหมาะที่จะรองรับน้ำฝน สามารถดูดซับและกักเก็บน้ำเป็นปริมาณๆ ไปไว้เป็นน้ำใต้ดิน (นิวัติ เรืองพานิช, 2547)

1.1 ประวัติวิวัฒนาการทางอุทกวิทยาและการจัดการลุ่มน้ำ

ในระยะเริ่มแรกนั้น มนุษย์มีความเข้าใจถึงประโยชน์และความสำคัญของน้ำต่อการดำรงชีวิต จะเห็นได้จากความเจริญรุ่งเรืองในระยะแรก ๆ นั้น มักเกิดอยู่ตามริมฝั่งแม่น้ำที่สำคัญๆ เช่น ความเจริญมาแต่โบราณกาลของชาวสมาเรียนในเมโสโปเตเมีย หมายถึงระหว่างแม่น้ำสองสาย ที่อาศัยอยู่ในลุ่มแม่น้ำไทกริสและยูฟราติส ชาวอียิปต์ในลุ่มแม่น้ำไนล์ ชาวอินเดีย

(ชนเผ่า Harappans) ในลุ่มแม่น้ำสินธุ (Indus) และชาวจีนในลุ่มแม่น้ำฮวงโห เป็นต้น สำหรับประเทศไทยก็เช่นกัน จะเห็นว่าเมืองหลวงและหัวเมืองสำคัญ ๆ ต่างก็ตั้งอยู่ใกล้แม่น้ำทั้งสิ้น เช่น กรุงเทพฯ ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำยม กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรีและกรุงเทพฯ ต่างก็ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา เนื่องจากการพัฒนาบ้านเมืองในทุก ๆ ด้านต้องอาศัยน้ำซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่ง กลุ่มชนที่อาศัยอยู่ตามลุ่มน้ำต่าง ๆ ดังกล่าวได้ค่อย ๆ พัฒนาระบบการใช้น้ำ มีการขุดสระ คูคลอง

ความสัมพันธ์ระหว่างวิชาการจัดการลุ่มน้ำกับสาขาวิชาอื่น

ลักษณะและสภาพการไหลของน้ำย่อมขึ้นอยู่กับสภาพของพื้นที่รองรับน้ำฝนหรือลุ่มน้ำนั้น ๆ จึงจำเป็นต้องมีความรู้ในด้านธรณีวิทยา ศึกษาถึงโครงสร้าง ฐานธรณีคุณสมบัติของหินซึ่งเป็นวัตถุดิบกำเนิดดิน ความรู้เกี่ยวกับดินในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะฟิสิกส์ของดินนั้นมีความสำคัญมากเพราะดินเปรียบเสมือนอ่างเก็บน้ำตามธรรมชาติ การซึมของน้ำได้ผิวดิน การไหลของน้ำไปตามรูและช่องว่างในดินรวมกันไปเป็นน้ำใต้ดินเพื่อหล่อเลี้ยงลำธาร โดยค่อย ๆ ระบายน้ำออกไปยังน้ำสู่ทะเลมหาสมุทร ดินจึงเป็นตัวกลางที่สำคัญอย่างยิ่งในการกักเก็บและระบายน้ำ แต่ดินก็ไม่สามารถรักษาตัวเองให้คงอยู่ได้หากปราศจากสิ่งปกคลุมดินและเป็นที่ขอมรับโดยทั่วไปว่าป่าไม่มีคุณสมบัติเป็นสิ่งปกคลุมดินที่ดีที่สุดในการอนุรักษ์ดินและน้ำ

สรุปการจัดการลุ่มน้ำหรือการจัดการทรัพยากรธรรมชาติทั้งหมดที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำย่อมต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์และจำเป็นต้องอาศัยความรู้ในสาขาวิชาการต่าง ๆ มาประยุกต์ในรูปลักษณะการจัดการลุ่มน้ำแบบผสมผสาน

วัตถุประสงค์ในการจัดการลุ่มน้ำ

1. เพื่อให้ได้น้ำในปริมาณที่เหมาะสมให้มีน้ำเพียงพอแก่ความต้องการไม่มากและไม่น้อยเกินไป เช่น ในฤดูแล้งก็มีน้ำใช้โดยไม่ขาดแคลน ส่วนในฤดูฝนก็ไม่เกิดน้ำท่วม
2. เพื่อให้ได้น้ำที่มีคุณภาพตามความต้องการ หมายถึง ให้ได้น้ำที่มีคุณภาพดีไม่ขุ่นข้น ใสสะอาดปราศจากสารที่เป็นพิษเจือปนอยู่ถ้าได้น้ำที่มีคุณภาพดีย่อมจะทำให้เป็นประโยชน์ต่อผู้บริโภคทำให้ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ
3. เพื่อให้ได้ระยะเวลาการไหลของน้ำอย่างพอเหมาะ ต้องจัดการให้มีน้ำไหลในระยะเวลาที่เหมาะสม ต้องมีน้ำใช้ในเวลาที่ต้องการใช้ โดยมุ่งให้มีน้ำไหลอย่างสม่ำเสมอตลอดทั้งปี โดยการป้องกันรักษาป่าต้นน้ำลำธารให้อยู่ในสภาพดี สามารถทำหน้าที่ในการควบคุมการไหลของน้ำได้ รวมทั้งการสร้างอ่างเพื่อกักเก็บน้ำในฤดูที่มีน้ำหลากและระบายน้ำออกไปใช้ในฤดูแล้ง
4. ป้องกันการพังทลายของดินดินเป็นตัวกลางสำคัญในการดูดซับและกักเก็บน้ำเสมือนหนึ่งเป็นอ่างเก็บน้ำธรรมชาติ ถ้าหากดินพังย่อมจะส่งผลกระทบต่อปริมาณคุณภาพและระยะเวลาการไหลของน้ำดังกล่าวข้างต้น การที่ดินจะพังมากหรือน้อยจะขึ้นอยู่กับปริมาณความ

หนักเบาของฝน คุณสมบัติความยากง่ายในการพังทลายของดิน ความหนาแน่นของสิ่งปกคลุมดิน และความลาดชันของสภาพภูมิประเทศ หากพื้นที่ต้นน้ำลำธารมีป่าไม้ปกคลุมอย่างดี เมื่อดฝนจะไม่ มีโอกาสกระทบผิวดิน น้ำจะซึมดินได้มากน้ำไหลบ่าหน้าดินจะมีน้อย ดินจึงไม่พังจึงจำเป็นต้อง รักษาป่าบริเวณต้นน้ำลำธารให้ปกคลุมดินอยู่ตลอดไป

5. ลดความเสียหายจากน้ำท่วมการจัดการตามหลักของการจัดการลุ่มน้ำด้วยการรักษาสภาพสิ่งปกคลุมดินให้ดีโดยเฉพาะอย่างยิ่งป่าไม้ที่ปกคลุมอยู่บริเวณต้นน้ำลำธารให้คงสภาพที่ดีตลอดไปรวมทั้งมีการใช้ประโยชน์ที่ดินในบริเวณลุ่มน้ำตอนล่างอย่างถูกต้องตามหลักการอนุรักษ์ดินและน้ำ โอกาสที่จะเกิดอุทกภัยก็จะเป็นไปได้น้อย ถึงแม้ฝนจะตกหนักผิดปกติ หากได้มีการจัดการลุ่มน้ำไว้อย่างดีย่อมสามารถบรรเทาและลดความเสียหายจากน้ำท่วมได้ ต้นน้ำลำธารที่ดีสามารถสนองวัตถุประสงค์ดังกล่าวได้ จะต้องมีพืชคลุมดินแบบต่อเนื่องกันอย่างน้อยจะต้องมีความหนาแน่นของเรือนยอดไม่ต่ำกว่า ร้อยละ 70 พืชคลุมดินนี้อาจจะเป็นป่าไม้ ทุ่งหญ้าหรือ พืชยืนต้นอื่น ๆ ในทางการเกษตรก็ได้แต่เป็นที่ยอมรับกันมานานแล้วว่าป่าไม้มีคุณสมบัติและมี ประสิทธิภาพดีที่สุดที่จะทำหน้าที่สนองวัตถุประสงค์ดังกล่าว ดังนั้นต้นน้ำลำธารที่ดีจึงควรต้อง ปกคลุมไปด้วยป่าธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ตลอดไป

บทบาทและความสำคัญของการจัดการลุ่มน้ำ

จะเห็นว่าเมื่อสมัยก่อนประมาณ 40 ปีที่แล้วที่ป่าไม้บริเวณลุ่มน้ำตอนเหนือของ ประเทศไทยยังอุดมสมบูรณ์อยู่ ปัญหาการขาดแคลนน้ำและการเกิดอุทกภัยจะไม่เกิดขึ้นบ่อยครั้ง อย่างสมัยนี้ ปัจจุบันป่าต้นน้ำถูกทำลายเหลือเป็นภูเขาหัวโล้นให้เห็นอยู่ทั่วไป การจัดการลุ่มน้ำ และอนุรักษ์น้ำดังกล่าวให้พอเหมาะกับปริมาณระยะเวลาและสถานที่ที่จะใช้ประโยชน์แล้ว ก็จะมี แก่ไขปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวได้ ถึงแม้ประมาณความต้องการใช้น้ำจะมีมากขึ้นก็ตาม คำถามจึงอยู่ที่ว่าเราจะช่วยกันจัดการลุ่มน้ำและอนุรักษ์น้ำโดยกักเก็บน้ำในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งทางด้านพืชพรรณ และวิศวกรรมและนำมาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุดก่อนจะถูกปล่อยให้ไหลลงสู่ทะเลได้อย่างไร

1.2 การจัดการทรัพยากรป่าไม้ลุ่มน้ำในประเทศไทย

นับเป็นการมองการณ์ไกลของนักวิชาการป่าไม้ที่เห็นความสำคัญของต้นน้ำ ลำธาร ถึงแม้กระนั้นก็ยังไม่สามารถต้านกระแสของการทำลายลงได้ ดังอย่างที่ปรากฏให้เห็นอยู่ ทั่วไปในปัจจุบัน แต่ถึงอย่างไรก็ได้พยายามลดอัตราการทำลายลงได้ในระดับหนึ่ง ปัจจุบันได้มี กิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ต้นน้ำลำธารที่ดำเนินการ โดยกรมป่าไม้อยู่หลายเรื่อง ด้วยกัน

กรมป่าไม้ ได้ให้ความสนใจในเรื่องการอนุรักษ์ดิน น้ำ และป่าไม้ ในพื้นที่ต้นน้ำลำธารมาโดยตลอด โดยระยะแรก ๆ ได้ดำเนินการเขียนบทความเผยแพร่ในวารสารต่าง ๆ และทางวิทยุกระจายเสียงเกี่ยวกับความเสียหายอันเกิดจากการแผ้วถางและจุดไฟเผาป่า ที่มีต่อดิน น้ำ และป่าไม้ การจัดการต้นน้ำได้มีการพัฒนาตลอดมา สรุปได้ดังนี้

ระยะแรกของการดำเนินงาน (พ.ศ. 2496-2514)

ปี พ.ศ. 2496 กรมป่าไม้ได้จัดตั้งหน่วยงานสนามเกี่ยวกับการป้องกันต้นน้ำลำธารขึ้นเป็นครั้งแรก ภายใต้กองบำรุง รวม 4 สถานี คือ

1. สถานีวนกรรมป้องกันต้นน้ำลำธาร คอยตุง อ.แม่จัน จ.เชียงราย
2. สถานีวนกรรมป้องกันต้นน้ำลำธาร คอยช้าง อ.เมือง จ. เชียงราย
3. สถานีวนกรรมป้องกันต้นน้ำลำธาร คอยเชียงดาว อ.เชียงดาว จ. เชียงใหม่
4. สถานีวนกรรมป้องกันต้นน้ำลำธาร มวกเหล็ก อ.เมือง จ.สระบุรี

การดำเนินการของสถานีวนกรรมเหล่านี้ ส่วนใหญ่ทำการทดลองพันธุ์ไม้ป่าและไม้ผลที่จะใช้ปลูกสร้างในบริเวณพื้นที่ไร่ร้าง มากกว่าที่จะดำเนินการวิจัยทางด้านต้นน้ำลำธารอย่างจริงจัง ทั้งนี้เพราะว่าในขณะนั้น ไม่มีผู้ใดได้ผ่านการศึกษาดูแบบมาในทางด้านการจัดการต้นน้ำลำธาร

ระยะที่สอง (พ.ศ. 2513-2523)

ตั้งแต่ปี 2513 เป็นต้นมา กรมป่าไม้ได้พิจารณาแล้วเห็นว่า การปรับปรุงต้นน้ำลำธารโดยการปลูกป่าทดแทนพื้นที่ไร่เลื่อนลอยไม่อาจประสบความสำเร็จได้ ถ้าหากไม่สามารถหยุดยั้งการบุกรุกทำลายป่า และแก้ไขความขัดแย้งการใช้ประโยชน์ของราษฎรในพื้นที่ต้นน้ำลำธารได้ จึงเห็นควรหาแนวทางในการทำเกษตรกรรมแบบถาวร เพื่อทดแทนการทำไร่เลื่อนลอยในพื้นที่ ต้นน้ำ ลำธาร รวมทั้งพัฒนาด้านเศรษฐกิจสังคมของราษฎรเหล่านั้นด้วย ดังนั้น กรมป่าไม้จึงได้ขอความช่วยเหลือจาก UNDP/FAO เพื่อจัดตั้งโครงการทดลองจัดการต้นน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่สา อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่ คือ โครงการทดลองจัดการลุ่มน้ำแม่สา (integrated watershed and forest land-use project) ได้รับการสนับสนุนจาก UNDP/FAO ตั้งแต่ปี พ.ศ.2514-2524 เพื่อเป็นโครงการสาธิตการจัดการต้นน้ำสมบูรณ์แบบ มีเป้าหมายที่จะหาแนวทางการจัดการลุ่มน้ำแบบผสมผสาน โดยเน้นที่จะหารูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและพื้นที่ต้นน้ำลำธาร มีการดำเนินงานในลักษณะสหวิทยาการ (multi-disciplinary) มีกิจกรรมที่สำคัญ ได้แก่ การจัดการลุ่มน้ำ การจัดการทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ การปลูกไม้ผลยืนต้น การทำการเกษตรโดยวิธีอนุรักษ์ดินและน้ำ การป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน การจัดการป่าไม้ การควบคุมและป้องกันไฟป่า การก่อสร้างถนน ตลอดจนงาน

ส่งเสริมรายได้ให้แก่เกษตรกร เพื่อลดการทำไร่เลื่อนลอย และปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำ

ต่อมากรมป่าไม้ ได้เล็งเห็นว่างานทางด้านการปรับปรุงและพัฒนาต้นน้ำลำธาร เป็นงานที่มีความสำคัญและมีปริมาณมากขึ้น จึงได้ยกกระต๊อบงานวิจัยเพื่อรักษาต้นน้ำ กองบำรุงขึ้น เป็น กองอนุรักษ์ต้นน้ำ ในปี พ.ศ. 2518 จากนั้นการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์และพัฒนาต้นน้ำ ได้มีการพัฒนาขึ้นตามลำดับ มีการจัดตั้งหน่วยปรับปรุงต้นน้ำเพิ่มขึ้น และในปี 2519 ได้มีการจัดตั้ง หน่วยโครงการหลวงพัฒนาต้นน้ำ (ต่อมาเปลี่ยนเป็นหน่วยพัฒนาต้นน้ำ) เพื่อดำเนินการปลูกป่าเพื่อ ปรับปรุงต้นน้ำ และต่อมาได้ร่วมกับโครงการหลวงพัฒนาชาวเขาในการจัดตั้งหมู่บ้านชาวเขา การ พัฒนาอาชีพและพัฒนาโครงสร้างขั้นพื้นฐาน

การดำเนินงานในระยะที่สองยังคงเน้นการปลูกป่าเพื่อฟื้นฟูดินต้นน้ำลำธาร ในขณะที่เดียวกันจะเริ่มหาแนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดิน ส่งเสริมการทำการเกษตรกรรมที่ถาวร ทำ การเกษตรโดยวิธีอนุรักษ์ดินและน้ำ รวมทั้งงานพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมของราษฎรในพื้นที่ ต้นน้ำเพื่อลดการทำไร่เลื่อนลอย และแก้ไขความขัดแย้งการใช้ประโยชน์ที่ดิน ได้เริ่มดำเนินการ พัฒนาอาชีพชาวเขา ในการจัดตั้งหมู่บ้านชาวเขา และการพัฒนาโครงสร้างขั้นพื้นฐาน

ระยะที่สาม (พ.ศ. 2524-2530)

การดำเนินการจัดการลุ่มน้ำแบบผสมผสานและให้ชุมชนมีส่วนร่วม ได้ถูกนำมาใช้เป็นแนวทางในงานจัดการลุ่มน้ำ ควบคู่กับการปลูกป่าเพื่อปรับปรุงต้นน้ำ ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว การดำเนินงานจัดการลุ่มน้ำแบบผสมผสาน ได้มีการดำเนินงาน โครงการ ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเริ่มให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยมีกิจกรรมเกี่ยวกับการ จัดการลุ่มน้ำ การปลูกป่าปรับปรุงพื้นที่ต้นน้ำลำธาร การควบคุมและป้องกันไฟป่า การทำ การเกษตรโดยวิธีอนุรักษ์ดินและน้ำ การปลูกพืชหมุนเวียน การปลูกไม้ผลยืนต้น การจัดการ หุ่นยนต์เลี้ยงสัตว์ การเกษตรป่าไม้ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน นอกจากนั้นยังจัดให้มีการ ฝึกอบรมงานศึกษาวิจัย และศึกษาดูงานของส่วนราชการและเกษตรกร รวมทั้งการจัดสัมมนา ชาวบ้านในหมู่บ้านเป้าหมายเพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานในช่วงเวลาดังกล่าว นับว่า เป็นการเริ่มต้นนำแนวทางการจัดการลุ่มน้ำโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม โดยมีเจ้าหน้าที่ประสานงาน โครงการ (interface team และอาสาสมัครชาวบ้านช่วยชาวบ้าน) เป็นบุคคลหลักในการดำเนินงาน

ระยะที่สี่ (พ.ศ. 2530-2535)

การจัดการลุ่มน้ำโดยชุมชนมีส่วนร่วม วิธีดำเนินงานอาศัยหลักการดำเนินงาน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาชุมชนแบบผสมผสาน โดยให้ชุมชนเป็นผู้ปฏิบัติและรัฐเป็นผู้สนับสนุน ซึ่งเริ่มจากการเสริมสร้างและสนับสนุนการกระตุ้นจิตสำนึก การให้ความรู้ด้านต่าง ๆ ที่ถูกต้อง

การจัดให้มีเวทีชาวบ้าน การพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนแนวคิดและร่วมวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุของปัญหา การกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาและพัฒนาาระหว่างชุมชน-ชุมชน, ชุมชน-องค์กรเครือข่าย, ชุมชน-เจ้าหน้าที่ของรัฐ ทั้งนี้โครงการจะคอยให้คำแนะนำปรึกษาและให้การสนับสนุนในด้านของงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ ความรู้ทางด้านเทคนิค วิชาการ ตลอดจน สนับสนุนรองรับในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนแบบพึ่งตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างจิตสำนึกให้ชุมชนเข้าใจถึงความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องป้องกันและอนุรักษ์ทรัพยากรต้นน้ำ และการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยชุมชนมีส่วนร่วม และการประเมินชุมชนโดยการมีส่วนร่วม (participatory rural appraisal) เพื่อแยกแยะความต้องการในการพัฒนาชุมชนร่วมกัน โดยชาวบ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิด ซึ่งเกษตรกรสามารถแบ่งพื้นที่การใช้ประโยชน์ที่ดินได้ว่าตรงไหนเป็นพื้นที่ที่จะต้องป้องกันรักษาไว้ และพื้นที่ใดจะต้องฟื้นฟูแหล่งต้นน้ำ พื้นที่ป่าชุมชน พื้นที่เกษตรกรรม และที่อยู่อาศัยเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ในขณะเดียวกันก็เสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ ชุมชน องค์กร อนุรักษ์ต่าง ๆ และเครือข่ายลุ่มน้ำ รวมทั้งสนับสนุนกฎระเบียบชุมชนให้เข้มแข็ง รูปแบบการดำเนินงานดังกล่าว ได้นำมาประยุกต์ใช้ในโครงการปกป้องป่าไม้เมืองไทยเพื่อเร่งรัดฟื้นฟูต้นน้ำลำธาร (รพต.) โครงการวนศาสตร์ชุมชนบนพื้นที่สูง และการดำเนินงานของโครงการและหน่วยจัดการต้นน้ำอื่น ๆ

สรุปผล การวิวัฒนาการของการจัดการทรัพยากรป่าไม้ลุ่มน้ำในประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ.2496-2552 มีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงตลอดระยะเวลายาวนานกว่า 56 ปี ทั้งโครงสร้างหน่วยงาน รูปแบบของการบริหารจัดการ ด้านวิชาการและเทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ต้นน้ำลำธาร จากการถูกทำลายให้เสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็วจากแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 1-9 เพื่อพัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้ามีความทันสมัย ให้สภาพของทรัพยากรป่าไม้ที่มีอยู่ในปัจจุบันไม่ถูกทำลายไปมากกว่านี้และสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพภูมิสังคมของแต่ละพื้นที่ และชุมชนอย่างมีความสมดุล มั่นคงและยั่งยืนตลอดไป

1.3 ประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับการจัดการลุ่มน้ำในประเทศไทย

บรรดานักวิชาการที่เกี่ยวข้องทั้งจากคณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรมป่าไม้และกรมพัฒนาที่ดิน ต่างได้ร่วมมือกันค้นคว้าวิจัยหาข้อเท็จจริงเพื่อนำความรู้มาประยุกต์แก้ไขปัญหในเรื่องการใช้ที่ดินบริเวณต้นน้ำลำธาร เพื่อช่วยลดผลกระทบและให้มีน้ำไว้ใช้อย่างเพียงพอกับความต้องการตลอดไป รวมทั้งเพื่อแก้ไขปัญหการชะล้างพังทลายของดิน การตกตะกอนและหาวิธีบรรเทาอุทกภัย ในขณะเดียวกันได้จัดตั้งสถานีวิจัยป้องกันต้นน้ำ

ลำธาร ขึ้นเป็นครั้งแรก จำนวน 4 แห่ง คือ สถานีวนกรรมป้องกันต้นน้ำลำธารที่คอยช้างและคอยดุง จังหวัดเชียงราย ที่คอยเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ในปี พ.ศ. 2501 ได้ตั้งสถานีทดลองเกี่ยวกับการวิจัยการอนุรักษ์ดินและน้ำที่เขานกยูง อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา โดยทำการศึกษาเปรียบเทียบการสูญเสียดินและน้ำในไร่เลื่อนลอยในที่โล่งแจ้ง และในป่าธรรมชาติ พ.ศ. 2502 คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้เริ่มเปิดการสอนการจัดการลุ่มน้ำขึ้น ต่อมาปี พ.ศ. 2506 กรมป่าไม้ได้เลิกสัมปทานของสถานีวนกรรมป้องกันป่าต้นน้ำลำธารที่มวกเหล็กที่เหลืออีก 3 สถานี ได้เปลี่ยนชื่อจากเดิมเป็นสถานีค้นคว้าเพื่อรักษาต้นน้ำลำธารและจัดตั้งสถานีรักษาต้นน้ำลำธารขึ้นใหม่อีกแห่งหนึ่งที่ผานกเค้า จังหวัดขอนแก่น จัดตั้งสถานีวิจัยลุ่มน้ำห้วยคอกม้าคอยปุยจังหวัดเชียงใหม่ ในช่วงปี พ.ศ. 2507 รัฐบาลได้ตระหนักถึงความเสียหายจากการทำลายป่าต้นน้ำลำธาร มีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อปริมาณน้ำเขื่อนภูมิพล ประเทศไทยควรมีการจัดการลุ่มน้ำอย่างจริงจัง จึงได้จัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมาชุดหนึ่ง เรียกว่า คณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาลุ่มน้ำ ภายหลังจากที่ได้กราบบังคมทูลรายงานเกี่ยวกับโครงการวิจัยและพัฒนาลุ่มน้ำ เป็นที่สนพระทัยของพระองค์ท่านเป็นอย่างยิ่ง ต่อมาพระองค์ท่านได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์จำนวน 2 แสนบาท เพื่อซื้อสวนลื่นจีของคุณปรีชา เขียวประสิทธิ์ ที่คอยปุย จังหวัดเชียงใหม่ โดยพระราชทานชื่อว่า “สวนสองแสน” นับเป็นก้าวแรกของการพัฒนาการเกษตรบนที่สูงและเป็นจุดเริ่มต้นของการจัดตั้งโครงการหลวงในเวลาต่อมา เมื่อปี พ.ศ. 2512 และปี พ.ศ. 2508 กรมป่าไม้ได้ตั้งหน่วยงานขึ้นรับผิดชอบงานด้านนี้ให้ชื่อว่า “งานวิจัยเพื่อรักษาต้นน้ำลำธาร” สังกัดกองบำรุง กรมป่าไม้ รักษาต้นน้ำคอยเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ เป็นแห่งแรก ต่อมาในปี พ.ศ. 2511 กรมป่าไม้ได้จัดตั้งสถานีวิจัยเพื่อรักษาต้นน้ำลำตะคองขึ้นที่อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา เพื่อเป็นตัวแทนของงานรักษาป่าต้นน้ำของภาคอีสานและที่สถานีคอยเชียงดาวเป็นตัวแทนต้นน้ำภาคเหนือ (นิวัติ เรืองพานิช, 2547)

1.4 สถานภาพของต้นน้ำลำธารในปัจจุบัน

ปัจจุบันประเทศไทยได้มีปัญหาวิกฤติการณ์การขาดแคลนน้ำในฤดูแล้งและเกิดปัญหาน้ำท่วมในฤดูฝนแทบไม่เว้นแต่ละปี ต้นน้ำลำธารของกลุ่มน้ำสำคัญ ๆ ของประเทศได้ถูกทำลายโดยชาวเขาและประชาชนที่บุกรุกขึ้นไปทำมาหากินอยู่ตามภูเขาต่าง ๆ ที่เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารทำให้เกิดดินพังน้ำท่วมอยู่เสมอ อาจจะกล่าวได้ว่าทุกลุ่มน้ำในประเทศในขณะนี้เปรียบได้เสมือนกับโอ่งที่ร่วแล้ว ไม่สามารถรองรับและกักเก็บน้ำได้อย่างปกติ ป่าต้นน้ำลำธารกำลังจะหมดสภาพและขาดประสิทธิภาพในการดูดซับกักเก็บและชะลอการไหลบ่าของน้ำอย่างแต่ก่อน

2. การจัดการไฟฟ้าโดยชุมชนท้องถิ่น

อัจฉรา รักยุติธรรม (2545) กล่าวว่า ชุมชนที่เข้มแข็งจะมีวัฒนธรรมหรือแบบแผนการจัดการทรัพยากรที่เกื้อกูลต่อป่า เชื่อมโยงกับแบบแผนการจัดการทรัพยากรอื่น ๆ อย่างเป็นองค์รวมและสอดคล้องกับวัฒนธรรมวิถีชีวิตของชุมชน

องค์ความรู้และแบบแผนการจัดการไฟฟ้าของชุมชนสัมพันธ์กับสภาพทางนิเวศวิทยาในท้องถิ่น มีความจำเพาะสำหรับท้องถิ่นของตนเอง แต่อาจไม่เหมาะสมกับท้องถิ่นอื่น ๆ

ตามความรู้ของชาวบ้าน ไฟที่เกิดขึ้นในป่าไม่จำเป็นต้องเป็นไฟฟ้าเสมอไป แต่อาจเป็นไฟที่นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชาวบ้านและระบบนิเวศ

ไฟ สามารถวางแผนควบคุมได้ ใช้ประโยชน์ได้ โดยไม่สร้างความเสียหาย

ไฟฟ้า เป็นไฟปล่อย เกิดจากความมกง่าย ไม่มีการดูแลรับผิดชอบ ทำให้เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สินทรัพยากร

ในระบบนิเวศป่าไม่ผลัดใบ เช่น ป่าดิบชื้น ป่าดิบเขา สภาพป่ามีความชุ่มชื้นสูง ชุมชนท้องถิ่นจะเก็บรักษาไว้เป็นเขตป่าอนุรักษ์หรือเขตต้นน้ำลำธาร ควบคุมไม่ให้เกิดไฟป่าในพื้นที่ โดยเน้นการป้องกันและดับไฟ ทำแนวกันไฟรอบเขตป่า มีเวรยามลาดตระเวนตรวจตราไฟ

ในระบบนิเวศป่าผลัดใบ เช่น ป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ สภาพป่าค่อนข้างแห้งแล้ง ชุมชนกำหนดเป็นเขตป่าใช้สอย ชาวบ้านมักจะจัดการไฟฟ้าโดยการชิงเผาต้นฤดูเพื่อกำจัดเศษใบไม้แห้ง ป้องกันไม่ให้ไฟป่าอย่างรุนแรงจนควบคุมไม่ได้ในช่วงเดือนเมษายนที่แล้งจัด

จะเห็นได้ว่าชาวบ้านไม่ได้มุ่งป้องกันควบคุมไฟป่าอย่างเด็ดขาดในป่าทุกประเภท แต่เห็นว่าในป่าบางประเภทจำเป็นต้องใช้ไฟในการจัดการป่า

ตามความรู้ของชาวบ้าน การจัดการป่าควรมีไฟหรือไม่ ต้องพิจารณาเงื่อนไขปัจจัยหลายด้าน ได้แก่

สภาพป่า เป็นป่าผลัดใบหรือไม่ผลัดใบ มีความอุดมสมบูรณ์มากน้อยอย่างไร มีความชุ่มชื้นเพียงใด

สภาพภูมิประเทศ สูงชัน หุบเขา ลำห้วย ที่ราบ

การใช้ประโยชน์จากป่าของชาวบ้าน ใช้เก็บหาอาหาร ล่าสัตว์ หาของป่า เป็นพื้นที่เลี้ยงสัตว์ เก็บไว้เป็นต้นน้ำลำธาร เป็นแหล่งท่องเที่ยว

เป้าหมายในการจัดการป่า ต้องการอนุรักษ์ต้นไม้ สมุนไพร สัตว์ป่า แมลง ต้องการให้ป่าฟื้นฟูสภาพ ใช้เป็นพื้นที่เลี้ยงสัตว์ ต้องการกำจัดวัชพืชบนพื้นป่า

ผู้ที่บอกได้ว่าป่าแห่งใดควรจัดการอย่างไร ควรจะมีไฟเกิดขึ้นหรือไม่ คือชุมชน ผู้ใกล้ชิดกับป่าแห่งนั้น เนื่องจากชาวบ้านอยู่อาศัยและใช้ประโยชน์จากป่าผืนนั้นมานาน จึงมีความรู้ ความเข้าใจสภาพ และเงื่อนไขต่าง ๆ ของระบบนิเวศได้เป็นอย่างดี

ในชุมชนหนึ่ง ๆ หากแวดล้อมด้วยระบบนิเวศหลายแบบไม่ใช่ป่าชนิดใดชนิดหนึ่ง เพียงอย่างเดียว ชาวบ้านก็จะใช้หลาย ๆ วิธีในการจัดการป่าแต่ละแห่ง

ไฟเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่มนุษย์ใช้ในการดำรงชีวิตมาตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ มนุษย์เรียนรู้ที่จะใช้ไฟป้องกันสัตว์ร้าย ให้แสงสว่าง ล่าสัตว์ หาอาหาร ปรุงอาหาร เตรียมพื้นที่ การเกษตร นอกจากเรียนรู้ที่จะใช้ประโยชน์จากไฟแล้ว มนุษย์ยังเรียนรู้ที่จะป้องกันและควบคุมไฟมิให้เผาทำลายทรัพย์สิน จนสร้างความเดือดร้อนให้แก่ตัวเอง

ในด้านการจัดการระบบนิเวศ ไฟเป็นเครื่องมือจัดการป่า ที่สำคัญไฟมีคุณค่าต่อป่าผลัดใบในเมืองร้อน เพราะป่าผลัดใบจะดำรงสภาพอยู่ได้ต้องถูกไฟเผาประจำ ไฟช่วยกระตุ้นการออกของเมล็ดพืชบางชนิด ช่วยย่อยสลายเศษใบไม้แห้งให้กลายเป็นปุ๋ยได้ หมุนเวียนธาตุอาหารกลับคืนสู่ระบบนิเวศ

3. ทฤษฎีการพัฒนาและฟื้นฟูป่าในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

พระราชดำริ “ป่าเปียก”

เป็นทฤษฎีการพัฒนาป่าไม้ด้วยการใช้ทรัพยากรน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการสร้างแนวป้องกันไฟเปียก (wet fire break) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึงคุณค่าอันเกื้อหนุนของน้ำเป็นอย่างยิ่ง ทรงคำนึงว่าทุกสรรพสิ่งในสภาพแวดล้อมของมนุษย์นั้น จะเกื้อกูลซึ่งกันและกันได้ หากรู้จักนำไปประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ให้ได้ เปรียบเช่นเดียวกับพระราชดำริ “ป่าเปียก” เพื่อป้องกันไฟไหม้ป่า นั่นจึงเป็นมรรควิธีที่ทรงคิดค้นขึ้นจากหลักการที่แสนง่ายแต่ได้ประโยชน์มหาศาล กล่าวคือยามที่เกิดไฟไหม้ป่าขึ้นคราใดผู้คนส่วนใหญ่ก็มักจะ คำนึงถึงการแก้ปัญหาด้วยการระดมสรรพกำลังกันดับไฟป่าให้มอดดับอย่างรวดเร็ว แต่แนวทางในการป้องกันไฟป่าในระยะยาวนั้นยังถูกละเลยในการวางระบบอย่างจริงจัง พระราชดำริป่าเปียกจึงเป็นพระราชดำริหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงแนะนำให้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริทำการศึกษาทดลองจนได้รับผลสำเร็จเป็นที่น่าพอใจ

วิธีการสร้าง “ป่าเปียก”

1. ทำระบบป้องกันไฟไหม้ป่า โดยใช้แนวคลองส่งน้ำและแนวพืชชนิดต่าง ๆ ปลูกตามแนวคลองนี้

2. สร้างระบบการควบคุมไฟฟ้าด้วยแนวป้องกันไฟฟ้าเปียก โดยอาศัยน้ำชลประทานและน้ำฝน

3. โดยการปลูกต้นไม้โตเร็วคลุมแนวร่องน้ำ เพื่อให้ความชุ่มชื้นค่อย ๆ ทวีขึ้นและแผ่ขยายออกไปทั้งสองร่องน้ำ ซึ่งจะช่วยให้ต้นไม้ งอกงามและมีส่วนช่วยป้องกันไฟฟ้าเพราะไฟฟ้าจะเกิดขึ้นหากป่าขาดความชุ่มชื้น

4. โดยการสร้างฝายชะลอความชุ่มชื้นหรือที่เรียกว่า “Check Dam” ขึ้น เพื่อปิดกั้นร่องน้ำหรือลำธารขนาดเล็กเป็นระยะ ๆ เพื่อใช้เก็บ กักน้ำและตะกอนดินไว้บางส่วน โดยน้ำที่เก็บไว้จะซึมเข้าไปสะสมในดิน ทำให้ความชุ่มชื้นแผ่ขยายเข้าไปทั้งสองด้านกลายเป็น “ป่าเปียก”

5. โดยการสูบน้ำเข้าไปในระดับที่สูงที่สุดเท่าที่จะทำได้แล้วปล่อยน้ำลงมาทีละน้อยให้ค่อย ๆ ไหลซึมดิน เพื่อช่วยเสริมการปลูกป่า บนพื้นที่สูงในรูป “ภูเขาป่า” ให้กลายเป็น “ป่าเปียก” ซึ่งสามารถป้องกันไฟฟ้าได้อีกด้วย

6. ปลูกต้นไม้ในพื้นที่ที่กำหนดให้เป็นช่องว่างของป่า ประมาณ 2 เมตร หากเกิดไฟไหม้ป่าก็จะปะทะต้นไม้ซึ่งชุ่มน้ำไว้ได้ มากกว่าพืชอื่น ทำให้ลดการสูญเสียน้ำลงไปได้มาก

แนวพระราชดำริป่าเปียก จึงนับเป็นทฤษฎีการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าไม้โดยใช้ความชุ่มชื้นเป็นหลักสำคัญที่จะช่วยให้ป่าเขียวสดอยู่ตลอดเวลา ไฟป่าจึงเกิดได้ยากการพัฒนาเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้ที่สามารถทำได้ง่ายและได้ผลดีนี้

ทฤษฎีการปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูกตามหลักการฟื้นฟูสภาพป่าด้วยวัฏธรรมชาติ (Natural Reforestation)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงห่วงใยในปัญหาปริมาณป่าไม้ลดลงเป็นอย่างมาก จึงทรงพยายามค้นหาวิธีนานาประการที่จะเพิ่มปริมาณป่าไม้ของประเทศไทยให้เพิ่มขึ้นอย่างมั่นคงและถาวร โดยวิธีการที่เรียบง่ายและประหยัดในการดำเนินงาน ตลอดจนเป็นการส่งเสริมระบบวงจรป่าไม้ในลักษณะอันเป็นธรรมชาติดั้งเดิม ซึ่งได้พระราชทานพระราชดำริหลายวิธีการ คือ

การปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก ด้วยวิธีการ 3 วิธี คือ

1. “...ถ้าเลือกได้ที่เหมาะสมแล้ว ก็ทิ้งป่านั้นไว้ตรงนั้น ไม่ต้องไปทำอะไรเลย ป่าจะเจริญเติบโตขึ้นมาเป็นป่าสมบูรณ์ โดยไม่ต้องไปปลูกสักต้นเดียว...”

2. “...ไม่ไปรังแกป่าหรือตัดไม้ เพียงแต่คุ้มครองให้ขึ้นเองเท่านั้น...”

3. “...ในสภาพป่าเต็งรัง ป่าเสื่อมโทรมไม่ต้องทำอะไรเพราะต้นไม้จะแตกกิ่งออกมาอีก ถึงแม้ต้นไม้สวยแต่ก็เป็น ต้นไม้ใหญ่ได้...”

ทฤษฎีปลูกป่าทดแทน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานคำแนะนำให้มีการปลูกป่าทดแทนตามสภาพภูมิศาสตร์และสภาวะแวดล้อมของพื้นที่ที่เหมาะสม กล่าวคือ

1. ปลูกป่าทดแทนในพื้นที่ป่าไม้ถูกบุกรุกแผ้วถางและพื้นที่ป่าไม้และพื้นที่เสื่อมโทรม “...การปลูกป่าทดแทนในพื้นที่เสื่อมโทรมหรือพื้นที่ดินน้ำลำธารที่ถูกบุกรุกแผ้วถางจนเป็นภูเขาหัวโล้น แล้วจำเป็นต้องปลูกป่า ทดแทนเร่งด่วนนั้น ควรจะทดลองปลูกต้นไม้ชนิดโตเร็วคลุมแนวร่องน้ำเสียก่อน เพื่อทำให้ความชุ่มชื้นค่อย ๆ ทวีขึ้นแผ่ขยายออกไปทั้งสองร่องน้ำ ซึ่งจะทำให้ดินไม่จืดจางและมีส่วนช่วยป้องกันไฟป่า เพราะไฟจะเกิดง่ายหากป่าขาดความชุ่มชื้น ในปีต่อไปก็ให้ปลูกต้นไม้ในพื้นที่ถัดขึ้นไป ความชุ่มชื้นก็จะแผ่ขยายกว้างออกไป ดินไม้จะงอกงามดีตลอดทั้งปี...”
2. การปลูกป่าทดแทนตามไหล่เขา “...จะต้องปลูกต้นไม้หลาย ๆ ชนิด เพื่อให้ได้ประโยชน์เอนกประสงค์ คือ มีทั้งไม้ผล ไม้สำหรับก่อสร้าง และไม้สำหรับทำฟืน ซึ่งเกษตรกรจำเป็นต้องใช้เป็นประจำ ซึ่งเมื่อตัดไม้ใช้แล้ว ก็ปลูกทดแทนหมุนเวียนทันที...”
3. การปลูกป่าทดแทนบริเวณต้นน้ำบนยอดเขาและเนินสูง “...ต้องมีการปลูกป่าโดยปลูกไม้ยืนต้นและปลูกไม้พุ่ม ซึ่งไม้พุ่มนั้นราษฎรสามารถตัดไปใช้ได้แต่ต้องมีการปลูกทดแทนเป็นระยะ ส่วนไม้ยืนต้นจะช่วยให้อากาศมีความชุ่มชื้น ทั้งยังช่วยยึดดินบนเขาไม่ให้พังทลายเมื่อเกิดฝนตกอีกด้วย...”
4. ให้มีการปลูกป่าที่ยอดเขา เนื่องจากสภาพป่าบนที่เขาสูงทึดโทรม ซึ่งจะมีผลกระทบต่อลุ่มน้ำตอนล่าง และคัดเลือกพันธุ์ไม้ที่มีเมล็ดเป็นฝักเพื่อให้เป็นกระบวนการธรรมชาติปลูกต่อไปจนถึงดินเขา
5. ปลูกป่าบริเวณอ่างเก็บน้ำ หรือเหนืออ่างเก็บน้ำที่ไม่มีความชุ่มชื้นยาวนานพอ
6. ปลูกป่าเพื่อพัฒนาลุ่มน้ำและแหล่งน้ำให้มีน้ำสะอาดบริโภค
7. ปลูกป่าให้ราษฎรมีรายได้เพิ่มขึ้นโดยให้ราษฎรในท้องถิ่นนั้น ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการปลูกและดูแลรักษาต้นไม้ให้เจริญเติบโต นอกจากนี้ยังเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกให้ราษฎรเห็นความสำคัญ ของการปลูกป่า
8. ปลูกป่าเสริมธรรมชาติ เพื่อเป็นการเพิ่มที่อยู่อาศัยแก่สัตว์ป่า

การปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง

ลักษณะทั่วไปของป่า 3 อย่าง พระราชดำริปลูกป่า 3 อย่างนั้น มีพระราชดำรัส ความว่า “...ป่าไม้ที่ปลูกป่านั้น สมควรที่จะปลูกแบบป่าใช้ไม้หนึ่ง ป่าสำหรับใช้ผลหนึ่ง ป่าสำหรับใช้

เป็นพื้นอย่างหนึ่ง อันนี้แยกออกไปเป็นกว้าง ๆ ใหญ่ ๆ การที่จะปลูกต้นไม้สำหรับได้ประโยชน์ ดังนี้ ในคำวิเคราะห์ของกรมป่าไม้รู้สึกจะไม่ใช่ป่าไม้ เป็นสวนหรือจะเป็นสวนมากกว่าป่าไม้ แต่ในความหมายของการช่วยเหลือเพื่อค้ำน้ำลำธารนั้น ป่าไม้เช่นนี้จะป็นจะเป็นสวนผลไม้ก็ตามหรือสวนไม้พืชนั้นก็ตามนั้นแหละเป็นป่าไม้ที่ถูกต้อง เพราะทำหน้าที่เป็นป่า คือ เป็นต้นไม้และทำหน้าที่เป็นทรัพยากรในด้านสำหรับให้ผลที่มาเป็นประโยชน์แก่ประชาชนได้ประโยชน์ที่ได้รับ...”

ในการปลูกป่า 3 อย่างนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชานิบายถึงประโยชน์ในการปลูกป่าตามพระราชดำริว่า “...การปลูกป่า 3 อย่าง แต่ให้ประโยชน์ 4 อย่าง ซึ่งได้ไม้ผล ไม้สร้างบ้านและไม้พืชนั้น สามารถให้ประโยชน์ได้ถึง 4 อย่าง คือ นอกจากประโยชน์ในตัวเองตามชื่อแล้ว ยังสามารถให้ประโยชน์อันที่ 1 ซึ่งเป็นข้อสำคัญ คือสามารถช่วยอนุรักษ์ดินและค้ำน้ำลำธารด้วย...” และได้มีพระราชดำริเพิ่มเติมว่า “...การปลูกป่า ถ้าจะให้ราษฎรมีประโยชน์ให้เขาอยู่ได้ ให้ใช้วิธีปลูกไม้ 3 อย่าง แต่มีประโยชน์ 4 อย่าง คือ ไม้ใช้สอย ไม้กินได้ ไม้เศรษฐกิจ โดยปลูกรองรับการชลประทาน ปลูกรับซับน้ำและปลูกอุ้มน้ำไหลตามร่องห้วย โดยรับน้ำฝนอย่างเดียว ประโยชน์อย่างอื่นที่ 4 คือ ได้ระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ...”

4. แนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่เกี่ยวกับงานการจัดการต้นน้ำโดยตรง

มีหลายประการ ได้แก่

“...การที่จะมีต้นน้ำลำธารไปชั่วกาลนานนั้น สำคัญอยู่ที่การรักษาป่าและปลูกป่าบริเวณต้นน้ำซึ่งบนยอดเขาและเนินเขาสูงชัน ต้องมีการปลูกป่าโดยไม่ขึ้นดินและปลูกไม้พืชนั้นราษฎรสามารถตัดไปใช้ได้แต่ต้องมีการปลูกทดแทนเป็นระยะ ส่วนไม้ขึ้นดินนั้นจะช่วยให้อากาศมีความชุ่มชื้นเป็นขั้นตอนหนึ่งของระบบการให้ฝนตกแบบธรรมชาติทั้งยังช่วยดินบนเขาไม่ให้พังทลายเมื่อเกิดฝนตกอีกด้วย ซึ่งถ้ารักษาสภาพป่าไว้ดีแล้ว ท้องถิ่นจะมีน้ำไว้ใช้ช่วกาลนาน...” (14 เมษายน 2520 อ.ชัยบาดาล จ.ลพบุรี)

“...ควรพิจารณาสร้างฝายต้นน้ำลำธารบนภูเขาในพื้นที่โครงการฯ และบริเวณใกล้เคียงตลอดจนส่งน้ำไปตามแนวสันเขา จะสามารถจ่ายน้ำลงไปตามไหล่เขาทั้งสองด้านในช่วงฤดูแล้ง เป็นช่วง ๆ ในทำนอง “ฤดูฝนเทียม” ทั้งนี้เพื่อช่วยเพิ่มความชุ่มชื้นให้กับ

ป่าต้นน้ำลำธารและช่วยฟื้นฟูสภาพป่าให้กลับสมบูรณ์ได้โดยเร็ว เนื่องจากสามารถจ่ายน้ำอย่างสม่ำเสมอได้ตลอดทั้งปี หากงานทดลองดังกล่าวได้ผลดี จะได้นำทฤษฎีไปปฏิบัติในป่าเสื่อมโทรมแหล่งอื่น ๆ ต่อไปนอกจากนั้น ควรพิจารณาปลูกไม้ชั้นล่างเสริมเพื่อช่วยลดความแรงของกระแสน้ำในฤดูฝนซึ่งเคยทำความเสียหายให้กับนาข้าวราษฎรในบางพื้นที่มาแล้ว...” (27 พฤศจิกายน 2536 ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานตามพระราชดำริ)

“...สำหรับต้นไม้ที่ขึ้นอยู่บริเวณสองข้างลำห้วยนั้น จำเป็นจะต้องรักษาไว้ให้ดีเพราะจะช่วยเก็บรักษาความชุ่มชื้นไว้ ส่วนตามร่องน้ำ และบริเวณที่มีน้ำซบก็ควรสร้างฝายเล็ก ๆ กันไว้ในลักษณะฝาย ชุ่มชื้น แม้จะมีจำนวนน้อยก็ตาม สำหรับแหล่งน้ำที่มีปริมาณน้ำมาก จึงสร้างฝาย เพื่อผันน้ำลงมาใช้ในพื้นที่เพาะปลูก...” (1 มีนาคม 2521 อ.แม่ตานน้อย จ.แม่ฮ่องสอน)

“...ทุกคนจะต้องช่วยกันดูแลรักษาป่าไม้ ซึ่งเป็นของส่วนรวมและร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ของป่าไม้ในงานปลูกป่าทดแทนจะได้มีน้ำเพียงพอสำหรับการเพาะปลูก สำหรับพันธุ์พืชที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ที่จะส่งเสริมให้คนปลูกต่อไป ทั้งนี้โครงการฯ จะช่วยเหลือแนะนำในด้านหลักวิชาการเกษตรและระบบชลประทาน...” (12 กุมภาพันธ์ 2521 โครงการหลวงพัฒนาต้นน้ำหน่วยที่ 18 แม่ตะละ อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่)

“...จะต้องอธิบายให้ราษฎรรู้ว่า การมีปริมาณน้ำตามแหล่งธรรมชาติลดลงนั้นก็เพราะมีการทำลายป่าต้นน้ำโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์...” (24 มกราคม 2520)

“...การปลูกป่าทดแทนจะต้องทำอย่างมีแผนโดยดำเนินการไปพร้อมกับการพัฒนาชาวเขา ในการนี้เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ชลประทาน และฝ่ายเกษตร จะต้องร่วมกันสำรวจต้นน้ำและพัฒนาอาชีพราษฎร

ได้อย่างถูกต้อง สำหรับต้นไม้ที่จะปลูกทดแทนไม้ที่ถูกทำลายนั้น ควรใช้ต้นไม้โตเร็วที่มีประโยชน์หลาย ๆ ทางคละกันไป และควร ปลูกพืชคลุมแนวร่องน้ำต่าง ๆ เพื่อยึดผิวดินและให้เก็บรักษาความ ชุ่มชื้นไว้...” (20 มกราคม 2520)

“...นอกจากนั้นยังอาจฝึกให้ราษฎรช่วยทำหน้าที่พนักงาน คูแลรักษาป่าเพราะต่างฝ่ายต่างก็มีประโยชน์ร่วมกันดูแลพื้นที่ราบใน หุบเขา ก็ต้องพัฒนาให้เป็นนาปลูกข้าวสำหรับราษฎรทำกิน โดย จัดทำระบบชลประทานให้ เพื่อราษฎรสามารถทำกินได้บริบูรณ์ แล้ว จะเลิกปลูกฝิ่นโดยสิ้นเชิง...” (28 มกราคม 2530 โครงการหลวง พัฒนาต้นน้ำหน่วยที่ 26 ห้วยขุนทอง จ.เชียงใหม่)

“...แห่งใดที่ทางการยังไม่ถือว่าเป็นเขตที่เพิกถอนป่าสงวน และประชาชนเข้าไปทำกินก็ต้องมีการควบคุม อย่างเช่น โครงการ หลวงไปควบคุมให้ไม่ทำลายป่าเพิ่มเติมหรือไม่ทำให้เสียหาย ควรให้ ใบแสดงว่ามีสิทธิทำกิน ถ้าให้เป็นส่วนบุคคล เขาก็เอาไปขาย จึงนี้ว่า จะต้องทำให้เป็นของหมู่บ้านหรือกลุ่มหมู่บ้าน เป็นหมู่บ้านสหกรณ์ มีหัวหน้า มีกรรมการ แล้วมีองค์การหน่วยใดหน่วยหนึ่งเข้าไปช่วย เช่น โครงการหลวง หรือป่าไม้เอง...”

สทก. นั้นขายไม่ได้ เพราะถ้าบุคคลใดไม่อยู่ที่นั่นก็ไม่มีสิทธิ ถ้าไม่ได้ทำกินก็ไม่ได้ สิทธิ เรียกว่าเป็นสิทธิของหมู่บ้านหรือกรรมการหมู่บ้าน ถ้าตั้งขึ้นมาได้ ถ้ามีกฎหมายขึ้นมารองรับ ก็เป็นของหมู่บ้าน สหกรณ์หรือกลุ่ม เขาก็เป็นเจ้าของร่วม แล้วต่อไปกรรมการกลุ่ม หรือกรรมการ สหกรณ์นั้น ก็จะทำใบจำลองจาก สทก. ของหมู่บ้านนั้นเป็นรายบุคคลให้ คล้ายโฉนด หรือ นส.3 ก. ให้แต่ละคนที่ทำกินตรงนั้น ๆ ทำแผนที่ให้ดูด้วย

ครั้งแรกยังคงเป็นป่าสงวนบริหารอยู่ในกฎเกณฑ์ของป่าสงวน แต่ป่าไม้ให้สิทธิทำ กิน เมื่อโครงการขยายดีขึ้นแล้ว หมายความว่า ตรงไหนที่ทำนาได้ก็จำแนกออกมาเป็นที่นา ตรงไหนทำไร่ได้ก็จำแนกออกเป็นที่ไร่ ตรงไหนควรปลูกป่า 3 อย่าง ชนิดใด ก็จำแนกเป็นป่า 3 อย่าง...” (26 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2524 ปีติการสัมมนาการเกษตรภาคเหนือ ณ สำนักงานเกษตร ภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่)

5. แนวพระราชดำรินในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถที่สำคัญเกี่ยวกับงานจัดการต้นน้ำ

“...เมืองไทยไม่มีแหล่งน้ำจืดที่ไหนเลยนอกจากป่า ป่าเป็นแหล่งน้ำจืด ป่าเป็นที่เก็บกักน้ำบริสุทธิ์ สำหรับพวกเราได้ทำมาหากินได้บริโภคเพื่อว่าพื้นแผ่นดินของเรานี้ ได้เป็นพื้นแผ่นดินที่เป็นประโยชน์ ให้ชีวิตพวกเราอย่างแท้จริง...” (29 พฤษภาคม 2538 บ้านสร้างต่อน้อย อ.ห้วยตะพาน จ. อำนาจเจริญ)

“โครงการป่ารักษน้ำ” เกิดขึ้นจากหยาดน้ำพระราชหฤทัย เพื่อให้ปวงประชานุสมบุญ โดยเปรียบเทียบเสมือนป่าต้องอยู่กับน้ำตามธรรมชาติ และได้เกิดพระราชเสาวนีย์อมตะของแผ่นดินในเวลาต่อมาว่า “...พระเจ้าอยู่หัวเป็นน้ำ ฉันทจะเป็นป่า ป่าที่ถวายเป็นความจงรักภักดีต่อพระเจ้าอยู่หัวสร้างอ่างเก็บน้ำ ฉันทจะสร้างป่า...” (20 ธันวาคม 2524)

6. หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงห่วงใยพระวรกายตรากตรำและมุ่งมั่น เพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนให้แก่พสกนิกร ไม่ว่าจะเชื้อชาติใด ศาสนาใด หรืออยู่ห่างไกลกันสักเพียงใด ก็มีทรงย่อท้อ เข้าไปช่วยเหลือราษฎรทั้งด้านสาธารณสุข การศึกษา สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน การเกษตร การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมทั้งดิน น้ำ ป่าไม้ และพลังงาน หรือแม้กระทั่งการจราจร ทรงคิดค้นแนวทางแก้ไขได้อย่างแยบยล

การทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงยึดการดำเนินการในลักษณะทางสายกลางที่สอดคล้องกับสิ่งที่อยู่รอบตัว และสามารถปฏิบัติได้จริง ทรงมีความละเอียดรอบคอบ และทรงคิดค้นหาแนวทางพัฒนาเพื่อมุ่งสู่ประโยชน์ต่อประชาชนสูงสุด มีคุณค่าและควรยึดเป็นแบบอย่างในการเจริญรอยตามเบื้องพระยุคลบาทนำมาปฏิบัติเพื่อให้บังเกิดผลแก่ตนเอง สังคม และประเทศชาติตลอดไป โดยมีแนวทางการทรงงาน ดังต่อไปนี้

ศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ

การที่จะพระราชทานโครงการใดโครงการหนึ่งจะทรงศึกษาข้อมูลรายละเอียดอย่างเป็นระบบ ทั้งจากข้อมูลเบื้องต้น จากเอกสาร แผนที่ สอบถามจากเจ้าหน้าที่ นักวิชาการ และราษฎรในพื้นที่ เพื่อให้ได้รายละเอียดที่ถูกต้องเพื่อที่จะพระราชทานความช่วยเหลือได้อย่างถูกต้องและรวดเร็วตรงตามที่ประชาชนต้องการ

ระเบิดจากข้างใน

พระองค์ทรงมุ่งเน้นเรื่องการพัฒนาคน ทรงตรัสว่า “ต้องระเบิดจากข้างใน” นั้นหมายความว่า ต้องสร้างความเข้มแข็งให้คนในชุมชนที่เราเข้าไปพัฒนา ให้มีสภาพพร้อมที่จะรับการพัฒนาลูกก่อน แล้วจึงค่อยออกมาสู่สังคมภายนอก มิใช่การนำเอาความเจริญหรือบุคคลจากสังคมภายนอกเข้าไปหาชุมชน หมู่บ้านที่ยังไม่ทันได้มีโอกาสเตรียมตัวหรือตั้งตัว

ประชาธิปไตย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นนักประชาธิปไตย จึงทรงนำ “ประชาธิปไตย” มาใช้ในการบริหาร เพื่อเปิดโอกาสให้สาธารณชนหรือประชาชนได้มาร่วมกันแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่จะต้องตัดสินใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ในระดับสาธารณะ โดยการตัดสินใจขั้นสุดท้ายจะต้องคำนึงถึงความคิดเห็นของประชาชน หรือความต้องการของประชาชนด้วย

“...การไปช่วยเหลือประชาชนนั้น ต้องรู้จักประชาชน ต้องรู้ว่าประชาชนต้องการอะไร ต้องอาศัยวิชาความรู้ ในการช่วยเหลือ...”

พออยู่พอกิน

การพัฒนาเพื่อให้พสกนิกรทั้งหลายประสบความสุขสมบูรณ์ในชีวิตได้ เริ่มจากการเสด็จฯ ไปเยี่ยมเยียนประชาชนทุกหมู่เหล่าในทุกภูมิภาคของประเทศ ได้ทอดพระเนตรความเป็นอยู่ของราษฎรด้วยพระองค์เอง จึงทรงสามารถเข้าพระราชหฤทัยในสภาพปัญหาได้อย่างลึกซึ้ง ว่ามีเหตุผลมากมายที่ทำให้ราษฎรตกอยู่ในวงจรแห่งทุกข์เข็ญ จากนั้นได้พระราชทานความช่วยเหลือให้แก่พสกนิกร มีความอยู่ดีกินดี มีชีวิตอยู่ในขั้น “พออยู่พอกิน” ก่อน แล้วจึงขยับขยายให้มีขีดสมรรถนะที่ก้าวหน้าต่อไป

ในการพัฒนานั้น หากมองในภาพรวมของประเทศ มิใช่งานเล็กน้อยแต่ต้องใช้ความคิดและกำลังของคนทั้งชาติจึงจะบรรลุผลสำเร็จ ด้วยพระปรีชาญาณในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงทำให้คนทั้งหลายได้ประจักษ์ว่า แนวพระราชดำริในพระองค์นั้น “เรียบง่าย ปฏิบัติได้ผล” เป็นที่ยอมรับโดยทั่วกัน ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า...

“...ถ้าโครงการดี ในไม่ช้า ประชาชนก็ได้กำไร จะได้ผล ราษฎรอยู่ดีกินดีขึ้น จะได้ประโยชน์ไป...”

การพึ่งตนเอง

การพึ่งตนเอง หมายถึง ความสามารถในการดำรงตนอยู่ได้อย่างอิสระ มั่นคง สมบูรณ์ ซึ่งการพึ่งตนเองได้นั้น มีทั้งในระดับบุคคล และชุมชน

การพึ่งตนเอง ต้องสามารถผันเปลี่ยนไปตามเวลาได้ เพื่อให้เกิดความเหมาะสม สอดคล้อง และสมดุล หลักการและแนวทางเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้

กล่าวสรุปโดย สุเมธ ตันติเวชกุล (2549) คือ การหันกลับมายึดเส้นทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ในการดำรงชีวิต โดยใช้หลักการพึ่งตนเอง 5 ประการ คือ

1. พึ่งตนเองทางจิตใจ หมายถึง คนที่สมบูรณ์พร้อมต้องมีจิตใจที่เข้มแข็ง มีจิตสำนึกว่าตนนั้นสามารถพึ่งตนเองได้ ดังนั้นจึงควรที่จะสร้างพลังผลักดันให้มีภาวะจิตใจอีกเข็ม ต่อสู้ชีวิตด้วยความสุจริต แม้อาจจะไม่ประสบผลสำเร็จบ้างก็ตาม มิพึงควรท้อแท้ ให้ความพยายาม ต่อไป พึงยึดพระราชดำรัส “การพัฒนาคน” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า “...บุคคลต้องมีย รากฐานทางจิตใจที่ดี คือความหนักแน่นมั่นคงในสุจริตธรรม และความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้ จนสำเร็จ ทั้งต้องมีกุศโลบายหรือวิธีการอันแยบยลในการปฏิบัติงานประกอบพร้อมกันด้วยจึงจะ สัมฤทธิ์ผลที่แน่นอน และบังเกิดประโยชน์อันยั่งยืนแก่ตนเองและแผ่นดิน...”

2. พึ่งตนเองทางสังคม หมายถึง ควรเสริมสร้างให้แต่ละชุมชนในท้องถิ่นได้ ร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกัน นำความรู้ที่ได้รับมาถ่ายทอดและเผยแพร่ให้ได้รับประโยชน์ซึ่งกันและ กัน ดังพระบรมราโชวาทที่ว่า “...เพื่อให้งานรุดหน้าไปพร้อมเพรียงกันไม่ลดหล่น จึงขอให้ทุก คนพยายามที่จะทำงานในหน้าที่อย่างเต็มที่ และให้มีการประชาสัมพันธ์กันให้ดี เพื่อให้งาน ทั้งหมดเป็นงานที่เกื้อกูลสนับสนุนกัน...”

3. พึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติ คือ การส่งเสริมให้มีการนำเอาศักยภาพ ของผู้คนในท้องถิ่นสามารถเสาะแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติหรือวัสดุในท้องถิ่นที่มีอยู่ให้เกิด ประโยชน์สูงสุด ซึ่งส่งผลให้เกิดการพัฒนาประเทศได้อย่างดียิ่ง สิ่งก็คือการประยุกต์ใช้ภูมิ ปัญญาท้องถิ่น (local wisdom) ซึ่งมีมากมายในประเทศ

4. พึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี ควรส่งเสริมให้มีการศึกษา ทดลอง ทดสอบ เพื่อให้ได้มาซึ่งเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศและสังคมไทย และสิ่งสำคัญ สามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับพระราชดำรัสว่า “...จุดประสงค์ของ ศูนย์ศึกษาฯ คือ เป็นสถานที่สำหรับค้นคว้าวิจัยในท้องที่ เพราะว่าแต่ละท้องที่ สภาพฝนฟ้าอากาศ และประชาชนในท้องที่ต่าง ๆ กันก็มีลักษณะแตกต่างกันมากเหมือนกัน...”

5. พึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ หมายถึง สามารถอยู่ได้ด้วยตนเองในระดับ เบื้องต้น กล่าวคือ แม้ไม่มีเงินก็ยังมิขี้ขลาด ปลูก ผัก ผลไม้ ในท้องถิ่นตนเองเพื่อการยังชีพ สามารถ นำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในระดับมหภาคต่อไปได้ด้วย

7. การจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างมีส่วนร่วม

แต่ที่จริงแล้วในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้นั้น ต้องเกี่ยวข้องกับหลายฝ่ายคือ หน่วยงานของรัฐ และประชาชน แต่เท่าที่ผ่านมาในประเทศไทยเรา การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มักจะเป็นหน้าที่ของหน่วยงานรัฐ ประชาชนไม่มีสิทธิ์ที่จะเข้ามาเกี่ยวข้องแต่อย่างใด จึงมักเกิดความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้อยู่เป็นประจำ แนวทางสุดท้ายเป็นแนวทางที่พยายามหลีกเลี่ยงปัญหาและข้อจำกัดจากแนวทางที่ผ่านมา โดยตั้งความคาดหวังไม่สูงนัก ไม่ต้องการรอให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้างและกฎหมายก่อน ไม่ต้องการสร้างองค์ความรู้ทางวิชาการที่อธิบายในระดับสากล ไม่ต้องการประเมินมิติทางวัฒนธรรมที่สูงเกินความเป็นจริงเกินไป และไม่ต้องการสร้างตัวแบบที่จะเอาไปใช้ได้ในทุกพื้นที่ แต่เน้นผลที่เกิดขึ้นในแต่ละพื้นที่ที่มีบริบทและเงื่อนไขที่แตกต่างกันก่อน แนวทางนี้คือการจัดการทรัพยากรธรรมชาติแบบมีส่วนร่วม ที่กำลังดำเนินการในปัจจุบันได้แก่ โครงการจัดการพื้นที่คุ้มครองอย่างมีส่วนร่วม Joint Management of Protected Area (JoMPA) อันเป็นความร่วมมือระหว่างฝ่ายรัฐคือ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ที่มีเจ้าหน้าที่ของอุทยานแห่งชาติเป็นผู้ปฏิบัติ รวมถึงหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง ฝ่ายวิชาการจากมหาวิทยาลัย และหน่วยสารสนเทศภูมิศาสตร์ ฝ่ายองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น ฝ่ายองค์กรพัฒนาเอกชน ฝ่ายเครือข่ายชุมชนของแต่ละลุ่มน้ำ คณะกรรมการ/องค์กรชุมชน รวมถึงตลอดถึงสมาชิกในชุมชนผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่คุ้มครอง

แนวคิดและหลักการสำคัญของการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างมีส่วนร่วมประกอบไปด้วย

1. คนกับป่าสามารถอยู่ร่วมกันได้ ภายใต้ข้อตกลง กติการ่วมกันของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยที่ทรัพยากรที่ต้องอนุรักษ์และพื้นฟูจะมีการจัดการร่วมกันโดยผสมผสานระหว่างวิธีการที่มีความละเอียดอ่อนของท้องถิ่นกับวิธีการทางวิทยาศาสตร์และกฎหมายตามลำดับ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ที่ได้จากการอนุรักษ์และฟื้นฟูร่วมกัน ส่วนพื้นที่ที่สามารถใช้ประโยชน์เป็นป่าชุมชนที่ทำกิน ที่อยู่อาศัยเมื่อสามารถพิสูจน์เป็นสิทธิการใช้ประโยชน์มาก่อนกฎหมาย มีการใช้ประโยชน์ที่ยั่งยืนต่อวิถีชีวิตและระบบนิเวศ กฎเกณฑ์ทางสังคมและวัฒนธรรมสามารถจัดการได้บนพื้นฐานของความชอบธรรม และความมั่นคงในการใช้ประโยชน์ ไม่สามารถเปลี่ยนมือไปเป็นของนายทุน

2. แม้ว่าแนวคิดดังกล่าวน่าจะเป็นทางออกที่จะทำให้ระบบนิเวศและวิถีชีวิตสามารถพึ่งพาซึ่งกันและกันได้ และน่าจะทำให้ข้อขัดแย้งลดน้อยลง แต่การแปลงแนวคิดสู่การปฏิบัติ จำเป็นต้องมีหลักการที่ผสมผสานเรื่องที่เกี่ยวข้องไม่ได้หลายเรื่องที่ผ่านมาให้ไปด้วยกันได้ มี

กระบวนการที่บางเรื่องพื้นฐานชาติสามารถขับเคลื่อนต่อไปได้ เช่น ในเรื่องของการมีส่วนร่วมทางรูปแบบกับส่วนร่วมเชิงสาระเป็นต้น

นอกจากแนวคิดและหลักการสำคัญของการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างมีส่วนร่วมแล้ว ดังกล่าวข้างต้นแล้ว การพัฒนาศักยภาพและปลูกสร้างจิตสำนึกความตระหนักในบทบาทหน้าที่ของประชาชน ในพื้นที่ลุ่มน้ำที่สอดคล้องกับลักษณะภูมิสังคมนั้น ๆ จะต้องมีความรู้ความเข้าใจของทุก ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องหรือผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholders) ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ซึ่งเป็นที่ถือว่าเป็นสมบัติสาธารณะหรือผลประโยชน์ของส่วนรวม ดังนี้

2.1 เป็นการยอมรับความสำคัญของประชาชนมากขึ้น การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นสิทธิเสรีภาพของประชาชน ประชาชนในท้องถิ่นต้องมีความสมัครใจ และต้องได้รับเกียรติจากผู้อื่นมิใช่เข้ามามีส่วนร่วมเพราะถูกบังคับ ข่มขู่ หรืออยู่ในสถานะที่จำยอมที่ต้องปฏิบัติตาม การมีส่วนร่วมจะต้องเป็นไปตามหลักประชาธิปไตยให้มากที่สุด อาจกล่าวได้ว่า การที่ประชาชนได้รับการยอมรับในเกียรติและศักดิ์ศรีจากผู้อื่น ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในศักยภาพของตนเอง

2.2 เป็นการสร้างความรู้สึกผูกพันและเป็นเจ้าของทรัพยากรป่าไม้มากยิ่งขึ้น การพัฒนาป่าไม้จะไม่สามารถที่จะประสบความสำเร็จได้ถ้าหากว่าประชาชนในท้องถิ่นส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วย การพัฒนาหรือการแก้ไขปัญหาป่าไม้จะประสบความสำเร็จได้ดียิ่งขึ้นต้องเกิดจากความเห็นพ้องต้องกันของประชาชนส่วนใหญ่ที่จะเข้าร่วมมือแก้ไขปัญหาาร่วมกันทุกคนมีส่วนร่วมกันดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยกัน ผลประโยชน์ที่ได้รับมีการจัดสรร โดยเสมอภาคกัน สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดความรู้สึกผูกพัน และเป็นเจ้าของร่วมกันมากขึ้นตามลำดับ

2.3 ก่อให้เกิดการบริการ และดำเนินงานด้านทรัพยากรป่าไม้ที่มีประสิทธิภาพดีขึ้น การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้แบบมีส่วนร่วมเป็นไปในลักษณะการทำงานเป็นกลุ่มหรือองค์กร ประชาชนในท้องถิ่นเป็นผู้กระทำจะส่งผลถึงบทบาทในการบริหารงาน การดำเนินงานของกลุ่ม การร่วมมือกันปฏิบัติงานในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น จะมีการมอบหมายงานให้สมาชิกดำเนินการตามความสามารถของบุคคล ก่อให้เกิดการบริหารและการดำเนินการไปอย่างมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น

2.4 เป็นการเพิ่มขีดความสามารถของประชาชนมากขึ้น บุคคลแต่ละบุคคลย่อมมีความรู้ความสามารถต่างกันออกไป บางคนก็อาจมีความสามารถส่วนตัวแฝงอยู่ และพร้อมที่จะแสดงออกเมื่อมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อส่วนรวม นอกจากเป็นการเปิดโอกาสให้แสดงออกซึ่งความสามารถที่ตนมีอยู่แล้ว ยังเท่ากับเป็นการฝึกฝนความสามารถอย่างอื่นให้พัฒนามากยิ่งขึ้น

ประชาชนมีผลประโยชน์เพิ่มขึ้น ผลประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการป่าไม้ในเบื้องต้นจะตกอยู่กับประชาชนในท้องถิ่น เช่น อาจมีไม้ใช้สอย การมีอาหารบริโภค การทำให้สภาพแวดล้อมมีลักษณะที่ดีมากขึ้น การที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการย่อมเท่ากับเป็นการเพิ่มกำลังความสามารถในการปฏิบัติงาน มากกว่าที่ประชาชนกลุ่มน้อยหรือผู้ดำเนินการแต่เพียงฝ่ายเดียวป่าไม้เป็นระบบธรรมชาติที่มีความสำคัญยิ่งต่อชีวิตความเป็นอยู่ของมวลมนุษย์ สิ่งจำเป็นที่มนุษย์จะขาดเสียไม่ได้ คือ น้ำ ซึ่งป่าไม้และดินเป็นตัวกลางในการกักเก็บรักษาและควบคุม ทั้งในเชิงปริมาณคุณภาพและระยะเวลาการไหลของน้ำอีกด้วย

8. กฎหมายเกี่ยวกับการป่าไม้

ในปัจจุบันกฎหมายเกี่ยวกับการป่าไม้ มี 5 ฉบับ คือ

- 8.1 พระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484
- 8.2 พระราชบัญญัติ ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507
- 8.3 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504
- 8.4 พระราชบัญญัติสงวน และคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535
- 8.5 พระราชบัญญัติสวนป่า พ.ศ. 2535

การปฏิบัติงานของส่วนอนุรักษ์ต้นน้ำดำเนินการในพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธารซึ่งพื้นที่ดังกล่าว เป็นการแบ่งเพื่อประโยชน์ทางวิชาการ และการบริหาร ย่อมแล้วแต่ข้อเท็จจริงว่าจะเป็นป่าตามพระราชบัญญัติฉบับใด บางพื้นที่อาจจะเป็นป่าทั่วไป ป่าสงวนแห่งชาติ และอุทยานแห่งชาติ ซ้อนทับกันอยู่ ภายใต้บังคับของกฎหมายทั้ง 3 ฉบับก็ได้ การปฏิบัติในพื้นที่ต้องทราบว่าพื้นที่อยู่ภายใต้กฎหมายฉบับใดดังกล่าว เป็นการแบ่งเพื่อประโยชน์ทางวิชาการ และการบริหาร ย่อมแล้วแต่ข้อเท็จจริงว่าจะเป็นป่าตามพระราชบัญญัติฉบับใด บางพื้นที่อาจจะเป็นป่าทั่วไป ป่าสงวนแห่งชาติ และอุทยานแห่งชาติซ้อนทับกันอยู่ ภายใต้บังคับของกฎหมายทั้ง 3 ฉบับก็ได้ การปฏิบัติในพื้นที่ต้องทราบว่าพื้นที่อยู่ภายใต้กฎหมายฉบับใด

สิ่งที่ผู้ปฏิบัติงานควรรู้และศึกษาเกี่ยวกับกฎหมายป่าไม้แต่ละฉบับ มีดังนี้

1. พระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 คือ
 - หมวด 1 การทำไม้และเก็บหาของป่า (มาตรา 11 12 13 17 29 29 ทวิ และ 32)
 - หมวด 5 การแผ้วถางป่า (มาตรา 54)
2. พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 คือ

หมวด 2 การควบคุม และรักษาป่าสงวนแห่งชาติ (มาตรา 14 และ 31) (การใช้ประโยชน์ ตามมาตรา 13 ทวิ 15 16 ทวิ 17 18 และ 19)

3. พระราชบัญญัติ อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504

หมวด 3 การคุ้มครอง และดูแลรักษาอุทยานแห่งชาติ (มาตรา 16, 24, 25, 26, 27 และ 29) การดำเนินการโดยพนักงานเจ้าหน้าที่ (มาตรา 19)

4. พระราชบัญญัติ สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535

หมวด 3 การล่า การเพาะพันธุ์ การครอบครอง และการค้า ซึ่งสัตว์ป่า ซากของสัตว์ป่า และผลิตภัณฑ์ที่ทำจากซากของสัตว์ป่า (มาตรา 16)

หมวด 4 การนำเข้า ส่งออก นำผ่าน นำเคลื่อนที่ซึ่งสัตว์ป่า และด่านตรวจสัตว์ป่า (การดำเนินการโดยพนักงานเจ้าหน้าที่ มาตรา 16)

หมวด 6 บริเวณ และสถานที่ห้ามล่าสัตว์ป่า

- เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า (มาตรา 36, 37, 38, 41 และ 54)

- เขตห้ามล่าสัตว์ป่า (มาตรา 42 และ 54)

5. พระราชบัญญัติสวนป่า พ.ศ. 2535 มีส่วนเกี่ยวข้องน้อยมากแต่อย่างไรก็ตามข้าราชการกรมป่าไม้ซึ่งเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ จำเป็นต้องมีความรู้ด้านกฎหมายว่าด้วยการป่าไม้ อย่างชัดเจน ทุกฉบับ

9. พระราชบัญญัติส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535

ส่วนที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ต้นน้ำลำธารได้กล่าวไว้ใน ส่วนที่ 3 เขตอนุรักษ์และพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม

มาตรา 42 การคุ้มครอง และจัดการพื้นที่ในเขตอุทยานแห่งชาติ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ให้เป็นไปตามแผนการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามมาตรา 35 และตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น

มาตรา 43 ในกรณีที่ปรากฏว่าพื้นที่ใดมีลักษณะเป็นพื้นที่ต้นน้ำลำธาร หรือมีระบบนิเวศตามธรรมชาติที่แตกต่างจากพื้นที่อื่น โดยทั่วไป หรือมีระบบนิเวศตามธรรมชาติที่อาจถูกทำลาย หรืออาจได้รับผลกระทบกระเทือนจากกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ได้โดยง่าย หรือเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าทางธรรมชาติ หรือ ศิลปกรรม อันควรแก่การอนุรักษ์ และพื้นที่นั้นยังมิได้ถูกประกาศกำหนดให้เป็นเขตอนุรักษ์ ให้รัฐมนตรี โดยคำแนะนำของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ มีอำนาจออกกฎกระทรวง กำหนดให้พื้นที่นั้นเป็นเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม

มาตรา 44 ให้ออกกฎกระทรวง ตามมาตรา 43 ให้กำหนดมาตรการคุ้มครองอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างดังต่อไปนี้ ไว้ในกฎกระทรวงด้วย

1. กำหนดการใช้ประโยชน์ในที่ดิน เพื่อรักษาสภาพธรรมชาติ หรือมิให้กระทบกระเทือน ต่อระบบนิเวศตามธรรมชาติ หรือคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ศิลปกรรม

ห้ามการกระทำ หรือกิจกรรมใด ๆ ที่อาจจะเป็นอันตราย หรือก่อให้เกิดผลกระทบ ในทางเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศของพื้นที่นั้น จากลักษณะตามธรรมชาติ หรือเกิดผลกระทบต่อคุณค่าของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

2. กำหนดประเภท และขนาดของโครงการ หรือกิจการของส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือเอกชนที่จะทำการก่อสร้าง หรือดำเนินการในพื้นที่นั้น ให้มีหน้าที่ต้องเสนอรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม

3. กำหนดวิธีการจัดการ โดยเฉพาะสำหรับพื้นที่รวมทั้งการกำหนดขอบเขตหน้าที่และความรับผิดชอบของส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อประโยชน์ในการร่วมมือ และประสานงานให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน เพื่อรักษาสภาพธรรมชาติ หรือระบบนิเวศตามธรรมชาติ หรือคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ศิลปกรรมในพื้นที่นั้น

4. กำหนดมาตรการคุ้มครองอื่น ๆ ตามที่เห็นสมควรและเหมาะสมแก่สภาพของพื้นที่นั้น

มาตรา 45 ในพื้นที่ใดที่ได้มีการกำหนดให้เป็นเขตอนุรักษ์ เขตผังเมืองรวม เขตผังเมืองเฉพาะเขตควบคุมอาคาร เขตนิคมอุตสาหกรรม ตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น หรือเขตควบคุมมลพิษตามพระราชบัญญัตินี้ไว้แล้ว แต่ปรากฏว่ามีสภาพปัญหาคุณภาพสิ่งแวดล้อม รุนแรงเข้าขั้นวิกฤตซึ่งจำเป็นจะต้องได้รับการแก้ไขโดยทันที และส่วนราชการที่เกี่ยวข้องไม่มีอำนาจตามกฎหมาย หรือไม่สามารถที่จะทำการแก้ไขปัญหาได้ ให้รัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติเสนอต่อคณะรัฐมนตรีขออนุมัติเข้าดำเนินการเพื่อใช้มาตรการคุ้มครองอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างตามมาตรา 44 ตามความจำเป็นและเหมาะสม เพื่อควบคุมและแก้ไขปัญหาในพื้นที่นั้นได้

เมื่อได้รับอนุมัติจากคณะรัฐมนตรีตามวรรคหนึ่งแล้ว ให้รัฐมนตรีประกาศในราชกิจจานุเบกษากำหนดเขตพื้นที่ รายละเอียดเกี่ยวกับมาตรการคุ้มครอง และกำหนดระยะเวลาที่จะใช้มาตรการคุ้มครองดังกล่าวในพื้นที่นั้น

การขยายระยะเวลาตามประกาศในวรรคสองให้กระทำได้เมื่อได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติและคณะรัฐมนตรี โดยทำเป็นประกาศในราชกิจจานุเบกษา

10. พระราชบัญญัติสภาตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537

ส่วนที่ 2 อำนาจหน้าที่ของสภาตำบล

มาตรา 67 ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายองค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่ต้องทำในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลคุ้มครอง ดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

มาตรา 68 ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย องค์การบริหารส่วนตำบลอาจจัดทำกิจการในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล ดังต่อไปนี้การคุ้มครองดูแล และรักษาทรัพย์สินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

มาตรา 69 อำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลตามมาตรา 66 มาตรา 67 และมาตรา 68 นั้น ไม่เป็นการตัดอำนาจหน้าที่ของกระทรวง ทบวง กรม หรือองค์การ หรือหน่วยงานของรัฐอื่นที่จะดำเนินการใด ๆ เพื่อประโยชน์ของประชาชนในตำบล แต่ต้องแจ้งให้องค์การบริหารส่วนตำบลทราบล่วงหน้าตามสมควรในกรณีนี้ หากองค์การบริหารส่วนตำบลมีความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินการ ดังกล่าว ให้กระทรวง ทบวง กรม หรือองค์การ หรือหน่วยงานของรัฐ นำความเห็นขององค์การบริหารส่วนตำบลไปประกอบการพิจารณาดำเนินการนั้นด้วย

มาตรา 71 องค์การบริหารส่วนตำบลอาจออกข้อบังคับตำบล หรือใช้บังคับในตำบล ได้เท่าที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย หรืออำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล ในการนี้จะกำหนดค่าธรรมเนียมที่จะเรียกเก็บ และกำหนดโทษปรับผู้ฝ่าฝืนด้วยก็ได้ แต่มิให้กำหนดโทษปรับเกินห้าร้อยบาท

11. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของส่วนอนุรักษ์ต้นน้ำ ที่ควรศึกษา

11.1 พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457

11.2 ประมวลกฎหมายที่ดิน

1) ระเบียบว่าด้วยการจัดที่ดินเพื่อประชาชน

2) ระเบียบของคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ

11.3 พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2518

11.4 พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539

11.5 พระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539

11.6 พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540

12. มติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการลุ่มน้ำ

12.1 มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2525 เรื่องโครงการศึกษาเพื่อกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำที่สำคัญของประเทศไทย คณะรัฐมนตรีเห็นชอบให้สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติดำเนินโครงการศึกษา เพื่อกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ และกำหนดนโยบายการใช้ที่ดินต่อไปในอนาคต

(ในการศึกษาเพื่อกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำในครั้งนี้ สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ มอบหมายให้ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เป็นผู้ดำเนินการ) ในการศึกษาใช้หลักเกณฑ์ในการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ รวม 6 ประการ คือ

- 1) สภาพภูมิประเทศ
- 2) ระดับความลาดชัน
- 3) ความสูงจากระดับน้ำทะเล
- 4) ลักษณะทางธรณีวิทยา
- 5) ลักษณะทางปฐพีวิทยา
- 6) ป่าไม้ที่เหลืออยู่ในปัจจุบัน

(ในบางพื้นที่ลุ่มน้ำได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับศักยภาพทางแร่ในพื้นที่เพิ่มเติม) มติคณะรัฐมนตรีในการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ มีดังนี้

1. มติคณะรัฐมนตรี เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการในการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ และข้อเสนอแนะมาตรการการใช้ที่ดินในเขตลุ่มน้ำปิง-วัง (วันที่ 28 พฤษภาคม 2528)
2. มติคณะรัฐมนตรี เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการในการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ และข้อเสนอแนะมาตรการการใช้ที่ดินในเขตลุ่มน้ำยม-น่าน (วันที่ 21 ตุลาคม 2529)
3. มติคณะรัฐมนตรี เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการในการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ และข้อเสนอแนะมาตรการการใช้ที่ดินในเขตลุ่มน้ำมูลและชี (วันที่ 12 กรกฎาคม 2531)
4. มติคณะรัฐมนตรี เรื่อง การกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำภาคใต้ และข้อเสนอแนะมาตรการการใช้ที่ดินในเขตลุ่มน้ำ (วันที่ 7 พฤศจิกายน 2532)
5. มติคณะรัฐมนตรี เรื่อง การกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำภาคตะวันออก และข้อเสนอแนะมาตรการการใช้ที่ดินในเขตลุ่มน้ำ (วันที่ 19 พฤศจิกายน 2534)
6. มติคณะรัฐมนตรี เรื่อง การกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำภาคตะวันตก ภาคกลาง และลุ่มน้ำป่าสัก และการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนอื่น ๆ (ลุ่มน้ำชายแดน) (วันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2538)

12.2 มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2530 เรื่อง หลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการกำหนดสภาพป่าเสื่อมโทรม และมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2532 เรื่อง ขอบทบทวนมติคณะรัฐมนตรี เรื่อง หลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการกำหนดสภาพป่าเสื่อมโทรม

ป่าเสื่อมโทรม หมายความว่า ป่าที่มีสภาพเป็นป่าไม้ร้าง หรือทุ่งหญ้า หรือเป็นป่าที่ไม่มีไม้มีค่าขึ้นอยู่เลย หรือมีไม้มีค่าลักษณะสมบูรณ์เหลืออยู่เป็นส่วนน้อยและป่านั้นยากที่จะฟื้นคืนได้ตามธรรมชาติได้

หลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการกำหนดสภาพป่าเสื่อมโทรมตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2530 แก้ไขเพิ่มเติมโดยมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2532 คือ

1) เป็นป่าไม้ที่ไม่มีไม้มีค่าที่มีลักษณะสมบูรณ์เหลืออยู่เป็นส่วนน้อย และป่านั้นยากที่จะกลับฟื้นคืนได้ตามธรรมชาติ โดยมีไม้ขนาดความโตวัดโดยรอบลำต้นตรงที่สูง 130 เซนติเมตร ตั้งแต่ 50-100 เซนติเมตร ขึ้นไป ขึ้นกระจายอยู่ทั่วพื้นที่ไม่เกินไร่ละ 8 ต้น หรือมีไม้ขนาดความโตเกิน 100 เซนติเมตร ขึ้นไป ขึ้นกระจายอยู่ทั่วพื้นที่ไม่เกินไร่ละ 2 ต้น

2) ในกรณีที่ป่านั้นอยู่ในพื้นที่ต้นน้ำลำธารชั้นที่ 1A ชั้นที่ 1B และชั้นที่ 2 แม้จะมีต้นไม้ขึ้นเพียงใดก็ตาม ก็มิให้กำหนดเป็นป่าเสื่อมโทรม

พื้นที่ต้นน้ำลำธาร คือ พื้นที่ภายในลุ่มน้ำ (ตอนบน) ที่มีลักษณะภูมิประเทศสูงชัน และคุณสมบัติง่ายต่อการกักชะพังทลายของดิน เกิดผลกระทบต่องสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง หากมีการเปลี่ยนแปลงในการใช้ประโยชน์พื้นที่ (พื้นที่ต้นน้ำลำธาร หมายรวมถึง พื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ ชั้นที่ 1A, 1B และชั้นที่ 2 ตามมติคณะ-รัฐมนตรี เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2530)

12.3 มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 1 กันยายน 2538 เรื่อง หลักเกณฑ์การขอผ่อนผันการดำเนินการตามข้อสังเกตตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2538 เรื่อง การกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ กรณีการตั้งชุมชน สถานที่ราชการ และการอพยพราษฎรออกจากพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1A

โดยหลักเกณฑ์การกำหนดพื้นที่ ควรได้รับการผ่อนผันให้มีการอาศัยและ/หรือใช้พื้นที่ได้นั้น ในการพิสูจน์ว่าชุมชนหรือหมู่บ้านได้ครอบครองเป็นการถาวร หรือได้จัดตั้งขึ้นโดยถูกต้องตามกฎหมาย ให้เพิ่มเติมหลักเกณฑ์ด้วยว่า ต้องเน้นกรณีที่สามารถพิสูจน์โดยใช้ภาพถ่ายทางอากาศในแต่ละช่วงเวลาของแต่ละพื้นที่ และเอกสารหลักฐานข้อเท็จจริงต่าง ๆ ประกอบได้ว่า ชุมชนหรือราษฎรได้ครอบครองพื้นที่ดังกล่าวอย่างถูกต้องตามกฎหมาย

จากมติคณะรัฐมนตรี ได้มีมติเมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2523 เรื่อง ขอฟ่อนผันใช้พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1A เพื่อการก่อสร้างทางเพื่อความมั่นคง “ต่อไปจะไม่อนุมัติให้ส่วนราชการหรือ

หน่วยงานใช้พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1A อีกไม่ว่ากรณีใด” และคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2539 ข้อแก้ไขมติคณะรัฐมนตรี เพื่อดำเนินการจัดตั้งค่ายลูกเสือ จังหวัดเชียงรายว่า “ให้ส่วนราชการ และหน่วยงานของรัฐถือปฏิบัติตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2532 โดยเคร่งครัด”

ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2538 เรื่อง การกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำภาคตะวันตก ภาคกลาง และลุ่มน้ำป่าสัก และการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือส่วนอื่นๆ (ลุ่มน้ำชายแดน) ในกรณีที่มีการตั้งชุมชน สถานที่ราชการ หรือราษฎรได้ครอบครองพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1A อยู่เป็นการถาวรแล้ว ควรจะได้พิจารณากำหนดหลักเกณฑ์ เงื่อนไข และมาตรการเพื่อกำหนดเป็นพื้นที่ผ่อนผัน ให้มีการใช้พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1A เพื่อการดังกล่าวได้อย่างเหมาะสม

12.4 มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 10 มีนาคม 2535 เรื่อง การจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 17 มีนาคม 2535 เรื่อง ผลการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติเพิ่มเติม

ในการกำหนดพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ โดยการจำแนกเป็นเขตต่างๆ ตามการใช้ประโยชน์ทรัพยากร และที่ดินป่าไม้ได้ 3 เขต (zone) ดังนี้

1) เขตพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ (zone C) หมายถึง พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ที่กำหนดไว้เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ พันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์ที่มีคุณค่าหายาก เพื่อการป้องกันภัยธรรมชาติอันเกิดจากน้ำท่วมและการพังทลายของดิน ตลอดทั้งเพื่อประโยชน์ในด้านการศึกษา การวิจัย นันทนาการของประชาชนและความมั่นคงของชาติ

2) เขตพื้นที่ป่าเพื่อเศรษฐกิจ (zone E) หมายถึง พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่กำหนดไว้เพื่อผลิตไม้ และของป่ารวมถึงพื้นที่เศรษฐกิจตามนโยบายมติคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำและการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ป่าชายเลน พื้นที่เพื่อการพัฒนาการทรัพยากรป่าไม้ และพื้นที่ประสานการใช้ประโยชน์ร่วมกันระหว่างทรัพยากร ป่าไม้กับทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ เช่น ทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรแร่ และทรัพยากรพลังงาน เพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและความมั่นคงของชาติ ตลอดทั้งต้องไม่อยู่ในหลักเกณฑ์ที่จำแนกให้เป็นเขตพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์

3) เขตพื้นที่ป่าที่เหมาะสมต่อการเกษตร (zone A) หมายถึง พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่มีสมรรถนะที่ดินเหมาะสมต่อการเกษตรหรือศักยภาพสูงในการพัฒนาด้านการเกษตรตามผลการจำแนกสมรรถนะที่ดินของกรมพัฒนาที่ดิน รัฐสามารถพัฒนาความอยู่ของราษฎรได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งต้องไม่อยู่ในหลักเกณฑ์ที่จะจำแนกให้เป็นเขตพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ และเขตพื้นที่ป่าเพื่อเศรษฐกิจ พื้นที่ลักษณะนี้ได้แก่

12.5 ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 16 กันยายน 2540 ได้เห็นชอบหลักการของ “แผนการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ ระดับพื้นที่” เพื่อบริหารจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ อย่างมีระบบ โดยเน้นด้านการอนุรักษ์ควบคู่กับการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยสงวนรักษาทรัพยากรป่าไม้ที่เหลืออยู่ และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ที่เสื่อมสภาพ ทั้งนี้อยู่บนหลักการลดปัญหาความขัดแย้งการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ กรมป่าไม้ได้กำหนดแผนปฏิบัติงานเพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามแผนการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ ซึ่งการดำเนินการตามแผนจัดการนี้จะเป็นการแก้ไขเกี่ยวกับปัญหาในพื้นที่ป่าไม้อย่างมีระบบเป็นการแก้ไขปัญหาในเชิงรุก โดยการสำรวจข้อมูล การถือครองพื้นที่ป่าไม้ทุกประเภทในทุกจังหวัดทั่วประเทศ จัดทำเป็นระบบข้อมูลปัจจุบันของพื้นที่ป่าไม้ โดยตรวจสอบว่าแต่ละจังหวัดมีพื้นที่ป่าไม้ประเภทใดบ้าง/สภาพปัญหาอย่างไร/จำแนกประเภทปัญหา/ดำเนินการสำรวจพื้นที่ครอบครองขึ้นทะเบียนบุคคล เพื่อนำข้อมูลมาจัดทำแผนปฏิบัติการเฉพาะพื้นที่มี 3 ขั้นตอน คือ

1. สำรวจถือครองพื้นที่ป่าไม้
2. สำรวจ และวางแผนกำหนดความเหมาะสมในการใช้พื้นที่
3. ตรวจสอบและรับรองสิทธิการอยู่อาศัย / ทำกิน

12.6 ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 ให้ความเห็นชอบกับ “มาตรการและแนวทางแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ และให้ดำเนินการต่อไป” สำหรับมาตรการและแนวทางแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ ได้กำหนดไว้ 2 ด้าน คือ

- 1) ด้านการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ จำแนกพื้นที่เป็น 3 ประเภท คือ ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย และป่าอนุรักษ์ตามมติคณะรัฐมนตรี พื้นที่อื่น ๆ ที่สงวนหรืออนุรักษ์ไว้เพื่อกิจการป่าไม้
- 2) ด้านการป้องกันพื้นที่ป่าและอื่น ๆ

13. นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการลุ่มน้ำที่สำคัญ ได้แก่

13.1 นโยบายชาติ คือ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ซึ่งกำหนดการพัฒนาเน้นทรัพยากรมนุษย์ โดยให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

13.2 นโยบายป่าไม้แห่งชาติ นโยบายป่าไม้แห่งชาติในส่วนที่เกี่ยวกับงานจัดการต้นน้ำที่สำคัญคือ

1) กำหนดให้มีพื้นที่ป่าไม้ทั่วประเทศอย่างน้อยในอัตราร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศ เพื่อประโยชน์ 2 ประการ ดังนี้

1.1) ป่าเพื่อการอนุรักษ์ กำหนดไว้เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ที่หายาก และป้องกันภัยธรรมชาติอันเกิดจากน้ำท่วมและการพังทลายของดิน ตลอดจนทั้งเพื่อประโยชน์ในการศึกษา การวิจัย และนันทนาการของประชาชนในอัตราร้อยละ 25 ของพื้นที่ประเทศ

1.2) ป่าเพื่อเศรษฐกิจ กำหนดไว้เพื่อการผลิตไม้และป่าเพื่อประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ ในอัตราร้อยละ 15 ของพื้นที่ประเทศ

2) เพื่อเป็นการปลูกฝังให้ประชาชนมีความรู้สึกรักและหวงแหน รู้จักใช้ทรัพยากร ป่าไม้อย่างประหยัด รัฐจะต้องให้ความรู้ ทศนคติ ความสำนึก ความรู้สึก และทักษะแก่ประชาชนเกี่ยวกับผลประโยชน์ที่จะได้รับจากทรัพยากรป่าไม้ และผลเสียจากการตัดไม้ทำลายป่า การใช้สอยไม้อย่างฟุ่มเฟือย จัดให้มีการเผยแพร่ความรู้และความเข้าใจแก่ประชาชนเกี่ยวกับความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ที่มีต่อส่วนรวม

3) กำหนดพื้นที่ที่มีความลาดชันโดยเฉลี่ย 35 เปอร์เซ็นต์ขึ้นไป ไว้เป็นพื้นที่ป่าไม้โดยไม่อนุญาตให้มีการออกโฉนด หรือหนังสือรับรองการทำประโยชน์ตามประมวลกฎหมายที่ดิน

4) แผนพัฒนาชุมชนสิ่งแวดล้อม และการควบคุมพืชเสพติดบนพื้นที่สูง ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2540-2544) ได้กำหนดกรอบการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง เพื่อให้กำหนดสถานะบุคคล และ กำหนดขอบเขตที่ดินทำกินและอยู่อาศัยให้เป็นไปตามกฎหมาย

13.3 นโยบายของรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ นายประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์ ที่ให้ไว้ในที่ต่าง ๆ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการต้นน้ำ คือ จัดการลุ่มน้ำเพื่อให้เกิดการบูรณาการคนในพื้นที่ลุ่มน้ำจะมีเศรษฐกิจอย่างไร แค่นั้นเพียงไร และลดความขัดแย้ง

13.4 นโยบายกรมป่าไม้ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการต้นน้ำ “คนอยู่กับป่า” ได้ต้องรักษาป่า และทำกินภายใต้เงื่อนไขและข้อจำกัดเพื่อรักษาป่า

13.5 แนวทางการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ปิง

ทฤษฎีและกระบวนการมีส่วนร่วม

แนวคิดและกระบวนการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมเป็นการที่ประชาชนได้มีโอกาสเข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการหรือในกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การมีส่วนร่วม หมายถึง เป็นการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบต่อประชาชนเองและต้องยอมรับปรัชญาการพัฒนาชุมชนว่ามนุษย์ทุกคนต่างมีความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม และเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น พร้อมทั้งจะอุทิศตนเพื่อกิจกรรมของชุมชน ขณะเดียวกันต้องยอมรับด้วยความบริสุทธิ์ใจว่ามนุษย์นั้นสามารถพัฒนาได้หากมีโอกาส และได้รับการชี้แนะอย่างถูกต้อง

2. การมีส่วนร่วม หมายถึง เป็นการเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ และอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทำให้เกิดความรู้สึกผูกพันกับกลุ่มด้วย (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, 2527)

3. การมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนมีปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจ อาชีพ และที่อยู่เข้ามาเกี่ยวข้อง และกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน จะได้รับความร่วมมือบรรลุความสำเร็จได้ จะต้องได้รับความเห็นพ้องต้องกันของชุมชนเป็นส่วนมาก หรือการดำเนินงานกิจกรรมในนามกลุ่มองค์กรของชุมชน (โสภณ, 2533)

4. การมีส่วนร่วม หมายถึง การร่วมคิดแก้ปัญหา การดำเนินการและกิจกรรมในชุมชน ร่วมวางแผน วางโครงการปฏิบัติงานในรูปของการเสียสละแรงงาน การบริจาคเงิน วัสดุสิ่งของ และร่วมติดตามผลงานบำรุงรักษาสาธารณะประโยชน์ในหมู่บ้าน การแสดงออกในการมีส่วนร่วม อาจเป็นการแสดงออกของบุคคลโดยตรง โดยผ่านองค์กรประชาชนในชุมชนนั้น ๆ

จากความหมายที่ได้กล่าวมาข้างต้น พอสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่ปัจเจกบุคคล กลุ่มคน หรือองค์กรประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการคิด แก้ปัญหา การดำเนินงานและกิจกรรมในชุมชน โดยร่วมกันวางแผนโครงการ ช่วยปฏิบัติงานในลักษณะการเสียสละแรงงาน บริจาคเงิน วัสดุสิ่งของ ร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ ร่วมบำรุงรักษาสาธารณะประโยชน์ และร่วมติดตามผลงานด้วยความสมัครใจ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด

การมีส่วนร่วม

ในการดำเนินการพัฒนาใด ๆ ในท้องถิ่น หัวใจสำคัญของการพัฒนา คือ การมีส่วนร่วมของประชาชน (people participation) เพราะคนที่จะพัฒนาท้องถิ่นคือคนในท้องถิ่นนั่นเองซึ่งเป็นคนที่มีปัญหาและความต้องการของตนเองมากที่สุด ดังนั้น การพัฒนาจะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวก็ขึ้นอยู่กับคนในท้องถิ่นเป็นหลัก (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544)

1. แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน แนวคิดการมีส่วนร่วมมาจากการพัฒนาที่ยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลาง โดยมีความเชื่อในปรัชญาแห่งการพัฒนาที่ว่า

1.1 บุคคลแต่ละคนย่อมมีความสำคัญและมีเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนกัน จึงมีสิทธิอันพึงได้รับการปฏิบัติด้วยความยุติธรรมและอย่างบุคคลมีเกียรติในฐานะที่เป็นเพื่อนมนุษย์ปุถุชนผู้หนึ่ง

1.2 บุคคลแต่ละบุคคลย่อมมีสิทธิและสามารถที่จะกำหนดวิธีการดำรงชีวิตของตนไปในทิศทางที่ตนต้องการ

1.3 บุคคลแต่ละบุคคลถ้าหากมีโอกาสแล้ว ย่อมมีความสามารถที่จะเรียนรู้เปลี่ยนแปลงทัศนคติ ประพฤติปฏิบัติ และพัฒนาขีดความสามารถให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมสูงขึ้นได้

1.4 มนุษย์ทุกคนมีพลังในความคิดริเริ่ม ความเป็นผู้นำและความคิดใหม่ซึ่งซ่อนเร้นอยู่ และพลังความสามารถเหล่านี้สามารถเจริญเติบโตและนำออกมาใช้ได้ ถ้าได้รับการพัฒนา

1.5 การพัฒนาพลังและขีดความสามารถของชุมชนในทุกด้านเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาและมีความสำคัญยิ่งต่อชีวิตของบุคคล ชุมชนและรัฐ

2. หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน ประกอบด้วย

2.1 หลักความเป็นอิสระ (freedom)

2.2 หลักความสามารถ (ability)

2.3 หลักความเต็มใจ (willingness)

กล่าวคือ ในการมีส่วนร่วม (participation) ต้องการการเข้าร่วมของกลุ่มบุคคลที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholders) ในทุกขั้นตอนของโครงการพัฒนา ซึ่งต้องเป็นไปในรูปที่ผู้เกี่ยวข้องมีอิสระ (freedom) ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมกระทำให้เกิดการพัฒนา มิใช่เป็นผู้รับการพัฒนาและการมีส่วนร่วม มิใช่เป็นเพียงการดึงประชาชนกลุ่มเป้าหมายเข้ามาทำกิจกรรมตามที่หน่วยงานต่าง ๆ คิดหรือจัดทำขึ้น หากแต่ต้องให้ประชาชนกลุ่มเป้าหมายได้รับโอกาสและความสามารถที่จะเข้าร่วม (ability) เพื่อใช้โอกาสที่ได้รับแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิด แสดงออก

สิ่งซึ่งที่เขามี แสดงออกสิ่งซึ่งเขาต้องการ แสดงออกซึ่งปัญหาที่กำลังเผชิญ แสดงออกซึ่งวิธีแก้ไข ปัญหาและลงมือปฏิบัติและต้องคำนึงถึงความเป็นจริงที่ว่าแท้จริงแล้วในหมู่บ้านหรือชุมชนต่าง ๆ มีกิจกรรมและวิธีดำเนินงานของตน ประชาชนมีศักยภาพที่จะต้องพัฒนาท้องถิ่นของตนได้จากสิ่งที่มีอยู่แล้ว โดยมีการช่วยเหลือของหน่วยงานภายนอกตามความจำเป็น

เมื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเกิดขึ้นได้หากประชาชนได้รับโอกาส ดังนั้น ภาครัฐควรมีบทบาทเป็นผู้ให้การส่งเสริม สนับสนุนและสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชน ทั้งในรูปส่วนบุคคล กลุ่มคน และองค์กรรูปแบบต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมด้วยความเต็มใจ (willingness) ในการดำเนินงานพัฒนาของรัฐ ทั้งนี้เพื่อเป็นการเกื้อหนุนให้เกิดพัฒนาที่แท้จริงและถาวร โดยมีเป้าหมายสูงสุด คือ การมีอำนาจตัดสินใจเลือกดำเนินชีวิตและกิจกรรมการพัฒนาอย่างไรด้วยตนเอง (bottom-up approach) ซึ่งสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่ต้องการให้ประชาชนมีบทบาทในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของตน ตามหลักการปกครองตนเอง self-government)

3. ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชน ขั้นตอนการมีส่วนร่วมตามนัยที่เป็นกระบวนการ (Process) ของการพัฒนา คือ การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การค้นหาปัญหา (problem finding) การวางแผน (planning) การตัดสินใจ (decision making) การสนับสนุนทรัพยากรและเทคโนโลยีในท้องถิ่น (local resources and technology supporting) การบริหารจัดการ (implementation) การติดตามประเมินผล (evaluation) รวมทั้งการรับผลประโยชน์ (benefits) ที่เกิดจากโครงการ โดยการพัฒนาดังกล่าว จะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน

4. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมและไม่เข้าร่วมของประชาชน คือ เพศ อายุ สถานภาพในครอบครัว ระดับการศึกษา สถานภาพทางสังคม (ชนชั้นทางสังคม ศาสนา วรรณะและแหล่งกำเนิด) อาชีพ รายได้ ทรัพย์สิน ระยะเวลาที่อยู่อาศัย พื้นที่ดินถือครอง สถานภาพการทำงาน

5. เงื่อนไขที่มีผลและส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน เงื่อนไขที่มีผลให้เกิดการมีส่วนร่วม มีดังนี้คือ

- 5.1 ความแรงใจผู้ที่มีสถานภาพสูงกว่า
- 5.2 ความต้องการเป็นกลุ่มเป็นพวก
- 5.3 ความเชื่อถือในตัวผู้นำ
- 5.4 ความใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่รัฐ
- 5.5 การคำนึงถึงผลประโยชน์ตอบแทน

5.6 การยอมรับแบบอย่าง

5.7 ความไม่พอใจต่อสภาพแวดล้อม

5.8 การยอมรับในอำนาจรัฐ

5.9 ฐานะทางเศรษฐกิจ

ส่วนเงื่อนไขที่ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วม คือ

1. กลไกของภาครัฐทั้งในระดับนโยบาย มาตรการและระดับการปฏิบัติที่เอื้ออำนวยหรือสร้างช่องทางการมีส่วนร่วมของประชาชน
2. ด้านประชาชน ที่สำนึกต่อปัญหาและผลประโยชน์ส่วนรวม
3. ด้านพัฒนาและองค์กรพัฒนา ที่มีบทบาทในการกระตุ้น เอื้ออำนวย สนับสนุน ข้อมูลข่าวสารและทรัพยากรต่าง ๆ

ผลที่เกิดจากการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนา จะช่วยให้ประชาชนยอมรับโครงการ ทำให้การดำเนินโครงการราบรื่น ได้รับความร่วมมือจากประชาชนมากขึ้น เนื่องจากเป็นโครงการที่ต้องกับปัญหาและความต้องการ ในขณะเดียวกันก็เป็นการช่วยพัฒนาขีดความสามารถและกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนจากการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (learning by doing) และที่สำคัญประชาชนจะมีความรู้สึกภาคภูมิใจ รู้สึกเป็นเจ้าของโครงการ (sense of belonging) อยากที่จะติดตามดูแล ปรับปรุงแก้ไขอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นทิศทางนำไปสู่ความสำคัญในการเป็นสมาชิกของชุมชน (sense of community) และเห็นซึ่งผลประโยชน์ของสาธารณะมากยิ่งขึ้น

สำหรับขั้นตอนของการมีส่วนร่วมนั้น สรุปได้ดังนี้

1. ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหาและหาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ตลอดจนความต้องการของชุมชน
2. ร่วมคิด เสนอรูปแบบและวิธีการพัฒนา เพื่อแก้ไขลดปัญหาของชุมชนหรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางแผนนโยบาย หรือแผนงาน หรือกิจกรรมเพื่อจัดและแก้ไขปัญหา
4. ร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีอย่างจำกัดเพื่อเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ร่วมการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเอง และของหน่วยงาน
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบายแผนงาน โครงการและกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมาย

8. ร่วมควบคุมติดตาม ประเมินผลและร่วมบำรุงรักษาโครงการ

บทบาทของรัฐธรรมนุญกับการมีส่วนร่วม

แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม (participation) โดยมีจุดยืนของประชาชนและชุมชนเป็นหลักในบริบทของประเทศไทย มีพื้นฐานมาจากความล้มเหลวของนโยบายการพัฒนาประเทศภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่เปลี่ยนวิธีการผลิตของชุมชนท้องถิ่นจากการยังชีพเป็นเพื่อการส่งออก และวิธีการดำเนินงานแบบรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ศูนย์กลาง (centralization) ซึ่งเน้นให้ความสำคัญกับบทบาทของคนภายนอกชุมชน (outsider) นำมาซึ่งความไม่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของคนในชุมชน และยังก่อให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เกิดความเหลื่อมล้ำไม่เท่ากันระหว่างคนเมืองกับคนชนบท ปัญหาความยากจนและปัญหาสังคม ฯลฯ

ดังนั้น รัฐธรรมนุญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ฉบับที่ 18 ร่างโดยสภาร่างรัฐธรรมนูญซึ่งได้รับการแต่งตั้งโดยคณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ (คมช.) กลุ่มนายทหารที่ทำรัฐประหารเพื่อยึดอำนาจการปกครองได้สำเร็จเมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 24 สิงหาคม 2550 ได้ให้ความสำคัญกับสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย แนวนโยบายพื้นฐานของรัฐ และการปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีมาตราโดยสังเขปดังนี้

1. หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย

ส่วนที่ 12 สิทธิชุมชน

มาตรา 66 บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติและมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน

มาตรา 67 สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษาและการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตนย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม

การดำเนิน โครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพ จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้

ศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในชุมชน และจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียก่อน รวมทั้งได้ให้องค์การอิสระ ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ และผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติหรือด้านสุขภาพ ให้ความเห็นประกอบ ก่อนมีการดำเนินการดังกล่าว

สิทธิของชุมชนที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการ ส่วนท้องถิ่นหรือองค์กรอื่นของรัฐที่เป็นนิติบุคคล เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ตามบทบัญญัตินี้ ย่อมได้รับความคุ้มครอง

2. หมวด 5 แผนนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ

ส่วนที่ 3 แผนนโยบายด้านการบริหารราชการแผ่นดิน

มาตรา 78 รัฐต้องดำเนินการตามแผนนโยบายด้านการบริหารราชการแผ่นดิน ดังต่อไปนี้

1. บริหารราชการแผ่นดินให้เป็นไปเพื่อการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และความมั่นคงของประเทศอย่างยั่งยืน โดยต้องส่งเสริมการดำเนินการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศชาติในภาพรวมเป็นสำคัญ
2. จัดระบบการบริหารราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ให้มีขอบเขตอำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบที่ชัดเจนเหมาะสมแก่การพัฒนาประเทศ และสนับสนุนให้จังหวัดมีแผนและงบประมาณเพื่อพัฒนาจังหวัด เพื่อประโยชน์ของประชาชนในพื้นที่
3. กระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพึงตนเองและตัดสินใจในกิจการของท้องถิ่นได้เอง ส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดำเนินการตามแผนนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ พัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่นและระบบสาธารณสุขปโภคและสาธารณูปการ ตลอดจนโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศในท้องถิ่น ให้ทั่วถึงและเท่าเทียมกันทั่วประเทศ รวมทั้งพัฒนาจังหวัดที่มีความพร้อมให้เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ โดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ของประชาชนในจังหวัดนั้น
4. พัฒนาระบบงานภาครัฐ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพ คุณธรรม และจริยธรรมของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ควบคู่ไปกับการปรับปรุงรูปแบบและวิธีการทำงาน เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมให้หน่วยงานของรัฐใช้หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีเป็นแนวทางในการปฏิบัติราชการ

5. จัดระบบงานราชการและงานของรัฐอย่างอื่น เพื่อให้การจัดทำและการให้บริการสาธารณะเป็นไปอย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และตรวจสอบได้ โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน

ส่วนที่ 8 แผนนโยบายด้านที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

มาตรา 85 รัฐต้องดำเนินการตามแผนนโยบายด้านที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ดังต่อไปนี้

1. กำหนดหลักเกณฑ์การใช้ที่ดินให้ครอบคลุมทั่วประเทศ โดยให้คำนึงถึงความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ทั้งผืนดิน ผืนน้ำ วิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น และการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ และกำหนดมาตรฐานการใช้ที่ดินอย่างยั่งยืน โดยต้องให้ประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากหลักเกณฑ์การใช้ที่ดินนั้นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วย

2. กระจายการถือครองที่ดินอย่างเป็นธรรมและดำเนินการให้เกษตรกรมีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิในที่ดินเพื่อประกอบเกษตรกรรมอย่างทั่วถึงโดยการปฏิรูปที่ดินหรือวิธีอื่น รวมทั้งจัดหาแหล่งน้ำเพื่อให้เกษตรกรมีน้ำใช้อย่างพอเพียงและเหมาะสมแก่การเกษตร

3. จัดให้มีการวางผังเมือง พัฒนา และดำเนินการตามผังเมืองอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อประโยชน์ในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

4. จัดให้มีแผนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและทรัพยากรธรรมชาติอื่นอย่างเป็นระบบและเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม ทั้งต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวน บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล

5. ส่งเสริม บำรุงรักษา และคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืนตลอดจนควบคุมและกำจัดภาวะมลพิษที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ และคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยประชาชน ชุมชนท้องถิ่น และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการดำเนินงาน

3. หมวด 14 การปกครองส่วนท้องถิ่น

มาตรา 281 ภายใต้บังคับมาตรา 1 รัฐจะต้องให้ความสำคัญเป็นอิสระแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักแห่งการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น และส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานหลักในการจัดทำบริการสาธารณะ และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจแก้ไขปัญหาในพื้นที่

ท้องถิ่นใดมีลักษณะที่จะปกครองตนเองได้ ย่อมมีสิทธิจัดตั้งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 282 การกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องทำเท่าที่จำเป็นและมีหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่ชัดเจนสอดคล้องและเหมาะสมกับรูปแบบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ โดยต้องเป็นไปเพื่อการคุ้มครองประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นหรือประโยชน์ของประเทศเป็นส่วนรวม และจะกระทบถึงสาระสำคัญแห่งหลักการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น หรือนอกเหนือจากที่กฎหมายบัญญัติไว้มิได้

ในการกำกับดูแลตามวรรคหนึ่ง ให้มีการกำหนดมาตรฐานกลางเพื่อเป็นแนวทางให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเลือกไปปฏิบัติได้เอง โดยคำนึงถึงความเหมาะสมและความแตกต่างในระดับของการพัฒนาและประสิทธิภาพในการบริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในแต่ละรูปแบบโดยไม่กระทบต่อความสามารถในการตัดสินใจดำเนินงานตามความต้องการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรวมทั้งจัดให้มีกลไกการตรวจสอบการดำเนินงานโดยประชาชนเป็นหลัก

มาตรา 283 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีอำนาจหน้าที่โดยทั่วไปในการดูแลและจัดทำบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น และย่อมมีความเป็นอิสระในการกำหนดนโยบาย การบริหาร การจัดบริการสาธารณะ การบริหารงานบุคคล การเงินและการคลัง และมีอำนาจหน้าที่ของตนเองโดยเฉพาะ โดยต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับการพัฒนาของจังหวัดและประเทศเป็นส่วนรวมด้วย

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีความเข้มแข็งในการบริหารงานได้โดยอิสระและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถพัฒนาระบบการคลังท้องถิ่นให้จัดบริการสาธารณะได้โดยครบถ้วนตามอำนาจหน้าที่ จัดตั้งหรือร่วมกันจัดตั้งองค์การเพื่อการจัดทำบริการสาธารณะตามอำนาจหน้าที่ เพื่อให้เกิดความคุ้มค่าเป็นประโยชน์ และให้บริการประชาชนอย่างทั่วถึง

ให้มีกฎหมายกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจ เพื่อกำหนดการแบ่งอำนาจหน้าที่และจัดสรรรายได้ระหว่างราชการส่วนกลางและราชการส่วนภูมิภาคกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยกันเอง โดยคำนึงถึงการกระจายอำนาจเพิ่มขึ้นตามระดับความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละรูปแบบ รวมทั้งกำหนดระบบตรวจสอบและประเมินผล โดยมีคณะกรรมการประกอบด้วยผู้แทนหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้ทรงคุณวุฒิ โดยมีจำนวนเท่ากัน เป็นผู้ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมาย

ให้มีกฎหมายรายได้ท้องถิ่น เพื่อกำหนดอำนาจหน้าที่ในการจัดเก็บภาษีและรายได้อื่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมีหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมตามลักษณะของภาษีแต่ละชนิด การจัดสรรทรัพยากรในภาครัฐ การมีรายได้ที่เพียงพอกับรายจ่ายตามอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งนี้ โดยคำนึงถึงระดับขั้นการพัฒนาทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น สถานะทางการคลังขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และความยั่งยืนทางการคลังของรัฐ

ในกรณีที่มีการกำหนดอำนาจหน้าที่และการจัดสรรรายได้ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแล้ว คณะกรรมการตามวรรคสามจะต้องนำเรื่องดังกล่าวมาพิจารณาทบทวนใหม่ทุกระยะเวลาไม่เกินห้าปี เพื่อพิจารณาถึงความเหมาะสมของการกำหนดอำนาจหน้าที่ และการจัดสรรรายได้ที่ได้กระทำไปแล้ว ทั้งนี้ ต้องคำนึงถึงการกระจายอำนาจเพิ่มขึ้นให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นสำคัญ

มาตรา 287 ประชาชนในท้องถิ่นมีสิทธิมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องจัดให้มีวิธีการที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมดังกล่าวได้ด้วย

ในกรณีที่การกระทำขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่นในสาระสำคัญ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องแจ้งข้อมูลรายละเอียดให้ประชาชนทราบก่อนการกระทำเป็นเวลาพอสมควร และในกรณีที่เห็นสมควรหรือได้รับการร้องขอจากประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นก่อนการกระทำนั้น หรืออาจจัดให้ประชาชนออกเสียงประชามติเพื่อตัดสินใจก็ได้ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องรายงานการดำเนินงานต่อประชาชนในเรื่องการจัดทำงบประมาณ การใช้จ่าย และผลการดำเนินงานในรอบปี เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบและกำกับการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ในการจัดทำงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามวรรคสาม ให้นำบทบัญญัติมาตรา 168 วรรคหก มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา 290 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีอำนาจหน้าที่ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามที่กฎหมายบัญญัติ

กฎหมายตามวรรคหนึ่งอย่างน้อยต้องมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

1. การจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในเขตพื้นที่

2. การเข้าไปมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่นอกเขตพื้นที่ เฉพาะในกรณีที่มีผลกระทบต่อดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ของตน
3. การมีส่วนร่วมในการพิจารณาเพื่อริเริ่มโครงการหรือกิจกรรมใดนอกเขตพื้นที่ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือสุขภาพอนามัยของประชาชนในพื้นที่
4. การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษา เรื่อง บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ : ศึกษากรณีการดำเนินงานของมูลนิธิธรรมนาถ อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ (ศิริศักดิ์ มีเมธ, 2537) มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบความเป็นมาและหลักการในการดำเนินงานของมูลนิธิธรรมนาถในกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เพื่อวิเคราะห์บทบาทของมูลนิธิธรรมนาถในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และผลจากการที่มูลนิธิธรรมนาถได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้านการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ ระหว่างชาวไทยพื้นราบกับชาวเผ่าม้ง เพื่อชี้ถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ตลอดจนปัญหาและแนวโน้มการดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของมูลนิธิธรรมนาถ พบว่า มูลนิธิธรรมนาถได้ใช้หลักพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ บทบาทของมูลนิธิธรรมนาถในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้นั้นมี 4 ลักษณะคือ

1. การส่งเสริมการจัดตั้งองค์กรชาวบ้าน
2. ริเริ่มและผลักดันให้การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์
3. ศึกษา วิจัย เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร
4. รณรงค์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ รวมทั้งให้การสนับสนุนในการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ผลจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขความขัดแย้งพบว่า สามารถรวมกลุ่มประชาชนป้องกันชาวเขาเผ่าม้งไม่ให้บุกรุกพื้นที่ป่าต้นน้ำ ทำให้หน่วยราชการหันมาให้ความสนใจปัญหาทรัพยากรป่าไม้มากขึ้นและสามารถส่งผลให้เกษตรกรรวมตัวกันเพื่อรักษาป่าต้นน้ำได้ในระดับหนึ่ง ความเดือดร้อนจากการที่ป่าต้นน้ำถูกทำลาย เป็นปัจจัยสำคัญให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์

มีการศึกษาวิจัยเรื่องผู้นำในกระบวนการให้การศึกษาเรื่องการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนบ้านวังน้ำหยาด อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ (สนธิ หาจตุรัส, 2538) เพื่อศึกษาบทบาท กระบวนการและวิธีการที่ผู้นำใช้ในกระบวนการให้ศึกษานอกระบบแก่ชุมชนบ้านวังน้ำหยาด อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ในเรื่องการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน พบว่า ผู้นำที่มีบทบาทหลักในกระบวนการให้การศึกษาแก่ชุมชนบ้านวังน้ำหยาด อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ เรื่องการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน มี 4 คน มีฐานะเป็นผู้นำที่เป็นทางการ 3 คน เป็นผู้นำตามธรรมชาติ 1 คน โดยพระอธิการพงษ์ศักดิ์ เตชธัมโม ผู้นำตามธรรมชาติ และเป็นแกนนำในการดำเนินการด้านการให้การศึกษาเรื่องการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน บทบาทของพระสงฆ์ผู้นำในกระบวนการให้การศึกษาแก่ชุมชนในเรื่องดังกล่าว มี 4 บทบาทหลัก ประกอบด้วย

1. เป็นผู้วางแนวคิดให้เกิดกระบวนการให้การศึกษา
2. เป็นผู้ปรับเปลี่ยนแนวคิดและทัศนคติที่มีต่อการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชาวบ้านในชุมชนและผู้เกี่ยวข้องที่ผิดพลาดให้ถูกต้อง
3. เป็นผู้ปลุกจิตสำนึกของชาวบ้านในชุมชนให้เกิดการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบที่ยั่งยืน และ
4. ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของชาวบ้านในชุมชนที่มีต่อการอนุรักษ์ และจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนจากการมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ให้มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์

บทบาทของผู้นำดังกล่าวมีลักษณะที่ถูกกำหนดขึ้น โดยสภาพข้อเท็จจริง และวิกฤตการณ์ของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นถึงบทบาทของพระสงฆ์ในการจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น ซึ่งมีความสำคัญยิ่ง เนื่องจากพระสงฆ์ในท้องถิ่นเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณอยู่แล้วโดยธรรมชาติ ชาวบ้านส่วนใหญ่ต่างให้ความเคารพนับถือและเชื่อฟัง มีการศึกษาพบว่าพระสงฆ์ได้ใช้วิธีการหลายรูปแบบในการจัดการจัดการสิ่งแวดล้อมธรรมชาติในพื้นที่ป่าต้นน้ำ และการแก้ปัญหาข้อขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมทั้งการสร้างจิตสำนึกให้ชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่าและตระหนักถึงภัยพิบัติที่จะเกิดขึ้นจากการตัดไม้ทำลายป่า ก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะและขยายเครือข่ายในการจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นสืบต่อไปจนถึงรุ่นลูกหลาน (เกษริน สุขด้วง, 2545)

กระบวนการในการศึกษาเรื่อง “การอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรป่าไม้แก่ชุมชน” ของผู้นำมีการดำเนินการ 3 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนที่หนึ่ง เพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนแนวคิดและทัศนคติที่ผิดพลาดต่อการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน และให้มีแนวคิดและทัศนคติที่ถูกต้อง ขั้นตอนที่สอง เพื่อให้เกิดความตระหนักสำนึกต่อการอนุรักษ์และจัดการ

ทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบที่ยั่งยืน และขั้นตอนที่สาม เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของชาวบ้านในชุมชนให้มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ต่อการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน โดยผู้นำแต่ละคนได้ใช้กลไกในสถานภาพและภาวะการณ์เป็นผู้นำของตนเอง ทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการเข้าสนับสนุน ทั้งนี้ มีการศึกษาพบว่า ศักยภาพของผู้นำชุมชนในท้องถิ่นนั้นมีอย่างหลากหลาย ผู้นำคนหนึ่งๆ สามารถจัดอยู่ได้ในฐานะของผู้นำหลายประเภทด้วยกัน โดยมีลักษณะผสมผสานอยู่ในบุคคลเดียวกัน เช่น เป็นผู้นำด้านความคิด และการปฏิบัติรวมอยู่ในบุคคลเดียว (สมพันธ์ เตชอธิก และคณะ, 2537)

วิธีการที่ผู้นำใช้ในกระบวนการให้การศึกษา จะใช้หลายวิธีการ ส่วนใหญ่จะใช้วิธีการออกไปเยี่ยมเยียนชาวบ้านเป็นรายบุคคลหรือกลุ่มย่อย แล้วนั่งสนทนาจับเข่าคุยกัน วิเคราะห์ถึงสถานการณ์และปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน การประชุมแล้วบรรยายให้ความรู้ การนำออกไปสำรวจพื้นที่ทำให้เกิดวิกฤตการณ์ การทำให้ดูเป็นตัวอย่าง การฝึกให้ประพฤติดิปฏิบัติ การจัดอบรมเพื่อให้ความรู้ ความเข้าใจ การใช้กลยุทธ์ในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า และการใช้วิธีการให้การส่งเสริมและปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้แก่ชาวบ้านในชุมชนที่ยากจน ไม่มีที่ทำกิน มีอาชีพรับจ้าง สนับสนุนให้มีรายได้ในการเข้าร่วมกิจกรรม โดยการจัดให้มีค่าตอบแทนในกิจกรรม การปลูกป่า การเพาะกล้าพันธุ์ไม้ป่า และการฝึกให้มีทักษะทางอาชีพใหม่ เช่น การทอดผ้า เป็นต้น

ศักยภาพและเครือข่ายของผู้นำชุมชนมีความสำคัญในฐานะตัวแทนของการแก้ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการสร้างอำนาจต่อรองกับรัฐและองค์กรเอกชน การที่ชาวบ้านจะสามารถหลุดพ้นจากภาวะอันไม่พึงประสงค์ไปสู่ชีวิตที่ดีกว่าเดิม ท่ามกลางภาวะกระแสที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอันเนื่องมาจากนโยบายรัฐและการเติบโตทางเศรษฐกิจ จำเป็นต้องอาศัยการรวมตัวกันของผู้นำชุมชนแล้วสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็ง โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมให้มากที่สุด (วันทนา บัลลังก์, 2547)

จากตัวอย่างการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการให้ความรู้ความเข้าใจในระดับตำบลในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในจังหวัดน่าน พบว่า ประชาชนโดยทั่วไปมีความรู้พื้นฐานเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและให้ความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติต่อชีวิตในระดับค่อนข้างดี มีความตระหนักในปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏในท้องถิ่นและมีความพร้อมสูงในการมีส่วนร่วมเพื่อแก้ไขปัญหา (มนัส สุวรรณ, 2531)

วิกฤตการณ์และปัญหาการเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น เป็นปัจจัยหลักอันหนึ่งที่กระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน นอกจากนี้ปัญหาข้อขัดแย้งทั้งในระหว่างชุมชนเอง และกับภาครัฐก็เป็นปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่กระตุ้นการรวมตัวกันและการเข้ามามีส่วนร่วม

ของชาวบ้าน ระบบความรู้หรือภูมิปัญญาชาวบ้านในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าต้นน้ำแบ่งเป็น 3 มิติ คือ ด้านความสัมพันธ์ที่แบ่งย่อยออกได้อีก 3 อย่าง คือ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ด้านลักษณะของความรู้หรือภูมิปัญญาที่แบ่งออกเป็น 2 อย่าง คือ เป็นความรู้ความสามารถในการจัดการป่าในชุมชนที่เกิดมาจากการสังเกตเรียนรู้และสรุปเป็นบทเรียน และลักษณะที่เป็นความเชื่อ ประเพณีหรือวัฒนธรรม ด้านกระบวนการเกิดของภูมิปัญญาชาวบ้านในการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าต้นน้ำที่มีการเรียนรู้มาจากธรรมชาติรอบตัว การนับถือศาสนาพุทธ และความเชื่อในเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติผสมผสานกับความรู้และเทคโนโลยีจากภายนอกที่เรียนรู้ด้วยตัวเองหรือผู้อื่นถ่ายทอดให้ (สหทัย วิเศษ, 2539)

นอกจากเรื่องของมิติของระบบองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาชาวบ้านในท้องถิ่นแล้ว การส่งถ่ายหรือการกระจายความรู้ในชุมชนเพื่อให้นำไปสู่การสร้างความเข้าใจร่วมกันและนำไปสู่การลงมือปฏิบัติได้จริง ตลอดจนการส่งต่อความรู้จากรุ่นสู่รุ่น และการขยายผลสู่วงกว้างรวมถึงนอกชุมชนเพื่อให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และปรับปรุงองค์ความรู้ มีปัจจัยที่สำคัญอีกส่วนหนึ่งคือระบบเครือข่ายการเรียนรู้ โดยที่ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน คือ กลุ่มและองค์กรในชุมชน ผู้นำ และระบบความสัมพันธ์ที่มีต่อกันในชุมชนนั้น (ภาสกร เชมนะศิริ, 2538) โดยที่เครือข่ายการเรียนรู้ของบุคคลเริ่มต้นจากครอบครัว เครือญาติ การร่วมพิธีกรรมต่างๆ การเรียนรู้จากกลุ่มต่างๆ ตามลักษณะการตั้งบ้านเรือน กลุ่มอาชีพ คณะกรรมการ ตลอดจนการเรียนรู้จากองค์กรและสถาบัน เช่น สถาบันศาสนาและสถาบันการศึกษา และมีกระบวนการเรียนรู้อยู่ 2 ลักษณะ คือ กระบวนการเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการ จากการเรียนรู้จากวิถีชีวิต ความเป็นอยู่และความเชื่อ และกระบวนการเรียนรู้จากความสัมพันธ์กับภายนอกชุมชน (กอบกาญจน์ พจน์ชนะชัย, 2538) เมื่อชุมชนเกิดการสร้างองค์ความรู้หรือภูมิปัญญา มีการถ่ายทอดกระจายความรู้ผ่านระบบเครือข่ายอย่างเป็นธรรมชาติ ชุมชนก็จะสามารถดูแลรักษาป่าในท้องถิ่นได้ดี มีความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ตัวอย่างจากกรณีศึกษาหนึ่งชี้ให้เห็นว่า องค์ประกอบของความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม คือ การพึ่งตนเองของชุมชน โดยไม่ต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอกเป็นหลัก ศักยภาพของในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน คือ การรวมตัวกันของชาวบ้านในการแก้ปัญหา บทบาทของผู้นำชุมชน และจิตสำนึกของชุมชน (ณัฐชา ชีวะศิริ, 2544)

จากตัวอย่างการศึกษาวิจัยเรื่องสมรรถนะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมวางแผนพัฒนาท้องถิ่น: บทบาทของเทศบาลและสุขาภิบาล พบว่า องค์กรปกครองส่วน

ท้องถิ่นทั้งสองรูปแบบยังไม่มีศักยภาพในการวางแผนพัฒนาท้องถิ่น ปัจจัยที่สำคัญเนื่องมาจากปัญหาด้านการคลัง นุคลากร และการบริหารจัดการ และจากอีกตัวอย่างของการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ขององค์กรประชาชนในเรื่อง การอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในจังหวัดน่าน ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งที่ปรากฏในท้องถิ่นเองและในระดับประเทศ ที่นับวันจะทวีความรุนแรงขึ้น โดยทำการศึกษาวิจัยในกลุ่มประชากร 2 กลุ่มหลักคือ นุคลากรที่เป็นเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่น ตั้งแต่ระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน กับประชาชนในท้องถิ่นจากหลายกลุ่มอาชีพพบว่า ทั้งเจ้าหน้าที่และประชาชนต่างก็มีความตระหนักในปัญหาและความรุนแรงของปัญหาที่ปรากฏอยู่ในขณะที่กลุ่มเจ้าหน้าที่ก็ตระหนักถึงความบกพร่องของโครงสร้างในองค์กรในส่วนที่เกี่ยวกับการประสานงานและการมีส่วนร่วมของประชาชน ในขณะที่เดียวกันกับที่กลุ่มประชาชนเองก็มีความรู้สึกว่าจะควรมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหามากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันและมีความพร้อมที่จะรับภาระหน้าที่นี้ ซึ่งสอดคล้องกับผลที่พบว่า มีสภาวะแวดล้อมภายนอกที่บ่งชี้ถึงความจำเป็นของการมีส่วนร่วมของประชาชนด้วย แสดงให้เห็นว่าจำเป็นต้องมีแนวทางในการปรับปรุงโครงสร้างทางด้านองค์กรของการจัดการและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น (จักรพันธุ์ วงศ์บูรณาวาทย์, 2541) และการสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนเป็นแนวทางที่สำคัญอันหนึ่ง แม้ว่าจากการวิจัยในบางพื้นที่จะพบว่า จากการศึกษาเชิงปริมาณกระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้านมีส่วนร่วมน้อยในเกือบทุกระดับและขั้นตอนแต่การศึกษาในเชิงคุณภาพยืนยันได้ว่า ในทุกขั้นตอนนั้นชาวบ้านมีส่วนร่วมอย่างมาก แต่อาจเป็นเพราะชาวบ้านส่วนใหญ่มักมีส่วนร่วมแบบไม่เป็นทางการ จึงทำให้ไม่สามารถวัดข้อมูลในเชิงปริมาณได้ (ศลิษา พึ่งแสงแก้ว, 2537)

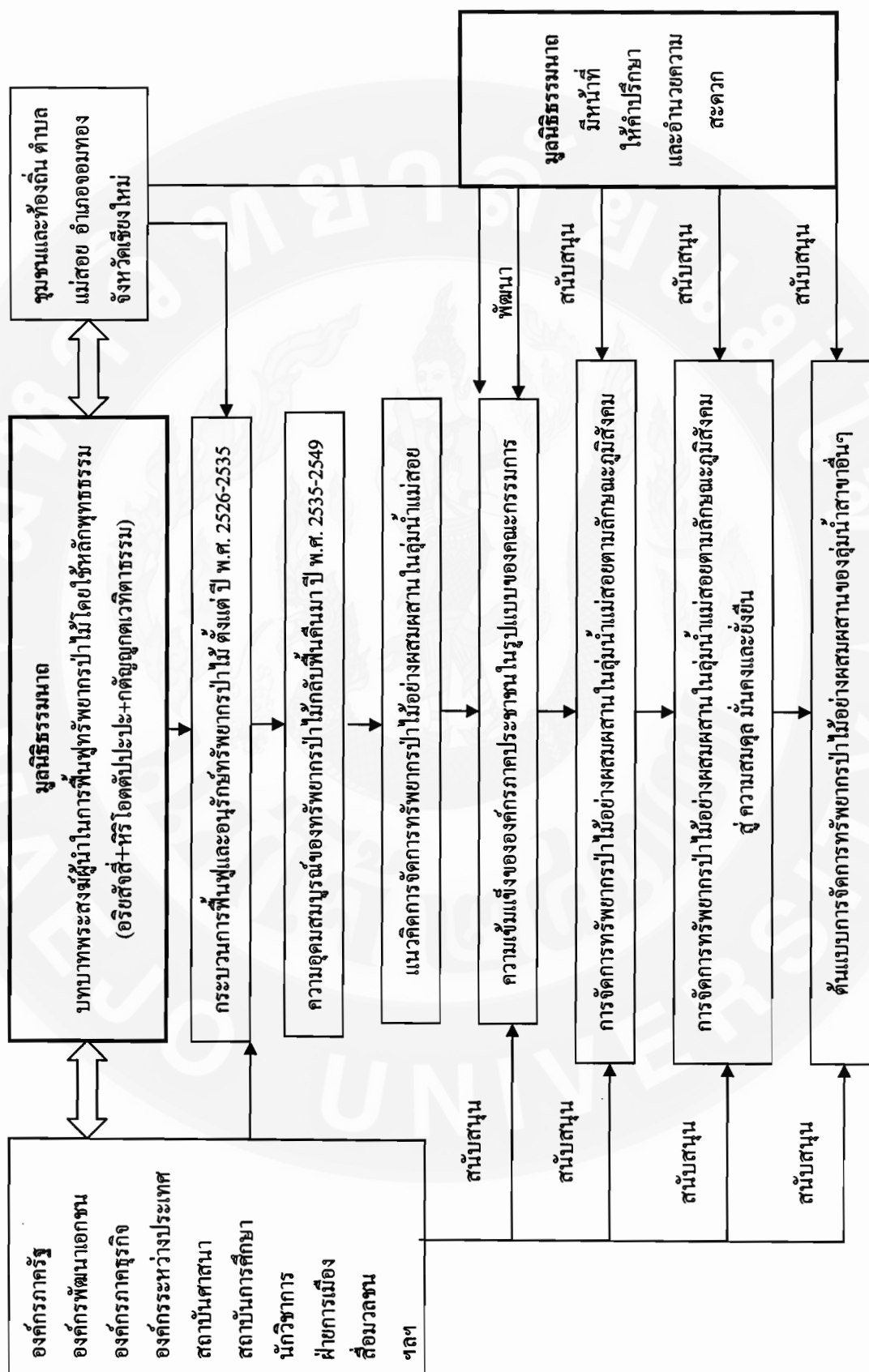
รูปแบบโครงสร้างที่เหมาะสมกับปัญหาที่เป็นอยู่ในขณะนี้คือ ให้โครงสร้างของงานบริหารทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมได้รับการผนวกเข้าไว้เป็นส่วนหนึ่งของระบบบริหารงานพัฒนาชนบทแห่งชาติ (กชช.) และโครงสร้างใหม่ที่นำเสนอจะประกอบด้วย องค์กรของรัฐกับองค์กรของประชาชนในท้องถิ่นทำงานร่วมกัน โดยอยู่ในรูปแบบของอนุกรรมการด้านต่างๆ ทั้ง 4 ระดับ คือ ระดับชาติ ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และโดยเฉพาะที่สำคัญยิ่งคือระดับตำบล เพราะเกิดจากการริเริ่มของประชาชนในท้องถิ่นเองเพื่อการจัดการและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในตำบลของตนเอง องค์กรนี้จะเป็นคู่ทางสำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนและประสานงานกับองค์กรระดับตำบลของรัฐและมีอำนาจหน้าที่ทั้งทางด้านการร่วมวางแผนและทางด้านการปฏิบัติ (จักรพันธุ์ วงศ์บูรณาวาทย์, 2541)

จากผลการศึกษาวิจัยด้านการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่ม/องค์กรชุมชน ในการสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีสุขภาพดี โดยผ่านกระบวนการเฝ้าระวังและติดตามคุณภาพ น้ำในแม่น้ำน่าน ในพื้นที่จังหวัดน่าน จะต้องร่วมมือกับแบบ “พหุภาคี” มีการเคลื่อนไหวทาง สังคมที่รวมเป็นพลังสร้างสรรค์ในชุมชนเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายแห่งการเรียนรู้ร่วมกันผ่านเวที ประชาสังคม (civil society) มีการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านและการมีส่วนร่วมอย่างเป็น หุ้นส่วนกันของคนในชุมชน มีความเข้มแข็งในการจัดการและการใช้มาตรการทางสังคมที่ผ่าน กระบวนการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบ มีการแก้ไขปัญหาร่วมกัน มีความหลากหลายและ ต่อเนื่อง โดยขับเคลื่อนการพัฒนาผ่านกลไกของแกนนำกลุ่ม/องค์กรชุมชนและเครือข่าย อีกทั้ง หน่วยงานภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนต่าง ๆ ช่วยหนุนเสริมพลังของกลุ่มชุมชนให้มีศักยภาพ ยิ่งขึ้นอย่างต่อเนื่อง (สุทธิพงษ์ วสุโสภณ, 2547)

กระบวนการอนุรักษ์และฟื้นฟูธรรมชาติป่าต้นน้ำแม่สอย แม่ทิม และแม่ปือก เกิดขึ้นโดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำ เริ่มต้นจากปัจจัยส่วนตัวของพระอธิการพงษ์ศักดิ์ เตชธัมโม ที่มี ความเมตตากรุณาต่อธรรมชาติและชาวบ้านรอบป่า โดยใช้กระบวนการทางปัญญาแบบอริยสัจ 4 มีการระดมต้นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนออกมาใช้ มีการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ จน เกิดการยอมรับและผูกพันของชุมชน ก่อให้เกิดการเรียนรู้จากเหตุการณ์จริงหรือใช้ความจริงเป็น ตัวตั้ง ซึ่งนำไปสู่การบริหารจัดการในรูปองค์กรอนุรักษ์ของท้องถิ่นและการจัดตั้งมูลนิธิธรรม นาดขึ้นมารองรับ จนทำให้การอนุรักษ์และพัฒนากลายเป็นกระบวนการพัฒนาทางจิตวิญญาณที่มี พลัง (พระมหาเจิม สุวโจ, 2543)

สมมติฐานในการวิจัย

การจัดการทรัพยากรป่าไม้ในกลุ่มน้ำตามลักษณะภูมิสังคม โดยการมีส่วนร่วมของทุก ภาคส่วนในท้องถิ่น และมีชุมชนเป็นแกนนำในการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างผสมผสานในกลุ่มน้ำ ตาม ลักษณะภูมิสังคมที่เหมาะสม มีประสิทธิภาพและมีความยั่งยืน ทั้งนี้การจัดการในรูปแบบ ดังกล่าวจะต้องยึดถือหลักการต่าง ๆ เช่น หลักการมีส่วนร่วม การดำเนินการตามลักษณะภูมิสังคม ท้องถิ่น และหลักการพึ่งตนเอง ซึ่งน้อมนำมาจากหลักการทรงงาน พระราชปรัชญา แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้อง พระราชดำรัสหรือพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ตามลักษณะภูมิสังคมนั้น ๆ คือ ดิน น้ำ ป่าไม้ รวมทั้งคนด้วย จึงจะสำเร็จและสัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยและเป็นตัวอย่างของความสำเร็จ สามารถนำไปปรับใช้กับกลุ่มน้ำสาขาอื่น ๆ ได้

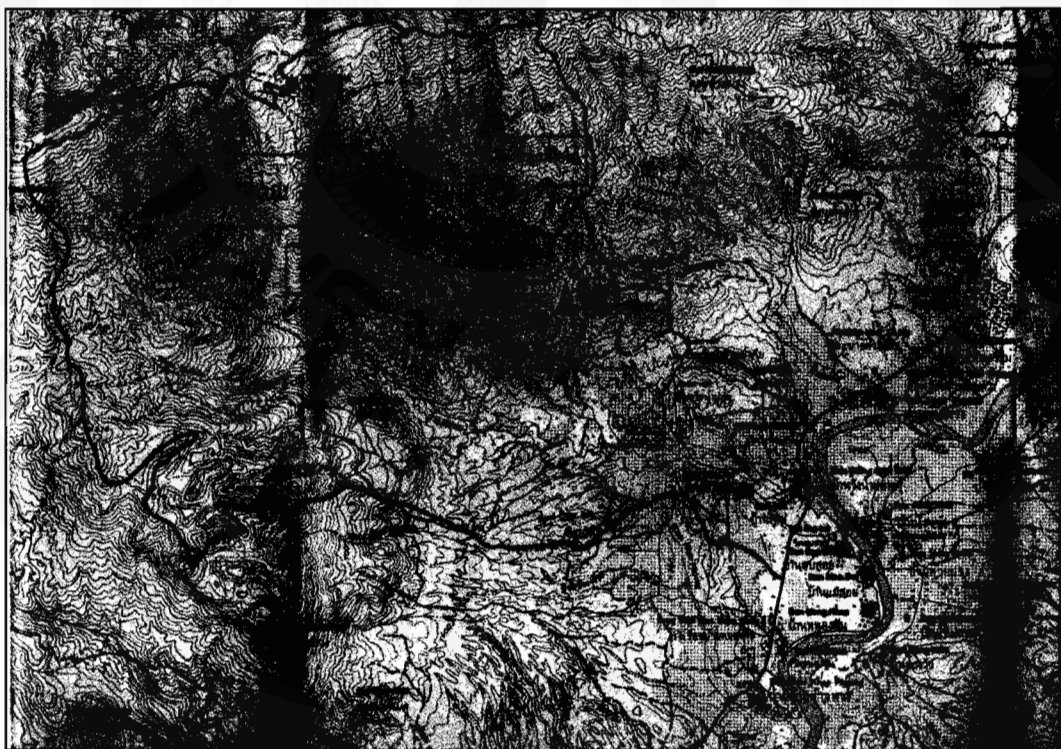
ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีการวิจัยและอุปกรณ์

สถานที่ดำเนินการวิจัย

ลุ่มน้ำแม่สอย ต.แม่สอย อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่ จัดเป็นพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1 ตั้งอยู่ตอนใต้ของเทือกเขาอินทนนท์ พื้นที่ป่าส่วนบนเป็นป่าต้นน้ำซึ่งอยู่เขตในพื้นที่อุทยานแห่งชาติออบหลวง มีพื้นที่ประมาณ 35,000 ไร่ เป็นต้นกำเนิดของลำห้วยหลายสายเช่น ลำห้วยแม่ป๋อก ลำห้วยแม่ทิม โดยเฉพาะสายหลักคือ ลำห้วยแม่สอยที่ไหลลงสู่แม่น้ำแม่ปิง ผืนป่าต้นน้ำแม่สอยจึงถือได้ว่าเป็นต้นกำเนิดที่สำคัญแห่งหนึ่งของแม่น้ำปิง และเป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำเจ้าพระยาที่หล่อเลี้ยงทุกชีวิตในที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาของประเทศไทย ลำห้วยแม่สอยจึงเปรียบเหมือนสายโลหิตที่สำคัญของชาวตำบลแม่สอยและประชาชนชาวไทยด้วย ดังภาพ 2

ภาพ 2 แสดงแผนที่ลุ่มน้ำแม่สอย ตำบลแม่สอย อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

พื้นที่ลุ่มน้ำแม่สอย ตำบลแม่สอย อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ครอบคลุมตั้งแต่พื้นที่ป่าต้นน้ำส่วนบน ส่วนกลาง และส่วนล่าง ตลอดจนชุมชนในเขตตำบลแม่สอยรวม 14 หมู่บ้าน มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 8,641 คน แยกเป็นชาย 4,410 คน หญิง 4,231 คน มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 2,419 ครัวเรือน จำนวนครัวเรือนเฉลี่ย 4.01 คนต่อ 1 ครัวเรือน โดยสามารถแยกตามหมู่บ้านต่าง ๆ ดังตาราง 1

ตาราง 1 ข้อมูลประชากรตำบลแม่สอย อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ชาย (คน)	หญิง (คน)	รวม (คน)	จำนวนครัวเรือน
1	บ้านหนองคัน	392	353	745	210
2	บ้านวังน้ำหยาด	419	424	843	252
3	บ้านแม่สอย	354	336	690	182
4	บ้านใหม่สารภี	508	479	987	262
5	บ้านโรงวัว	506	506	1,012	238
6	บ้านห้วยม่วงฝั่งซ้าย	379	352	731	152
7	บ้านสบสอย	249	265	514	136
8	บ้านห้วยม่วง	192	196	388	97
9	บ้านห้วยสะแพด	265	207	472	109
10	บ้านห้วยม่วงใหม่	182	170	352	104
11	บ้านห้วยห้า	220	201	421	129
12	บ้านห้วยมะควัด	169	168	337	85
13	บ้านห้วยพัฒนา	149	135	284	86
14	บ้านปากกล้วยพัฒนา	426	439	865	115
รวม		4,410	4,231	8,641	2,157

ที่มา : ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร ประจำตำบลแม่สอย ปี พ.ศ.2549

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มเป้าหมายหลักคือ ผู้นำชุมชน ซึ่งประกอบด้วย ผู้นำที่เป็นทางการ ผู้นำตามธรรมชาติ/ไม่เป็นทางการ ตัวแทนเหมืองฝาย ผู้นำด้านการศึกษา กลุ่มแม่บ้านตำบลแม่สอย กลุ่มเยาวชนตำบลแม่สอย กลุ่มราษฎรอาสาพิทักษ์ป่า (รสทป.) กลุ่มภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ และผู้นำด้านอื่นๆ ซึ่งได้รับการเลือกให้เป็นคณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่สอย กับกลุ่มเป้าหมายรองคือ ประชากรในพื้นที่ตำบลแม่สอย 14 หมู่บ้าน โดยสุ่มตัวอย่างในหมู่บ้าน 7 หมู่บ้าน ซึ่งอาศัยและใช้ประโยชน์อยู่ในพื้นที่ป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอยได้แก่ บ้านหนองคันหมูที่ 1 บ้านวังน้ำหยาดหมูที่ 2 บ้านแม่สอย หมู่ที่ 3 บ้านสบสอยหมู่ที่ 7 บ้านห้วยม่วงใหม่หมู่ 10 บ้านห้วยห้าหมู 11 และบ้านป่ากล้วยพัฒนาหมู่ 14

การกำหนดขนาดของกลุ่มประชากรตัวอย่าง

ใช้สูตรของ Taro Yamane (1973: 725) ในการคำนวณประชากรกลุ่มตัวอย่าง

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

ใช้ระดับความเชื่อมั่นที่ 95 % ความคลาดเคลื่อนที่ผู้วิจัยยอมรับได้ (e) เท่ากับ 0.05, ขนาดของประชากรเป้าหมาย (N) เท่ากับจำนวนครัวเรือนในหมู่บ้านเป้าหมายหลัก จำนวนคนของกลุ่มเป้าหมายคณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอยและคณะกรรมการที่ปรึกษา

1. กลุ่มประชากรตัวอย่างในหมู่บ้านเป้าหมายหลัก จำนวน 7 หมู่บ้าน 1,128 ครัวเรือนแทนค่าแล้วจะได้ $n = \frac{1,128}{1 + 1,128 \times (0.05)^2} = 295.29$ ตัวอย่าง $\Rightarrow$ 296 ตัวอย่าง
2. ประชากรกลุ่มตัวอย่าง จากคณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอย จำนวน 93 คน คำนวณจำนวนประชากรตัวอย่างได้ 76 ตัวอย่าง
3. คณะกรรมการที่ปรึกษา จำนวน 20-25 คน (ประมาณการไว้) มีจริง 13 คน $\Rightarrow$ เลือกเก็บจำนวนประชากรตัวอย่าง 13 ตัวอย่าง

จำนวนกลุ่มประชากรตัวอย่างทั้งหมดในการศึกษาเท่ากับ $296+76+13 = 385$ ตัวอย่าง ในการออกแบบสอบถามเพื่อนำมาวิเคราะห์และประมวลผลต่อไป โดยในการแจกแบบสอบถามได้แบ่งกลุ่มประชากรกลุ่มตัวอย่างในแต่ละพื้นที่เป้าหมาย ตามตาราง 2

ตาราง 2 สรุปผลการคำนวณประชากรตัวอย่างในกลุ่มประชากรเป้าหมายหลัก 7 หมู่บ้าน

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ชาย (คน)	หญิง (คน)	รวม (คน)	จำนวน ครัวเรือน (เป้าหมาย)	กลุ่ม ประชากร ตัวอย่าง
1	บ้านหนองคัน	392	353	745	210	55
2	บ้านวังน้ำหยาด	419	424	843	252	66
3	บ้านแม่สอย	354	336	690	182	48
7	บ้านสบสอย	249	265	514	136	36
10	บ้านห้วยม่วงใหม่	182	170	352	104	27
11	บ้านห้วยห้า	220	201	421	129	34
14	บ้านปากกล้วยพัฒนา	426	439	865	115	30
	กรรมการจัดการ พื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่ สอย	-	-	93	93	76
	กรรมการที่ปรึกษา	-	-	25	25	13
รวม		2,242	2,188	4,430	1,128	385

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เพื่อการดำเนินการ รวบรวมผลการดำเนินการและข้อมูล รวมทั้งวิเคราะห์ข้อมูล มีดังนี้

1. การจัดตั้งคณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่สอย ตำบลแม่สอย อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

2. แผนการปฏิบัติงานการฟื้นฟูป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอย จากการวางแผนร่วมกันของ คณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่สอย ตำบลแม่สอย โดยการสนับสนุนช่วยเหลือของผู้วิจัย

3. โครงสร้างคำถาม ซึ่งผู้วิจัยจะใช้ในการสัมภาษณ์ร่วมกับการสังเกตการณ์ พฤติกรรมกลุ่มเป้าหมาย (focus group) การพบปะสนทนากลุ่มกับผู้เข้าร่วมประชุมและการเก็บ ข้อมูลภาคสนามของพื้นที่ชุมชนแต่ละหมู่บ้าน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์มากขึ้น มา ออกแบบเป็น โครงสร้างคำถามในแต่ละด้าน

4. แบบสัมภาษณ์ จะสร้างขึ้นโดยให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ เช่น ข้อมูลพื้นฐานของครัวเรือน ความเป็นมาของการฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอย ในอดีต ความต้องการใช้ทรัพยากรป่าไม้ น้ำ ผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ ความคิดเห็น ความรู้ความ เข้าใจ เกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ ตลอดจนต้นทุนความคิดและการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการ จัดการทรัพยากรป่าไม้ในชุมชนเป้าหมาย

5. วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น กล้องถ่ายรูป ภาพถ่าย วีดีโอ แผนที่ของกรมแผนที่ ทหาร รถยนต์เดินทางเข้าเก็บข้อมูลในพื้นที่

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยมีส่วนร่วมและสนับสนุนกลุ่มเป้าหมายหลักในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ตลอด ระยะเวลาการศึกษาวิจัย โดยเฉพาะในด้านการให้คำปรึกษาแนะนำ การกระตุ้นเสริมแรง และการ ถ่ายทอดกระบวนการคิดวิเคราะห์ ดังนี้

1. การประชุมเพื่อจัดตั้งคณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอย โดยการเข้าร่วมประชุมการจัดทำเวทีชาวบ้านของผู้เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ทุกภาค ส่วน สรุปด้วยความเห็นชอบของที่ประชุมกำหนดเป็นผังโครงสร้างคณะกรรมการฯ และการ คัดเลือกคณะกรรมการในแต่ละตำแหน่งจนครบ โดยการลงคะแนนเสียงข้างมากในที่ประชุม

2. คณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอยสามารถกำหนดนโยบายและ แนวทางในการจัดการพื้นที่ลุ่มน้ำแม่สอยและทรัพยากรอื่น ๆ ในเขตลุ่มน้ำแม่สอย ตำบลแม่สอย อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

3. การเลือกตั้ง แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานหรือคณะทำงานด้านต่าง ๆ ที่ เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่ป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอย

4. คณะกรรมการดำเนินงานหรือคณะทำงานจัดทำแผนปฏิบัติการด้านต่างๆ ที่อยู่ภายใต้กรอบนโยบายและแนวทางในการจัดการพื้นที่ป่าไม้อุ่มน้ำแม่สอยและทรัพยากรอื่นๆ ในเขตอุ่มน้ำแม่สอย และนำเสนอต่อคณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่าอุ่มน้ำแม่สอย เพื่ออนุมัติดำเนินการ ทั้งนี้แผนปฏิบัติการต่าง ๆ ต้องครอบคลุมบริบทการจัดการทรัพยากรต่าง ๆ ในพื้นที่อุ่มน้ำแม่สอยในทุกด้าน และสอดคล้องต้องกันเพื่อให้เป็นไปอย่างยั่งยืน ทั้งในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่าไม้ และความหลากหลายทางธรรมชาติ (พรรณพืชและสัตว์ป่า) และการจัดการทรัพยากรมนุษย์และสังคม ในด้านที่เกี่ยวข้องกับการจัดการอุ่มน้ำ เช่น อาชีพ สภาพความเป็นอยู่ สุขอนามัย การเรียนรู้ การสร้างและการถ่ายทอดองค์ความรู้

5. คณะกรรมการดำเนินงานหรือคณะทำงาน ดำเนินการตามแผนที่ได้รับการอนุมัติ

6. ประชุมสรุปและประเมินผลการดำเนินงานในรอบปี

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูล โดยเก็บรวบรวมข้อมูลมีวิธีดังนี้

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) ใช้แบบสอบถามกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งมีลักษณะคำถามแบบปลายเปิด (opened – ended question) และคำถามแบบปลายปิด (closed – ended question) การสังเกตการณ์ (แบบมีส่วนร่วม) การสัมภาษณ์แบบมีแนวคำถามและสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) ต่อประชาชนและกลุ่มเป้าหมายหลัก (focus group) คือ ผู้นำชุมชนในตำบลแม่สอย กลุ่มเป้าหมายรองคือประชาชนในตำบลแม่สอย รวมทั้งกลุ่มอื่นๆ เช่น หน่วยงานภาครัฐทั้งในท้องถิ่นและส่วนกลางที่เกี่ยวข้องทุกหน่วย และคณะกรรมการ ตลอดจนเจ้าหน้าที่องค์กรอื่น ๆ ในท้องถิ่น รวมทั้งมูลนิธิธรรมนาถ

2. ข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) จากเอกสาร ข้อมูล วิดีโอ ภาพถ่าย หนังสือคดีบทความ บันทึกเหตุการณ์ Website หลักฐานทางราชการ ระเบียบ คำสั่ง บันทึก มติ ครม. นโยบายของรัฐที่เกี่ยวข้อง การดำเนินการต่าง ๆ เอกสารวิชาการฟื้นฟูอุ่มน้ำการมีส่วนร่วม การเปลี่ยนแปลงในด้านเศรษฐกิจ สังคม ฯลฯ ที่เกี่ยวข้องในทุกด้านทุกมิติเท่าที่สืบค้นได้

การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพ (qualitative analysis) และเชิงปริมาณ (quantitative analysis) ตามลักษณะข้อมูล โดยใช้วิธีวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) ประกอบกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (empirical data) โปรแกรม SPSS และสถิติพรรณนาแจกแจงความถี่ ร้อยละ แล้วนำมาสังเคราะห์ จัดหมวดหมู่ เรียบเรียงตามลำดับขั้นตอน ระยะเวลา เพื่อความเข้าใจง่ายในการอภิปรายผลการวิจัย

การวัดตัวแปร

การวัดระดับความคิดเห็นใช้คำถามแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 เป็นคำถามความคิดเห็นด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ในลุ่มน้ำแม่สอย ในกิจกรรมการมีส่วนร่วมจำนวน 4 ด้าน คือ

1. ด้านการคิดค้นปัญหาและการวางแผนการจัดการ จำนวน 5 คำถาม
2. ด้านการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอย จำนวน 5 คำถาม
3. ด้านการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ จำนวน 6 คำถาม
4. ด้านการติดตามและประเมินผลการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอย

จำนวน 9 คำถาม

โดยมีคะแนนระดับของการมีส่วนร่วม ดังนี้

มาก	ให้คะแนน	3	คะแนน
ปานกลาง	ให้คะแนน	2	คะแนน
น้อย	ให้คะแนน	1	คะแนน

และมีสูตรการหาค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก (weight mean score) คือ

$$WMS = \frac{3F_3 + 2F_2 + 1F_1}{TN}$$

โดยกำหนดให้

WMS = ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก

F_3 = จำนวนผู้ตอบเคยประจำ

F_2 = จำนวนผู้ตอบเคยบางครั้ง

F_1 = จำนวนผู้ตอบไม่เคย

TN = จำนวนผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด

จากค่าคะแนนเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักนำมาแปลความโดยเทียบกับช่วงคะแนนได้ดังนี้

ช่วงคะแนน 1.00-1.66 แปลความน้อย

ช่วงคะแนน 1.67-2.33 แปลความปานกลาง

ช่วงคะแนน 2.34-3.00 แปลความมาก

ส่วนที่ 2 เป็นคำถามความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อทุนความคิดของชุมชนแม่สอยในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอย จำนวน 8 คำถาม

โดยมีคะแนนระดับความสำคัญ ดังนี้

มากที่สุด	ให้คะแนน	5	คะแนน
มาก	ให้คะแนน	4	คะแนน
ปานกลาง	ให้คะแนน	3	คะแนน
น้อย	ให้คะแนน	2	คะแนน
น้อยที่สุด	ให้คะแนน	1	คะแนน

และมีสูตรการหาค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก (weight mean score) คือ

$$WMS = \frac{5F_5 + 4F_4 + 3F_3 + 2F_2 + 1F_1}{TN}$$

โดยกำหนดให้

WMS = ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก

F_5 = จำนวนผู้ตอบระดับความสำคัญมากที่สุด

F_4 = จำนวนผู้ตอบระดับความสำคัญมาก

F_3 = จำนวนผู้ตอบระดับความสำคัญปานกลาง

F_2 = จำนวนผู้ตอบระดับความสำคัญน้อย

F_1 = จำนวนผู้ตอบระดับความสำคัญน้อยที่สุด

TN = จำนวนผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด

จากค่าคะแนนเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักนำมาแปลความโดยเทียบกับช่วงคะแนนได้ดังนี้

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง การจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างผสมผสานในกลุ่มน้ำตามลักษณะภูมิสังคม : กรณีศึกษากลุ่มน้ำแม่สอย ตำบลแม่สอย อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ทำการเก็บข้อมูลด้านประชากร เศรษฐกิจและสังคม ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างผสมผสานในกลุ่มน้ำแม่สอย ด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในกลุ่มน้ำแม่สอย และความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อทุนความคิดของชุมชนแม่สอย ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย โดยแบ่งเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ลักษณะประชากร เศรษฐกิจและสังคม

ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างผสมผสานในกลุ่มน้ำแม่สอย

ส่วนที่ 3 การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในกลุ่มน้ำแม่สอย

ส่วนที่ 4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อทุนความคิดของชุมชนแม่สอย

ส่วนที่ 1 ลักษณะประชากร เศรษฐกิจและสังคม

1. ลักษณะประชากร

กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยกลุ่มบุคคล 3 กลุ่ม ส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านในชุมชนแม่สอย ร้อยละ 76.9 เป็นกรรมการและที่ปรึกษา ร้อยละ 19.7 และ 3.4 ตามลำดับ เป็นเพศชาย ร้อยละ 72.5 อายุระหว่าง 41-50 ปี มากที่สุด ร้อยละ 36.9 รองลงมาอายุ 31-40 ปี และต่ำกว่า 31 ปี ร้อยละ 24.7 และ 23.6 ตามลำดับ มีสถานภาพสมรสคู่ ร้อยละ 77.7 มีสมาชิกในครอบครัวระหว่าง 4-6 คน ร้อยละ 64.2 ดังแสดงในตาราง 4

ตาราง 4 ข้อมูลด้านประชากร

ข้อมูลประชากร		จำนวน	ร้อยละ
กลุ่มบุคคล			
	ชาวบ้าน	296	76.9
	กรรมการ	76	19.7
	ที่ปรึกษา	13	3.4
เพศ			
	ชาย	279	72.5
	หญิง	106	27.5
อายุ			
	ต่ำกว่า 31 ปี	91	23.6
	31-40 ปี	95	24.7
	41-50 ปี	142	36.9
	51-60 ปี	49	12.7
	61 ปี ขึ้นไป	8	2.1
(min = 16, max = 70, $\bar{X}$ = 39.67, S.D. = 11.187)			
สถานภาพสมรส			
	โสด	68	17.7
	สมรส	299	77.7
	หย่าร้าง/แยกกันอยู่	11	2.8
	หม้าย	7	1.8
สมาชิกในครอบครัว			
	1-3 คน	117	30.6
	4-6 คน	246	64.2
	7-10 คน	20	5.2

การศึกษาสูงสุดอยู่ในระดับประถมศึกษามีมากกว่าครึ่งร้อยละ 63.9 รองลงมาอยู่ในระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 23.4 มีอาชีพเกษตรกร ร้อยละ 53.0 รองลงมารับจ้างทั่วไป ร้อยละ 35.3

ส่วนใหญ่มีรายได้บุคคล รายได้ครอบครัว และภาระค่าใช้จ่ายของครอบครัว น้อยกว่าหรือเท่ากับ 5,000 บาท ร้อยละ 79.0, 48.8 และ 67.0 ตามลำดับ ดังแสดงใน ตาราง 5

ตาราง 5 ข้อมูลด้านการศึกษา อาชีพและรายได้

ข้อมูลประชากร	จำนวน	ร้อยละ
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	246	63.9
มัธยมศึกษา	90	23.4
ปริญญาตรีขึ้นไป	91	5.5
ไม่ได้เรียน	14	3.6
ปวช./ปวส.	14	3.6
สถานะ/ตำแหน่งทางสังคม		
ชาวบ้าน	274	71.3
คณะกรรมการหมู่บ้าน/กองทุนหมู่บ้าน	47	11.8
กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน	20	5.3
ราษฎรอาสาพิทักษ์ป่า (รสทป.)	18	4.7
ข้าราชการ อบต./ส่วนอำเภอ	13	3.4
สมาชิก อบต./สมาชิก อบจ.	7	1.8
ผู้นำกลุ่มอาชีพ/องค์กรอิสระ/ผู้นำศาสนา	3	0.8
อาชีพ		
เกษตรกร	204	53.0
รับจ้างทั่วไป	136	35.3
รับราชการ	16	4.2
ค้าขาย	15	3.9
อื่น ๆ	14	3.6

ตาราง 5 (ต่อ)

ข้อมูลประชากร	จำนวน	ร้อยละ
รายได้บุคคล		
ต่ำกว่า 5,001 บาท	304	79.0
5,001-10,000 บาท	35	9.1
10,001 บาทขึ้นไป	11	2.8
ไม่ระบุ	35	9.1
(min = 1,000, max = 50,000, $\bar{X}$ = 4,262.17, S.D. = 4,474.755)		
รายได้ครอบครัว		
ต่ำกว่า 5,001 บาท	188	48.8
5,001-10,000 บาท	127	33.0
10,001 บาทขึ้นไป	43	11.2
ไม่ระบุ	27	7.0
(min = 1,000, max = 100,000, $\bar{X}$ = 7,443.18, S.D. = 9,387.006)		
ภาระค่าใช้จ่ายของครอบครัว		
ต่ำกว่า 5,001 บาท	258	67.0
5,001-10,000 บาท	65	16.9
10,001 บาทขึ้นไป	23	6.0
ไม่ระบุ	39	10.1
(min = 800, max = 80,000, $\bar{X}$ = 5,828.53, S.D. = 7,808.605)		

2. ลักษณะพื้นฐานด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

ข้อมูลพื้นฐานด้านเศรษฐกิจของชุมชน

จากการสอบถามข้อมูลพื้นฐานด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน พบว่า ปัจจัยการผลิตที่สำคัญมากที่สุดคือ น้ำ ร้อยละ 89.4 รองลงมาคือเงินทุนและที่ดิน ร้อยละ 84.7 และ 56.6 ตามลำดับ ผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญของชุมชนคือ ลำไย ร้อยละ 86.5 รองลงมาคือ ข้าวนาปี และหอมแดง ร้อยละ 45.7 และ 18.2 ตามลำดับ แหล่งเงินทุน/สถาบันการเงินที่สำคัญคือ กองทุนหมู่บ้าน ร้อยละ 81.0 มีผลิตภัณฑ์ชุมชนที่สำคัญคือ ผ้าทอมือ ร้อยละ 68.8 ทรัพยากรธรรมชาติที่

สำคัญคือ ป่าไม้ ร้อยละ 89.9 ส่วนใหญ่มีความเห็นว่าแผนพัฒนาอาชีพมีความสำคัญมากที่สุด ร้อยละ 73.5 ดินน้ำ ลำธาร ลำห้วย มีความสำคัญมากที่สุดเพื่อการเกษตร ร้อยละ 75.1 และชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากป่าลุ่มน้ำแม่สอยมากที่สุดเพื่อการเกษตร ร้อยละ 81.3 ดังรายละเอียดใน ตาราง 6

ตาราง 6 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ

ข้อมูลประชากร	จำนวน	ร้อยละ
ปัจจัยการผลิตที่สำคัญ		
น้ำ	344	89.4
เงินทุน	326	84.7
ที่ดิน	218	56.6
แรงงาน	157	40.8
เครื่องจักรกลการเกษตร	102	26.5
ป่าไม้	69	17.9
ผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ		
ลำไย	333	86.5
ข้าวเหนียว	176	45.7
หอมแดง	70	18.2
พริกใหญ่สด	44	11.4
กะหล่ำปลี	34	8.8
แหล่งเงินทุน/สถาบันการเงินที่สำคัญ		
กองทุนหมู่บ้าน	312	81.0
ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.)	311	80.8
กองทุนสัจจะออมทรัพย์	164	42.6
กองทุน กขคจ.	144	37.4
สหกรณ์ออมทรัพย์ชุมชน	74	19.2
เงินกู้ยืมกระบบ	66	17.1
มูลนิธิธรรมนาถ	21	5.5

ตาราง 6 (ต่อ)

ข้อมูลประชากร	จำนวน	ร้อยละ
ผลิตภัณฑ์ชุมชนที่สำคัญ		
ผ้าทอมือ	265	68.8
ผลิตภัณฑ์แปรรูปทางการเกษตร	191	49.6
หัตถกรรม เครื่องจักสาน	126	32.7
ผลผลิตจากของป่า	36	9.4
ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ		
ป่าไม้	346	89.9
น้ำ	300	77.9
ดิน	159	41.3
ความหลากหลายทางชีวภาพ/สัตว์ป่า/พืชพรรณไม้	158	41.0
แร่ธาตุ	43	11.2
แผนพัฒนาชุมชนที่สำคัญ		
อาชีพ	283	73.5
แหล่งน้ำ	258	67.0
เกษตรกรรม	190	49.4
ทรัพยากรธรรมชาติ	129	33.5
โครงสร้างพื้นฐาน	121	31.4
แหล่งน้ำเพื่อการเกษตรที่สำคัญ		
ต้นน้ำลำธาร ลำห้วย	289	75.1
อ่างเก็บน้ำ	265	68.8
ระบบเหมืองฝาย คลองชลประทาน	147	38.2
ขุดบ่อน้ำ สระเก็บน้ำ	132	34.3

จากข้อมูลศึกษาด้านเศรษฐกิจพบว่า ชุมชนตำบลแม่สอยให้ความสำคัญกับปัจจัยการผลิตที่สำคัญคือ น้ำกับเงินทุน ลำไยเป็นผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ แหล่งเงินทุน/สถาบันการเงินที่สำคัญคือ กองทุนหมู่บ้านและธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) ผลิตภัณฑ์ชุมชนที่สำคัญได้แก่ ผ้าทอมือ มีป่าไม้และน้ำเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ แหล่งน้ำเกษตรที่

สำคัญคือ ดินน้ำลำธารและอ่างเก็บน้ำ ซึ่งมีความสอดคล้องกับลักษณะสภาพภูมิประเทศของชุมชน ตำบลแม่สอย ที่ต้องอาศัยทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอยเป็นแหล่งสร้างอาชีพให้กับครอบครัว

ข้อมูลพื้นฐานด้านสังคมของชุมชน

บุคคลที่ชุมชนนับถือมากที่สุดคือ กำนัน/ผู้ใหญ่บ้านร้อยละ 80.5 ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อที่สำคัญของชุมชน ได้แก่ การนับถือบรรพบุรุษ และการเลี้ยงผีขุนน้ำ ร้อยละ 64.9 และ 49.1 ปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นในชุมชน ได้แก่ ผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ และความยากจน/การว่างงาน ร้อยละ 86.2 และ 73.2 ตามลำดับ กลุ่มพลังที่สำคัญของชุมชน คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน ร้อยละ 92.2 แหล่งเรียนรู้สำคัญของชุมชนคือ โรงเรียน ร้อยละ 93.2 ชุมชนชาวบ้านแม่สอยมีบทบาทสำคัญมากที่สุดในการฟื้นฟูป่าต้นน้ำแม่สอย ร้อยละ 76.5 แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของชุมชนคือ ถ้ำตูปู ร้อยละ 78.2 และชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากป่าลุ่มน้ำแม่สอยมากที่สุดเพื่อการเกษตร ร้อยละ 81.3 ดังรายละเอียดใน ตาราง 7

ตาราง 7 ข้อมูลด้านสังคม

ข้อมูลประชากร	จำนวน	ร้อยละ
บุคคลที่ชุมชนให้ความนับถือ		
กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน	310	80.5
พระสงฆ์/ผู้นำทางศาสนา	214	55.6
กรรมการหมู่บ้าน/กรรมการกองทุนหมู่บ้าน	109	28.3
นักการเมืองท้องถิ่น อบต./อบจ.	120	31.2
ข้าราชการ/ครูอาจารย์	82	21.3
ผู้นำทางความเชื่อ/พิธีกรรม	73	19.0
ปราชญ์ชาวบ้าน/ครูภูมิปัญญา	27	7.0
ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ พิธีกรรมที่สำคัญของชุมชน		
การนับถือบรรพบุรุษ	250	64.9
การเลี้ยงผีขุนน้ำ	189	49.1
การสืบชะตาสายน้ำ	109	28.3
การทำขวัญนา การทำขวัญข้าว	77	20.0
การบวชป่า	34	8.8

ตาราง 7 (ต่อ)

ข้อมูลประชากร	จำนวน	ร้อยละ
ปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นในชุมชน		
ผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ	332	86.2
ความยากจน/การว่างงาน	282	73.2
มีหนี้สินมาก	258	67.0
ภัยธรรมชาติ เช่น ไฟป่า น้ำแล้ง	217	56.4
ขาดทุนสนับสนุนที่เพียงพอ	182	47.3
ทรัพยากรธรรมชาติร่อยหรอ	68	17.7
โครงสร้างพื้นฐานไม่เพียงพอ	61	15.8
ขาดแคลนที่ดิน/การแบ่งที่ทำกิน	54	14.0
กลุ่มพลังที่สำคัญของชุมชน		
กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน	355	92.2
การเมืองท้องถิ่น อบต./อบจ.	282	73.2
กลุ่มแม่บ้าน ผู้นำสตรี	228	59.2
นักเรียน เยาวชน	168	43.6
เกษตรกร	153	39.7
รศทป./อาสาสมัคร/อสม.	122	31.7
ข้าราชการ/ครูอาจารย์	80	20.8
แหล่งเรียนรู้ของชุมชน		
โรงเรียน	359	93.2
ปราชญ์ชาวบ้าน/ครูภูมิปัญญา	153	39.7
วัด	133	34.5
ป่าไม้	54	14.0
หน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญด้านการฟื้นฟูป่าต้นน้ำแม่สอย		
ชุมชนชาวบ้านแม่สอย	293	76.1
องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)	246	63.9
มูลนิธิธรรมนาถ	207	53.8

ตาราง 7 (ต่อ)

ข้อมูลประชากร	จำนวน	ร้อยละ
หน่วยงานราชการ	120	31.2
โรงเรียน	41	10.6
วัด/สำนักสงฆ์	17	4.4
แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ		
ถ้ำคู้ปู่	301	78.2
การท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศ/อนุรักษ์	71	18.4
วัด/สำนักสงฆ์	24	6.2
การท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม	21	5.5
ประโยชน์ใช้สอยจากป่าลุ่มน้ำแม่สอย		
น้ำเพื่อการเกษตร	313	81.3
น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค	230	59.7
อาหารและของป่า	215	55.8
ไม้ใช้สอย เช่น ไม้ฟืน ไม้ปลูกบ้าน	144	37.4
สัตว์ป่า	47	12.2

จากข้อมูลการศึกษาด้านสังคมพบว่า บุคคลที่ชุมชนนับถือมากที่สุดคือ กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อที่สำคัญของชุมชน ได้แก่ การนับถือบรรพบุรุษและการเลี้ยงผีขุนน้ำ ปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นในชุมชน ได้แก่ ผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำและความยากจน/การว่างงาน กลุ่มพลังที่สำคัญของชุมชน คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน แหล่งเรียนรู้สำคัญของชุมชนคือ โรงเรียน ชุมชนชาวบ้านแม่สอยมีบทบาทสำคัญมากที่สุดในการฟื้นฟูป่าต้นน้ำแม่สอย แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของชุมชนคือ ถ้ำคู้ปู่ และชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากป่าลุ่มน้ำแม่สอยมากที่สุดเพื่อการเกษตร ซึ่งมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนตำบลแม่สอยและสังคมชนบททั่วไปของประเทศไทย

ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างผสมผสาน ในลุ่มน้ำแม่สอย

ในด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอยอย่างผสมผสาน ชุมชนมีความเห็นว่า ทรัพยากรป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอยหมายถึงป่าไม้มากที่สุด ร้อยละ 82.3 ปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการจัดการทรัพยากรป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอยคือ คน ร้อยละ 89.4 พระอธิการพงษ์ศักดิ์ เตชธัมโม เป็นผู้มียุทธศาสตร์ในการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอย ร้อยละ 79.7 และชาวตำบลแม่สอยควรมียุทธศาสตร์ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอยมากที่สุด ร้อยละ 85.7 ชุมชนมีความเห็นว่า สาเหตุสำคัญของการทำลายทรัพยากรป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอย คือ ไฟป่า ร้อยละ 83.6 ซึ่งเกิดจากการเผาป่าเพื่อเก็บของป่า/ทำลายเศษกิ่งไม้ใบหญ้า/เปิดป่าขายพื้นที่ทำกิน ร้อยละ 87.3 และชาวบ้านทุกหมู่บ้านในตำบลแม่สอยรวมถึงทุกชุมชนที่ใช้น้ำจากตำบลแม่สอยควรมีส่วนร่วมในการควบคุมไฟป่าของหมู่บ้าน ร้อยละ 82.9 ชาวบ้านเกินกว่าครึ่งชุมชนเคยเข้าร่วมกิจกรรมควบคุมไฟป่า ร้อยละ 57.1 ส่วนใหญ่เป็นการทำแนวกันไฟ ร้อยละ 42.1 ชุมชนเห็นว่า การเสียดส/ความสนใจ เป็นปัจจัยสำคัญในการดับไฟป่า ร้อยละ 69.4 ค่าใช้จ่ายในการดับไฟป่าคือค่าอาหาร ร้อยละ 79.7 การดับไฟป่าควรมีค่าใช้จ่าย ร้อยละ 88.8 ซึ่งควรมาจากหน่วยราชการ/องค์การบริหารส่วนตำบล ร้อยละ 74.8 กิจกรรมที่เป็นการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอยคือการควบคุมและป้องกันไฟป่า ร้อยละ 81.8 ซึ่งชุมชนสามารถควบคุมและป้องกันไฟป่าด้วยตนเอง ร้อยละ 71.4 ปัจจุบันทรัพยากรป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอยมีความอุดมสมบูรณ์มากและปานกลาง ร้อยละ 38.7 และ 36.8 ตามลำดับ การจัดกิจกรรมรณรงค์ เป็นแนวทางที่เหมาะสมในการสร้างจิตสำนึกในการรักษาป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอย ร้อยละ 75.3 ตัวชี้วัดคุณภาพของน้ำในลุ่มน้ำแม่สอยคือ ความใส ไม่มีสิ่งเจือปนในน้ำ ร้อยละ 69.6 และปัจจุบันปริมาณน้ำจากป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอยมีมากพอสมควร ร้อยละ 42.1 ดังรายละเอียดใน ตาราง 8

ตาราง 8 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างผสมผสานในกลุ่มน้ำแม่สอย

ความคิดเห็น	จำนวน	ร้อยละ
ทรัพยากรกลุ่มน้ำแม่สอยหมายถึง		
ป่าไม้/ป่าชุมชน	317	82.3
น้ำ	270	70.1
พันธุ์สัตว์ป่าและพืชพรรณไม้	202	52.5
ความหลากหลายทางชีวภาพ	165	42.9
ดิน	147	38.7
ปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการจัดการทรัพยากรป่าไม้กลุ่มน้ำแม่สอย		
คน	344	89.4
เงิน	232	60.3
น้ำ	206	53.5
ป่าไม้	197	51.2
ไฟฟ้า	107	27.8
ดิน	103	26.8
พระอธิการพงษ์ศักดิ์ เตชธัมโม เป็นผู้มียุทธศาสตร์ในการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรป่า		
กลุ่มน้ำแม่สอย		
เห็นด้วย	307	79.7
ไม่เห็นด้วย	78	20.3
องค์กรที่ควรมียุทธศาสตร์ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้กลุ่มน้ำแม่สอย		
ชุมชนชาวตำบลแม่สอย	330	85.7
องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)	271	70.4
มูลนิธิธรรมนาถ	200	51.9
หน่วยงานราชการ	191	49.6
ราษฎรอาสาพิทักษ์ป่า (รสทป.)	178	46.2
คณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่ากลุ่มน้ำแม่สอย	178	46.2

ตาราง 8 (ต่อ)

ความคิดเห็น	จำนวน	ร้อยละ
สาเหตุสำคัญของการทำลายทรัพยากรป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอย		
ไฟป่า	322	83.6
การบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ทำไร่เลื่อนลอย/ขยายพื้นที่ทำกิน	207	53.8
การตัดไม้ทำลายป่าเพื่อนำไปขาย	161	41.8
การเก็บหาของป่า	151	39.2
การเปิดป่าปลูกที่อยู่อาศัย/ปลูกบ้าน/ขยายชุมชน	113	29.4
สาเหตุของการเกิดไฟป่า		
การเผาป่าเพื่อเก็บของป่า/ทำลายเศษกิ่งไม้ใบหญ้า/เปิดป่าขยายพื้นที่ทำกิน	336	87.3
เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ	176	45.7
การเปิดป่าขยายพื้นที่เพาะปลูก	104	27.0
องค์กรที่ควรมีส่วนร่วมในการควบคุมไฟป่าของหมู่บ้าน		
ชาวบ้านทุกหมู่บ้านในตำบลแม่สอย/ทุกชุมชนที่กินน้ำ, ใช้น้ำจากตำบลแม่สอย	319	82.9
มูลนิธิธรรมนาถ	229	59.5
ราษฎรอาสาพิทักษ์ป่า	210	54.5
องค์การบริหารส่วนตำบลแม่สอย	209	54.3
คณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่สอย	189	49.1
หน่วยงานราชการ	116	30.1
การเข้าร่วมกิจกรรมควบคุมไฟป่า		
เคย	220	57.1
ทำแนวกันไฟ	162	42.1
ประชุมวางแผนเฝ้าระวังดับไฟและควบคุมไฟป่า	84	21.8

ตาราง 8 (ต่อ)

ความคิดเห็น	จำนวน	ร้อยละ
อบรมความรู้และทักษะในการดับไฟฟ้า	81	21.0
แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบแต่ละกิจกรรม	45	11.7
ไม่เคย	165	42.9
ปัจจัยสำคัญในการดับไฟฟ้า		
การเสียสละ/สมัครใจ	267	69.4
หน้าที่ความรับผิดชอบ	224	58.2
ป่าแม่สอยเป็นแหล่งต้นน้ำของชุมชน	201	52.2
ค่าตอบแทน	164	42.6
ค่าใช้จ่ายในการดับไฟฟ้า		
ค่าอาหาร	307	79.7
ค่าน้ำมันเชื้อเพลิงยานพาหนะ	286	74.3
ค่าแรงทำแนวกันไฟ การควบคุมไฟฟ้า	229	59.5
ค่าแรงในการดับไฟฟ้า	186	48.3
ค่าใช้จ่ายในการดับไฟฟ้า		
ควรมี	342	88.8
ไม่ควรมี	43	11.2
แหล่งค่าใช้จ่ายในการดับไฟฟ้า		
หน่วยงานราชการ/องค์การบริหารส่วนตำบล	288	74.8
มูลนิธิธรรมนาถ	214	55.6
กองทุนประจำหมู่บ้าน	54	14.0
เงินกู้จากสถาบันการเงิน	31	8.1
การบริจาคเรียไร/เงินออมของหมู่บ้าน	24	6.2
กิจกรรมที่เป็นการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอย		
การควบคุมและป้องกันไฟฟ้า	315	81.8
การปลูกป่าทดแทน	281	73.0

ตาราง 8 (ต่อ)

ความคิดเห็น	จำนวน	ร้อยละ
การควบคุมและป้องกันการตัดไม้ทำลายป่า	258	67.0
การทำแนวรั้วแสดงแนวเขตป่าต้นน้ำแม่สอย	187	48.6
ความสามารถในการควบคุมและป้องกันไฟป่าด้วยตนเอง		
ได้	275	71.4
ไม่ได้	110	28.6
ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอย		
สมบูรณ์มาก	147	38.7
สมบูรณ์ปานกลาง	140	36.8
เริ่มเสื่อมโทรมลงบ้าง	76	20.0
สมบูรณ์ดีมาก	17	4.5
แนวทางที่เหมาะสมในการสร้างจิตสำนึกในการรักษาป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอย		
พิธีกรรม ความเชื่อ	96	24.9
การจัดระเบียบชุมชน	260	67.5
กฎหมายที่เกี่ยวข้อง	198	51.4
การจัดกิจกรรมรณรงค์	290	75.3
การใช้ศาสนา ศีลธรรม	65	16.9
ตัวชี้วัดคุณภาพของน้ำในลุ่มน้ำแม่สอย		
ความใสและไม่มีสิ่งเจือปนในน้ำ	268	69.6
ปลา	233	60.5
กบ	144	37.4
จิ้งจกน้ำหรือกระต่ายน้ำ	73	19.0
ปริมาณน้ำจากป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอย		
มีมากพอสมควร	161	42.1
มีพอใช้เท่าที่จำเป็น	99	25.9
เริ่มขาดแคลนมีไม่พอใช้	93	24.3
มีมากพอสำหรับเพาะปลูกและบริโภค	29	7.6

ส่วนที่ 3 การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอย

ด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอยของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดจำนวน 385 ตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอย การฟื้นฟูอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอย การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ และการคิดค้นปัญหาและวางแผนการจัดการในระดับปานกลาง ที่ค่า WMS เท่ากับ 1.85, 1.79, 1.70 และ 1.67 เรียงค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก (WMS) จากมากไปหาน้อยตามลำดับ

สรุปผลรวมของกลุ่มตัวอย่างพบว่ามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอยในระดับปานกลาง ที่ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก (WMS) เท่ากับ 1.75 ดังแสดงใน ตาราง 9

ตาราง 9 การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอย ของกลุ่มตัวอย่าง 385 ตัวอย่าง

กิจกรรมการมีส่วนร่วม	ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก (WMS)
การติดตามและประเมินผลการจัดการ	1.85
การฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอย	1.79
การใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้	1.70
การคิดค้นปัญหาและการวางแผนการจัดการ	1.67
สรุปผลรวมการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วม ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอย ในระดับปานกลาง	1.75

ด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอยของกลุ่มตัวอย่างเป้าหมายหลัก จำนวน 3 หมู่บ้าน ในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่สอย คือ บ้านวังน้ำหยาต หมู่ 2, บ้านห้วยห้า หมู่ 11 และบ้านปากกล้วยพัฒนา หมู่ 14 จำนวน 140 ตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอย การฟื้นฟูอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอย การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ และการคิดค้นปัญหาและวางแผนการจัดการในระดับปานกลาง ที่ค่า WMS เท่ากับ 1.90, 1.88, 1.70 และ 1.68 เรียงค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก (WMS) จากมากไปหาน้อยตามลำดับ

สรุปผลรวมของกลุ่มตัวอย่างพบว่ามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอยในระดับปานกลาง ที่ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก (WMS) เท่ากับ 1.79 ดังแสดงใน ตาราง 10

ตาราง 10 การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอย ของกลุ่มตัวอย่าง 140 ตัวอย่าง

กิจกรรมการมีส่วนร่วม	ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก (WMS)
การติดตามและประเมินผลการจัดการ	1.90
การฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอย	1.88
การใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้	1.70
การคิดค้นปัญหาและการวางแผนการจัดการ	1.68
สรุปผลรวมการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วม ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอย ในระดับปานกลาง	1.79

สรุปผล เมื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอย ระหว่างกลุ่มประชากรตัวอย่างทั้งหมด จำนวน 385 ตัวอย่าง กับ กลุ่มประชากรตัวอย่าง 3 หมู่บ้านในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่สอย จำนวน 140 ตัวอย่าง พบว่ามีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกันคือ การติดตามและประเมินผลการจัดการ การฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอย การใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ มีค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักอยู่ในระดับที่สูงกว่าการคิดค้นปัญหาและการวางแผนจัดการ ทั้งนี้เนื่องจากชาวชุมชนตำบลแม่สอยให้ความสำคัญน้อยกับการคิดค้นปัญหาและการวางแผนการจัดการเพราะว่า ในอดีตที่ผ่านมาเมื่อถึงเดือนมกราคม-พฤษภาคม ของทุกๆ ปี จะมีการจัดสรรงบประมาณจากมูลนิธิธรรมนาถ ปีละประมาณ 1 ล้านบาท เป็นประจำทุกปี เพื่อเป็นค่าจ้างแรงงานกลุ่มราษฎร รสทป.และอาสาสมัคร ในหมู่บ้านวังน้ำหยาด หมู่บ้านห้วยห้าและหมู่บ้านปากกล้วยพัฒนา ขึ้นไปเฝ้าระวังและควบคุมไฟป่าอย่างสม่ำเสมอ จึงไม่ได้คิดค้นปัญหาสาเหตุของไฟป่าที่เกิดขึ้นและไม่มีการวางแผนการจัดการป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอยอย่างเป็นระบบและมีแบบแผนอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน แต่จะมุ่งเน้นไปในการติดตามและประเมินผลการจัดการเป็นลำดับสำคัญต่างๆ ภายหลังจากได้รับค่าจ้างแรงงานในการขึ้นเฝ้าระวังและควบคุมไฟป่าที่เกิดขึ้นเสียมากกว่า ดังนั้นชาวชุมชนตำบลแม่สอยจึงมีส่วนร่วมในการคิดค้นปัญหาและร่วมวางแผนจัดการทรัพยากร ป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอยอยู่ในระดับปานกลางและน้อยที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มตัวอย่างในด้านอื่นๆ ดังกล่าวข้างต้น

ส่วนที่ 4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อทุนความคิดของชุมชนแม่สอย

ด้านปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อต้นทุนความคิดของชุมชนแม่สอย จำนวน 385 ตัวอย่าง ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในกลุ่มน้ำแม่สอยของกลุ่มตัวอย่างพบว่า ระดับความสำคัญของปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อทุนความคิดของชุมชนแม่สอยในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ทั้ง 8 ด้าน มีระดับมากที่สุดตามค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก (WMS) ระหว่างค่า 4.30 – 4.60 โดยไฟป่าเป็นสาเหตุสำคัญของการทำลายความสมดุลของป่าไม้ของกลุ่มน้ำแม่สอย ขณะเดียวกันแม่น้ำลำห้วยมีปริมาณน้ำไหลตลอดเวลาแสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้กลุ่มน้ำแม่สอย หมอกควันไฟจากไฟป่าทำให้เกิดมลภาวะทางอากาศ สภาพแวดล้อมและโรคระบบทางเดินหายใจ ความอุดมสมบูรณ์ของป่าทำหน้าที่ในการรักษาความสมดุลของระบบนิเวศวิทยาของกลุ่มน้ำแม่สอยและคนเป็นผู้มีบทบาทมากที่สุดในการอนุรักษ์ป่าในกลุ่มน้ำแม่สอย ตามลำดับ

สรุปผลรวมของกลุ่มตัวอย่างพบว่ามีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อทุนความคิดของชุมชนแม่สอย ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้กลุ่มน้ำแม่สอย มีระดับมากที่สุดที่ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก (WMS) เท่ากับ 4.51 ดังแสดงใน ตาราง 11

ตาราง 11 ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อต้นทุนความคิดของชุมชนแม่สอยในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในกลุ่มน้ำแม่สอย

ปัจจัยสำคัญ	ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก (WMS)
1. ไฟป่าเป็นสาเหตุสำคัญของการทำลายความสมดุลของป่าไม้ของกลุ่มน้ำแม่สอย ก่อให้เกิดความแห้งแล้งและมีผลอันตรายต่อสุขภาพของคนในอนาคต	4.60
2. การที่แม่น้ำลำห้วย มีปริมาณน้ำไหลตลอดเวลาแสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้กลุ่มน้ำแม่สอย	4.56
3. หมอกควันไฟจากไฟป่าทำให้เกิดมลภาวะทางอากาศ สภาพแวดล้อมและโรคระบบทางเดินหายใจ	4.54
4. ความอุดมสมบูรณ์ของป่าทำหน้าที่ในการรักษาความสมดุลของระบบนิเวศวิทยาของกลุ่มน้ำแม่สอย	4.53
5. คนเป็นผู้มีบทบาทมากที่สุดในการอนุรักษ์ป่าในกลุ่มน้ำแม่สอย	4.52

ตาราง 11 (ต่อ)

ปัจจัยสำคัญ	ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก (WMS)
6. จำนวนของพันธุ์สัตว์ป่าและพรรณพืชไม่มีความสัมพันธ์กับความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอย	4.47
7. ผลผลิตทางการเกษตรที่เป็นพืชเศรษฐกิจเช่น ลำไย หอมแดง กะหล่ำปลี ต้องใช้น้ำและพื้นที่ทำกินจากป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอย	4.44
8. ดินที่มีธาตุอาหารคือ ดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ปกคลุม	4.43
สรุปผลความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อทุนความคิดชุมชนแม่สอย	4.51

ด้านปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อต้นทุนความคิดของกลุ่มประชากรในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอยของกลุ่มตัวอย่าง 3 หมู่บ้านคือ บ้านวังน้ำหยาด บ้านห้วยห้าและหมู่บ้านปากกล้วยพัฒนาในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่สอย จำนวน 140 ตัวอย่าง พบว่า ระดับความสำคัญของปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อทุนความคิดของชุมชนแม่สอยในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ทั้ง 8 ด้าน มีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกันกับกลุ่มประชากรตัวอย่างทั้งหมด 385 ตัวอย่างข้างต้น ที่ระดับมากที่สุดไปถึงค่าน้อยตามค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก (WMS) ระหว่างค่า 4.54 – 4.10 โดยคนเป็นผู้มีบทบาทมากที่สุดในการอนุรักษ์ป่าในลุ่มน้ำแม่สอย ขณะที่แม่น้ำลำห้วย มีปริมาณน้ำไหลตลอดเวลาแสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอย ความอุดมสมบูรณ์ของป่าทำหน้าที่ในการรักษาความสมดุลของระบบนิเวศวิทยาของลุ่มน้ำแม่สอย ไฟป่าเป็นสาเหตุสำคัญของการทำลายความสมดุลของป่าไม้ของลุ่มน้ำแม่สอยก่อให้เกิดความแห้งแล้งและมีผลอันตรายต่อสุขภาพของคนในอนาคต และดินที่มีธาตุอาหารคือ ดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ปกคลุม อย่างไรก็ตามกลุ่มประชากรของกลุ่มตัวอย่าง 3 หมู่บ้านคือ บ้านวังน้ำหยาด บ้านห้วยห้าและหมู่บ้านปากกล้วยพัฒนาในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่สอย ก็ให้ความสำคัญกับคนเป็นผู้มีบทบาทมากที่สุดในการอนุรักษ์ป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอยเป็นอันดับแรกแสดงถึงหากได้มีการประชุมหารือในการดำเนินการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบของคณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่สอยที่จัดตั้งขึ้น ย่อมจะสามารถแก้ไขปัญหาการเกิดของไฟป่าและจัดทำแผนปฏิบัติการของชุมชนตำบลแม่สอยได้อย่างเหมาะสม กับลักษณะภูมิสังคมตำบลแม่สอยเป็นอย่างดี

สรุปผลรวมของกลุ่มตัวอย่างพบว่ามีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อทุนความคิดของชุมชนแม่สอย ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอย มีระดับมากที่สุดที่ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก (WMS) เท่ากับ 4.33 ดังแสดงใน ตาราง 12

ตาราง 12 ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อต้นทุนความคิดของกลุ่มประชากรตัวอย่าง 140 ตัวอย่าง ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอย

ปัจจัยสำคัญ	ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก (WMS)
1. คนเป็นผู้มีบทบาทมากที่สุดในการอนุรักษ์ป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอย	4.54
2. การที่แม่น้ำลำห้วย มีปริมาณน้ำไหลตลอดเวลาแสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอย	4.36
3. ความอุดมสมบูรณ์ของป่าทำหน้าที่ในการรักษาความสมดุลของระบบนิเวศวิทยาของลุ่มน้ำแม่สอย	4.32
4. ไฟป่าเป็นสาเหตุสำคัญของการทำลายความสมดุลของป่าไม้ของลุ่มน้ำแม่สอย ก่อให้เกิดความแห้งแล้งและมีผลอันตรายต่อสุขภาพของคนในอนาคต	4.34
5. ดินที่มีธาตุอาหารคือ ดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ปกคลุม	4.32
6. ผลผลิตทางการเกษตรที่เป็นพืชเศรษฐกิจเช่น ลำไย หอมแดง กะหล่ำปลี ต้องใช้น้ำและพื้นที่ทำกินจากป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอย	4.30
7. จำนวนของพันธุ์สัตว์ป่าและพรรณพืชไม่มีความสัมพันธ์กับความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอย	4.29
8. หมอกควันไฟจากไฟป่าทำให้เกิดมลภาวะทางอากาศ สภาพแวดล้อมและโรคระบบทางเดินหายใจ	4.10
สรุปผลความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อทุนความคิดชุมชนแม่สอย	4.33

ดังนั้นจากความคิดเห็นเกี่ยวกับกับปัจจัยสำคัญที่มีต่อทุนความคิดชุมชนแม่สอยในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอย กลุ่มประชากรตัวอย่างทั้งหมด จำนวน 385 ตัวอย่าง เปรียบเทียบกับกลุ่มประชากรตัวอย่าง 3 หมู่บ้านคือ บ้านวังน้ำหยาด บ้านห้วยห้าและบ้านปากกล้วย

พัฒนา จำนวน 140 ตัวอย่าง ผลจากการศึกษาพบว่า เป็นไปในทิศทางเดียวกันที่ระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก (WMS) เท่ากับ 4.51 และ 4.33 ตามลำดับ แสดงถึงศักยภาพและความเป็นไปได้ของชุมชนแม่สอยในการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างผสมผสานในกลุ่มน้ำแม่สอย ในรูปแบบของ คณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่าไม้กลุ่มน้ำแม่สอยและการมีส่วนร่วมของชุมชนแม่สอยอย่างเป็นรูปธรรม

บทที่ 5

สรุปผลและอภิปราย

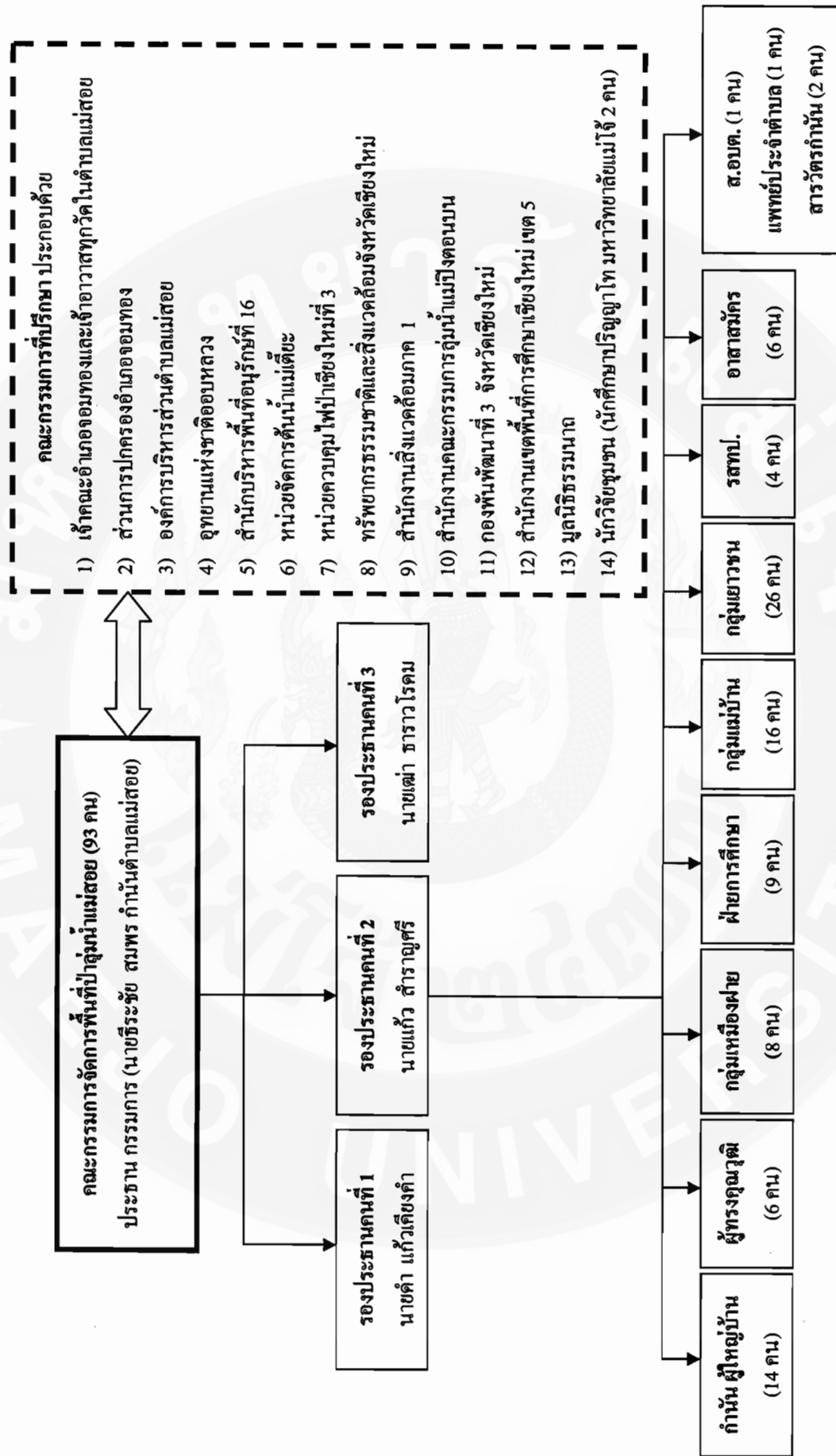
การจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างผสมผสานในกลุ่มน้ำตามลักษณะภูมิสังคม กรณีศึกษา: กลุ่มน้ำแม่สอย ตำบลแม่สอย อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในกลุ่มน้ำแม่สอย อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ที่สอดคล้องกับลักษณะภูมิสังคม และเพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลแม่สอยในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในกลุ่มน้ำแม่สอย อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

สรุปผล

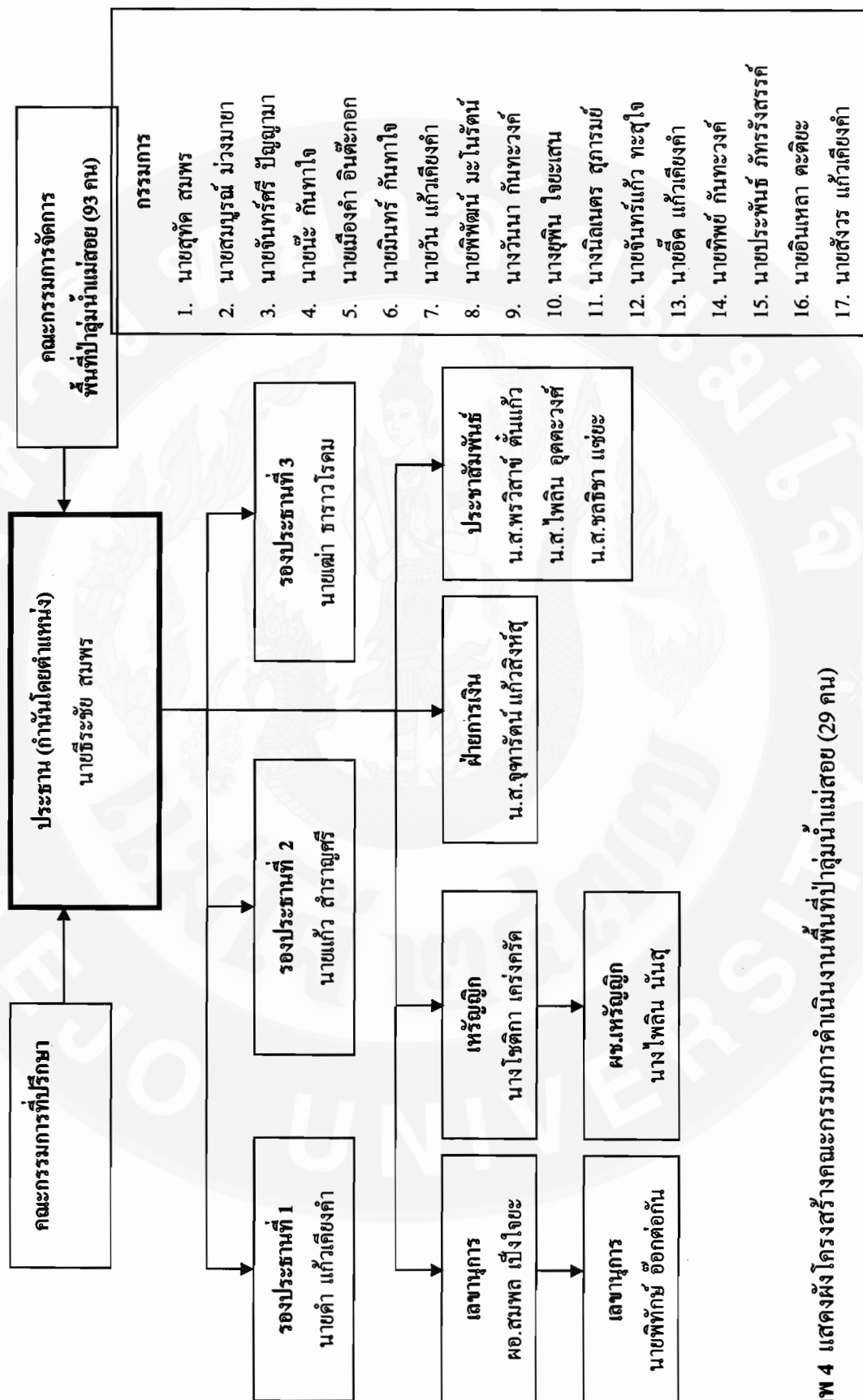
ผลจากการศึกษาพบว่า เมื่อชาวบ้านตำบลแม่สอยได้รวมตัวกันฟื้นฟูพื้นที่ป่ากลุ่มน้ำแม่สอยกลับฟื้นคืนมาแล้ว โดยตั้งเป็น “ชมรมป่าอนุรักษ์ป่าต้นน้ำแม่สอย” จากการสนับสนุนงบประมาณจากมูลนิธิธรรมนาถ โดยพระอธิการพงษ์ศักดิ์ เศรษฐโม ในฐานะบทบาทของพระสงฆ์ เป็นผู้นำทางความคิดและการตัดสินใจในการฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ให้กลับฟื้นคืนมาอีกครั้ง แม้ว่าในปลายปี 2535 จะเกิดวิกฤตการณ์ขึ้นในมูลนิธิธรรมนาถ พระอธิการพงษ์ศักดิ์ ประธานมูลนิธิธรรมนาถถูกกลั่นแกล้งจนต้องลาสิกขาบท ทำให้มูลนิธิธรรมนาถขาดการติดต่อกับและการสนับสนุนจากหน่วยงานภายในประเทศหลายหน่วยงาน มูลนิธิฯ จึงไม่ได้ร่วมทำงานกับชุมชนชาวตำบลแม่สอยอย่างต่อเนื่อง ระหว่าง ปี พ.ศ. 2544 – 2547 กรรมการมูลนิธิฯ ได้เริ่มรับทราบข้อมูลต่างๆ ที่อาจจะทำให้เกิดปัญหาในด้านความยั่งยืนของป่ากลุ่มน้ำแม่สอยอีกครั้ง จนกระทั่งในปลาย ปี 2548 กลุ่มผู้นำชุมชนด้านต่างๆ และหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องจึงมีความเห็นพ้องต้องกันให้จัดตั้ง “คณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่ากลุ่มน้ำแม่สอย ตำบลแม่สอย อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่” ขึ้นเพื่อเป็นกลไกในการจัดการดูแลป่าต้นน้ำแม่สอยร่วมกับทางราชการ นักวิชาการ มูลนิธิหรือภาคเอกชน แสวงหาความร่วมมือและการสนับสนุนจากแหล่งทุนและภาคส่วนอื่น ๆ ด้วย รวมทั้งจะเป็นตัวแทนของชุมชนตำบลแม่สอย จัดทำแผนชุมชนและร่วมกันกำหนดทิศทางการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในกลุ่มน้ำแม่สอยให้สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน

ผู้วิจัยได้มีส่วนร่วมในการศึกษารูปแบบและการมีส่วนร่วมของชุมชนแม่สอยในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในกลุ่มน้ำแม่สอย ตำบลแม่สอย อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ มาเป็นลำดับจนกระทั่งมาเป็น “คณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่ากลุ่มน้ำแม่สอย” จากการจัดทำประชาคมของชุมชนชาวตำบลแม่สอย องค์กรที่ประกอบด้วยภาคส่วนต่างๆ ทั้งภาคประชาชนและหน่วยงาน

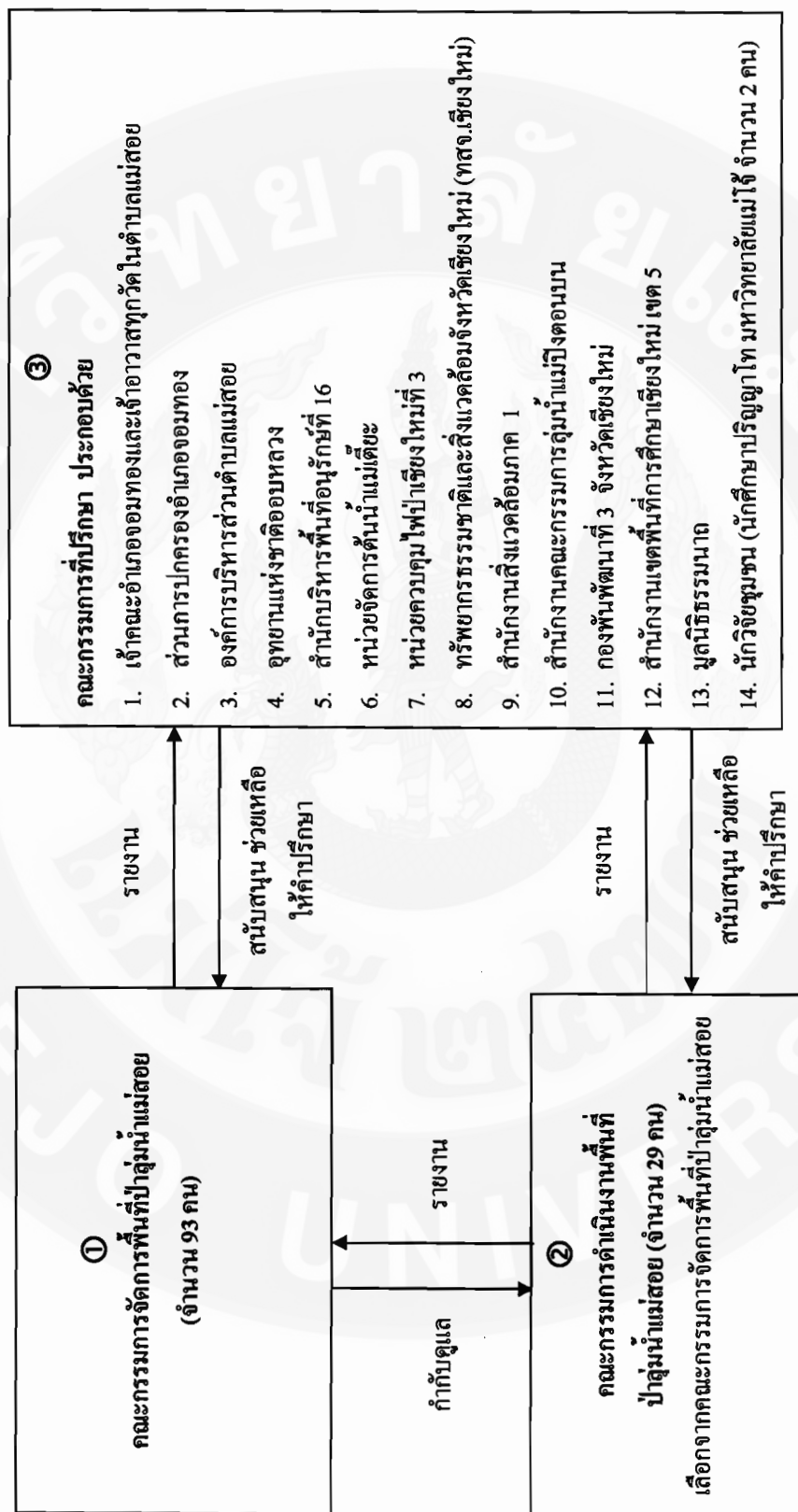
ราชการ แสดงให้เห็นถึงรูปแบบการจัดการทรัพยากรกลุ่มน้ำแม่สอยอย่างมีรูปแบบและมีทิศทางชัดเจน หากแต่ว่าบทบาทและหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) แม่สอย ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในกลุ่มน้ำแม่สอยยังมีไม่มากนัก อีกทั้งในช่วงหลังชาวบ้านที่ขึ้นไปเผ่าไร่วังและควบคุมไฟป่า ทำแนวกันไฟในช่วงเดือนมกราคม-พฤษภาคม ของทุก ๆ ปี จะต้องใช้งบประมาณทั้งหมดจากมูลนิธิธรรมนาถกว่าปีละ 1 ล้านบาท เป็นรายได้เสริมในช่วงฤดูแล้งมานานกว่า 20 ปีแล้ว หากไม่มีงบประมาณดังกล่าวก็ไม่มีใครขึ้นไปเผ่าไร่วังและควบคุมไฟป่า เนื่องจากจะต้องมีค่าใช้จ่ายในด้านของยานพาหนะ น้ำมันเชื้อเพลิงและค่าอาหาร ทำให้เมื่อเกิดไฟป่าแล้วเกิดลุกลามเป็นบริเวณกว้างและสร้างความเสียหายให้แก่ป่าต้นน้ำแม่สอยอีกครั้ง จึงได้เกิดมีแนวคิดในการศึกษาการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในกลุ่มน้ำแม่สอยอย่างมีส่วนร่วมและเป็นรูปแบบชัดเจนของทุกภาคที่เกี่ยวข้อง จนเกิดเป็น “คณะกรรมการจัดการทรัพยากรพื้นที่ป่ากลุ่มน้ำแม่สอย” มีการกำหนดโครงสร้าง บทบาทและหน้าที่อย่างชัดเจน โดยได้คณะกรรมการฯ จากผู้แทนของแต่ละหมู่บ้าน จำนวน 14 หมู่บ้าน เข้ามามีส่วนร่วมอย่างเป็นรูปธรรมและมีกระบวนการจากการคัดเลือกผู้แทนเข้ามาเป็นคณะกรรมการ มีการคัดเลือกประธานคณะกรรมการซึ่งเป็นที่ยอมรับของทุก ๆ คน คือ นายธีระชัย สมพร กำนันตำบลแม่สอย เป็นผู้นำในการประสานงานระหว่างคณะกรรมการฯ กับชุมชนชาวตำบลแม่สอย เป็นการจัดตั้งองค์การภาคประชาชนขึ้นมาจัดการทรัพยากรป่าไม้ในกลุ่มน้ำแม่สอยอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยจะมีการทำงานในรูปแบบของคณะกรรมการฯ ตามภารกิจ บทบาทและหน้าที่รับผิดชอบ ที่ได้กำหนดขึ้นเป็นกฎระเบียบ ข้อบังคับ เป็นกรอบในการดำเนินงาน บนพื้นฐานของการพึ่งตนเองและการมีส่วนร่วมในการคิด ร่วมทำ ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจและร่วมรับผิดชอบของชุมชนตำบลแม่สอย ตั้งแต่การค้นหาปัญหา การระดมสมองในการแก้ไขปัญหา การวางแผน การกำหนดมาตรการหรือระเบียบปฏิบัติ การแปลงของแนวนโยบายไปสู่ขั้นตอนการปฏิบัติ การติดตามและประเมินผล ซึ่งกระบวนการเหล่านี้จะส่งผลให้คณะกรรมการฯ ทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในกลุ่มน้ำแม่สอยตามลักษณะภูมิสังคมอย่างผสมผสานในที่สุด นำไปสู่การแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ระหว่างชุมชนพื้นล่างกับชาวเขาเผ่าม้งหมู่บ้านปากกล้วยพัฒนา การวางแผนปฏิบัติการการเผ่าไร่วังและควบคุมไฟป่า การทำแนวป้องกันไฟของชุมชนชาวตำบลแม่สอยอย่างเป็นระบบ ระเบียบและมีแบบแผน การติดต่อประสานงานกับภาคส่วนราชการ องค์กรเอกชนต่าง ๆ อย่างเหมาะสมและมีความสอดคล้องกับลักษณะภูมิสังคมของชุมชนชาวตำบลแม่สอยอย่างมั่นคง สมดุลและมีความยั่งยืน สามารถนำไปใช้เป็นตัวแบบการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในกลุ่มน้ำสาขาย่อยของกลุ่มน้ำใหญ่ ๆ ในประเทศได้เป็นอย่างดี ตามภาพ 3-5 แสดงผังและโครงสร้างของคณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่ากลุ่มน้ำแม่สอย ตำบลแม่สอย อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

ภาพ 3 แสดงผังโครงสร้างการบริหารงานคณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่าชุมชนแม่สอย ต.แม่สอย อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่

ภาพ 4 แสดงผังโครงสร้างคณะกรรมการดำเนินงานพื้นที่ป่าดงน้ำแม่สอย (29 คน)

ภาพ 5 แสดงผังโครงสร้างและความสัมพันธ์ของคณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่สอย อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

อภิปราย

ผลจากการศึกษาพบว่า ในด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอยพบว่า กลุ่มประชากรตัวอย่างเคยมีส่วนร่วมในระดับปานกลางในการติดตามและประเมินผลการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอย การฟื้นฟูอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอย การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ และการคิดค้นปัญหาและวางแผนการจัดการมีค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก (WMS) เท่ากับ 1.85, 1.79, 1.70 และ 1.67 เรียงค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก (WMS) จากมากไปหาน้อยตามลำดับ สรุปได้ว่าผลรวมของประชากรกลุ่มตัวอย่างเคยมีส่วนร่วมระดับปานกลางในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอย ที่ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก (WMS) เท่ากับ 1.75 นอกจากนี้กลุ่มประชากรตัวอย่างยังมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อต้นทุนความคิดของชุมชนแม่สอยในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำ มีระดับความสำคัญของปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อต้นทุนความคิดของชุมชนแม่สอยในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ทั้ง 8 ด้าน ที่ระดับมากที่สุดตามค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก (WMS) ระหว่างค่า 4.60-4.43 สรุปผลรวมของกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อต้นทุนความคิดของชุมชนแม่สอย ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอย มีระดับมากที่สุดที่ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก (WMS) เท่ากับ 4.51 ซึ่งแสดงให้เห็นถึงศักยภาพและความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างผสมผสานในลุ่มน้ำแม่สอยของชุมชนแม่สอยตามลักษณะภูมิสังคมได้เป็นอย่างดี สามารถนำไปใช้เป็นแม่แบบและแนวทางดำเนินการในชุมชนโดยการจัดตั้งคณะกรรมการและจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำให้กับลุ่มน้ำสาขาย่อยอื่น ๆ ที่เหมาะสมต่อไปในอนาคต

อย่างไรก็ตามผลจากการศึกษาพบว่า มีปัจจัยสำคัญที่มีต่อสัมฤทธิ์ผลของการจัดการของคณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอยเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลดังนี้

1. มุลินิธิธรรมนาถ โดยพระอธิการพงษ์ศักดิ์ เตชธัมโม ประธานมุลินิธิธรรมนาถ ซึ่งมีบทบาทเชิงสัญลักษณ์เป็นผู้นำทางความคิดที่สำคัญในการฟื้นฟูพื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่สอยให้กลับมามีความอุดมสมบูรณ์ดังเดิม โดยใช้การจัดการและการควบคุมไฟป่าของชุมชนตำบลแม่สอยเป็นเครื่องมือในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอย ในด้านผู้ตัดสินใจสนับสนุนงบประมาณค่าจ้างแรงงานดับไฟป่าในแต่ละปีอย่างต่อเนื่อง ทำให้ราษฎรอาสาพิทักษ์ป่า (รสทป.) มีรายได้จากการขึ้นไปควบคุมและเฝ้าระวังไฟป่าในช่วงเดือนมกราคม-พฤษภาคม เป็นประจำทุกปี ซึ่งเป็นกุศโลบายของพระอธิการพงษ์ศักดิ์ฯ ในการจัดการป้องกันและควบคุมไฟป่าไม่ให้เกิดขึ้นเป็นการทำลายพื้นที่ป่าไม้ให้เสื่อมโทรมลง ทำให้ป่าไม้ต้นน้ำแม่สอยฟื้นกลับคืนมาอุดมสมบูรณ์เหมือน

ดั้งเดิม ซึ่งก็เหมาะสมกับสถานการณ์ในช่วงเวลานั้นๆ เป็นอย่างยิ่ง แต่หากสถานการณ์เปลี่ยนไปตามบริบทของการเมือง เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยีอยู่ตลอดเวลา แนวคิดและวิธีการในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอยก็ต้องมีการปรับเปลี่ยนเช่นกัน เพื่อให้ทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอยมีความอุดมสมบูรณ์และดำรงคงอยู่ตลอดไป มุลินีธรรมนาถต้องค่อยๆ ถอนตัวจากการเป็นผู้สนับสนุนงบประมาณหลักในการจัดการมาเป็นผู้ให้การสนับสนุนช่วยเหลือและให้คำปรึกษาแก่คณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอย ให้สามารถดำเนินการด้วยตัวเองได้ในที่สุด

2. กลุ่มราษฎรอาสาพิทักษ์ป่า (รสทป.) หมู่บ้านวังน้ำหยาด หมู่ 2 และหมู่บ้านห้วยห้า หมู่ 11 ตำบลแม่สอย ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานดับไฟป่าและจัดทำแนวรั้วกันไฟในพื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่สอย โดยได้รับค่าจ้างแรงงานจากมูลนิธิธรรมนาถมาโดยตลอด ตั้งแต่เริ่มต้นฟื้นฟูป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอยจนกระทั่งถือเป็นรายได้ประจำและเป็นอาชีพหลักช่วงฤดูแล้ง แต่เนื่องจากเป็นเพียงกลุ่มเดียวที่ได้รับสนับสนุนงบประมาณจากมูลนิธิธรรมนาถอย่างสม่ำเสมอ จึงทำให้ผูกขาดการเป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจในการจัดสรรแบ่งปันรายได้ให้กับบรรดาเครือญาติ พวกพ้องเดียวกันแต่เพียงฝ่ายเดียว ไม่กระจายไปยังหลายฝ่ายอย่างทั่วถึง เป็นการสร้างสมบารมีให้กับกลุ่มตัวเองเป็นกลุ่มผลประโยชน์ เมื่อใดหากมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในแนวทางที่จะทำให้อำนาจของกลุ่มลดลง จึงถูกมองว่ากลุ่มจะเป็นผู้สร้างสถานการณ์ให้เกิดไฟป่าขึ้นมาเพื่อสร้างอำนาจในการต่อรองให้กับกลุ่มตัวเองได้

3. กลุ่มชนชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง หมู่บ้านปากกล้วยพัฒนา หมู่ 14 ตำบลแม่สอย ซึ่งอาศัยอยู่บนคันน้ำป่าลุ่มน้ำแม่สอย มีรายได้จากการปลูกกะหล่ำปลีเป็นอาชีพหลัก จากการขยายพื้นที่เพาะปลูกโดยการแผ้วถางและเผาป่าเพื่อขยายพื้นที่เกษตรกรรมในช่วงแรก ๆ ทำให้เกิดปัญหาป่าเสื่อมโทรมและความขัดแย้งกับชุมชนพื้นล่างมาตลอด ต่อมาได้ปรับเปลี่ยนแนวคิดในการอยู่ร่วมกับชุมชนแม่สอยอย่างสันติ โดยการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้และเฝ้าระวังในการควบคุมไฟป่า ในบทบาทและหน้าที่ของคนที่อยู่กับป่าต้นน้ำ ไม่ให้เกิดผลกระทบต่อคนพื้นล่างต่อไป แต่ก็ต้องมีการจัดสรรงบประมาณจากมูลนิธิธรรมนาถมาให้กลุ่มชนชาวม้งหมู่บ้านปากกล้วยพัฒนาเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินการดับไฟป่าอย่างเหมาะสมและกระจายอย่างทั่วถึง

4. องค์กรปกครองส่วนตำบลแม่สอย ในฐานะหน่วยงานที่เกิดจากรัฐกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นเป็นผู้รับโอนภารกิจด้านการกระจายอำนาจการควบคุมไฟป่าไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (จิรศักดิ์ แสนขัติ, 2546) ไปดำเนินการ จะมีศักยภาพและบทบาทหน้าที่ในการจัดการเฝ้าระวังและควบคุมไฟป่า โดยการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีร่วมกับคณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่สอยที่จัดตั้งขึ้นมาอย่างเป็นรูปธรรม สนับสนุนและจัดสรรงบประมาณหลัก

ในแต่ละปีให้มีการกระจายการจ้างงานไปยังกลุ่มราษฎรในแต่ละหมู่บ้านได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการเฝ้าระวังและควบคุมไฟฟ้าอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม จะทำให้การจัดการทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอยเป็นอย่างดีมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

5. ส่วนราชการอำเภอจอมทองในฐานะหน่วยงานราชการระดับภูมิภาค ที่ได้รับนโยบายมาจากจังหวัด กระทรวงต่าง ๆ และรัฐบาลกลาง ให้การกำกับดูแลและคำปรึกษาแก่คณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่สอย ตลอดจนการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นไปด้วยความสงบเรียบร้อยและแก้ไขปัญหาคือความเดือดร้อนของชุมชนตำบลแม่สอยในเขตอำนาจการปกครองของอำเภอจอมทอง ลดความขัดแย้งระหว่างชาวเขาเผ่าม้งหมู่บ้านปากกล้วยพัฒนากับชาวพื้นเมืองแม่สอยที่อาศัยอยู่พื้นที่ล่างได้อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อยและยอมรับซึ่งกันและกัน

6. สถานศึกษาซึ่งประกอบด้วย โรงเรียนประจำหมู่บ้านต่าง ๆ จำนวน 9 โรงเรียนในพื้นที่เป้าหมาย ตำบลแม่สอย คือ โรงเรียนบ้านใหม่สารภี โรงเรียนบ้านวังน้ำหยาด โรงเรียนบ้านหนองคัน โรงเรียนบ้านปากกล้วยพัฒนา โรงเรียนบ้านแม่สอย โรงเรียนบ้านโรงวัว โรงเรียนบ้านห้วยสะแพด โรงเรียนบ้านห้วยม่วงฝั่งซ้ายและโรงเรียนบ้านห้วยม่วง ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชนจะสามารถพัฒนากระบวนการเรียนการสอนและแทรกบทเรียนกิจกรรมการเรียนรู้ด้านระบบนิเวศวิทยาลุ่มน้ำแม่สอยตามลักษณะภูมิสังคมเข้าไปในหลักสูตรการเรียนการสอนท้องถิ่น เพื่อให้นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้ มีความเข้าใจ อย่างต่อเนื่อง นำไปสู่การปลูกฝังจิตสำนึกให้มีความตระหนักในการอนุรักษ์และหวงแหนทรัพยากรป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอยสู่เยาวชนและผู้คนในรุ่นถัดไป

7. คณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอย ซึ่งเกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของพหุภาคีของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ราษฎรจำนวน 14 หมู่บ้านในตำบลแม่สอย ผู้นำชุมชน ผู้นำทางความคิด ผู้นำทางศาสนา กลุ่มราษฎรอาสาพิทักษ์ป่า (รสทป.) กำนันผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) แม่สอย หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานสิ่งแวดล้อมที่ 1 ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงใหม่ คณะกรรมการลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบน กองพันพัฒนาที่ 3 จังหวัดเชียงใหม่ อุทยานแห่งชาติออบหลวง หน่วยจัดการต้นน้ำแม่เตี๊ยะ หน่วยควบคุมไฟฟ้าเชียงใหม่ที่ 3 สถานศึกษาในตำบลแม่สอย ส่วนราชการอำเภอจอมทอง มูลนิธิธรรมนาถ ฯลฯ เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2549 ซึ่งมีโครงสร้างและหน้าที่ขององค์ประกอบของคณะกรรมการอย่างชัดเจน หากว่าคณะกรรมการฯ เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนและผลักดันในการประสานงานกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องแล้วจะทำให้ผลกระทบความเสียหายจากไฟฟ้าทำลายพื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่สอยเกิดขึ้นน้อยและสามารถควบคุมได้ โดยผ่าน

กระบวนการจัดการอย่างมีส่วนร่วมและมีแบบแผนเป็นขั้นเป็นตอน จากเวทีการประชุมและแสดงความคิดเห็นของตัวแทนคณะกรรมการของแต่ละภาคส่วน ไปสู่ข้อยุติเพื่อจัดทำแผนกิจกรรมชุมชนร่วมกันในทิศทางเดียวกันและเป็นที่ยอมรับของส่วนรวมได้

ขณะเดียวกันคุณสมบัติของผู้ที่เข้ามาเป็นคณะกรรมการจะต้องมีใจรักและเสียสละเพื่อส่วนรวม มีความพร้อมความมั่นคงทางด้านครอบครัว ได้รับความเชื่อถือไว้วางใจของสมาชิก มีวิสัยทัศน์กว้างไกลในการประสานคน ประสานงาน และประสานประโยชน์ ของชุมชนแม่สอย มีคุณธรรมและมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับทุก ๆ คนได้ จึงจะทำให้การดำเนินงานของคณะกรรมการจัดการทรัพยากรพื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่สอย บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วย

จากปัจจัยสำคัญดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่าจะเป็นการเริ่มต้นของการศึกษามีส่วนร่วมของกลุ่ม/องค์กรชุมชน ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างผสมผสานในลุ่มน้ำแม่สอย ตามลักษณะภูมิสังคม โดยผ่านกระบวนการเฝ้าระวังและการควบคุมไฟป่าของพื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่สอย และการดำเนินงานของคณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่สอย จะเป็นกลไกขับเคลื่อนไปสู่การพัฒนารูปแบบและกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างผสมผสานในลุ่มน้ำแม่สอยตามลักษณะภูมิสังคม ที่มีระเบียบแบบแผนชัดเจน สามารถแก้ไขและลดปัญหาการบุกรุก การเผาทำลายป่าจนขาดความอุดมสมบูรณ์และเสื่อมสภาพลง หมอกควันไฟที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพและสภาพแวดล้อม

จากผลการศึกษาผู้วิจัยเห็นว่า หากสามารถนำรูปแบบของการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างผสมผสานในลุ่มน้ำแม่สอยตามลักษณะภูมิสังคมไปปรับใช้กับลุ่มน้ำสาขาอื่นๆ ได้แล้ว จะก่อให้เกิดผลประโยชน์อย่างอนันต์ต่อการจัดการเฝ้าระวังและควบคุมไฟป่าในภาพรวมของประเทศไทยได้ในที่สุด

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาสามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดเป็นรูปธรรมและใช้เป็นตัวแบบของการจัดการป่าลุ่มน้ำสาขาย่อยอื่น ๆ ได้ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ในระดับกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงหลักที่เกี่ยวข้องซึ่งมีหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากรัฐบาลให้รับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาเร่งด่วนกรณีสถานการณ์หมอกควันในพื้นที่ภาคเหนือ โดยมีการแต่งตั้งคณะกรรมการศูนย์อำนวยการแก้ปัญหาหมอกควัน

ภาคเหนือ ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 79/2550 ลงวันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2550 (และอีกหลาย ๆ คณะกรรมการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการลุ่มน้ำ) ควรมีการกำกับดูแลด้านการนำนโยบายด้านการควบคุมไฟฟ้า การจัดการลุ่มน้ำแม่ปิง ฯลฯ ซึ่งได้มีการจัดตั้งขึ้นอย่างเร่งด่วนแล้วไปปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมชัดเจนในระดับของหน่วยปฏิบัติทุกหน่วย โดยมีตัวดัชนีชี้วัดความสำเร็จของนโยบายนั้น ๆ ด้วย

ข้อเสนอแนะเชิงการจัดการ

ในระดับของหน่วยงานที่แปลงนโยบายไปเป็นแผนปฏิบัติการแก้ไขปัญหามอกควันและไฟฟ้า ปี 2551-2554 ตามมติ ครม. เมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2550 คือ กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ลงไปสู่หน่วยปฏิบัติต่าง ๆ นั้น ยังขาดการประสานงานและการสนับสนุนด้านงบประมาณที่เพียงพอกับการดำเนินงาน ดังจะเห็นได้จากปัญหาด้านหมอกควันและไฟฟ้าในปี 2551 ในเขตจังหวัดเชียงใหม่ช่วงระหว่างเดือนมกราคม – พฤษภาคม 2551 ซึ่งยังเกิดขึ้นอีกโดยไม่ได้รับการแก้ไขปัญหาคืออย่างจริงจังและต่อเนื่อง ดังที่เคยเกิดขึ้นในปี 2550 ที่ผ่านมา

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

ในระดับหน่วยงานในพื้นที่ป่าไม้ลุ่มน้ำที่ได้รับผลกระทบคือ พื้นที่ป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอย ซึ่งมีการจัดตั้งคณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอยขึ้นมา เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2549 ควรจะมีบทบาทหน้าที่ในการประชุมจัดทำแผนปฏิบัติการหรือแผนชุมชนด้านการควบคุมและเฝ้าระวังไฟฟ้าลุ่มน้ำแม่สอยประจำปีขึ้น โดยการประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) แม่สอย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน ด้านงบประมาณดำเนินการเพื่อนำมาจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างผสมผสานในลุ่มน้ำแม่สอย โดยมีส่วนร่วมของชุมชนและทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องแบบพหุภาคี ประกอบด้วย

1. แผนปลูกฝังกระตุ้นจิตสำนึกให้ชุมชนมีความตระหนักในการเฝ้าระวังและควบคุมไฟฟ้า การเรียนรู้โดยการสร้างและรวบรวมองค์ความรู้ในการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในอดีตเข้าไปในโรงเรียนซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชนทั้งการศึกษาในระบบและนอกระบบ การรณรงค์เผยแพร่และประชาสัมพันธ์เรื่องไฟฟ้าต่าง ๆ ทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอย การปลูกต้นไม้ เป็นต้น

2. แผนการควบคุมและเฝ้าระวังไฟฟ้า ได้แก่ จัดทำแนวรั้วกันไฟ การดับไฟฟ้าผ่านกลุ่มพลังชุมชนที่สำคัญคือ กำนันผู้ใหญ่บ้าน การเมืองท้องถิ่น กลุ่มแม่บ้าน ผู้นำสตรี นักเรียนเยาวชน เกษตรกร รสทป./อาสาสมัคร/อสม. และข้าราชการครูอาจารย์ เป็นต้น

3. แผนอื่นๆ เช่น การทัศนศึกษาดูงาน การฝึกอบรม การจัดตั้งมาตรการหรือกฎระเบียบ กติกาชุมชนด้านการดูแลและกำหนดโทษผู้กระทำความผิดในการเผาหรือทำลายป่าผ่านกระบวนการทางประเพณีและวัฒนธรรมชุมชน การทำวิจัยชุมชนด้านการควบคุมไฟฟ้า

ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

การที่ชุมชนตำบลแม่สอยจะมีศักยภาพและความสามารถในการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างผสมผสานในลุ่มน้ำแม่สอยตามลักษณะภูมิสังคม จะต้องสร้างองค์ความรู้จากบทเรียนและประสบการณ์การเรียนรู้ในอดีตที่ผ่านมายาวนานกว่า 30 ปี มาเป็นแม่แบบในการพัฒนารูปแบบการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างเข้มแข็ง มีแม่แบบแผน อย่างเป็นองค์รวมและสอดคล้องกับวัฒนธรรมวิถีชีวิตของชุมชน (อัจฉรา รัศยุติธรรม, 2545) ไม่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนนั้นๆ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งไฟฟ้าที่เกิดขึ้นแต่ละครั้งจะทำลายป่าไม้ให้ลดน้อยลงทั้งด้านปริมาณต้นไม้และการขยายพันธุ์ แต่หากมนุษย์ใช้ความรู้ในการจัดการป่าไม้ โดยนอกจากจะใช้ไฟเป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิตมาตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์อย่างมีประโยชน์แล้ว มนุษย์เองยังเรียนรู้ที่จะป้องกันและควบคุมไฟมิให้เผาทำลายทรัพย์สินและทรัพยากรป่าไม้ที่เป็นจะส่งผลถึงความอุดมสมบูรณ์ของ น้ำ ดิน อากาศ เหล่าพรรณพืชไม้ต่าง ๆ ความหลากหลายทางชีวภาพและพันธุ์สัตว์ป่าต่าง ๆ

นอกจากนี้หากได้มีการน้อมนำแนวพระราชดำริ ปรัชญา แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและหลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เช่น ทฤษฎีป่าเปียก การปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง การปลูกป่าในใจคน การปลูกป่าทดแทน การสร้างฝายชะลอความชุ่มชื้น (check dam) การพึ่งตนเอง อย่างพออยู่พอกิน สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนตำบลแม่สอยโดยเริ่มต้นจากระดับตัวเอง ครัวเรือน ชุมชน สังคม ตามลำดับ (ระเบิดจากข้างใน) ใช้กระบวนการแสดงความคิดเห็นในการตัดสินใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ในระดับสาธารณะ (การประชาพิจารณ์) ก็จะสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนนั้นๆ มาเป็นแม่แบบในการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างต่อเนื่อง ผสมผสานกับบทบาทหน้าที่รับผิดชอบขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) หน่วยงานภาคราชการในระดับนโยบาย โดยมีการประสานงานอย่างสม่ำเสมอระหว่างคณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่สอยกับหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต.

แม่สอย) หน่วยงานราชการระดับอำเภอ หน่วยงานรับผิดชอบ เช่น อุทยานแห่งชาติออบหลวง สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 16 หน่วยจัดการต้นน้ำแม่ต๋ี่ยะ หน่วยควบคุมไฟฟ้าเชียงใหม่ที่ 3 ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงใหม่ สำนักงานสิ่งแวดล้อมที่ภาค 1 สำนักงานกรรมการลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบน เป็นต้น จะทำให้การจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างผสมผสานในลุ่มน้ำแม่สอยตามลักษณะภูมิสังคม พัฒนาไปสู่รูปแบบที่มีความเข้มแข็ง เป็นรูปธรรมและเป็น “ตัวอย่างของความสำเเร็จ” ได้อย่างชัดเจนในอนาคต

ข้อเสนอในการทําวิจัยครั้งต่อไป

1. การติดตามและประเมินผลการดำเนินงานคณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอย ตำบลแม่สอย อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่
2. การพัฒนารูปแบบและกระบวนการมีส่วนร่วมของการจัดการทรัพยากรป่าไม้ อย่างผสมผสานในลุ่มน้ำแม่สอย ตำบลแม่สอย อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

บรรณานุกรม

- กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรมควบคุมมลพิษ. 2550. แผนปฏิบัติการแก้ไข
ปัญหาหมอกควันและไฟป่า ปี 2551 – 2554. กรุงเทพฯ: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อม.
- กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำนักงานนโยบายและแผน กองประสานการ
จัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2546.
“แนวทางการฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพื้นที่ลุ่มน้ำปิง”. [ระบบออนไลน์]
แหล่งที่มา <http://www.onep.go.th/Naturalresources/watershed.htm> (18 กุมภาพันธ์ 2550).
- กอบกาญจน์ พงษ์ชนะชัย. 2538. เครือข่ายการเรียนรู้และการจัดการชุมชนเกี่ยวกับป่าชุมชน.
เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เกษม จันทรแก้ว. 2547. การจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างผสมผสาน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เกษม ธนโชติ. 2549. แนวทางการพัฒนาการเกษตร ตำบลแม่สอย อำเภอจอมทอง จังหวัด
เชียงใหม่ ปี 2549. เชียงใหม่: ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล
แม่สอย.
- เกษริน สุขด้ว. 2545. บทบาทของพระสงฆ์ในการจัดการสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ: กรณีศึกษาการ
จัดการป่าต้นน้ำ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา. เชียงใหม่: การค้นคว้าอิสระปริญญาโท,
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จักรพันธ์ วงศ์บูรณาวาทย. 2541. บทบาทหน้าที่ขององค์กรประชาชน ในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อมในจังหวัดน่าน. เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จิระศักดิ์ แสนชาติ. 2546. การกระจายอำนาจการควบคุมไฟป่าไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น:
กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดน่าน. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ณัฐชา ชีวะศิริ. 2544. ความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน: กรณีศึกษาบ้าน
ท่าโป่ง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: การค้นคว้าแบบอิสระปริญญาโท,
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ธีระพงษ์ แก้วหาญ. 2546. กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง ประชาคม ประชาสังคม.
พิมพ์ครั้งที่ 9. ขอนแก่น: คลังน่านาวิทยา.

- นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, สมคิด เลิศไพฑูรย์, จีรวรรณ เฉษานิพนธ์ และ สุภสวัสต์ ชัชวาลย์
บรรณาธิการ. 2544. นรนิติ เศรษฐบุตตร:60 ปี กิตติยาจารย์ เล่มหนึ่ง ความสัมพันธ์ระหว่าง
ประเทศและการปกครองท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. 2527. “แนวทางวิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาป่า
ชุมชน” น. 25-27 ใน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภณ
การพิมพ์.
- นิวัต เรืองพานิช. 2547. หลักการจัดการลุ่มน้ำ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.
บานจิตร สายรอกำและ ถนัด ไบยา. 2547. อภิมลิ่งน่าน กวาทศวรรษบนเส้นทางการเรียนรู้.
เชียงใหม่: นันทกานต์ กราฟฟิคการพิมพ์.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). 2541. การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development).
พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระมหาเจิม สุวโจ (สุกรรณ). 2543. บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติป่า
ไม้ศึกษาเฉพาะกรณีพระอธิการพงษ์ศักดิ์ เฑธรมุโณ. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ภาสกร เขมณะศิริ. 2538. เครือข่ายการเรียนรู้ของหมู่บ้านเพื่อการพัฒนาชุมชน. เชียงใหม่:
วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มนัส สุวรรณ. 2531. การให้ความรู้ความเข้าใจระดับตำบลในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อมในจังหวัดน่าน. รายงานการวิจัยโครงการนำร่องเพื่อการจัดระบบบริหาร
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัด. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการ
พัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- มูลนิธิธรรมนาถ. 2530. โครงการอนุรักษ์และพัฒนาลุ่มน้ำแม่สอย. กรุงเทพฯ: มูลนิธิธรรมนาถ.
(เอกสารอัดสำเนา).
- มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2544. แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่พัฒนาแหล่งผลิต
ไฟฟ้าของ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. รายงานการวิจัย รหัสวิจัยเลขที่ 01-57.
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- รณรงค์ เกิดนวล. 2544. การควบคุมไฟฟ้าของประชาชน พื้นที่เขตกันชนอุทยานแห่งชาติ.
เชียงใหม่: การค้นคว้าแบบอิสระปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- วันทนา บัลลังค์. 2547. ศักยภาพและเครือข่ายของผู้นำชุมชนเพื่อการจัดการต้นน้ำ บ้านแสนสุข ตำบลศรีคำ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย. เชียงใหม่: การค้นคว้าแบบอิสระปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศลิษา พึ่งแสงแก้ว. 2537. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าไม้: ศึกษาเฉพาะกรณีป่าชุมชนบ้านห้วยแก้ว อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่. ลำพูน: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, สถาบันพัฒนบริหารศาสตร์.
- ศิริศักดิ์ มีเมธ. 2537. บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้: ศึกษากรณีการดำเนินงานของมูลนิธิธรรมนาถ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สถาพร สมศักดิ์ และ วิโรจน์ ตีป็น. 2545. คนอยู่กับป่า 5 วิธีสู่สถานพลัง สร้างเครือข่าย. เชียงใหม่: พงษ์สวัสดิ์การพิมพ์.
- สนิท หาดจตุรัส. 2538. ผู้นำในกระบวนการใช้การศึกษาเรื่อง การอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนบ้านวังน้ำหยาด อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ. 2537. ศักยภาพและเครือข่ายผู้นำชาวบ้าน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์.
- สหทัย วิเศษ. 2539. ภูมิปัญญาชาวบ้านในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าต้นน้ำ: ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มอภิป่าศรีด้อย ตำบลศรีด้อย จังหวัดพะเยา. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2550. ทฤษฎีสังคมวิทยา: เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงานกปร.). 2548. หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงานกปร.).
- _____. 2549. อันเนื่องมาจากพระราชดำริ” 60 ปี ครองราชย์ ประโยชน์สุขประชากรานุษย์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์.

- สุทธิพงษ์ วสุโสภณ. 2547. การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่ม/องค์กรชุมชนในการสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีสุขภาพดีโดยผ่านกระบวนการเฝ้าระวังและติดตามคุณภาพน้ำแม่น้ำน่านในพื้นที่จังหวัดน่าน. น่าน: กลุ่มงานสนับสนุนวิชาการ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน.
- สุเมธ ตันติเวชกุล. 2549. ใต้เบื้องพระยุคลบาท. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: มติชน.
- อิสรา สิริเดช. 2546. การศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน กรณีศึกษาป่าภูกระแต อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาตรี, สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. 2544ก. มิติชุมชน : วิธีคิดท้องถิ่นว่าด้วยสิทธิ อำนาจ และการจัดการทรัพยากร. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- _____. 2544ข. วิธีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชน: พลวัตและศักยภาพของชุมชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- อังศรา รักยุติธรรม. 2545. คนอยู่กับป่า 1 ความรู้ ความจริง การจัดการไฟป่า. เชียงใหม่: นพบุรีการพิมพ์.
- Yamane, T. 1973. *Statistics: an Introductory Analysis*. Tokyo: Harrper International.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสอบถามการวิจัย

แบบสอบถามเลขที่

--	--	--

แบบสอบถาม

การจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างผสมผสานในกลุ่มน้ำตามลักษณะภูมิสังคม:
กรณีศึกษากลุ่มน้ำแม่สอย ตำบลแม่สอย อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

โดย

ว่าที่ร้อยตรีณรงค์ศักดิ์ คุณูปถัมภ์

นักศึกษาปริญญาโทสาขาการพัฒนากฎมิตั้งคมอย่างยั่งยืน มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่

คำชี้แจง

แบบสอบถามนี้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดทำวิทยานิพนธ์หัวข้อเรื่อง
“การจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างผสมผสานในกลุ่มน้ำตามลักษณะภูมิสังคม:
กรณีศึกษากลุ่มน้ำแม่สอย ตำบลแม่สอย อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่”

ข้อมูลและความคิดเห็นของท่านจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับการจัดการ
ทรัพยากรป่าไม้อย่างผสมผสานในกลุ่มน้ำแม่สอยตามลักษณะภูมิสังคม หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับ
ความร่วมมือจากท่านในการตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยขอขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูงมา ณ
โอกาสนี้

แบบสอบถามชุดนี้มี 5 ส่วน คือ

- ส่วนที่ 1 สถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม
 - ส่วนที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน
 - ส่วนที่ 3 การจัดการทรัพยากรป่าไม้กลุ่มน้ำอย่างผสมผสาน
 - ส่วนที่ 4 การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้กลุ่มน้ำแม่สอย
 - ส่วนที่ 5 ระดับของปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อทุนความคิดของชุมชนแม่สอย
- (แบบสอบถามนี้มีจำนวน 16 หน้า กรุณาตอบให้ครบทุกหน้าด้วยครับ)

ส่วนที่ 1 สถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน () หน้าข้อความหรือเติมข้อความที่เป็นจริงของท่าน

1. เพศ
 - () ชาย
 - () หญิง
2. อายุ.....ปี
3. สถานภาพสมรส
 - () โสด
 - () สมรส
 - () หย่าร้าง/แยกกันอยู่
 - () หม้าย
4. สมาชิกภายในครอบครัว จำนวน.....คน
5. ระดับการศึกษาสูงสุดของท่าน
 - () ไม่ได้เรียนหนังสือ
 - () ประถมศึกษา
 - () มัธยมศึกษา
 - () ปวช.-ปวส.
 - () ปริญญาตรี
 - () สูงกว่าปริญญาตรี
 - () อื่นๆ (โปรดระบุ)
6. หมู่บ้านที่ท่านพักอาศัยอยู่
 - () บ้านหนองคัน
 - () บ้านวังน้ำหยาด
 - () บ้านแม่สอย
 - () บ้านใหม่สารภี
 - () บ้านโรงวัว
 - () บ้านห้วยม่วงฝั่งซ้าย
 - () บ้านสบสอย
 - () บ้านห้วยฝาง
 - () บ้านห้วยสะแพด

- () บ้านห้วยม่วงใหม่
- () บ้านห้วยห้า
- () บ้านห้วยมะควัด
- () บ้านห้วยพัฒนา
- () บ้านปากกล้วยพัฒนา
- () บ้านหนองบัว
- () อื่นๆ (โปรดระบุ)

7. สถานะ/ตำแหน่งทางสังคม

- () กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน
- () สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล/สมาชิกองค์การบริหารส่วนจังหวัด
- () คณะกรรมการหมู่บ้าน/คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน
- () ผู้นำกลุ่มอาชีพ/ผู้นำองค์กรอิสระ
- () ข้าราชการ อบต./ส่วนอำเภอ
- () ราษฎรอาสาพิทักษ์ป่า (รสป.)
- () ผู้นำทางศาสนา
- () อื่น (โปรดระบุ)

8. อาชีพ/การทำงาน

- () รับจ้างทั่วไป
- () เกษตรกร
- () รับราชการ
- () ค้าขาย
- () อื่นๆ (โปรดระบุ)

9. รายได้บุคคลเฉลี่ยต่อเดือน.....บาท

10. รายได้ครอบครัวเฉลี่ยต่อเดือน.....บาท

11. ภาระค่าใช้จ่ายครอบครัวเฉลี่ยต่อเดือน.....บาท

ส่วนที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

คำชี้แจง กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน () หน้าข้อความหรือเติมข้อความที่เป็นจริงของท่าน

(ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบเรียงลำดับความสำคัญ)

1. ปัจจัยการผลิตที่สำคัญ
 - () ที่ดิน
 - () น้ำ
 - () เงินทุน
 - () แรงงาน
 - () เครื่องจักรกลการเกษตร
 - () ป่าไม้
 - () อื่นๆ (โปรดระบุ)
2. ผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ
 - () ข้าวนาปี
 - () ลำไย
 - () พริกใหญ่สด
 - () หอมแดง
 - () กะหล่ำปลี
 - () อื่นๆ (โปรดระบุ)
3. บุคคลสำคัญที่ชุมชนให้ความนับถือมากที่สุด (ถ้าระบุชื่อได้)
 - () พระสงฆ์/ผู้นำทางศาสนา ชื่อ.....
 - () ผู้นำทางความเชื่อ/พิธีกรรม ชื่อ.....
 - () กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน ชื่อ.....
 - () กรรมการหมู่บ้าน/กรรมการกองทุนหมู่บ้าน ชื่อ.....
 - () ปราชญ์ชาวบ้าน/ครูภูมิปัญญา ชื่อ.....
 - () นักการเมืองท้องถิ่น อบต./อบจ. ชื่อ.....
 - () ข้าราชการ/ครูอาจารย์ ชื่อ.....
 - () อื่นๆ (โปรดระบุ)
4. ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ พิธีกรรมที่สำคัญของชุมชน
 - () การเลี้ยงผีขุนน้ำ
 - () การบวชป่า

- () การสืบชะตาสายน้ำ
 - () การทำขวัญนาค การทำขวัญข้าว
 - () การนับถือบรรพบุรุษ
 - () อื่นๆ (โปรดระบุ).....
5. ปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นในชุมชน
- () ความยากจน/การว่างงาน
 - () ภัยธรรมชาติ เช่น ไฟป่า น้ำแล้ง
 - () ขาดแคลนที่ดิน/การแย่งที่ทำกิน
 - () ผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ
 - () มีหนี้สินมาก
 - () ขาดทุนสนับสนุนที่เพียงพอ
 - () โครงสร้างพื้นฐานไม่เพียงพอ
 - () ทรัพยากรธรรมชาติร่อยหรอ
 - () อื่นๆ (โปรดระบุ)
6. กลุ่มพลังที่สำคัญของชุมชน
- () กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน
 - () การเมืองท้องถิ่น อบต./อบจ.
 - () กลุ่มแม่บ้าน ผู้นำสตรี
 - () นักเรียน เยาวชน
 - () ข้าราชการ/ครูอาจารย์
 - () เกษตรกร
 - () รสทป./อาสาสมัคร/อสม.
 - () อื่นๆ (โปรดระบุ)
7. แหล่งเรียนรู้สำคัญของชุมชนมาจากไหน
- () ป่าไม้
 - () โรงเรียน
 - () วัด
 - () ปราชญ์ชาวบ้าน/ครูภูมิปัญญา
 - () อื่นๆ (โปรดระบุ)

8. แหล่งเงินทุน/สถาบันการเงินที่สำคัญ

- () กองทุนหมู่บ้าน
- () กองทุนสัจจะออมทรัพย์
- () ธนาคารเพื่อเกษตรกรและสหกรณ์
- () กองทุน กขคจ.
- () เงินกู้ยืมในระบบ
- () มูลนิธิธรรมนาถ
- () สหกรณ์ออมทรัพย์ชุมชน
- () อื่นๆ (โปรดระบุ)

9. หน่วยงาน/องค์กร/สถาบันใดมีบทบาทสำคัญมากที่สุดด้านการฟื้นฟูป่าต้นน้ำแม่สอย

- () องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)
- () โรงเรียน
- () วัด/สำนักสงฆ์
- () ชุมชนชาวบ้านแม่สอย หมู่บ้าน.....
- () มูลนิธิธรรมนาถ
- () หน่วยงานราชการ
- () อื่นๆ (โปรดระบุ)

10. แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ

- () ถ้ำคู้ปู่
- () การท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศ/อนุรักษ์
- () การท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม
- () วัด/สำนักสงฆ์ ชื่อ.....
- () อื่นๆ (โปรดระบุ)

11. ทรัพยากรธรรมชาติใดที่มีความสำคัญมากที่สุดของกลุ่มน้ำแม่สอย

- () ป่าไม้
- () ดิน
- () น้ำ
- () แร่ธาตุ
- () ความหลากหลายทางชีวภาพ/สัตว์ป่า/พืชพรรณไม้
- () อื่นๆ (โปรดระบุ)

12. ผลิตภัณฑ์ชุมชนใดที่สำคัญมากที่สุด

- () ผ้าทอมือ
- () ผลิตภัณฑ์แปรรูปทางการเกษตร
- () ผลผลิตจากของป่า
- () หัตถกรรม เครื่องจักสาน
- () อื่นๆ (โปรดระบุ)

13. แผนพัฒนาชุมชนด้านใดที่มีความสำคัญมากที่สุด

- () โครงสร้างพื้นฐาน
- () อาชีพ
- () แหล่งน้ำ
- () เกษตรกรรม
- () ทรัพยากรธรรมชาติ
- () อื่นๆ (โปรดระบุ)

14. แหล่งน้ำใดมีความสำคัญมากที่สุดเพื่อการเกษตร

- () ดินน้ำลำธาร ลำห้วย
- () อ่างเก็บน้ำ
- () ระบบเหมืองฝาย คลองชลประทาน
- () ขุดบ่อน้ำ สระเก็บน้ำ
- () อื่นๆ (โปรดระบุ)

15. ท่านใช้ประโยชน์ แหล่งอาหาร ไม้ใช้สอยอะไรบ้างจากป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอย

- () ไม้เพื่อการอุปโภคบริโภค
- () ไม้เพื่อการเกษตร
- () อาหารและของป่า เช่น สัตว์น้ำ ผลไม้ป่า หน่อไม้ ผักหวาน ไข่มดแดง ฯลฯ
- () สัตว์ป่า
- () ไม้ใช้สอย เช่น ไม้ฟืน ไม้ปลูกบ้าน
- () อื่น (โปรดระบุ).....

ส่วนที่ 3 การจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างผสมผสานในลุ่มน้ำแม่สอย

คำชี้แจง กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน () หน้าข้อความหรือเติมข้อความที่เป็นจริงของท่าน

(ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบเรียงลำดับความสำคัญ)

1. ท่านคิดว่าทรัพยากรลุ่มน้ำแม่สอยหมายถึงองค์ประกอบใด
 - () ป่าไม้/ป่าขุนน้ำ
 - () ดิน
 - () น้ำ
 - () ความหลากหลายทางชีวภาพ
 - () พันธุ์สัตว์ป่าและพืชพรรณ ไม้
 - () อื่นๆ (โปรดระบุ)
2. ท่านคิดว่าปัจจัยใดมีความสำคัญต่อการจัดการทรัพยากรป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอย
 - () คน
 - () เงิน
 - () ป่าไม้
 - () น้ำ
 - () ดิน
 - () ไฟป่า
 - () อื่นๆ (โปรดระบุ)
3. ท่านเห็นด้วยหรือไม่ว่าพระอาจารย์พงษ์ศักดิ์ เตชธัมโม เป็นผู้มียุทธศาสตร์ในการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอย
 - () เห็นด้วย เพราะ.....
 - () ไม่เห็นด้วย เพราะ.....
 - () อื่นๆ (โปรดระบุ)
4. ท่านคิดว่ากลุ่มหรือองค์กรใดควรมียุทธศาสตร์ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอยมากที่สุด
 - () องค์การบริหารส่วนตำบลแม่สอย
 - () ชุมชนชาวตำบลแม่สอย
 - () หน่วยงานราชการ
 - () มูลนิธิธรรมนาถ
 - () ราษฎรอาสาพิทักษ์ป่า (รสทป.)

- () คณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่สอย
- () อื่นๆ (โปรดระบุ)
5. ท่านคิดว่าอะไรเป็นสาเหตุสำคัญของการทำลายทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอย
- () การบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ทำอะไรเลื่อนลอย/ขยายพื้นที่ทำกิน
- () การตัดไม้ทำลายป่าเพื่อนำไปขาย
- () ไฟป่า
- () การเก็บหาของป่า
- () การเปิดป่าปลูกที่อยู่อาศัย/ปลูกบ้าน/การขยายชุมชน
- () อื่นๆ (โปรดระบุ)
6. ท่านคิดว่าไฟป่าเกิดจากสาเหตุใด
- () เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น การเสียดสี ฟาผ่า
- () การเผาป่าเพื่อเก็บของป่า/ทำลายเศษกิ่งไม้ใบหญ้า/เปิดป่าขยายพื้นที่ทำกิน
- () การเปิดป่าขยายพื้นที่เพาะปลูก
- () อื่นๆ (โปรดระบุ)
7. ท่านคิดว่าหน่วยงาน/องค์กรใดที่มีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการควบคุมไฟป่าของหมู่บ้าน
- () องค์การบริหารส่วนตำบลแม่สอย
- () คณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่สอย
- () ชาวบ้านทุกหมู่บ้านในตำบลแม่สอย/ทุกชุมชนที่กินน้ำ, ใช้น้ำจากตำบลแม่สอย
- () มูลนิธิธรรมชาติ
- () ราษฎรอาสาพิทักษ์ป่า
- () หน่วยงานราชการ
- () อื่นๆ (โปรดระบุ)
8. ท่านเคยได้เข้าร่วมกิจกรรมควบคุมไฟป่า
- () เคย เช่น
- () การทำแนวกันไฟ
- () การประชุมวางแผนเฝ้าระวัง คับไฟและควบคุมไฟป่า
- () เข้าอบรมได้รับความรู้และทักษะในการดับไฟป่า
- () การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบแต่ละกิจกรรมในการดับไฟป่า
- () ไม่เคย เพราะ.....

9. ท่านคิดว่าปัจจัยใดเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการดับไฟป่า
- () ค่าตอบแทน
 - () การเสียสละ/สมัครใจ
 - () หน้าที่ความรับผิดชอบ
 - () ป่าแม่สอยเป็นแหล่งต้นน้ำของชุมชนตำบลแม่สอย
 - () อื่นๆ (โปรดระบุ)
10. ท่านคิดว่าการดับไฟป่าควรมีค่าใช้จ่ายอะไรบ้าง
- () ค่าแรงทำแนวกันไฟ การควบคุมไฟป่า
 - () ค่าแรงในการดับไฟป่า
 - () ค่าน้ำมันเชื้อเพลิงยานพาหนะ
 - () ค่าอาหาร
 - () อื่นๆ (โปรดระบุ)
11. ท่านคิดว่าควรมีค่าใช้จ่ายในการดับไฟป่าหรือไม่
- () ควรมี (กรุณาตอบข้อ12) เพราะ.....
 - () ไม่ควรมี (ข้ามไปตอบข้อ13) เพราะ.....
 - () อื่นๆ (โปรดระบุ)
12. ท่านคิดว่าค่าใช้จ่ายในการดับไฟป่าควรมาจากแหล่งใด
- () เงินกู้จากสถาบันการเงิน
 - () มูลนิธิธรรมชาติ
 - () กองทุนประจำหมู่บ้าน
 - () หน่วยงานราชการ/องค์การบริหารส่วนตำบล
 - () การบริจาคเรี่ยไร/เงินออมของหมู่บ้าน
 - () อื่นๆ (โปรดระบุ)
13. ท่านคิดว่ากิจกรรมใดเป็นการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอย
- () การปลูกป่าทดแทน
 - () การทำแนวรั้วแสดงแนวเขตป่าต้นน้ำแม่สอย
 - () การควบคุมและป้องกันการตัดไม้ทำลายป่า
 - () การควบคุมและป้องกันไฟป่า
 - () อื่นๆ (โปรดระบุ)
14. ท่านคิดว่าชุมชนแม่สอยมีความสามารถในการควบคุมและป้องกันไฟป่าด้วยตนเองได้หรือไม่

- () ได้ เพราะ.....
- () ไม่ได้ เพราะ.....
- () อื่นๆ (โปรดระบุ)
15. ท่านคิดว่าทรัพยากรป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอยในปัจจุบันมีความอุดมสมบูรณ์มากน้อยเพียงใดหรือไม่
- () สมบูรณ์ดีมาก เพราะ.....
- () สมบูรณ์มาก เพราะ.....
- () สมบูรณ์ปานกลาง เพราะ.....
- () เริ่มเสื่อมโทรมลงบ้าง เพราะ.....
- () อื่นๆ (โปรดระบุ)
16. ท่านคิดว่าแนวทางใดเหมาะสมในการสร้างจิตสำนึกในการรักษาป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอย
- () พิธีกรรม ความเชื่อ
- () การจัดระเบียบชุมชน
- () กฎหมายที่เกี่ยวข้อง
- () การจัดกิจกรรมรณรงค์
- () การใช้ศาสนา ศีลธรรม
- () อื่นๆ (โปรดระบุ).....
17. ท่านคิดว่าอะไรที่เป็นตัวชี้วัดของคุณภาพของน้ำในลุ่มน้ำแม่สอย
- () จืดจางหรือกระทางน้ำ
- () ปลา
- () กบ
- () ความใสและไม่มีสิ่งเจือปนในน้ำ
- () อื่นๆ (โปรดระบุ).....
18. ท่านคิดว่าในปัจจุบันปริมาณน้ำจากป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอยมีมากน้อยเพียงใด
- () มีมากพอสำหรับเพาะปลูกและบริโภค
- () มีมากพอสมควร
- () มีพอใช้เท่าที่จำเป็น
- () เริ่มขาดแคลนมีไม่พอใช้
- () อื่นๆ (โปรดระบุ).....

ส่วนที่ 4 การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอย

คำชี้แจง กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่เป็นจริงของท่านมากที่สุด

กิจกรรมการมีส่วนร่วม	ระดับของการมีส่วนร่วม		
	มาก (3)	ปานกลาง (2)	น้อย (1)
การคิดค้นปัญหาและการวางแผนการจัดการ			
1) ท่านเคยเข้าร่วมประชุมเพื่อคิดค้นหาปัญหาและหาแนวทางแก้ปัญหาหรือไม่			
2) ท่านเคยขึ้นไปทำแนวรั้วควบคุมไฟป่าหรือไม่			
3) ท่านเคยไปเข้าร่วมประชุมเพื่อออกกฎระเบียบเพื่อการจัดระเบียบกฎเกณฑ์ในการกำหนดโทษกับราษฎรในชุมชนที่กระทำผิดเกี่ยวกับป่าไม้หรือไม่			
4) ท่านเคยไปร่วมประชุมเพื่อหาวิธีการในการป้องกันบำรุงรักษาและฟื้นฟูป่าไม้หรือไม่			
5) ท่านเคยไปร่วมประชุมเพื่อหาวิธีการในการใช้ประโยชน์จากป่าไม้หรือไม่			
การฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอย			
1) ท่านเคยไปร่วมปลูกป่า บำรุงป่าโดยรอบหรือไม่			
2) ท่านเคยประชาสัมพันธ์หรือชักชวนให้เพื่อนบ้านไปร่วมกิจกรรมปลูกป่าโดยรอบหรือไม่			
3) ท่านเคยไปร่วมดับไฟป่าในเขตป่าโดยรอบหรือไม่			
4) ท่านเคยเข้าร่วมในการทำแนวกันไฟเพื่อป้องกันไฟป่าหรือไม่			
5) ท่านเคยเข้ารับการอบรมความรู้เกี่ยวกับการป้องกันไฟป่าหรือไม่			
การใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้			
1) ท่านเคยนำไม้จากป่ามาใช้ประโยชน์ในครัวเรือนหรือไม่			

กิจกรรมการมีส่วนร่วม	ระดับของการมีส่วนร่วม		
	มาก (3)	ปานกลาง (2)	น้อย (1)
2) ท่านเคยใช้น้ำที่มีแหล่งต้นน้ำจากป่าแม่สอยหรือไม่			
3) ท่านเคยใช้ป่าแม่สอยเพื่อการศึกษาดูงานหรือไม่			
4) ท่านเคยเข้าไปพักผ่อนในป่าแม่สอยหรือไม่			
5) ท่านเคยเข้าไปล่าสัตว์ในป่าแม่สอยนำมาเป็นอาหารหรือไม่			
6) ท่านเคยเก็บของป่าเพื่อการค้า เพื่อใช้ในครัวเรือน และบริโภคในครัวเรือนบ้างหรือไม่			
การติดตามและประเมินผลการจัดการทรัพยากรในป่าดุ่มน้ำแม่สอย			
1) ท่านเคยชักชวนผู้กระทำความผิดกฎระเบียบป่าแม่สอยหรือไม่			
2) ท่านเคยจับกลุ่มพูดคุยให้เพื่อนบ้านอย่ากระทำความผิดกฎระเบียบป่าแม่สอยหรือไม่			
3) ท่านเคยติดตามหรือตรวจสอบในเรื่องการใช้ประโยชน์จากป่าแม่สอยให้เป็นไปตามกฎระเบียบบ้างหรือไม่			
4) ท่านเคยภูมิใจว่ามีส่วนร่วมในการฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าแม่สอยให้อุดมสมบูรณ์หรือไม่			
5) ท่านเคยคิดว่าหากไม่มีป่าแม่สอยก็จะไม่มีน้ำใช้ในการเกษตรหรือไม่			
6) ท่านเคยทราบไหมว่ามีค่าใช้จ่ายในการทำแนวกันไฟ เผาไร่วังไฟและดับไฟป่า			
7) ท่านเคยทราบไหมว่าค่าใช้จ่ายดังกล่าวมาจากแหล่งใด			
8) ท่านเคยร่วมเป็นกรรมการตรวจสอบค่าใช้จ่ายในกิจกรรมการควบคุมไฟป่าหรือไม่			
9) ท่านเคยทราบไหมว่าไฟป่ามีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและสุขภาพอนามัยของสิ่งมีชีวิต			

ส่วนที่ 5 ระดับของปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อทุนความคิดของชุมชนแม่สอย

คำชี้แจง กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่เป็นจริงของท่านมากที่สุด

ปัจจัยสำคัญ	ระดับความสำคัญ				
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปาน กลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
1) คนเป็นผู้มีบทบาทมากที่สุดในการอนุรักษ์ป่าในลุ่มน้ำแม่สอย					
2) ความอุดมสมบูรณ์ของป่าทำหน้าที่ในการรักษาความสมดุลของระบบนิเวศวิทยาของลุ่มน้ำแม่สอย					
3) ดินที่มีธาตุอาหารคือ ดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ปกคลุม					
4) การที่แม่น้ำ ลำห้วยมีปริมาณน้ำไหลตลอดเวลาแสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอย					
5) ไฟป่าเป็นสาเหตุสำคัญของการทำลายความสมดุลของป่าไม้ของลุ่มน้ำแม่สอย ก่อให้เกิดความแห้งแล้งและมีผลอันตรายต่อสุขภาพของคนในอนาคด					
6) ผลผลิตทางการเกษตรที่เป็นพืชเศรษฐกิจเช่น ลำไย หอมแดง กะหล่ำปลี ต้องใช้น้ำและพื้นที่ทำกินจากป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอย					
7) จำนวนของพันธุ์สัตว์ป่าและพรรณพืชไม่มีความสัมพันธ์กับความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ในลุ่มน้ำแม่สอย					

ปัจจัยสำคัญ	ระดับความสำคัญ				
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
8) หมอกควันไฟจากไฟป่าทำให้เกิด มลภาวะทางอากาศ สภาพแวดล้อมและโรคระบบ ทางเดินหายใจ					

----- ขอขอบคุณทุกท่านที่กรุณาตอบแบบสอบถามนี้ -----

ภาคผนวก ข
ประมวลภาพกิจกรรม

ภาพผนวก 1 รูปภาพแสดงการประชุมกลุ่มผู้นำชุมชนแม่สอยจำนวน 14 หมู่บ้านและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

ภาพผนวก 2 รูปภาพแสดงการประชุมกลุ่มผู้นำชุมชนตำบลแม่สอย 14 หมู่บ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ภาพผนวก 3 รูปภาพแสดงการสัมภาษณ์พระอธิการพงษ์ศักดิ์ เตชธัมโม เมื่อวันที่ 6 สิงหาคม 2549

ภาพผนวก 4 รูปภาพพ่อหลวงเผ่า ชารา
วโรคม ผู้ใหญ่บ้านปากกล้วย
พัฒนา หมู่ที่ 14

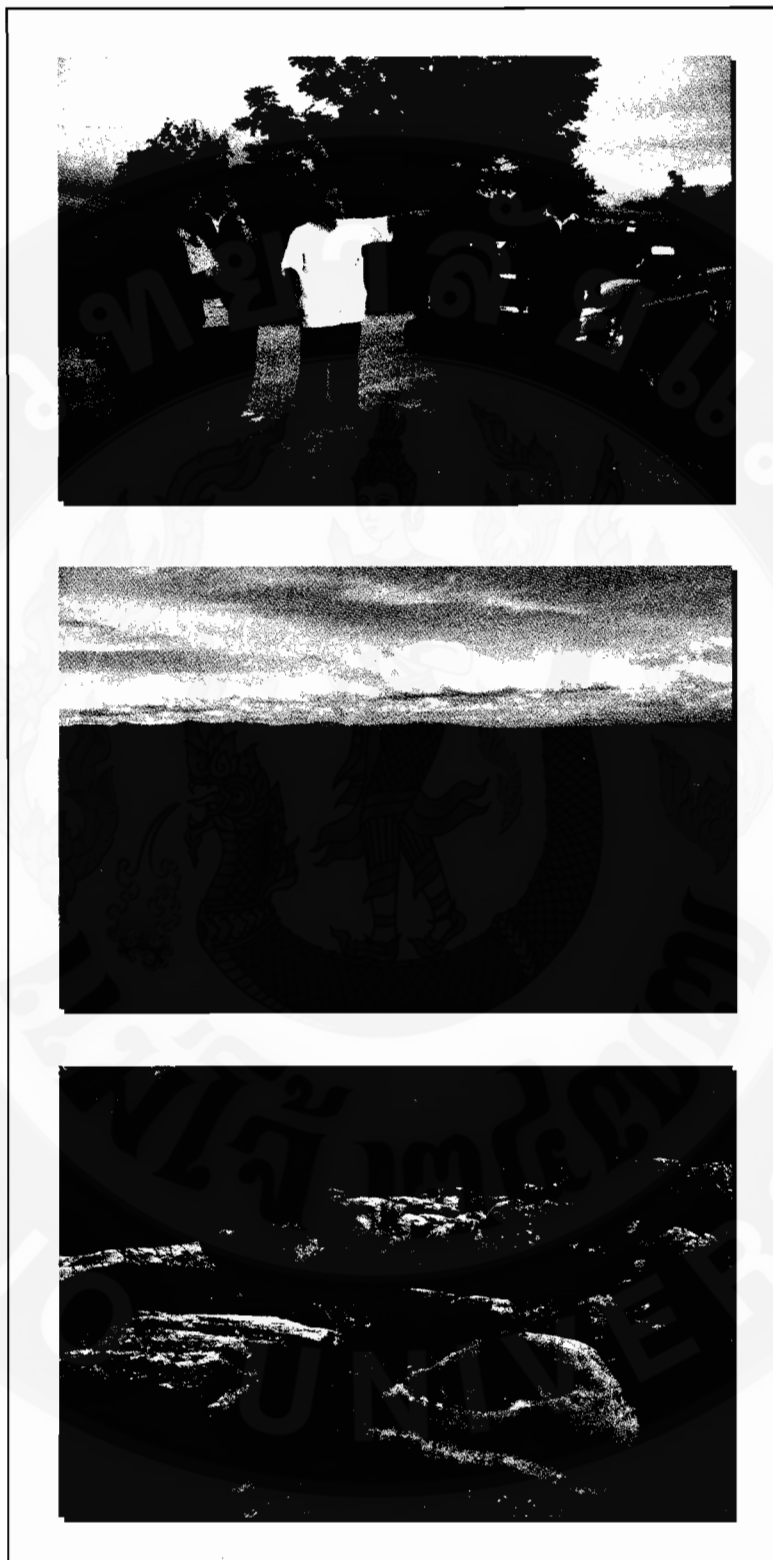
ภาพผนวก 5 รูปภาพกำนันธีระชัย สมพร
ประธานคณะกรรมการจัดการ
พื้นที่ป่าแม่สอย

ภาพผนวก 6 รูปภาพแสดงการเลือกตั้งคณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่าแม่สอย วันที่ 25 ธันวาคม 2550 ณ ที่ทำการ อบต.แม่สอย อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่

ภาพผนวก 7 ผู้วิจัยมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งคณะกรรมการฯ และร่วมประชุมแบบสังเกตการณ์

ภาพผนวก 8 การเข้าพื้นที่เพื่อสำรวจและเก็บข้อมูลภาคสนามสภาพภูมิประเทศป่าไม้ดุ่มน้ำแม่สอย

ภาพผนวก 9 การเข้าพื้นที่เพื่อสำรวจและเก็บข้อมูลภาคสนามสภาพภูมิประเทศป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอย

ภาพผนวก 10 การเข้าพื้นที่เพื่อสำรวจและเก็บข้อมูลภาคสนามสภาพภูมิประเทศป่าไม้ลุ่มน้ำแม่
สอยและเส้นทางไปหมู่บ้านปากกล้วยพัฒนา หมู่ที่ 14

ภาพผนวก 11 รูปภาพแสดงไฟป่าและหมอกควันที่เกิดไฟไหม้ป่า

ภาพผนวก 12 รูปภาพแสดงชาวบ้านปากกล้วยพัฒนาหมู่ที่ 14 กำลังช่วยกันดับไฟป่า

ภาพผนวก 13 รูปภาพแสดงการเก็บข้อมูลระดับน้ำแม่สอย, แม่ทิมและแม่ปือก

ภาพผนวก 14 รูปภาพแสดงสภาพป่าไม้และเศษใบไม้แห้งเดือน ช่วงเดือนมีนาคม 2552

ภาพผนวก 15 รูปภาพแสดงหมอกควันจากไฟป่าปกคลุมผืนป่าไม้แม่สอย ช่วงเดือนมีนาคม 2552

ภาคผนวก ค
เอกสารประกอบการวิจัย

คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี

ที่ ๗๔/๒๕๕๐

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการศูนย์สำนักงานการแก้ปัญหาหมอกควันภาคเหนือ

ตามที่ได้เกิดสภาวะการเปลี่ยนแปลงทางด้านสภาพภูมิอากาศของประเทศไทย ทั้งเรื่องปัญหาความแห้งแล้ง มลภาวะของอากาศเรื่องหมอกควัน โดยเฉพาะทางพื้นที่บริเวณภาคเหนือ ซึ่งมีความหนาแน่นของฝุ่นละอองระดับเกินมาตรฐาน ส่งผลกระทบต่อสุขภาพและการดำรงชีวิต ตลอดจนการประกอบอาชีพของประชาชน จึงมีความจำเป็นอย่างเร่งด่วนที่จะต้องแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยมีการบูรณาการความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน เพื่อให้การดำเนินการเกิดผลสำเร็จโดยเร็ว

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๑ (๖) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๕ และคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ ๗๐/๒๕๕๐ ลงวันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๕๐ จึงแต่งตั้งคณะกรรมการศูนย์สำนักงานการแก้ปัญหาหมอกควันภาคเหนือ โดยมีองค์ประกอบและอำนาจหน้าที่ ดังนี้

๑. องค์ประกอบ

๑.๑ รองนายกรัฐมนตรี (นายไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม)	ประธานกรรมการ
๑.๒ แม่ทัพภาคที่ ๓	รองประธานกรรมการ
๑.๓ ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์	กรรมการ
๑.๔ ปลัดกระทรวงคมนาคม	กรรมการ
๑.๕ ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	กรรมการ
๑.๖ ปลัดกระทรวงมหาดไทย	กรรมการ
๑.๗ ปลัดกระทรวงสาธารณสุข	กรรมการ

-๒-

๑.๘ ผู้อำนวยการสำนักงานประมาณ	กรรมการ
๑.๙ ผู้อำนวยการตำรวจแห่งชาติ	กรรมการ
๑.๑๐ อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์	กรรมการ
๑.๑๑ อธิบดีกรมอุตสาหกรรมวิทยา	กรรมการ
๑.๑๒ อธิบดีกรมควบคุมมลพิษ	กรรมการ
๑.๑๓ อธิบดีกรมป่าไม้	กรรมการ
๑.๑๔ ผู้แทนเครือข่ายองค์กรชุมชน จำนวน ๒ คน	กรรมการ
๑.๑๕ ผู้แทนเครือข่ายองค์กรประชาสังคม จำนวน ๒ คน	กรรมการ
๑.๑๖ ผู้แทนเครือข่ายองค์กรวิชาการ จำนวน ๒ คน	กรรมการ
๑.๑๗ ผู้แทนเครือข่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน ๒ คน	กรรมการ
๑.๑๘ นายกฤษดา เรืองอารีย์รัชต์	กรรมการ
๑.๑๙ พลเอก สุรยุทธ์ จิตทอทอง	กรรมการ
๑.๒๐ รศ.ดร.นพ. พงศ์เทพ วิจารณ์เดช	กรรมการ
๑.๒๑ นพ. สมเกียรติ ศิริรัตนพฤกษ์	กรรมการ
๑.๒๒ อธิบดีกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย	กรรมการและเลขานุการร่วม
๑.๒๓ นางสาวจิรากร นุตาชัย	กรรมการและเลขานุการร่วม
๑.๒๔ ผู้อำนวยการศูนย์อำนวยการ บรรเทาสาธารณภัย กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย	กรรมการและ ผู้ช่วยเลขานุการ
๑.๒๕ นายธนวิทย์ จารุลาธิต	กรรมการและ ผู้ช่วยเลขานุการ

๒. อำนาจหน้าที่

๒.๑ ติดตามผลการดำเนินการแก้ไขปัญหาวิกฤตหมอกควันปกคลุมภาคเหนือ และ
รายงานคณะกรรมการเพื่อทราบ

“๓”

๒.๒ จัดให้มีระบบรายงานสถานการณ์ ปัญหา และการแก้ไขปัญหาวិฤศหมอกควันปกคลุมภาคเหนือทุกระยะ

๒.๓ ประเมินสถานการณ์ และประสานหน่วยงานที่มีหน้าที่โดยตรง เพื่อแก้ไขปัญหาค้นกับสถานการณ์

๒.๔ แต่งตั้งคณะกรรมการ คณะทำงาน หรือบุคคล เพื่อช่วยปฏิบัติงานตามความเหมาะสม

๒.๕ ดำเนินการอื่นใดที่นายกรัฐมนตรีหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย

ทั้งนี้ ให้กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยอำนวยความสะดวกแก่คณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ คณะทำงาน หรือบุคคลที่คณะกรรมการแต่งตั้งเพื่อช่วยปฏิบัติงาน รวมทั้งจัดเจ้าหน้าที่ วัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ และงบประมาณ สำหรับดำเนินงานของคณะกรรมการ

สำหรับการเบิกจ่ายเบี้ยประชุม ให้เป็นไปตามพระราชกฤษฎีกาเบี้ยประชุมกรรมการ พ.ศ. ๒๕๔๗ และค่าใช้จ่ายอื่นๆ (ถ้ามี) ให้เบิกจ่ายจากงบประมาณของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ลง ณ วันที่ ๑๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๐

(นายไพฑูริย์ หิมนศิริธรรม)

รองนายกรัฐมนตรี

ปฏิบัติราชการแทน นายกรัฐมนตรี

คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี

ที่ ๘๔ /๒๕๕๐

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการศูนย์อำนวยการแก้ปัญหาหมอกควันภาคเหนือ (เพิ่มเติม)

ตามที่ได้มีคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๘๒/๒๕๕๐ แต่งตั้งคณะกรรมการศูนย์อำนวยการ
แก้ปัญหาหมอกควันภาคเหนือ ลงวันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๕๐ นั้น

เพื่อให้การแก้ไขปัญหาดังกล่าวและการบูรณาการความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุก
ภาคส่วนมีประสิทธิภาพมากขึ้น อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๑ (๒) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหาร
ราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๕๐ จึงแต่งตั้งคณะกรรมการศูนย์อำนวยการแก้ปัญหาหมอกควันภาคเหนือ (เพิ่มเติม)
ดังนี้

๑. อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช	กรรมการ
๒. นายบุญเลิศ บุรณุปกรณ์
นายกเทศมนตรีนครเชียงใหม่	กรรมการ
๓. นายสุเทพ นุชทรวง
นายกเทศมนตรีเมืองแม่ฮ่องสอน	กรรมการ
๔. นายธีรวัลย์ ทองดีเลิศ
ผู้อำนวยการโสตเขียนสืบสานตำนาน	กรรมการ
๕. นายบุญยืน คงเพชรศักดิ์
ประธานคณะกรรมการประสานงาน
องค์กรพัฒนาเอกชนภาคเหนือ	กรรมการ
๖. นายจอนัน โฉโตะเรา
ที่ปรึกษาเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก	กรรมการ
๗. นายศรีสุวรรณ จรรยา
มูลนิธิคว้นพิษและพิทักษ์สิ่งแวดล้อม	กรรมการ

-๒-

๘. นายอภิชาติ สุทธิวงศ์
มูธนวิธักเจียงใหม่

กรรมการ

ซึ่ง ตั้งแต่วันที่นี้เป็นต้นไป

ตั้ง ณ วันที่ ๒๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๐

(นายไพฑูรย์ วัฒนศิริธรรม)

รองนายกรัฐมนตรี

ปฏิบัติราชการแทน นายกรัฐมนตรี

คำสั่งคณะกรรมการศูนย์อำนวยการแก้ไขปัญหาหมอกควันภาคเหนือ

ที่ 11/2550

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการประสานการจัดทำแผนปฏิบัติการแก้ไขปัญหาหมอกควันและไฟป่า

ตามที่ได้มีคำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ 79/2550 แต่งตั้งคณะกรรมการศูนย์อำนวยการแก้ไขปัญหาหมอกควันภาคเหนือ ลงวันที่ 15 มีนาคม 2550

เพื่อให้การดำเนินการจัดทำร่างแผนปฏิบัติการแก้ไขปัญหาหมอกควันและไฟป่า ปี 2551-2554 ที่ประมวลจากแผนของจังหวัดและแผนของประชาชน มีเป้าหมายที่ชัดเจน และครอบคลุมพื้นที่ในระดับอำเภอของ 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน ให้สามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาหมอกควันและไฟป่าได้อย่างถูกต้องเหมาะสม รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อาศัยอำนาจตามคำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ 79/2550 ลงวันที่ 15 มีนาคม 2550 และมติที่ประชุมคณะกรรมการศูนย์อำนวยการแก้ไขปัญหาหมอกควันภาคเหนือ ครั้งที่ 9/2550 ลงวันที่ 13 กรกฎาคม 2550 จึงแต่งตั้งคณะกรรมการประสานการจัดทำแผนปฏิบัติการแก้ไขปัญหาหมอกควันและไฟป่า โดยมีองค์ประกอบและอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

1. องค์ประกอบ

1.1 พลเอก สุรยุทธ์ จิตานนท์	ประธานคณะกรรมการ
1.2 ผู้แทนสำนักงานงบประมาณ	อนุกรรมการ
1.3 ผู้แทนสำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย	อนุกรรมการ
1.4 ผู้แทนกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย	อนุกรรมการ
1.5 ผู้แทนกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช	อนุกรรมการ
1.6 ผู้แทนสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน	อนุกรรมการ
1.7 พันตำรวจเอก ลาวัณย์ นิ่มเจริญ	อนุกรรมการ
1.8 นายสมเกียรติ ศิริวิเศษ	อนุกรรมการ
1.9 ทวีพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงใหม่	อนุกรรมการ
1.10 ทวีพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงราย	อนุกรรมการ
1.11 ทวีพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดแม่ฮ่องสอน	อนุกรรมการ
1.12 ทวีพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดน่าน	อนุกรรมการ
1.13 ทวีพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดลำพูน	อนุกรรมการ
1.14 ทวีพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดลำปาง	อนุกรรมการ
1.15 ทวีพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดพะเยา	อนุกรรมการ
1.16 ทวีพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดแพร่	อนุกรรมการ

-2-

1.17 นายบุญยืน คงเพชรศักดิ์	อนุกรรมการ
ประธานคณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนภาคเหนือ	
1.18 นายเดโช ไชยทัต	อนุกรรมการ
1.19 นายเจนจบ สุขต	อนุกรรมการและเลขานุการร่วม
1.20 นายธนวิทย์ จารุสาริต	อนุกรรมการและเลขานุการร่วม
1.21 นายสุรชัย ชัยกวัน	อนุกรรมการและเลขานุการร่วม

2. สำเนาหน้าที่

- 2.1 ศึกษา วิเคราะห์ และกำหนดประเด็นร่างแผนปฏิบัติการแก้ไขปัญหามลพิษและไฟป่า เพื่อส่งให้ 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน และภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในระดับอำเภอพิจารณาร่วมกัน
- 2.2 ประสานการทำงานร่วมกับคณะกรรมการสนับสนุนการฟื้นฟูระบบนิเวศวิทยา เพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น 8 จังหวัด
- 2.3 แต่งตั้งคณะทำงาน หรือบุคคล เพื่อช่วยปฏิบัติงานตามเหมาะสม
- 2.4 ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่คณะกรรมการศูนย์อำนวยการแก้ไขปัญหาหมอกควันภาคเหนือ

มอบหมาย

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ตั้ง ณ วันที่ 16 กรกฎาคม 2550

(นายไพฑูรย์ วัฒนศิริธรรม)

รองนายกรัฐมนตรี

ประธานกรรมการศูนย์อำนวยการแก้ไขปัญหาหมอกควันภาคเหนือ

คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ที่ 233 / ๒๕๔๖

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพื้นที่ลุ่มน้ำปิง

ตามที่ คณะรัฐมนตรี ได้มีมติเมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๔๖ เห็นชอบกับแนวทางการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพื้นที่ลุ่มน้ำปิง นั้น

กระทรวงศึกษาธิการธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้พิจารณาแล้ว เห็นสมควรให้เกิดผลในทางปฏิบัติและเกิดกลไกในการพิจารณาคำเนินการแบบมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มน้ำปิง จึงแต่งตั้งคณะกรรมการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพื้นที่ลุ่มน้ำปิง ขึ้น โดยมี องค์ประกอบและอำนาจหน้าที่ ดังนี้

องค์ประกอบ

๑) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ประธานคณะกรรมการ
๒) ปลัดกระทรวงศึกษาธิการธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	รองประธานคณะกรรมการ
๓) รองปลัดกระทรวงศึกษาธิการธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	กรรมการ
กลุ่มภารกิจด้านทรัพยากรธรรมชาติ	
๔) รองปลัดกระทรวงศึกษาธิการธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	กรรมการ
กลุ่มภารกิจด้านน้ำและดิน	
๕) รองปลัดกระทรวงศึกษาธิการธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	กรรมการ
กลุ่มภารกิจด้านสิ่งแวดล้อม	
๖) เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หรือผู้แทน	กรรมการ
๗) ผู้อำนวยการสำนักงานงบประมาณ หรือผู้แทน	กรรมการ
๘) อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช หรือผู้แทน	กรรมการ
๙) อธิบดีกรมชลประทาน หรือผู้แทน	กรรมการ

-๒-

๑๐) อธิบดีกรมทรัพยากรน้ำบาดาล หรือผู้แทน	กรรมการ
๑๑) อธิบดีกรมควบคุมมลพิษ หรือผู้แทน	กรรมการ
๑๒) อธิบดีกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม หรือผู้แทน	กรรมการ
๑๓) ศาสตราจารย์ ดร. นิพนธ์ ตั้งจจรรวม	กรรมการ
๑๔) นายบุญ โธมตะคุนส์	กรรมการ
๑๕) นายชนก นาคะบุตร	กรรมการ
๑๖-๑๘) ผู้แทนภาคประชาชนผู้สนใจน้ำปึงตอนบน จำนวน 2 ท่าน	กรรมการ
๑๙-๑๙) ผู้แทนภาคประชาชนผู้สนใจน้ำปึงตอนล่าง จำนวน 2 ท่าน	กรรมการ
๒๐-๒๑) นักวิชาการในท้องถิ่น จำนวน 2 ท่าน	กรรมการ
๒๒) เลขาธิการสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือผู้แทน	กรรมการและเลขานุการ
๒๓) หัวหน้าสำนักงานรัฐมนตรี หรือผู้แทน	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๒๔) ผู้อำนวยการกองประสานการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	
๒๕) ผู้อำนวยการสำนักอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช	
๒๖) ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมและประสานความร่วมมือ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
กรมทรัพยากรน้ำ	

อำนาจหน้าที่

- ๑) กำหนดนโยบายและพิจารณาให้ความเห็นชอบแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการเพื่อการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ส่งน้ำปึงในระดับต่างๆ
- ๒) สนับสนุนภาคส่วนที่เกี่ยวข้องและดำเนินงานในเชิงนโยบาย
- ๓) กำกับและติดตามประเมินผลการทำงาน
- ๔) พิจารณาแต่งตั้งคณะอนุกรรมการ และคณะทำงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง
- ๕) ดำเนินการอื่นๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

/ ในการปฏิบัติ...

๑๑

ในการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการและคณะทำงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้อยู่ภายใต้คณะกรรมการชุดนี้ ที่มิได้เป็นข้าราชการหรือพนักงานของรัฐ ให้ได้รับ ค่าเบี้ยเลี้ยง ค่าเช่าที่พักและค่าพาหนะเดินทาง(ถ้ามี) ตลอดจนค่าใช้จ่ายอื่นๆ ตามความจำเป็นในการ สนับสนุนการปฏิบัติงาน โดยอนุโลมตามระเบียบของทางราชการ โดยให้ฝ่ายบริหารเป็นผู้จัดตั้ง งบประมาณ เพื่อการนี้

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ทั้งนี้ วันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๖

(นายประสิทธิ์ ปัญญาชาติรักษ์)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ประกาศจังหวัดเชียงใหม่
เรื่อง กำหนดเขตควบคุมไฟฟ้าในท้องที่จังหวัดเชียงใหม่

ด้วยปรากฏว่า ในฤดูแล้งของทุกปี ช่วงระหว่างเดือนธันวาคม ถึงเดือนพฤษภาคม มักจะเกิดไฟฟ้าขึ้นเป็นประจำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ทำความเสียหายแก่ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าเป็นจำนวนมากหาศาล ทำให้รัฐต้องสูญเสียงบประมาณในการระดมกำลังเจ้าหน้าที่ เครื่องมือ และยานพาหนะเข้าระงับดับไฟเป็นจำนวนมากอีกด้วย

สาเหตุประการหนึ่ง เกิดจากการเก็บหารองป่า สัตว์ และกำจัดวัชพืชในที่ขึ้นที่ทำการ กิรของเกษตรกรที่อยู่ใกล้พื้นที่ป่า เพื่อเตรียมพื้นที่เพาะปลูกโดยไม่มีการควบคุม ในที่สุดไฟก็ไหม้ลุกลามเข้าไปติดป่ากลายเป็น ไฟป่า

ดังนั้น เพื่อระงับป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหายจากไฟป่าดังกล่าว และให้ราษฎรได้มีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟป่า

อาศัยอำนาจตามตรา 21, 30 และ 32 แห่งพระราชบัญญัติป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน พ.ศ. 2522 จึงกำหนดให้พื้นที่หมู่บ้านแบบท้ายประกาศนี้เป็น "เขตควบคุมไฟฟ้า" และกำหนดมาตรการในการป้องกันไฟป่าขึ้นไว้ ดังนี้

ภายในพื้นที่เขตควบคุมไฟฟ้า

1. เมื่อมีความจำเป็นจะต้องหารักรังในที่ขึ้นทำงาน ให้ราษฎรผู้ครอบครองที่ดินดังกล่าว หรือรองบุญจากกำนันและผู้ใหญ่บ้าน ในเขตปกครองท้องที่นั้น ๆ ก่อนที่จะดำเนินการทุกครั้ง พร้อมกับต้องจัดทำแนวกันไฟและควบคุมไฟไม่ให้ลุกลามไปยังพื้นที่อื่น ๆ ได้ โดยให้ประสานงานกับหน่วยควบคุมไฟฟ้า หรือ สถานีควบคุมไฟฟ้าจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อจัดเจ้าหน้าที่คอยควบคุมในการดำเนินการดังกล่าวด้วย

2. หากราษฎรผู้ใดไม่แจ้งรองบุญจากต่อกำนัน หรือผู้ใหญ่บ้าน หรือรองบุญจากแล้ว แต่ไม่จัดทำแนวกันไฟ และมีไฟควบคุมไฟให้อยู่ในพื้นที่ติดต่อกับเขตของ จนฉิบหายไฟให้ไฟลุกลามไหม้ป่า

ให้กำนัน

-2-

ให้กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านแจ้งต่อนายอำเภอท้องที่ เพื่อดำเนินคดีตามกฎหมายแก่ราษฎรที่ฝ่าฝืนหรือปล่อยปละละเลยโดยเจตนาทุกราย โดยเฉพาะราษฎรที่ถูกทุบเข้าไปแล้ววางป่าในเขตป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ หรือเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า จังหวัดจะพิจารณาในนโยบายของพระราชบัญญัติพื้นที่ดังกล่าวออกจากป่าตามที่เห็นสมควร และจะดำเนินคดีตามความผิดที่เกิดขึ้น

3. ในเขตควบคุมไฟป่า ราษฎรต้องให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ในการดับไฟป่า ในกรณีที่เกิดการรื้อถอน และหากพบเจ้าหน้าที่ป่าไม้บริเวณใด ให้ช่วยกันจับดับเสียแต่ต้น เพื่อไม่ให้ไฟขยายออกเป็นวงกว้าง หากไฟรุนแรงไม่สามารถดับได้ ให้รีบแจ้งหน่วยควบคุมไฟป่า หรือ สถานีควบคุมไฟป่า ที่อยู่ใกล้ที่สุด เพื่อส่งเจ้าหน้าที่เข้าระงับดับไฟป่าทันที โทร. 01-5304519 และ 09-1912579

4. การจุดไฟเผาป่า หรือปล่อยไฟไฟลุกลามเข้าไปในเขตอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและเขตป่าสงวนแห่งชาติ มีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป่าไม้ต้องระวางโทษ จำคุกตั้งแต่ 2 ถึง 15 ปี และปรับตั้งแต่ 20,000 บาท ถึง 150,000 บาท และเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 220 ผู้ใดกระทำให้เกิดเพลิงไหม้แก่วัตถุใด ๆ แม้จะเป็นของตนเอง จนน่าจะเป็นอันตรายแก่บุคคลอื่น หรือทรัพย์สินของผู้อื่น ต้องระวางโทษ จำคุกไม่เกิน 7 ปี และปรับไม่เกิน 14,000 บาท

5. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และ กรรมการสภาตำบล ไม่ถือเป็นหน้าที่ต้องระวางโทษแล้วให้พิจารณานโยบายที่ปฏิบัติตามประกาศ อย่างเร่งด่วน

จึงประกาศให้ทราบทั่วกัน

ประกาศ ณ วันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548

(นายวิจิตร เกตุมาตย์)
ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่

บัญชีรายชื่อหมู่บ้าน และตำบลในท้องที่จังหวัดเชียงใหม่ ที่เป็นเขตควบคุมไฟฟ้า
แบบทำสประกาศจังหวัดเชียงใหม่ ลงวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๖

ลำดับ ที่	พื้นที่เขตควบคุมไฟฟ้า (หมู่บ้าน/ตำบล)	อำเภอ	จังหวัด	หมายเหตุ
1	ตำบลสุเทพ	เมือง	เชียงใหม่	
2	บ้านช้างเคียน,บ้านขุนช้างเคียน ตำบลช้างเคียน	เมือง	เชียงใหม่	
3	บ้านแม่พื้ยะโน ตำบลแม่พื้ยะ	เมือง	เชียงใหม่	
4	ตำบลบ้านปง	หางดง	เชียงใหม่	
5	บ้านหนองคาย,บ้านหนองควาย,บ้านโพธิ์ ตำบลหนองควาย	หางดง	เชียงใหม่	
6	ตำบลโป่งแยง	แมริม	เชียงใหม่	
7	บ้านน้ำตกแม่สา ตำบลแม่สะเรียง	แมริม	เชียงใหม่	
8	บ้านห้วยผึ้งเก่า ตำบลคอกหมึก	แมริม	เชียงใหม่	
9	หมู่ที่ ๑ ตำบลหนองบัว	ไชยปราการ	เชียงใหม่	
10	บ้านแม่ละ,บ้านแม่สา,บ้านป่าตัน ตำบลป่าแป๋	แม่แตง	เชียงใหม่	
11	บ้านห้วยน้ำคัง ตำบลกื้ดช้าง	แม่แตง	เชียงใหม่	
12	บ้านแม่ฮาด,บ้านแม่ทะนุ,บ้านน้ำโจ้ว ตำบลแม่ออน	แม่ออน	เชียงใหม่	
13	ตำบลปงโค้ง	แม่ออน	เชียงใหม่	
14	บ้านป่าสักงาม ตำบลดงมะไฟ	ดอยสะเก็ด	เชียงใหม่	
15	ตำบลป่าเมี่ยง	ดอยสะเก็ด	เชียงใหม่	
16	ตำบลบ่อหลวง	ฮอด	เชียงใหม่	
17	ตำบลบ่อแก้ว	ฮอด	เชียงใหม่	
18	ตำบลแม่ฮ้อย	จอมทอง	เชียงใหม่	
19	ตำบลบ้านแปะ	จอมทอง	เชียงใหม่	
20	ตำบลบ้านคา	ฮอด	เชียงใหม่	
21	หมู่ที่ 7,8,17,18 ตำบลบ้านหลวง	จอมทอง	เชียงใหม่	
22	ตำบลละมั่งเหนือ	ละมั่ง	เชียงใหม่	
23	ตำบลละมั่งใต้	ละมั่ง	เชียงใหม่	
24	ตำบลแม่ลาน	ละมั่ง	เชียงใหม่	
25	ตำบลบ้านใหม่	ละมั่ง	เชียงใหม่	

ตำบลบ่อแก้ว

-2-

ลำดับ ที่	พื้นที่เขตควบคุมไฟฟ้า (หมู่บ้าน/ตำบล)	อำเภอ	จังหวัด	หมายเหตุ
26	ตำบลบ่อแก้ว	ละเมิง	เชียงใหม่	
27	ตำบลแม่ตื่น	อมก๋อย	เชียงใหม่	
28	ตำบลม่อนจอง	อมก๋อย	เชียงใหม่	
29	ตำบลสหกรณ์	กิ่งอำเภอแม่ฮอน	เชียงใหม่	
30	ตำบลฮอนเหนือ	กิ่งอำเภอแม่ฮอน	เชียงใหม่	
31	ตำบลฮอนกลาง	กิ่งอำเภอแม่ฮอน	เชียงใหม่	
32	ตำบลแม่ทา	กิ่งอำเภอแม่ฮอน	เชียงใหม่	
33	ตำบลทาเหนือ	กิ่งอำเภอแม่ฮอน	เชียงใหม่	
34	ตำบลร่องวัวแดง	สันกำแพง	เชียงใหม่	
35	ตำบลช้างเคือง	แม่แจ่ม	เชียงใหม่	
36	ตำบลท่าผา	แม่แจ่ม	เชียงใหม่	
37	ตำบลเชียงแรก	แม่แจ่ม	เชียงใหม่	
38	ตำบลปางหินฝน	แม่แจ่ม	เชียงใหม่	
39	ตำบลแม่ลาว	แม่ฮาย	เชียงใหม่	

แผนยุทธศาสตร์การจัดการพื้นที่ป่าไม้ของชาติแบบบูรณาการ (พ.ศ.2547-2556)

Created from : http://www.onep.go.th/Naturalresources/soil/plan47-56/plan47-56_06a-06f.htm

ประเด็นปัญหา

- พื้นที่ป่าลดลงและมีสภาพเสื่อมโทรม
- ขาดการกำหนดพื้นที่สงวน(Preserved area) เพื่อเป็นความมั่นคงของประเทศ
- การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ
- พื้นที่ชุ่มน้ำถูกทำลายและเสื่อมโทรม
- ยังไม่มีกฎหมายการจัดการป่าชุมชน
- การใช้ประโยชน์เกินขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่
- การลดลงของทรัพยากรสัตว์ป่าและนโยบายการอนุรักษ์ไม่ชัดเจน
- การใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าเศรษฐกิจขาดความสมดุลเหมาะสมกับศักยภาพ
- แนวทางการส่งเสริมให้ปลูกป่าเศรษฐกิจไม่ชัดเจน
- ความต้องการไม้และผลิตภัณฑ์จากไม้มีมากขึ้น

วัตถุประสงค์และเป้าหมาย

วัตถุประสงค์

มีแผนยุทธศาสตร์การจัดการพื้นที่ป่าไม้ของชาติแบบบูรณาการ ที่เป็นกรอบและทางเลือกให้ทุกภาคส่วนนำไปดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผล เพื่อดำรงไว้ซึ่งความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและความสมดุลของระบบนิเวศ

เป้าหมาย

1. สงวนพื้นที่ป่าไม้ธรรมชาติเพื่อรักษาไว้ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพและความสมดุลของระบบนิเวศ อันเป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำลำธารของประเทศ
2. อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อนำมาเป็นทุนทางสังคมและใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาดและยั่งยืน โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

แนวทางในการดำเนินงานของแผน

แนวทางที่ 1 การพัฒนาองค์ความรู้เพื่อการสงวน อนุรักษ์ ป่าไม้ ทรัพยากรและใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าไม้ โดยให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม

มาตรการ

1. ส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) เพื่อการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศป่าไม้ สัตว์ป่า และความหลากหลายทางชีวภาพ ตลอดจนประสานความร่วมมือในด้านการวิจัยและพัฒนา ระดับพื้นที่ ระดับชาติ และระดับนานาชาติ
2. ส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อ พัฒนาการบริหารจัดการป่าไม้และการมีส่วนร่วมของประชาชน
3. สร้างกระบวนการเรียนรู้ พัฒนามาตรการเชิงจิตทางสังคม ค่านิยม และ จิตสำนึกในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่า และความหลากหลายทางชีวภาพ
4. จัดทำข้อมูลสนับสนุนการบริหารจัดการ เช่น ฐานข้อมูลภูมิสารสนเทศและแผนที่แสดงพื้นที่เป้าหมาย เพื่อติดตามตรวจสอบในการสงวน อนุรักษ์ ใช้ประโยชน์ และฟื้นฟู โดยใช้ระบบภูมิสารสนเทศ (GIS) และการสำรวจระยะไกล (Remote Sensing) ที่เป็นปัจจุบัน มีอำนาจอ้างอิงและบังคับใช้ทางกฎหมายได้
5. จัดตั้งศูนย์ข้อมูลทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่า และความหลากหลายทางชีวภาพในระดับส่วนกลาง เพื่อเป็นศูนย์กลางข้อมูลการบริหารจัดการพื้นที่ป่าอนุรักษ์ จัดตั้งหน่วยข้อมูลทรัพยากรป่าไม้ระดับจังหวัดและท้องถิ่น และจัดตั้งหน่วยรับเรื่องราวร้องทุกข์ และข้อเสนอแนะจากประชาชนภายใต้ศูนย์ ข้อมูลเพื่อการแก้ปัญหาและสังเคราะห์ข้อมูล ให้บริการด้านทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่า และความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ป่าอนุรักษ์อย่างมีประสิทธิภาพ

แนวทางที่ 2 การเพิ่มประสิทธิภาพในการป้องกันและดูแลรักษาพื้นที่ป่าไม้

มาตรการ

1. ปรับปรุงกระบวนการป้องกันและปราบปรามผู้ที่บุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่า และความหลากหลายทางชีวภาพ ให้มีประสิทธิภาพและทันสมัย รวมทั้งจัดตั้งศูนย์ดำเนินการป้องกันและดูแลรักษาป่าที่มีการประสานงานของทุกภาคส่วน ตลอดจนเร่งรัดให้มีการดำเนินการในพื้นที่วิกฤต
2. สนับสนุนวิทยาการ เทคโนโลยีที่ทันสมัยและเครื่องมือในการป้องกันและ ดูแลรักษาป่า

3. สร้างพันธมิตร และพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือของทุกภาคส่วน โดยการ ปรับแนวคิด และบทบาทเจ้าหน้าที่ของรัฐ และประชาชนภายนอก ให้ยอมรับและสนับสนุนชุมชนท้องถิ่น ให้มีบทบาทในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่า และความหลากหลายทางชีวภาพ พร้อมทั้งรณรงค์ทำความเข้าใจเฝ้าระวังป้องกันรักษาป่า ป้องกันไฟป่าและภัยธรรมชาติอื่น ๆ อย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง
4. สร้างกระบวนการเฝ้าระวังภัยที่อาจเกิดขึ้นกับป่า เช่น ภัยป่าและภัยธรรมชาติ โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ตลอดจนพัฒนาและสนับสนุนเทคโนโลยีมาใช้ในการเตือนภัย
5. ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานด้านการดูแลรักษาป่า และการใช้ ประโยชน์ ทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่า และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน
6. ส่งเสริมการบังคับใช้กฎหมายที่เป็นธรรม ควบคุม ดูแล และลดการคุกคามที่มีต่อ ทรัพยากรป่าไม้และความหลากหลายทางชีวภาพ

แนวทางที่ 3 การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

มาตรการ

1. จัดตั้งกองทุนสนับสนุนกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่า และความหลากหลายทางชีวภาพ
2. ส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นในการจัดการป่าไม้ โดยรวบรวมและนำภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่ประสานสอดคล้องกับหลักวิชาการ ด้านการฟื้นฟูทรัพยากรพื้นที่ป่าไม้มาใช้ให้เกิด ประโยชน์
3. ฝึกอบรมให้ความรู้ แนวคิด และวิทยาการสมัยใหม่ที่เป็นประโยชน์ เพื่อสร้างความ เข้มแข็งขององค์กรชุมชนเกี่ยวกับการฟื้นฟูป่าอนุรักษ์ ให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่า ไม้ สัตว์ป่า และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน
4. เพิ่มองค์กรและเสริมสร้างเครือข่ายชุมชน สนับสนุนการดำเนินงานจัดตั้งองค์กร เครือข่ายชุมชนอนุรักษ์ป่าไม้ สัตว์ป่า และความหลากหลายทางชีวภาพรวมทั้งจัดตั้ง คณะกรรมการ จัดการทรัพยากรธรรมชาติประจำท้องถิ่น
5. พัฒนามาตรการจูงใจทางสังคม ค่านิยม และจิตสำนึกในการอนุรักษ์และ ฟื้นฟูพื้นที่ป่า ไม้ รวมทั้งให้รางวัล ยกย่อง และประกาศเกียรติคุณ เพื่อกระตุ้นให้เกิดแรงบันดาลใจ และเป็นกำลังใจให้แก่ชุมชน ประชาชน และภาคเอกชนในการปลูก ฟื้นฟู และรักษา ป่าไม้

แนวทางที่ 4 การฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ให้ดำรงไว้ซึ่งความสมดุล

มาตรการ

1. ฟื้นฟูระบบนิเวศป่าไม้ สัตว์ป่า และความหลากหลายทางชีวภาพ ด้วยการ ส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการฟื้นฟูพื้นที่ เช่น ป่าเสื่อมโทรม ไร่ร้าง เหมือนแร่เก่า เป็นต้น เพื่อให้กลับคืนสู่ สภาพป่าไม้สมบูรณ์ บนพื้นฐาน ของการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิทยาการสมัยใหม่ พร้อมทั้ง จัดทำทะเบียนชุมชนที่ใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าไม้
2. ส่งเสริมและสนับสนุนการนำแนวพระราชดำริมาใช้ในการฟื้นฟูป่าไม้ และการอนุรักษ์ดินและน้ำ อาทิ การสร้างฝายต้นน้ำลำธาร เพื่อดักตะกอนและ สร้างความชุ่มชื้น การใช้หญ้าแฝกและไม้ยืนต้นเพื่อป้องกันการพังทลายของดิน

แนวทางที่ 5 การใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืน

มาตรการ

1. สนับสนุนการใช้ประโยชน์จากผลผลิตจากป่าไม้ สัตว์ป่า และความหลากหลายทางชีวภาพในแนวทางที่ยั่งยืน และรักษาไว้ซึ่งจำนวนและชนิดพันธุ์ที่เหมาะสม
2. พัฒนามาตรการจูงใจทางเศรษฐกิจ เช่น กำหนดกติกาและมาตรการทางการเงินการคลัง เพื่อส่งเสริมการปลูกป่าเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน
3. ส่งเสริมอุตสาหกรรมไม้ให้ครบวงจร โดยใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อผลิตให้ตรงตามความต้องการของตลาด
4. พัฒนาความเชื่อมโยงระหว่างผู้ประกอบการปลูกป่าและอุตสาหกรรมไม้
5. ส่งเสริมการศึกษาธรรมชาติและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในพื้นที่ป่าไม้ เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ และส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนเข้าใจและเห็นคุณค่าในธรรมชาติของนิเวศป่าไม้
6. สนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมในพื้นที่ป่าไม้ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน

แนวทางที่ 6 การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ

มาตรการ

1. การบริหารจัดการเชิงระบบนิเวศ โดยการจำแนกการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่า (Zoning) เพื่อกำหนดพื้นที่เป้าหมายในการสงวน อนุรักษ์ป่าธรรมชาติ โดยกำหนดเขตแกนกลาง (Core Zone) ซึ่งเป็นการกำหนดเขตหวงห้ามของพื้นที่ป่า เพื่อเป็นป่าต้นน้ำลำธาร แหล่งสะสมความหลากหลายทางชีวภาพ ด้วยเหตุผลด้านความสมดุลของ

สภาพแวดล้อม การลดความรุนแรงของภัยธรรมชาติ การควบคุมมลภาวะ และการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ หลีกเลี่ยงการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าธรรมชาติ โดยตรง กำหนดให้ใช้ประโยชน์ทางอ้อมเฉพาะผลผลิตจากป่าเท่านั้น การกำหนดพื้นที่ที่สงวนไว้ซึ่งป่าธรรมชาติ (Preserved area) เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อเป็นความมั่นคงและเสถียรภาพในการพัฒนาประเทศ และมีการกำหนดเขตกันชน (Buffer Zone) เป็นการกำหนดพื้นที่รอยต่อ ของพื้นที่ป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ กับพื้นที่ที่มีการแปรสภาพ หรือพื้นที่ที่มีการถือครองใช้ประโยชน์แล้ว และการกำหนดพื้นที่ที่ถูกแปรสภาพ (Transitional Zone) เพื่อการใช้ประโยชน์ที่เหมาะสม เกื้อกูลกับสภาพนิเวศป่าไม้ โดยการมีส่วนร่วม

2. กำหนดพื้นที่ป่าที่เหมาะสมแต่ละประเภท เช่น ป่าชุมชน ป่าพรุ ป่าบุ่ง ป่าทาม เป็นต้น โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน
3. สร้างกลไกความร่วมมือในการจัดการป่าแบบพหุภาคี ระดับชาติ ภูมิภาค ภูมิภาค จังหวัดและชุมชน ในการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมและติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง โดยการพัฒนากระบวนการบริหารจัดการ ให้โปร่งใสและเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย รวมทั้งพัฒนาระบบคนอยู่กับป่าที่เหมาะสมใน แต่ละท้องถิ่น
4. ปรับปรุงกลไกทางกฎหมาย องค์กร มติคณะรัฐมนตรี และระเบียบที่เกี่ยวข้องให้เหมาะสม ทันเหตุการณ์ เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่า และความหลากหลายทางชีวภาพที่มีประสิทธิภาพ
5. พัฒนาคือความร่วมมือระหว่างประเทศ ในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน

กลไกในการบริหารจัดการ

ปัจจุบันมีกลไกการบริหารจัดการพื้นที่ป่าไม้ที่ดำเนินการอยู่หลายหน่วยงาน และได้ดำเนินงาน ไปตามขีดความสามารถและศักยภาพของหน่วยงาน หรือคณะกรรมการชุดต่าง ๆ ซึ่งในทางปฏิบัติไม่สามารถกำกับควบคุมและบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นรูปธรรม โดยมีคณะกรรมการที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. คณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติ
2. คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ
3. คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

4. คณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ
5. คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
6. คณะกรรมการพัฒนาที่ดิน
7. คณะกรรมการจัดรูปที่ดินกลาง
8. คณะกรรมการที่ราชพัสดุ
9. คณะกรรมการอุทยานแห่งชาติ
10. คณะกรรมการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งชาติ
11. คณะกรรมการป่าสงวนแห่งชาติ
12. คณะกรรมการจัดสรรที่ดินกลาง
13. คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ
14. คณะกรรมการนโยบายการแปลงสินทรัพย์เป็นทุน
15. คณะกรรมการกำหนดแหล่งหินสำหรับการทำเหมืองหินอุตสาหกรรม
เป็นต้น

ดังนั้น จึงควรมีการปรับปรุงองค์ประกอบหน้าที่ ของคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร จัดการพื้นที่ป่าไม้ของชาติที่มีความหลากหลายซับซ้อนกัน ให้เป็นองค์กรหรือ คณะกรรมการระดับชาติเพียงคณะเดียว คือ คณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติ ที่ปรับเปลี่ยน องค์ประกอบและหน้าที่ ในการบริหารจัดการแบบบูรณาการ ให้ครอบคลุมการดำเนินงานในพื้นที่ ป่าไม้ของชาติทั้งหมด โดยมีผู้แทนจากทุกภาคส่วน ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ป่าไม้ของชาติ

เครื่องมือในการบริหารจัดการ

ในการบริหารจัดการให้เป็นไปตามแผนยุทธศาสตร์การจัดการพื้นที่ป่าไม้ของชาติแบบ บูรณาการ ต้องคำนึงถึงเครื่องมือที่จะต้องใช้ในการดำเนินงานควบคู่กันไปด้วย เช่น

1. ระบบภูมิสารสนเทศในพื้นที่ป่าไม้ของชาติ
2. กระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน
3. การประสาน ส่งเสริม สนับสนุนบทบาทขององค์กรต่าง ๆ รวมทั้งการติดตาม ประเมินผล
4. กระบวนการแปลงแผนนโยบายและมาตรการหรือแผนไปสู่การปฏิบัติ
5. การจัดทำแผนประสานการปฏิบัติงานร่วมกันขององค์กรต่าง ๆ
6. การจัดทำตัวชี้วัดความสำเร็จในการปฏิบัติงาน

ผลผลิต

1. ทุกภาคส่วนมีองค์ความรู้และฐานข้อมูลที่เป็นปัจจุบันใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าไม้ อย่างมีประสิทธิภาพ
2. มีพันธมิตร เครือข่ายองค์กรชุมชน วิชาการ เทคโนโลยีที่ทันสมัย มีเครื่องมือในการป้องกัน ดูแลรักษาพื้นที่ป่าไม้ และมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเป็นธรรม
3. ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีจิตสำนึก เข้าใจและร่วมมือในการสงวน อนุรักษ์ ดูแลรักษาป่าไม้
4. ระบบนิเวศป่าไม้และความหลากหลายทางชีวภาพที่มีความสมดุล
5. ได้ผลิตผลจากป่าไม้ ที่ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนอย่างเพียงพอ
6. มีการกำหนดเขตเพื่อการสงวน อนุรักษ์ และใช้ประโยชน์ที่เหมาะสม และมีกลไกการบริหารจัดการที่เกื้อกูลกับสภาพนิเวศ ป่าไม้ และเป็นที่ยอมรับของทุกภาคส่วน

ลักษณะภูมิสังคมของกลุ่มแม่น้ำสอย ตำบลแม่สอย อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

1.1) ลักษณะภูมิประเทศ

1.1.1) ที่ตั้ง

บริเวณป่าลุ่มแม่น้ำแม่สอยตั้งอยู่แถบด้านใต้ของเทือกเขาอินทนนท์ อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติออบหลวง บริเวณท้องที่ตำบลแม่สอย อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ประมาณระหว่างเส้นรุ้งที่ 20-30 องศาเหนือ เส้นแวงที่ 50-63 องศาตะวันออก มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	จรด	เขตตำบลสบเตี๊ยะ
ทิศใต้	จรด	เขตตำบลบ้านแปะ
ทิศตะวันออก	จรด	หมู่บ้านวังน้ำหยาด
ทิศตะวันตก	จรด	เขตอุทยานแห่งชาติอินทนนท์

1.1.2) ความสำคัญของพื้นที่

ป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอยมีอาณาบริเวณประมาณ 35,000 ไร่ ตอนบนเป็นป่าต้นน้ำที่เป็นจุดกำเนิดของลำห้วย 3 สาย คือ ลำห้วยแม่สอย ลำห้วยแม่ทิม และลำห้วยแม่ป๊อก น้ำจากลำห้วยทั้งสาม เป็นแหล่งกำเนิดของแม่น้ำปิงแม่น้ำสำคัญยิ่งสายหนึ่งของชาวไทย ป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอยจึงเปรียบเหมือนสายโลหิตหล่อเลี้ยงชีวิตชาวบ้านตำบลแม่สอย และประชาชนชาวไทยตลอดสายน้ำแม่ปิงต่อเนื่องมาตลอดแม่น้ำเจ้าพระยา

1.1.3) สภาพป่าไม้และผืนดิน

บริเวณป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอย แบ่งตามสภาพป่าไม้และผืนดินได้เป็น 3 ตอน

ตอนที่ 1 ป่าไม้ต้นน้ำแม่สอย

อยู่ทางทิศตะวันตกของพื้นที่ อยู่สูงเหนือระดับน้ำทะเลราว 1400-1600 เมตรเป็นภูเขาสูง เดิมเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์มาก เป็นจุดกำเนิดของต้นน้ำแม่สอย ต้นน้ำแม่ทิม และต้นน้ำแม่ป๊อก ชนิดป่าเป็นป่าดิบเขาและป่าสนเขา ไม้ที่ขึ้นมีสนสองใบ สนสามใบ ไม้ก่อเคี่ยม ไม้ก่อตาหมูน้อย จำปีป่า เป็นต้น ในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมา ในระหว่าง พ.ศ. 2518-2529 พื้นที่หลายแห่งในบริเวณนี้ได้ถูกชาวเขานุกรุกแผ้วถางทำไร่เลื่อนลอย อีกทั้งถูกทำลายจากการลักลอบตัดไม้แปรรูปจากนายทุนและชาวบ้าน แต่ปัจจุบันป่าไม้ต้นน้ำแม่สอย ได้ฟื้นกลับมากกว่า 80 % แล้ว ลักษณะดินในพื้นที่ตอนนี้อุดมสมบูรณ์ เนื้อดินเป็นดินร่วนสีน้ำตาลปนเทา ดินร่วนเหนียวปนทราย สีน้ำตาลหรือน้ำตาลแดง บางแห่งมีดินลูกรังปะปนอยู่ด้วย มีการระบายน้ำดีหรือค่อนข้างดี ค่าความเป็นกรดต่ำอยู่ระหว่างประมาณ 4.5-5.5

ตอนที่ 2 ป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอยตอนบน

อยู่ทางทิศตะวันออกของพื้นที่ตอนที่ 1 สูงจากระดับน้ำทะเลราว 500-1000 เมตร ลักษณะเป็นที่ลาดเชิงเขา เดิมเป็นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ไม่น้อยไปกว่าพื้นที่ตอนที่ 1 ชนิดป่าไม้เป็นป่าเบญจพรรณ และป่าเต็งรัง มีไม้ขนาดใหญ่และขนาดกลางหลายชนิด เช่น ไม้สัก ไม้รูกฟ้า ไม้แดง ตะแบก ประดู่ มะขามป้อม ตะเคียนหมู มะม่วงป่า และไม้ไผ่ ในช่วงปี 2518-2529 สภาพป่าไม้โดยทั่วไปมีสภาพเสื่อมโทรม เนื่องจากถูกนายทุนและชาวบ้านบุกรุกลักลอบตัดไม้แปรรูปไปเป็นจำนวนมาก แต่ปัจจุบันได้ฟื้นกลับมาแล้ว ลักษณะดินเป็นดินร่วนปนทราย เนื้อดินหยาบ ระบายน้ำค่อนข้างดีถึงดี ค่าความเป็นกรดต่ำอยู่ระหว่างประมาณ 4.5-5.5

ตอนที่ 3 ป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอยตอนล่าง

เป็นบริเวณด้านทิศตะวันออกของพื้นที่ มีลักษณะเป็นเนินเขาเตี้ยๆ และที่ราบ ชนิดป่าไม้เป็นป่าเต็งรังมีไม้ เช่น แดง พลอง มะขามป้อม ปุ่มเป้ง มะเค็ด ไผ่ไร่ เป็นต้น ในช่วงปี พ.ศ. 2528-2535 สภาพป่ามีสภาพเสื่อมโทรมมาก เนื่องจากการลักลอบตัดไม้แปรรูป เฒ่าป่า และการเข้าทำมาหากินของชาวบ้าน ปัจจุบันสภาพป่าไม้กำลังฟื้นตัว ลักษณะดินคล้ายกับตอนที่ 2 แต่หน้าดินถูกชะล้างอันแน่น มีอินทรีย์วัตถุน้อยเนื้อดินเป็นดินเหนียวปนทรายสีแดงหรือสีเหลือง มีลูกรังปะปนอยู่ในชั้นดินด้วย บางแห่งเป็นดินร่วนปนทราย ค่าความเป็นกรดต่ำอยู่ระหว่างประมาณ 4.5-6.0

ในบริเวณพื้นที่ป่าไม้แม่สอยตอนล่างนี้ มีถ้ำเล็กๆ อยู่บริเวณผาแดงชาวบ้านเรียกว่า ถ้ำตุ่ม ในปี 2511 พระอธิการพงษ์ศักดิ์ เตชธัมโม เจ้าอาวาสวัดผาลาด ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ได้รุดลงไปบริเวณดังกล่าว และชาวบ้านได้พาไปสำรวจ แต่ไม่พบถ้ำเพราะบริเวณหน้าถ้ำมีป่าที่อุดมสมบูรณ์มากและมีน้ำเต็มถ้ำห้วย

1.2) ลักษณะทางสังคม

1.2.1) ชุมชนพื้นที่

ในบริเวณป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอยตั้งแต่อดีตถึง-ในปี 2536 มีชาวบ้านตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่เป็นเวลากว่า 200 ปี จำนวน 5 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านแม่สอย บ้านวังน้ำหยาด บ้านหนองคัน บ้านโรงวัว และบ้านสารภี ต่อมาขยายเป็น 14 หมู่บ้าน จากรายงานจำนวนประชากรปี 2530 ชาวบ้านตำบลแม่สอยมีครัวเรือน 1,208 ครอบครัวยุค ประชากร 5,575 คน ส่วนประกอบอาชีพเกษตรกรกรรมโดยอาศัยแหล่งน้ำจากห้วยแม่สอย ห้วยแม่ทิม และห้วยแม่ป้อก และจากข้อมูลของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลแม่สอย ณ วันที่ 19 กรกฎาคม 2549 ตำบลแม่สอยประกอบด้วย 14 หมู่บ้าน ประชากรรวม 8,641 คน จำนวนครัวเรือน 2,419 ครัวเรือน ตามตารางข้างล่างนี้

ตารางแสดงข้อมูลประชากรตำบลแม่สอย อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

ชื่อหมู่บ้าน	หมู่ที่	ชาย	หญิง	รวม	ครัวเรือน
1. บ้านหนองคัน	1	392	353	745	210
2. บ้านวังน้ำหยาด	2	419	424	843	252
3. บ้านแม่สอย	3	354	336	690	182
4. บ้านใหม่สารภี	4	508	479	987	262
5. บ้านโรงวัว	5	506	506	1,012	238
6. บ้านห้วยม่วงฝั่งซ้าย	6	379	352	731	152
7. บ้านสบสอย	7	249	265	514	136
8. บ้านห้วยฝาง	8	192	196	388	97
9. บ้านห้วยสะแพด	9	265	207	472	109
10. บ้านห้วยม่วงใหญ่	10	182	170	352	104
11. บ้านห้วยห้า	11	220	201	421	129
12. บ้านห้วยมะควัก	12	169	168	337	85
13. บ้านห้วยพัฒนา	13	149	135	284	86
14. บ้านปากกล้วยพัฒนา	14	426	439	865	115
รวม		4,410	4,231	8,641	2,157

อย่างไรก็ตามหากพิจารณาในเชิงลุ่มน้ำ จะมีหมู่บ้านอยู่ในป่าไม้ลุ่มแม่น้ำสอยรวม 7 หมู่บ้าน เป็นคนเมืองพื้นราบ 6 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหนองคัน หมู่ 1 บ้านวังน้ำหยาด หมู่ 2 บ้านแม่สอย หมู่ 3 บ้านสบสอย หมู่ 7 บ้านห้วยม่วงใหญ่ หมู่ 10 บ้านห้วยห้า หมู่ 11 และราษฎรเผ่าม้ง 1 หมู่บ้าน คือ บ้านปากกล้วยพัฒนา หมู่ 14 ซึ่งมีที่ตั้งอยู่ บริเวณป่าไม้ต้นน้ำแม่ทิม ระดับความสูงประมาณ 1500 เมตร จากระดับน้ำทะเล (ชาวม้งเริ่มเข้ามาตั้งบ้านเรือนเมื่อปี 2518 จำนวนประมาณ 5 ครอบครัว ประชากร 30 คน รวมอยู่กับหมู่บ้านวังน้ำหยาดหมู่ 2) สำหรับอีก 7 หมู่บ้าน ตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นห่อมบ้าน ทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำปิง ดินเขตจังหวัดลำพูน

1.2.2) ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ ของชาวลุ่มแม่น้ำสอย คือ วัฒนธรรม ของชาวล้านนา เช่น ประเพณี ทำบุญสงกรานต์ ประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ ฯลฯ และอำเภอจอมทองมีพระธาตุเก่าแก่ เป็นที่นับถือของชาวแม่สอยและประชาชนชาวไทย คือ พระธาตุศรีจอมทอง ซึ่งมีอายุเก่าแก่กว่า 700 ปี

1.2.3) อาชีพ ชาวตำบลแม่สอย ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม ทำไร่ ทำนา ทำสวน ผลไม้เด่น คือ ลำไย อ.จอมทอง ถือว่าเป็นแหล่งผลิตลำไยที่ดีที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศ เป็นพืชเศรษฐกิจหลักของอำเภอจอมทอง และชาวตำบลแม่สอย จากพื้นที่ปลูกลำไยทั่วประเทศ จำนวน 687,018 ไร่ เพาะปลูกในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 326,879 ไร่ ในจำนวนนี้ปลูกอยู่เขตอำเภอจอมทอง รวม 56,896 ไร่ เฉพาะในตำบลแม่สอย มีพื้นที่เพาะปลูกลำไย จำนวนประมาณ 12,868 ไร่ ผลผลิตจำนวน 11,055 ตัน มูลค่า 132.66 ล้านบาท (ข้อมูลบรรยายสรุปอำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ปี 2548) นอกจากนั้นยังค้าฝ้ายทอมือที่มีคุณภาพ ซึ่งฝ้ายจอมทองเป็นฝ้ายที่มีชื่อเสียงอีกแห่งหนึ่ง

1.2.4) ลักษณะภูมิสังคม บ้านปากกล้วยหมู่ 14 ซึ่งเป็นราษฎรชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง ชาวหมู่บ้านเดียวในเขตลุ่มน้ำแม่สอย และตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณป่าไม้ต้นน้ำแม่ทิม หนึ่งใน 3 ของลุ่มน้ำแม่สอย ที่ระดับความสูงประมาณ 1,520 เมตร จากระดับน้ำทะเล เป็นพื้นที่ราบ และเป็นเขาป่าต้นน้ำอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติเขายมมาจากบ้านขุนกลางมาอยู่ลุ่มน้ำแม่เตี๊ยะ และย้ายไปอยู่ที่บ้านสามหลังบางส่วนได้ย้ายไปอยู่ที่ อ.เทิง จ.เชียงราย ต่อมาได้ย้ายมาอยู่ที่บ้านปากกล้วยบริเวณต้นน้ำแม่ทิม ในปี 2517 จำนวน ประมาณ 5 ครอบครัว ประชากร 30 คน ปัจจุบันนี้มีจำนวน 88 ครอบครัว ประชากร 691 คน ชาวม้งหมู่บ้านปากกล้วย ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เริ่มจากการตัดโค่น แคว้งกลางป่า บริเวณที่สร้างบ้านเรือน และปลูกฝิ่นเป็นอาชีพหลัก และต่อมาได้เปลี่ยนเป็นพืชเศรษฐกิจ คือ กะหล่ำปลี เป็นหลัก ปลูกปีละ 2-3 ครั้ง มีการใช้สารเคมีอย่างมาก และก่อให้เกิดการพังทลายของหน้าดิน ส่งผลกระทบต่อปริมาณและคุณภาพน้ำ และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างมาก ปัจจุบันชุมชนบ้านปากกล้วยกำลังปรับตัวมาปลูกพืชอย่างอื่น เช่น พลับ, ท้อ และ ส้ม เป็นต้น และพยายามลดการใช้สารเคมีน้อยลง เพราะได้รับความกดดันจากนโยบายทางภาครัฐและชุมชนพื้นราบอีก 6 หมู่บ้าน ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจของหมู่บ้านปากกล้วย

รายงานการประชุมคณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่าดุ่มน้ำแม่สอย

วันจันทร์ที่ 25 ธันวาคม 2549

เวลา 10.00 น.- 13.00 น.

ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลแม่สอย อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่

รายชื่อผู้เข้าร่วมการประชุมทั้งหมด จำนวน 89 คน ดังนี้

ลำดับ	ชื่อ- สกุล	ตำแหน่ง/หน่วยงาน
1	นายวิชัย อุดมศรีวัฒนา (แทน)	ผู้อำนวยการสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 1
2	นายภูซงค์ อินสมพันธ์	ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงใหม่
3	นายพันธุ์เลิศ ชมภูชิต (แทน)	ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการลุ่มน้ำปิงตอนบน
4	จสอ.คะนอง เขื่อนควบ (แทน)	กองพันพัฒนาที่ 3 จ.เชียงใหม่
5	นายพรศักดิ์ ทอดเสียง	หัวหน้าอุทยานแห่งชาติอบหลวง
6	นายณรงค์ วงศ์สวัสดิ์	หัวหน้าหน่วยจัดการต้นน้ำแม่เตี๊ยะ
7	นายธีระชัย สมพร	กำนัน ต.แม่สอย หมู่ 10 บ้านห้วยม่วง
8	นายสวัสดิ์ พงศ์สุข	นายก อบต. แม่สอย
9	นายสุแก้ว ขุนขำแสง	ประธานสภา อบต.แม่สอย
10	จสอ.อดุลย์ กันทิยะ	ปลัด อบต.แม่สอย
11	นายสุทัต สมพร	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1 บ้านหนองคัน
12	นายมนัส อินตะคำ (แทน)	หัวหน้าเหมืองฝาย
13	นายจันทร ศักดิ์บุญ	ผู้ทรงคุณวุฒิ
14	นางวันนา กันทะวงศ์	ประธานกลุ่มแม่บ้านตำบลแม่สอย
15	นายคำ แก้วเคียงคำ	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 2 บ้านวังน้ำหยาด
16	นายนิระ กันทาใจ	หัวหน้าเหมืองฝาย
17	นายเมืองคำ อินตะกอก	หัวหน้าเหมืองฝาย
18	นางยุพิน ใจยะเสน	กลุ่มแม่บ้าน
19	นายปิ่นแก้ว กันทะลอม	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 3 บ้านแม่สอย

20	นายศรีปิ่น เป็งจันทร์	ผู้ทรงคุณวุฒิ
21	นายธีระทรัพย์ เล็กของ	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 4 บ้านใหม่สารภี
22	นายมิตร มะโนนัย	ผู้ทรงคุณวุฒิ
23	นางจริยา คำเขียว	กลุ่มแม่บ้าน
24	นายบุญมี มะโนนัย	เขาวชน
25	นางสาวไพริน อุตตะวงค์	เขาวชน
26	นายคำสุข จันทุภย์	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 5 บ้านโรงวัว
27	นายทิพย์ กันทะวงค์	อาสาสมัคร
28	นายสาธร มะโนนัย	สอบต.
29	นายวินัย เตจ๊ะผั้น	เขาวชน
30	นางสาวจุฑารัตน์ แก้วสิงห์สุ	เขาวชน
31	นางพิม สุภมิตรอนันต์	กลุ่มแม่บ้าน
32	นายสมบุรณ์ ม่วงมาษา	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 บ้านสบสอย
33	นายคำหน้อย อินตะคำ	หัวหน้าเหมืองฝาย
34	นายดวงใจ แสนสุข	อาสาสมัคร
35	นายสุรัตน์ กุลนันท์	เขาวชน
36	นายพิษณุ ขาแก้ว	เขาวชน
37	นายสาธิต ราชแสนศรี (แทน)	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 8 บ้านห้วยฝาง
38	นางนิลเนตร สุภารมย์ (แทน)	กลุ่มแม่บ้าน
39	นายเสริมศักดิ์ จันตะวงค์	เขาวชน
40	นางสาวศิริพร แสนเสนา	เขาวชน
41	นายจันทร์ศรี ปัญญา มา	ประธานเหมืองฝาย
42	นายณัฐพล ดาววี	เขาวชน
43	นางสาวพรวิสาข์ ดันแก้ว	เขาวชน
44	นายแก้ว ตำราญศรี	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 11 บ้านห้วยห้า
45	นายแดง เรือนทองเงิน	หัวหน้าเหมืองฝาย
46	นายวัน แก้วเคียงคำ	ผู้ทรงคุณวุฒิ

47	นางดวงอิด จุมปาทอง	กลุ่มแม่บ้าน
48	นายวัน แก้วเคียงคำ	อาสาสมัคร
49	นางสาวสายชล ด้อยติวงศ์	เยาวชน
50	นางสาวศรีตรา บังลม (แทน)	เยาวชน
51	นางสาวจริยา บังลม (แทน)	เยาวชน
52	นายมนตรี ลาพัฒน์	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 13 บ้านห้วยพัฒนา
53	นางเอื้องคำ บุญมา	กลุ่มแม่บ้าน
54	นายประพันธ์ ภัทรรังสรรค์	อาสาสมัคร
55	นายประคิษฐ์ อรุณแจ่มจรัส	เยาวชน
56	นางสาวอำพร รัศมีกรกันยา	เยาวชน
57	นายเผ่า ธาราวโรคม	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 14 บ้านปากกล้วย
58	นางสาวชลธิชา แซ่ยะ	เยาวชน
59	นายประพันธ์ คำแปง (แทน)	ผอ. โรงเรียนบ้านหนองคัน
60	นายอุดมศักดิ์ ขัตติวงศ์ (แทน)	ผอ. โรงเรียนบ้านวังน้ำหยาด
61	นายนเรศ มูลเป้ง (แทน)	ผอ. โรงเรียนบ้านแม่สอย
62	นายสมพล เป้งใจยะ	ผอ. โรงเรียนบ้านใหม่สารภี
63	นายพิพัฒน์ มะโนรัตน์	ผอ. โรงเรียนบ้านปากกล้วยพัฒนา
64	นายมานพ จันทรหอม (แทน)	ผอ. โรงเรียนบ้านห้วยม่วง
65	นายจันทร์แก้ว ทะสุใจ	รองประธาน รสทป.
66	นายอิด แก้วเคียงคำ	รองประธาน รสทป.
67	นางไพลิน นันสุ	เลขานุการ รสทป.
68	นายอินเหลา ตะต๊ะ	แพทย์ประจำตำบล
69	นายบุญมาก อ็อคต๋อตัน	สารวัตรกำนันตำบล
70	นางวัฒนา วชิโรคม	รองประธานมูลนิธิธรรมนาถ
71	ดร.วสันต์ จอมภักดี	เลขาธิการมูลนิธิธรรมนาถ
72	นายคุณากร บุญใส	ผู้จัดการทีมภาคสนามมูลนิธิธรรมนาถ
73	นส.สุพรรณิ มหรรณพกุล	ผู้จัดการสำนักงานมูลนิธิธรรมนาถ

74	นายใหม่ ถนอมรุ่งเรือง	ผช.ผจก.ทีมภาคสนามมูลนิธิธรรมนาถ
75	นายชาคริต แซ่วะ	ผชบ. บ้านปากกล้วย หมู่ 14
76	อาจารย์ตัวแทน ผอ.	โรงเรียนบ้านโรงวัว
77	นายพัชรพล ชัยตัน	โรงเรียนบ้านปากกล้วยพัฒนา
78	นายไวยิ่ง ทองปือ	เครือข่ายกะเหรี่ยง/นักศึกษา SALUSE มช.
79	นายสมชาย พิธิษฐ์กุล	หน่วยจัดการต้นน้ำแม่เตี๊ยะ
80	นายวรเทพ มหยาโน	หัวหน้าเหมืองฝายเหมืองหลวง ต.ช่วงเปา อ.จอมทอง
81	นายจิรวุฒิ ศรีสุริยานุรักษ์	สำนักงานคณะกรรมการลุ่มน้ำปิงตอนบน
82	นายปิยะ นวพันธุ์	สำนักงานคณะกรรมการลุ่มน้ำปิงตอนบน
83	นายมังกร ใจมณี	กรรมการเลขาหลุ่มน้ำย่อยแม่กลาง
84	นายปริดา มวนศักดิ์	อุทยานแห่งชาติออบหลวง
85	นางปิยานุช มทาวรรณ	อุทยานแห่งชาติออบหลวง
86	นางเพ็ญศรี บัวละภา	อุทยานแห่งชาติออบหลวง
87	นายภัทรพล แสนศักดิ์หาญ	อุทยานแห่งชาติออบหลวง
88	ว่าที่ ร.ต.ณรงค์ศักดิ์ คุญูปถัมภ์	นักศึกษาปริญญาโท ม.แม่โจ้/กฟผ. เหมืองแม่เมาะ
89	นายศิริบุญ ปินตาสี	นักศึกษาปริญญาโท ม.แม่โจ้/กฟผ. เหมืองแม่เมาะ

เริ่มประชุมเวลา 10.15 น.

ดร.วสันต์ จอมภักดี เลขธิการมูลนิธิธรรมนาถ กล่าวนำ ร้องเพลงชาติไทยร่วมกัน ทำสมาธิ ตั้งจิตอธิษฐาน จากนั้น นายสวัสดิ์ พงศ์สุข นายก อบต.แม่สอย กล่าวต้อนรับ ทุกภาคส่วนที่เข้าร่วมการประชุมในวันนี้ และตัวแทนจากส่วนราชการต่างๆ และชุมชนแนะนำตัวต่อที่ประชุม

ที่ประชุมประชาคมตำบลแม่สอยเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2549 ที่ผ่านมา ได้มีการตกลงกันเรื่องการคัดเลือกเสนอรายชื่อเพื่อจัดตั้งคณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่สอย โดยแต่ละหมู่บ้านเสนอรายชื่อมารวบรวมไว้ที่ กำนัน ต.แม่สอย และ มูลนิธิธรรมนาถ ได้จัดพิมพ์รายชื่อรวบรวมไว้เรียบร้อยแล้วจำนวน 93 คน ดังเอกสารแนบกับวาระการประชุมครั้งนี้

นายนายธีระชัย สมพร กำนัน ต.แม่สอย กล่าวว่า เป็นโอกาสอันดีที่ลุ่มน้ำแม่สอยในตำบลแม่สอยจะได้จัดตั้งคณะกรรมการทำงานที่เข้มแข็งและทำงานได้จริง โดยมีผู้หลักผู้ใหญ่จากส่วนราชการและองค์กรท้องถิ่นต่างๆ ให้การสนับสนุนช่วยเหลือเป็นที่พึง

นายภูษงค์ อินสมพันธ์ ทสจ. เชียงใหม่ กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการดำเนินการต่างๆ โดยเฉพาะในท้องถิ่นและเรื่องทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เป็นเรื่องสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ส่วนราชการจะต้องรับฟังเสียงของประชาชนในท้องถิ่น การรวมตัวกันในการรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของประชาชนเป็นสิ่งที่ดีและสำคัญ ทาง สนง. ยินดีที่จะสนับสนุนช่วยเหลือในทุกเรื่อง

นายพันธุ์เลิศ ชมภูจิต จาก สนง. คณะอนุกรรมการจัดการลุ่มน้ำปิงตอนบน กล่าวว่า ลุ่มน้ำปิงตอนบนนับขึ้นมาจากสันเขื่อนภูมิพลขึ้นมา แบ่งเป็น 15 ลุ่มน้ำย่อย ใน 3 ส่วน ลุ่มน้ำแม่สอยเป็นลุ่มน้ำย่อยในลุ่มน้ำปิงตอนบนส่วนที่ 3 กิจกรรมที่สำคัญอันหนึ่งของ สนง. คือการเปิดโครงการพื้นที่ลุ่มน้ำนาร่อง ซึ่งได้ดำเนินการแล้วที่ ลุ่มน้ำแม่สา เป็นแห่งแรก

ดร.วสันต์ จอมภักดี เลขานุการมูลนิธิธรรมนาถ เสนอให้ทาง สนง. คณะอนุกรรมการจัดการลุ่มน้ำปิงตอนบน พิจารnalุ่มน้ำแม่สอยเป็นโครงการลุ่มน้ำนาร่องด้วย ก็จะสามารถสร้างประโยชน์ต่อบ้านเมืองในด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้มาก

นายวิชัย อุดมศรีวัฒนา จาก สนง. สิ่งแวดล้อมภาค 1 จังหวัดเชียงใหม่ กล่าวว่า สนง. สิ่งแวดล้อมภาค 1 ดูแลพื้นที่ 4 จังหวัด คือ เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน และแม่ฮ่องสอน จากประสบการณ์ตรงที่เคยทำงานในพื้นที่แม่สอย มีความประทับใจกับความจริงจังใจของชาวบ้านที่แม่สอย คิดว่าการจัดตั้งกรรมการและการดำเนินการในครั้งนี้เป็นไปอย่างจริงจังและสามารถประสบความสำเร็จได้แน่นอน ลุ่มน้ำแม่สอยเป็นสายเลือดของที่นี่ ทุกคนจะต้องช่วยกันรักษาไว้ให้ดี ทุกคนต้องร่วมกันช่วยกันกำหนดทิศทางการจัดการพื้นที่ในลุ่มน้ำแม่สอยให้เป็นไปในทิศทางที่เหมาะสมและยั่งยืน และต้องนำเสนอแผนการจัดการในลุ่มน้ำในลักษณะของโครงการ ต่อ สนง. สิ่งแวดล้อมภาค 1 จังหวัดเชียงใหม่ ภายในวันที่ 31 มกราคม 2550 โดยต้องเป็นโครงการอย่างมีส่วนร่วมของหลายภาคส่วนและผ่านนิติบุคคล คือ อบต.แม่สอยเป็นผู้รับรองยื่นเสนอ ต้องขอขอบคุณทุกท่านที่เสียสละเวลามาร่วมการประชุมในวันนี้

นายพรศักดิ์ ทอดเสียง หัวหน้าอุทยานแห่งชาติออบหลวง กล่าวว่า ผลที่เกิดจากการทำงานของทุกภาคส่วนในท้องถิ่นจะตกอยู่กับลูกหลานของเราทุกคน นับว่าเป็นโอกาสดีที่ทุกภาคส่วนได้มาร่วมกันทำงานเพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าในลุ่มน้ำแม่สอย ในด้านงบประมาณนั้น ทางอุทยานฯ มีงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมของพี่น้องส่วนหนึ่งทุกๆ ปี ลุ่มน้ำแม่เตี๊ยะ แม่แปะ ได้พัฒนาใน

รูปแบบการมีส่วนร่วมไปแล้ว ซึ่งลุ่มน้ำแม่สอยก็กำลังดำเนินการอยู่ในวันนี้ในทิศทางเดียวกัน ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในวันนี้

ดร.วสันต์ จอมภักดี เลขาธิการมูลนิธิธรรมนาถ กล่าวว่า แม้ว่าจะเพิ่งได้มีการจัดตั้ง คณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่สอยในลักษณะองค์กรท้องถิ่นอย่างเป็นทางการ แต่การ ดำเนินการด้านการรักษาฟื้นฟูป่าในลุ่มน้ำได้มีการดำเนินการโดยชาวบ้านในท้องถิ่นเองกว่า 20 ปี (ตั้งแต่ พ.ศ. 2526) เพื่อที่จะให้สามารถรองรับงบประมาณการสนับสนุนและความร่วมมือช่วยเหลือ จากส่วนราชการและองค์กรภายนอกได้ด้วย

คุณณรงค์ วงศ์สวัสดิ์ หัวหน้าหน่วยจัดการต้นน้ำแม่เตี้ยะ กล่าวว่าทางหน่วยจัดการต้น น้ำแม่เตี้ยะยินดีให้ความร่วมมือในกิจกรรมของพื้นที่ลุ่มน้ำแม่สอยทุกๆ เรื่อง

นายนรา เสียมไหม ผู้สังเกตการณ์ประชุมจากฝ่ายจัดที่ดิน กรมที่ดินกล่าวว่า โครงการจัด ที่ดิน(ร่วมกับ กปร.) เปิดดำเนินการที่นี้ตั้งแต่ พ.ศ. 2528 ซึ่งในปี พ.ศ. 2550 นี้ ฝ่ายจัดการที่ดิน จะต้องถ่ายโอนการดำเนินการให้ท้องถิ่น โดยเฉพาะเรื่องเอกสารสิทธิในที่ดินในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่สอย โดยปี 2550 นี้จะเป็นปีสุดท้ายที่ทาง สนง.จะสามารถออกเอกสารสิทธิได้

จ.ส.อ.คะนอง เชื้อนควบ จากกองพันพัฒนาที่ 3 เชียงใหม่ กล่าวว่าทางหน่วยกองพัน พัฒนาที่ 3 ได้ร่วมการดำเนินการจัดตั้งคณะกรรมการชุดนี้มาโดยตลอด ทางหน่วยจะคอยสนับสนุน และให้ความร่วมมือช่วยเหลือด้วยความยินดี

จากนั้นที่ประชุมได้ร่วมกันพิจารณารายชื่อคณะกรรมการและร่วมกันปรับปรุงรายชื่อ และแก้ไขให้ถูกต้อง จนได้รายชื่อคณะกรรมการล ฉบับแก้ไขล่าสุด (ตามเอกสารประกอบรายงาน หมายเลข 1) ที่ประชุมยังเห็นพร้อมกันว่า คณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่สอยชุดนี้ เปรียบเสมือนสภาใหญ่ ซึ่งจำเป็นต้องสรรหาและคัดเลือกคณะกรรมการดำเนินการ/คณะทำงาน เพื่อเป็นผู้ปฏิบัติงานภายใต้การควบคุมของคณะกรรมการและการสนับสนุนช่วยเหลือจาก คณะกรรมการที่ปรึกษาจากองค์กรต่างๆ

พักเวลา 11.20 น.

ดำเนินการประชุมต่อเวลา 11.40 น.

ที่ประชุมเริ่มการสรรหาและคัดเลือกคณะกรรมการดำเนินการ ภายใต้คณะกรรมการ จัดการพื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่สอย (ดำเนินการเลือกตั้ง โดย นายธีระชัย สมพร กำนัน ต.แม่สอย เป็น ประธานดำเนินการ) โดยขอให้ทุกภาคส่วนในคณะกรรมการฯ ส่งตัวแทนมาร่วมคณะกรรมการ

ดำเนินการ และที่ประชุมพิจารณาร่วมกันจนสามารถได้รายชื่อและตำแหน่งของคณะกรรมการ
ดำเนินการ (ดังเอกสารประกอบรายงานหมายเลข 2)

ปิดการประชุม เวลา 12.55 น.

เอกสารประกอบรายงานหมายเลข 1

คณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่สอย พ.ศ. 2549

จัดตั้งเมื่อ 8 ธันวาคม 2549 โดยประชาคมตำบลแม่สอย

รายชื่อปรับปรุงล่าสุด 25 ธันวาคม 2549

ลำดับ	หมู่	ชื่อ นามสกุล	ตำแหน่ง/ตัวแทนกลุ่ม
1	10	นายธีระชัย สมพร	กำนันตำบลแม่สอย (ผู้ใหญ่บ้านห้วยม่วงใหม่ หมู่ 10)
2	1	นายสุทัต สมพร	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1 บ้านหนองคัน
3	2	นายคำ แก้วเคียงคำ	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 2 บ้านวังน้ำหยาด
4	3	นายปิ่นแก้ว กันทะลอม	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 3 บ้านแม่สอย
5	4	นายธีระทรัพย์ เล็กของ	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 4 บ้านใหม่สารภี
6	5	นายคำสุข จันทุทิพย์	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 5 บ้านโรงวัว
7	6	นายอินสม วงศ์สันติเจริญ	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 6 บ้านห้วยม่วงฝั่งซ้าย
8	7	นายสมบุญ ม่วงมาษา	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 บ้านสบสอย
9	8	นายสมบัติ แก้วเคียงคำ	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 8 บ้านห้วยฝาง
10	9	นายไสว สวรรค์นฤมล	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 9 บ้านห้วยสะแพด
11	11	นายแก้ว ลำราญศรี	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 11 บ้านห้วยห้า
12	12	นายจันทร์ดีบ คำสา	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 12 บ้านห้วยมะควัด
13	13	นายมนตรี ลาพัฒน์	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 13 บ้านห้วยพัฒนา
14	14	นายเผ่า ธาราวโรคม	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 14 บ้านปากกล้วย
15	10	นายจันทร์ศรี ปัญญา	ประธานเหมืองฝาย
16	1	นายสม ใจจันทร์ดีบ	หัวหน้าเหมืองฝาย
17	2	นายนิะ กันทาใจ	หัวหน้าเหมืองฝาย
18	2	นายเมืองคำ อินตะกอก	หัวหน้าเหมืองฝาย
19	3	นายแสน ค้างไอ้	หัวหน้าเหมืองฝาย

20	5	นายเจริญ พิชัย	หัวหน้าเหมืองฝาย
21	7	นายคำหน้อย อินตะคำ	หัวหน้าเหมืองฝาย
22	11	นายแดง เรือนทองเงิน	หัวหน้าเหมืองฝาย
23	1	นายจันทร ศักดิ์บุญ	ผู้ทรงคุณวุฒิ
24	2	นายมินทร์ กันทาใจ	ผู้ทรงคุณวุฒิ
25	3	นายศรีปิ่น เป็งขันธ	ผู้ทรงคุณวุฒิ
26	4	นายมิตร มะโนนัย	ผู้ทรงคุณวุฒิ
27	5	นายอินคำ แก้วเคียงคำ	ผู้ทรงคุณวุฒิ
28	11	นายวัน แก้วเคียงคำ	ผู้ทรงคุณวุฒิ
29	1	นางวนิดา กาลันสีมา	ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหนองคัน หมู่ 1
30	2	นายวิรัตน์ ทิพย์วรรณ	ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านวังน้ำหยาด หมู่ 2
31	3	นายปรีชา วีระราช	ผู้อำนวยการสถานศึกษาบ้านแม่สอย หมู่ 3
32	4	นายสมพล เป็งใจยะ	ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านใหม่สารภี หมู่ 4
33	5	นางสาววรรณา ชัยนิกุล	ผู้อำนวยการสถานศึกษาบ้านโรงวัว หมู่ 5
34	6	นายประสงค์ พรหมทา	ผู้อำนวยการสถานศึกษาบ้านม่วงฝ่งซ้าย หมู่ 6
35	9	นายอัครพล ประสพสุข	ผู้อำนวยการสถานศึกษาบ้านห้วยสะแพด หมู่ 9
36	14	นายพิพัฒน์ มะโนรัตน์	ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านปากกล้วยพัฒนา หมู่ 14
37		นายศรีพันธุ์ สุขจันทร์แสง	ผู้อำนวยการสถานศึกษาบ้านห้วยม่วง (ต.สบเตี๊ยะ)
38	1	นางวันนา กันทะวงศ์	ประธานกลุ่มแม่บ้านตำบลแม่สอย
39	7	นางนงนุช ม่วงมาษา	เลขานุการกลุ่มแม่บ้านตำบลแม่สอย
40	2	นางบุพิน ใจยะเสน	กลุ่มแม่บ้าน
41	3	นางศศิวิมล ศรีนวลพุด	กลุ่มแม่บ้าน
42	4	นางจรรยา คำเขียว	กลุ่มแม่บ้าน
43	4	นางโชติกา เกร่งครัด	กลุ่มแม่บ้าน
44	5	นางชลธิชา ใจดี	กลุ่มแม่บ้าน
45	6	นางพิมพ์ สุภมิตรอนันต์	กลุ่มแม่บ้าน
46	8	นางเพ็ญ ขุบยาแสง	กลุ่มแม่บ้าน
47	8	นางนิลเนตร สุการมย์	กลุ่มแม่บ้าน
48	9	นางบัวแก้ว รังสือดิษฐ์	กลุ่มแม่บ้าน

49	10	นางวิไลพร อุดอรรถ	กลุ่มแม่บ้าน
50	11	นางดวงอิด จุมปาทอง	กลุ่มแม่บ้าน
51	12	นางจิ๋ว วรรณคำ	กลุ่มแม่บ้าน
52	13	นางเอื้องคำ บุญมา	กลุ่มแม่บ้าน
53	14	นางเคียร แซ่วะ	กลุ่มแม่บ้าน
54	2	นายก่องมูล ปินตาสม	ประธานราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า (รสป.)
55	7	นายจันทร์แก้ว ทะสุใจ	รองประธาน รสป.
56	2	นายอิด แก้วเคียงคำ	รองประธาน รสป.
57	7	นางไพลิน นันสุ	เลขานุการ รสป.
58	3	นางจรี ศรีชัย	อาสาสมัครสมัคร
59	5	นายทิพย์ กันทะวงศ์	อาสาสมัครสมัคร
60	7	นายดวงใจ แสนสุข	อาสาสมัครสมัคร
61	13	นายประพันธ์ ภัทรรังสรร	อาสาสมัครสมัคร
62	14	นายไต้ แซ่ยะ	อาสาสมัครสมัคร
63	14	นายแย๊ะ แซ่วะ	อาสาสมัครสมัคร
64	1	นายศักดิ์สิทธิ์ เกิดใหม่	เยาวชน
65	1	นายสว่าง ปัญญาวงศ์	เยาวชน
66	2	นายพิทักษ์ อ็อคต่อกัน	เยาวชน
67	2	นางสาวพัชณี แสนเสนา	เยาวชน
68	3	นายปริญ อินตะคำ	เยาวชน
69	3	นางสาวอดิชา วัฒนโพธิ์	เยาวชน
70	4	นายบุญมี มะโนนัย	เยาวชน
71	4	นางสาวไพริน อุดตะวงศ์	เยาวชน
72	5	นายวินัย เตจ๊ะผั้น	เยาวชน
73	5	นางสาวจุฑารัตน์ แก้วสิงห์สุ	เยาวชน
74	7	นายสุรัตน์ กุลนันท์	เยาวชน
75	7	นายพิษณุ ชายแก้ว	เยาวชน
76	8	นายเสริมศักดิ์ จันตะวงศ์	เยาวชน

77	8	นางสาวศิริพร แสนเสนา	เยาวชน
78	9	นายสรายุทธ์ ไพรวัดย์ภักดี	เยาวชน
79	9	นางสาวจินตนา แห่ลล	เยาวชน
80	10	นายณัฐพล คาวว	เยาวชน
81	10	นางสาวพรวิสาข์ ดันแก้ว	เยาวชน
82	11	นายบัญชา บุญรักษา	เยาวชน
83	11	นางสาวสายชล ด้อยคิวงค์	เยาวชน
84	12	นายชัย ปือคำ	เยาวชน
85	12	นางสาวภาวิณี ปุจันท์	เยาวชน
86	13	นายประคิษฐ์ อรุณแจ่มจรัส	เยาวชน
87	13	นางสาวอำพร รัชมิกรกันยา	เยาวชน
88	14	นายสุริยะ แซ่วะ	เยาวชน
89	14	นางสาวชลธิชา แซ่วะ	เยาวชน
90	5	นายสาธร มะโนนัย	ส.อบต.
91	-	นายอินเหลา ตะดะยะ	แพทย์ประจำตำบล
92	-	นายสังวร แก้วเตียงคำ	สารวัตรกำนันตำบล
93	10	นายบุญมาก อื้อดต๋อตัน	สารวัตรกำนันตำบล

สรุปจำนวนกรรมการแต่ละภาคส่วน		จำนวน
ฝ่ายปกครองท้องถิ่น		14
กลุ่มเหมืองฝาย		8
ผู้ทรงคุณวุฒิ		6
สถานศึกษา		9
กลุ่มแม่บ้าน		16
รศทป.		4
อาสาสมัคร		6
เยาวชน		26
ส.อบต./แพทย์ตำบล/สารวัตรกำนัน		4
รวม		93

เอกสารประกอบรายงานหมายเลข 2

คณะกรรมการดำเนินการ

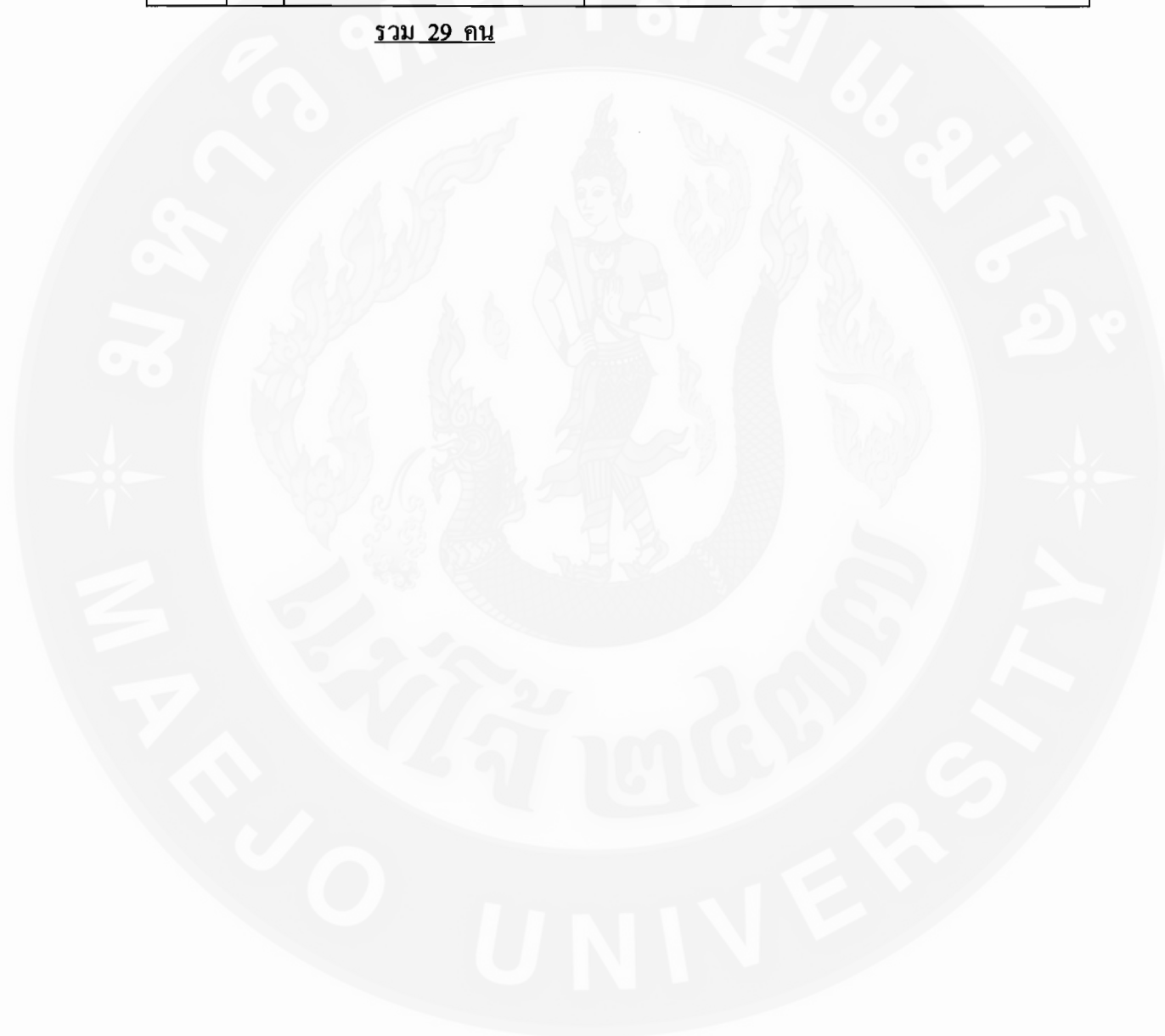
แต่งตั้งโดยคณะกรรมการจัดการพื้นที่ลุ่มน้ำแม่สอยเมื่อ 25 ธันวาคม 2549

รายชื่อปรับปรุงล่าสุด 25 ธันวาคม 2549

ลำดับ	หมู่	ชื่อ - นามสกุล	ตำแหน่งในคณะกรรมการดำเนินการ
1	10	นายธีระชัย สมพร	ประธานโดยตำแหน่ง
2	2	นายคำ แก้วเที่ยงคำ	รองประธาน
3	11	นายแก้ว สำราญศรี	รองประธาน
4	14	นายเผ่า ธาราวโรคม	รองประธาน
5	4	นายสมพล เป้งใจยะ	เลขานุการ
6	2	นายพิทักษ์ อ็อคต่อกัน	ผู้ช่วยเลขานุการ
7	4	นางโชติกา เกร่งครัด	เหรัญญิก
8	7	นางไพลิน นันสุ	ผู้ช่วยเหรัญญิก
9	5	นางสาวจุฑารัตน์ แก้วสิงห์สุ	การเงิน
10	10	นางสาวพรวิสาข์ ดันแก้ว	ประชาสัมพันธ์
11	4	นางสาวไพริน อุตตะวงค์	ประชาสัมพันธ์
12	14	นางสาวชลธิชา แซ่ยะ	ประชาสัมพันธ์
13	1	นายสุทัต สมพร	กรรมการดำเนินการ
14	7	นายสมบุญ ม่วงมาษา	กรรมการดำเนินการ
15	10	นายจันทร์ศรี ปัญญา	กรรมการดำเนินการ
16	2	นายนิะ กันทาใจ	กรรมการดำเนินการ
17	2	นายเมืองคำ อินตะกอก	กรรมการดำเนินการ
18	2	นายมินทร์ กันทาใจ	กรรมการดำเนินการ
19	11	นายวัน แก้วเที่ยงคำ	กรรมการดำเนินการ
20	14	นายพิพัฒน์ มะโนรัตน์	กรรมการดำเนินการ
21	1	นางวันนา กันทะวงค์	กรรมการดำเนินการ
22	2	นางยุพิน ใจยะเสน	กรรมการดำเนินการ
23	8	นางนิลเนตร สุภารมย์	กรรมการดำเนินการ
24	7	นายจันทร์แก้ว ทะสุใจ	กรรมการดำเนินการ

25	2	นายอืด แก้วเคียงคำ	กรรมการดำเนินการ
26	5	นายทิพย์ กันทะวงศ์	กรรมการดำเนินการ
27	13	นายประพันธ์ ภัทรรังสรรค์	กรรมการดำเนินการ
28	-	นายอินเหลา ตะดึยะ	กรรมการดำเนินการ
29	-	นายสังวร แก้วเคียงคำ	กรรมการดำเนินการ

รวม 29 คน

รายงานการประชุมคณะกรรมการดำเนินการ จัดการพื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่สอย

วันจันทร์ที่ 25 ธันวาคม 2549

เวลา 13.30 น.- 15.30 น.

ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลแม่สอย อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่

รายชื่อผู้เข้าร่วมการประชุม จำนวน 41 คน ดังนี้

ลำดับ	ชื่อ นามสกุล	ตำแหน่งในคณะกรรมการดำเนินการ
1	นายวิชัย อุดมศรีวัฒนา (แทน)	ผู้อำนวยการสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 1
2	นายภูษณ์ อินสมพันธ์	ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงใหม่
3	นายพันธุ์เลิศ ชมภูซิด (แทน)	ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการลุ่มน้ำปิง ตอนบน
4	นายพรศักดิ์ ทอดเสียง	หัวหน้าอุทยานแห่งชาติฮอบหลวง
5	นายณรงค์ วงศ์สวัสดิ์	หัวหน้าหน่วยจัดการต้นน้ำแม่เตี๊ยะ
6	นายธีระชัย สมพร	ประธานโดยตำแหน่ง
7	นายคำ แก้วเคียงคำ	รองประธาน
8	นายแก้ว ลำราญศรี	รองประธาน
9	นายเผ่า ธาราโรคม	รองประธาน
10	นายพิทักษ์ อ็อคต่อกัน	ผู้ช่วยเลขานุการ
11	นางโชติกา เกร่งครัด	เหรัญญิก
12	นางไพลิน นันตุ	ผู้ช่วยเหรัญญิก
13	นางสาวจุฑารัตน์ แก้วสิงห์สุ	การเงิน
14	นางสาวพรวิสาข์ ต้นแก้ว	ประชาสัมพันธ์
15	นางสาวไพริน อุดตะวงศ์	ประชาสัมพันธ์
16	นายสุทนต์ สมพร	กรรมการดำเนินการ
17	นายสมบุญ ม่วงมาษา	กรรมการดำเนินการ
18	นายจันทร์ศรี ปัญญาภา	กรรมการดำเนินการ
19	นายนิยะ กันทาใจ	กรรมการดำเนินการ
20	นายเมืองคำ อินตะกอก	กรรมการดำเนินการ
21	นายมินทร์ กันทาใจ	กรรมการดำเนินการ
22	นายวัน แก้วเคียงคำ	กรรมการดำเนินการ

23	นายพิพัฒน์ มะโนรัตน์	กรรมการดำเนินการ
24	นางวันนา กันทะวงศ์	กรรมการดำเนินการ
25	นางยุพิน ใจยะเสน	กรรมการดำเนินการ
26	นางนิลเนตร สุภารมย์	กรรมการดำเนินการ
27	นายจันทร์แก้ว ทะสุใจ	กรรมการดำเนินการ
28	นายทิพย์ กันทะวงศ์	กรรมการดำเนินการ
29	นายประพันธ์ ภัทรรังสรร	กรรมการดำเนินการ
30	นายอินเลา ตะดึยะ	กรรมการดำเนินการ
31	นายสังวร แก้วเคียงคำ	กรรมการดำเนินการ
32	นายพิพัฒน์ มะโนรัตน์	ผู้อำนวยการ โรงเรียนบ้านปากกล้วยพัฒนา
33	นายพัชรพล ชัยตัน	โรงเรียนบ้านปากกล้วยพัฒนา
34	นางวัฒนา วชิโรดม	รองประธานมูลนิธิธรรมนาถ
35	ดร.วสันต์ จอมภักดี	เลขาธิการมูลนิธิธรรมนาถ
36	นายคุณากร บุญใส	ผู้จัดการทีมภาคสนามมูลนิธิธรรมนาถ
37	นส.สุพรรณิ มหรรณพกุล	ผู้จัดการสำนักงานมูลนิธิธรรมนาถ
38	นายใหม่ ฅนอมรุ่งเรือง	ผช.ผจก.ทีมภาคสนามมูลนิธิธรรมนาถ
39	ว่าที่ ร.ต.ณรงค์ศักดิ์ ฤกษ์ปลัมภ์	นักศึกษาปริญญาโท ม.แม่โจ้/กฟผ. เหมืองแม่เมาะ
40	นายศิริบุญ ปินดาดี	นักศึกษาปริญญาโท ม.แม่โจ้/กฟผ. เหมืองแม่เมาะ
41	นายวรเทพ มหยาโน	หัวหน้าเหมืองฝายเหมืองหลวง ด.ช่วงเปา อ.จอมทอง

เริ่มประชุม เวลา 13.30 น.

ดร.วสันต์ จอมภักดี เลขาธิการมูลนิธิธรรมนาถ สรุปภาระหน้าที่ความรับผิดชอบของ คณะกรรมการดำเนินการจัดการพื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่สอย (ตามเอกสาร โครงการจัดตั้งคณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่สอย)

นายธีระชัย สมพร กำนัน ต.แม่สอย กล่าวเปิดการประชุม โดยเริ่มจากเรื่องแรกซึ่งเป็นเรื่องเร่งด่วนคือ เรื่องการเฝ้าระวังป้องกันไฟป่า ปี พ.ศ. 2550 ซึ่งการดำเนินการเรื่องไฟป่าในปีนี้ค่อนข้างล่าช้าแล้ว จะต้องรีบดำเนินการโดยด่วน

ตัวแทน รสทป. และนายคำ แก้วเคียงคำ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 2 บ้านวังน้ำหยาด ได้นำเสนอโครงการจัดการเฝ้าระวังป้องกันไฟป่า ปี 2550 โดยเสนอว่าให้ทำและซ่อมแนวกันไฟไปเลยไม่ต้องรอ โดยค่าใช้จ่ายค่อยมาเบิกจ่ายทีหลังได้หรือไม่ เพราะใบไม้ที่ร่วงลงมามากแล้วจะทำให้มีความ

เสียงของไฟฟ้าสูง ขนาดแนวกั้นไฟที่เสนอและเคยทำกันมาคือ กว้าง 5 เมตร คิดค่าแรงเมตรละ 2 บาท

นายเผ่า ธาราวโรคม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 14 บ้านปากกล้วย เสนอว่าถ้ายังใช้แรงงานจากชุมชน ด้านล่างเหมือนเช่นเคย โดยมีค่าจ้างแรงงานเช่นเดิม อาจจะทำให้ชาวบ้านอื่นๆ ที่ไม่ได้ค่าแรง หรือไม่มีส่วนร่วมเกิดความไม่พอใจ อาจนำไปสู่การลักลอบจุดเผาหรือกลั่นแกล้งได้ น่าที่จะให้แต่ละบ้านมีส่วนร่วมในการทำและซ่อมแซมแนวกั้นไฟด้วย โดยแบ่งกันไปตามพื้นที่แต่ละบ้าน แล้วแต่ละบ้านก็จัดสรรแรงงานค่าจ้างกันเอง

นายธีระชัย สมพร กำนัน ต.แม่สอย แสดงความคิดเห็นสนับสนุนความคิดดังกล่าวว่า หากพื้นที่ในการทำแนวกั้นไฟเข้าสู่เขตของบ้านใด บ้านนั้นควรจะเป็นผู้รับงบประมาณไปจัดทำแนวกั้นไฟในส่วนนั้นๆ แยกกันไป

นายคำ แก้วเคียงคำ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 2 บ้านวังน้ำหยาด เสนอว่าควรจะดูขนาด จำนวนแนวกั้นไฟและปริมาณงานแล้วคำนวณออกมาเป็นตัวเลขให้ชัดเจนในภาพรวมก่อน จึงจะสามารถให้แต่ละหมู่บ้านรับไปพูดคุยกันในบ้านและจัดสรรกำลังคนในการทำงานเอง

นายพรศักดิ์ ทอดเสียง หัวหน้าอุทยานแห่งชาติออบหลวง เสนอว่าอย่าเพิ่งเอางบประมาณ หรือเงินมาเป็นหลักคิด ให้เอาจิตสำนึกความรับผิดชอบของชาวบ้านท้องถิ่นมาเป็นอันดับแรกก่อน

นายณรงค์ วงศ์สวัสดิ์ หัวหน้าหน่วยจัดการต้นน้ำแม่เตี๊ยะ แสดงความคิดเห็นว่า ท้องถิ่นควรสร้างความเข้มแข็งร่วมกันก่อน สร้างด้วยความร่วมแรงร่วมใจกันและไม่คิดเรื่องค่าตอบแทนเป็นอันดับแรก และต้องคำนึงถึงงานด้านอื่นๆ ด้วยไม่ใช่แค่เรื่องแนวกั้นไฟ เช่น การรณรงค์สร้างจิตสำนึก หากชุมชนเข้มแข็งจริง บางทีแนวกั้นไฟไม่จำเป็นต้องมีก็ได้

ดร.วันดี จอมภักดี เลขาธิการมูลนิธิธรรมนาถ แสดงความคิดเห็นว่า ด้วยเหตุนี้ การจัดการในลุ่มน้ำแม่สอยจึงต้องมีคณะกรรมการและกรรมการดำเนินงานขึ้นมาเพื่อพิจารณา เรื่องนี้อย่างถ่วงถี่ด้วยความระมัดระวัง เพราะเราทุกคนก็ทราบดีว่า คณะทำงานการจัดการไฟฟ้าเดิม โดยเฉพาะ รสทป. ที่ทำเรื่องการเฝ้าระวังป้องกันไฟป่ามาหลายปี นั้นทำด้วยความรักป่าและทำงานด้วยความจริงใจตั้งใจ

คุณวัฒนา วชิโรคม รองประธานมูลนิธิธรรมนาถ กล่าวว่า คงต้องขอให้ทุกท่านช่วยกันคิด และร่วมมือกันในการสร้างความเข้มแข็งในการดูแลรักษาป่าลุ่มน้ำแม่สอย เพราะป่าแม่สอยก็เป็นของทุกท่านเอง เงินงบประมาณค่าใช้จ่ายที่ผ่านมาหลายปีนั้นอาจจะเป็นรายได้กับหลายๆ คนมาก่อน แต่ ณ ปัจจุบันงบประมาณก้อนนี้จะเปลี่ยนแปลงมาเป็นเงินกองกลางของตำบลของหมู่บ้านที่จะช่วยในด้านการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ ได้ เช่น อาชีพ และความเป็นอยู่อื่นๆ ซึ่งการดำเนินการก็จะต้องกลับมาประชุมร่วมกันอีกครั้งเร็วๆ นี้

นายเผ่า ชาราวโรคม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 14 บ้านปากกล้วย เสนอว่าในปีแรกนี้ เนื่องจากระยะเวลาค่อนข้างกระชั้นชิดและมีเวลาน้อย อาจจะเสนอให้ดำเนินการเช่นเดิมเหมือนที่เคยทำมาไปก่อน เพราะคนที่เคยทำอาจจะยังต้องการเวลาในการรับกับความเปลี่ยนแปลง

ตัวแทน รสทป. เสนอว่าควรจะได้รับสมัครอาสาสมัครสมัครทำแนวกันไฟโดยไม่จำกัดจำนวน เอาทั้งหมดที่สมัครเข้ามา แล้วขึ้นไปทำแนวกันไฟ (ประมาณจากปีที่แล้วรวม 45 กม.) ให้แล้วเสร็จในเวลาที่กำหนด (ค่าจ้างแรงงานเดิม 2 บาท/เมตร) (งบประมาณการจากปีที่แล้ว 90,000 บาท) จากนั้นกำหนดจุดและวางกำลังคนในการดูแลแนวกันไฟ เฝ้าระวังไฟและดับไฟ (ประมาณ 20 จุด จุดละ 3 คน) (ค่าอาหาร 120 บาท/คน/วัน) (สนับสนุนข้าว 1 ลิตร/คน/วัน) (จำนวนวันเฝ้าไฟ 120 วัน)

ซึ่งเมื่อที่ประชุมร่วมกันคำนวณจำนวนเงินเฝ้าระวังป้องกันไฟป่าทั้งหมดที่คิดบนพื้นฐานเดิม ได้งบประมาณทั้งสิ้น 1,078,400 บาท

นายธีระชัย สมพร กำนัน ต.แม่สอย กล่าวว่า จำนวนเงินอาจจะดูมาก แต่ในความเป็นจริงทุกคนสามารถทำได้อยู่แล้ว อย่าเพิ่งไปคิดถึงเรื่องเงินก่อน เราอาจต้องช่วยกันร่วมแรงร่วมใจกัน

นายใหม่ ถนอมรุ่งเรือง ผจก.ทีมภาคสนามมูลนิธิธรรมนาถ และเป็นตัวแทนชาวม้งจากบ้านแม่สาใหม่ อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่ เล่าประสบการณ์การเฝ้าระวังป้องกันไฟป่าของบ้านแม่สาใหม่ที่ไม่ต้องใช้ค่าใช้จ่ายมากมาย เพียงวันละ 450 บาทต่อกลุ่ม 10 คน ต่อวัน โดยงบประมาณส่วนนี้ได้รับมาจากหน่วยวิจัยการฟื้นฟูป่าจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และทุกฝ่ายทุกส่วนโดยเฉพาะชาวบ้านด้วยตนเองที่ต่างก็ช่วยเหลือกันและกันในทุกรูปแบบไม่ว่า เงินค่าใช้จ่าย อาหาร และแรงงาน และมีการเคารพกฎกติกาที่ตั้งกันขึ้นมา

ดร.วสันต์ จอมภักดี เลขาธิการมูลนิธิธรรมนาถ กล่าวว่า นี่เป็นตัวอย่างกรณีอันหนึ่งจากพื้นที่อื่นที่แสดงให้เห็นว่าการทำงานก็สามารถทำได้ไม่ว่างบประมาณจะเป็นเช่นไร และมูลนิธิธรรมนาถเองก็กำลังปรับเปลี่ยนวิธีการทำงาน ไปสู่รูปแบบของการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในท้องถิ่นอย่างจริงจังและสร้างความเข้มแข็งให้เกิดกับชุมชนได้จริง

นายธีระชัย สมพร กำนัน ต.แม่สอย กล่าวว่า งบประมาณก็เป็นเรื่องจำเป็น เพื่อเป็นกำลังใจและค่าใช้จ่ายจริง เช่น ค่าอาหาร ซึ่งเรื่องนี้คงต้องนัดหมายวันเวลาทั้งในการมาพบปะประชุมร่วมกันอีกครั้งให้ชัดเจนและกำหนดแผนการทำงานขึ้นมา จึงขอนัดวันประชุมกับทุกท่านในที่นี้

ดร.วสันต์ จอมภักดี เลขาธิการมูลนิธิธรรมนาถ เสนอว่าควรจะมีการประชุมและตกลงให้ได้แผนงานและงบประมาณการก่อนวันที่ 13 มกราคม พ.ศ.2550 ก็จะได้เพราะจะได้นำเข้าที่ประชุมกรรมการ ม.ธรรมนาถในวันนั้น (13 มกราคม พ.ศ.2550) โดยพระอธิการพงษ์ศักดิ์ เตชธัมโม

ประธานมูลนิธิธรรมนาถจะเข้าร่วมการประชุมด้วย สำหรับหนทางในการระดมงบประมาณนั้นสามารถทำได้หลากหลายทางโดยเฉพาะจากทางต่างประเทศ

นายณรงค์ วงศ์สวัสดิ์ หัวหน้าหน่วยจัดการต้นน้ำแม่เตี๊ยะ เสนอความเห็นที่มองว่า ลองมองดูว่าเพียงคนไม่กี่คนที่มีความคิดร้ายและจุดเผาไฟ ทำให้ต้องใช้งบประมาณมากมายในการเฝ้าระวังป้องกันและดับไฟป่ามากมายมหาศาล

นายวรเทพ มหาชาโน ประธานกลุ่มเหมืองฝายจอมทอง เล่าถึงการร่วมมือร่วมใจกันดูแลรักษาลุ่มน้ำแม่กลาง ที่ไม่ใช่เงินมากมายเท่าใด เพียงแต่นักว่าบาตต่อปี แต่ทุกคนก็ทำงานได้และลดจำนวนคนที่จะเผาป่าลงได้

ที่ประชุม โดยนายธีระชัย สมพร กำนัน ต.แม่สอย นัดวันประชุมเป็นวันพุธที่ 27 ธันวาคม พ.ศ. 2549 เวลา 19.30 น. ที่ทำการกำนัน ต.แม่สอย โดยเน้นเฉพาะกลุ่ม ผู้ใหญ่บ้านฝั่งขวา 7 หมู่บ้าน และกลุ่มผู้นำต่างๆ แล้วจะส่งผลการประชุมให้ มูลนิธิธรรมนาถจัดพิมพ์ต่อไป ทั้งนี้ขอให้ทางมูลนิธิธรรมนาถทำหน้าที่เลขานุการชั่วคราว

ปิดการประชุม เวลา 15.30 น.

นายคุณากร บุญโต ผู้จัดการภาคสนาม มูลนิธิธรรมนาถ
ผู้บันทึกการประชุม

โครงการจัดตั้งคณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่าไม้ลุ่มน้ำแม่สอย ตำบลแม่สอย อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

1. ความเป็นมา /ลำดับเหตุการณ์/ การดำเนินการ

ผืนป่าลุ่มน้ำแม่สอย ตั้งอยู่บริเวณตอนใต้ของเทือกเขาอินทนนท์ อยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติออบหลวง ในเขตตำบลแม่สอย อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ห่างจากจังหวัดเชียงใหม่ประมาณ 73 กิโลเมตร พื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่สอยตั้งแต่ป่าต้นน้ำตอนบน ป่าส่วนกลาง และป่าตอนล่าง มีอาณาบริเวณรวมประมาณ 35,000 ไร่ ป่าต้นน้ำตอนบนเป็นจุดกำเนิดของลำห้วยแม่สอย ซึ่งประกอบด้วย ลำห้วย 3 สายคือ แม่สอย แม่ทิมและแม่ป๊อกไหลรวมกันเป็นลำห้วยแม่สอย แล้วไหลลงสู่แม่น้ำแม่ปิงที่บ้านสบสอย ตำบลแม่สอย ผืนป่าต้นน้ำแม่สอยจึงถือได้ว่าเป็นป่าต้นน้ำที่สำคัญแห่งหนึ่งของแม่น้ำปิงและถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของต้นน้ำเจ้าพระยา ผืนป่าลุ่มน้ำแม่สอยและลำห้วยแม่สอยจึงเปรียบเหมือนสายโลหิตที่สำคัญของชาวตำบลแม่สอยและประชาชนชาวไทยด้วย

อดีตก่อนปี พ.ศ.2518 ป่าลุ่มน้ำแม่สอยเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ มีสัตว์ป่าและความหลากหลายทางชีวภาพ มีน้ำอุดมสมบูรณ์ คนเผ่าคนแก่ในตำบลแม่สอยเล่าว่า น้ำแม่สอยใสสะอาดและมีความสูงถึงท้องช้าง การทำลายป่าต้นน้ำแม่สอยส่วนบนได้เริ่มขึ้นในปี พ.ศ.2518 เนื่องจากมีราษฎรชาวเขาเผ่าม้งจำนวน 5 ครัวเรือน ประชากรประมาณ 30 คน เข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยทำกินบริเวณป่าต้นน้ำแม่ทิม ราษฎรดังกล่าวได้เปิดป่าโดยการตัดโค่นและเผาพื้นที่ป่าต้นน้ำแม่ทิมแม่ป๊อก และแม่สอยเพื่อปลูกฝิ่นและข้าวไร่ ต่อมาเปลี่ยนเป็น กะหล่ำปลีและมีการใช้สารเคมีอย่างหนัก จนถึงปี พ.ศ.2526 ป่าต้นน้ำแม่สอยส่วนบนถูกทำลายอย่างหนัก ป่าที่เคยอุดมสมบูรณ์ตกอยู่ในสภาพเสื่อมโทรมอย่างยิ่ง ส่วนป่าตอนล่างชาวบ้านแม่สอยก็ตัดไม้เล็กที่เหลือจากสัมปทานเตาต้มยาสูบไปเผาถ่านจำนวนมากจนเกิดภัยแล้งติดต่อกันหลายปี

ปี พ.ศ.2526 ได้เกิดวิกฤตการณ์ขาดน้ำอย่างรุนแรง น้ำไม่พอทำการเพาะปลูก ชาวบ้านตำบลแม่สอยปลูกข้าวไม่พอกินตลอดปี สัตว์เลี้ยงล้มตายเกือบหมด มีสารเคมีลงมาตามลำห้วยสภาพที่ดินทั่วไปในหมู่บ้านตอนล่างที่ใช้น้ำจากลำห้วยแม่สอยมีลักษณะแห้งแล้งจัดคล้ายทะเลทราย ชาวบ้านแม่สอยมีชีวิตที่แร้นแค้นยากลำบาก จากสาเหตุดังกล่าวชาวบ้านได้มาขอปรึกษาคำแนะนำกับพระอธิการพงษ์ศักดิ์ เตชธัมโม ซึ่งมาตั้งสถานปฏิบัติธรรมอยู่ที่ถ้ำคูปู้ในบริเวณป่าแม่สอยตอนล่าง ถึงสาเหตุและแนวทางแก้ไขปัญหา

ปี พ.ศ.2528 ชาวตำบลแม่สอยได้ร่วมกันเดินขึ้นไปตามลำห้วยเพื่อสำรวจป่าต้นน้ำของตนและได้พบว่า ป่าต้นน้ำแม่สอยถูกทำลายไปกว่า 80% จึงเกิดการตื่นตัวอย่างมากและเกิดการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งของชาวตำบลแม่สอยเพื่อฟื้นฟูป่าต้นน้ำของตน พระอธิการพงษ์ศักดิ์กับคณะลูกศิษย์ได้ร่วมกันก่อตั้ง “มูลนิธิธรรมนาถ” เพื่อสนับสนุนการทำงานฟื้นฟูป่าของชาวตำบลแม่สอย นอกจากนี้ยังได้ประสานงานกรมป่าไม้ (ในขณะนั้น) และอีกหลายหน่วยงานทั้งในและต่างประเทศเข้ามาสนับสนุนด้วย

ปี พ.ศ.2535 ป่าแม่สอยเริ่มฟื้นตัวจนถึงปี พ.ศ.2540 รวมเวลาประมาณ 12 ปี พื้นที่ป่าแม่สอยได้รับการฟื้นฟูสภาพจนกลับมามีสภาพเป็นป่าธรรมชาติที่มีความชุ่มชื้น ลำห้วยแม่สอยกลับมามีน้ำใสสะอาดตลอดปี มีความหลากหลายของพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์เพิ่มมากขึ้นตามมาเป็นลำดับ และที่สำคัญมีตัวจิ้งจกน้ำ(Crocodile Salamander) หรือกระต่ายน้ำ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของป่าต้นน้ำที่อุดมสมบูรณ์ในบริเวณที่เป็นขุนน้ำหรือตาน้ำในบริเวณป่าต้นน้ำแม่สอยส่วนบน นอกจากนี้เดิมพื้นที่ป่าแม่สอยซึ่งมีฐานะเป็นป่าสงวนแห่งชาติ ได้รับการยกฐานะให้จัดตั้งเป็น “อุทยานแห่งชาติออบหลวง” ในปี พ.ศ.2534

วิธีการฟื้นฟูป่าต้นน้ำของชาวตำบลแม่สอยนับตั้งแต่ปี พ.ศ.2529 เป็นต้นมา ชาวตำบลแม่สอยซึ่งรวมตัวกันเป็น “ชมรมอนุรักษ์ป่าต้นน้ำแม่สอย” ได้ขึ้นไปทำแนวรั้วแสดงเขตป่าต้นน้ำแม่สอยความยาวประมาณ 14 กิโลเมตร ทำแนวกันไฟ เผาไร่และป้องกันไฟป่าทั้งในบริเวณป่าต้นน้ำส่วนบนและป่าส่วนล่างในทุกฤดูแล้งของทุกปี (ม.ค.-พ.ค.) พอถึงช่วงฤดูฝนก็จะปลูกป่าซ่อมเสริมร่วมกับหน่วยราชการในอำเภอ เจ้าหน้าที่ป่าไม้และโรงเรียนในท้องถิ่น ทั้งนี้โดยเก็บเมล็ดพันธุ์พื้นเมืองไปเพาะกล้าและนำกลับมาปลูก รวมทั้งมีการวางระบบน้ำทั่วบริเวณป่าส่วนบนรวม 11 จุด เพื่อบรรเทาภัยแล้งด้วย นอกจากนี้ทางชมรมอนุรักษ์ป่าต้นน้ำแม่สอย กรมป่าไม้ และมูลนิธิธรรมนาถได้ร่วมกันจัดทำ “โครงการหมู่บ้านป่าไม้จอมทอง 2” ในพื้นที่ป่าส่วนล่างที่เป็นป่าสงวนเสื่อมโทรม จัดสรรเป็นที่ทำกินให้กับราษฎรในตำบลแม่สอยที่ไม่มีที่ทำกินและเป็นกำลังสำคัญที่ขึ้นไปรักษาป่า ให้มีที่ทำกินมีรายได้เพียงพอ และมีขวัญกำลังใจในการรักษาป่าต้นน้ำแม่สอยทั้งป่าส่วนบนและป่าส่วนล่างต่อไปให้ยั่งยืน รวมทั้งการจัดให้ประชุมทำความเข้าใจระหว่างราษฎรตำบลแม่สอยและชุมชนม้งที่อาศัยทำกินอยู่ในพื้นที่ต้นน้ำให้เห็นถึงอันตรายและผลเสียของการทำลายป่าต้นน้ำต่อพื้นที่ป่าและชุมชนตอนล่างหลายครั้ง ในส่วนสมาชิกชมรมอนุรักษ์ป่าต้นน้ำแม่สอยและชาวตำบลแม่สอย พระอธิการพงษ์ศักดิ์ เศษัมโม ประธานมูลนิธิธรรมนาถได้จัดการอบรมให้ความรู้ความเข้าใจถึงความสำคัญของป่าต่อชีวิตและแนวทางแก้ไขปัญหา โดยใช้ “หลักพุทธธรรม” หัวข้อธรรมที่นำมาใช้ คือ หลักความกตัญญูทุกดวงที่ ต่อป่าที่มีคุณค่าต่อการดำรงชีวิตของเรา และแนวทางการแก้ปัญหาโดยใช้ หลักอริยสัจ 4 รวมถึงให้มีการฝึกอบรมฐานเบื้องต้นด้วยเพื่อ

ปลูกฝังจิตสำนึกที่เข้มแข็งในการรักษาป่าต้นน้ำเพื่อชาวแม่สอยเอง ผลสำเร็จในการฟื้นฟูและรักษาป่าแม่สอยเป็นที่รับรู้อย่างแพร่หลายในต่างประเทศ และได้รับการยอมรับในระดับโลกดังจะเห็นได้จากในปี พ.ศ.2533 พระอริการพงษ์ศักดิ์ เตชะธัมโม ได้รับรางวัล GLOBOL 500 AWARD จากองค์การสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (UNEP) และเป็นคนไทยคนแรกที่ได้รับรางวัลนี้ นอกจากนี้ยังได้รับการยกย่องให้เป็น 1 ใน 12 นักอนุรักษ์ของโลกในการประชุมสิ่งแวดล้อมโลกที่กรุงริโอเดอานาเจอ ประเทศบราซิล (AGENDA 21 / คส. 1992) แต่สำหรับในประเทศไทย แม้งานดังกล่าวจะก่อให้เกิดขบวนการสงฆ์เพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้ขึ้นอย่างกว้างขวาง แต่อย่างไรก็ตามผลสำเร็จของงานอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าต้นน้ำแม่สอยก็เป็นที่รับรู้กันเฉพาะในวงการอนุรักษ์ป่าไม้เท่านั้น ด้วยเหตุผลบางประการ

ต่อมาปลายปี พ.ศ.2535 ในเกิดวิกฤตการณ์ขึ้นในมูลนิธิธรรมนาถ พระอริการพงษ์ศักดิ์ เตชะธัมโม ประธานมูลนิธิฯ ได้ถูกกลั่นแกล้งจนต้องลาสิกขาบท ป่าแม่สอยที่กำลังฟื้นตัวเป็นเป้าหมายการทำลายของผู้ที่เสียประโยชน์หลายกลุ่ม มูลนิธิธรรมนาถขาดการติดต่อและการสนับสนุนจากหน่วยงานภายในประเทศหลายหน่วยงาน จึงเฝ้าระวังรักษาป่าต้นน้ำแม่สอยที่กำลังฟื้นตัวอย่างเงียบๆ และเข้มข้นกับชาวตำบลแม่สอยส่วนหนึ่งที่มีความเข้าใจในปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างดี ทั้งนี้ เนื่องจากยังมีราษฎรบางส่วนทั้งชาวบ้านข้างล่างเองและชาวม้งที่อยู่บนพื้นที่ต้นน้ำที่ยังคงตัดไม้มาใช้สอย จุดไฟเผาป่าในช่วงฤดูแล้งของทุกปีเพื่อเปิดพื้นที่ทำกินใหม่ ปลูกไม้ดอก เก็บหาของป่า ลำสัตว์ รวมทั้งนำฝูงโคเข้าไปเลี้ยงเป็นจำนวนมากทั้งป่าต้นน้ำส่วนบนและส่วนล่างด้วย นอกจากนี้ ในปี พ.ศ.2539 และปี พ.ศ.2540 ได้เกิดวิกฤตการณ์เกี่ยวกับนโยบายการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในระดับประเทศ ประกอบกับปัจจัยที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา (Dynamic) และด้วยเหตุผลอีกหลายประการ ทำให้ นับแต่ปี พ.ศ.2540 มูลนิธิธรรมนาถไม่ได้ทำงานร่วมกับชุมชนชาวตำบลแม่สอยอย่างใกล้ชิดดังแต่ก่อน งานส่วนใหญ่ในขณะนั้นเป็นงานประสานเครือข่าย และผลักดันในเชิงนโยบายการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในระดับประเทศ การเฝ้าระวังไฟป่าแม่สอยในฤดูแล้งกลายเป็นงานประจำ และถือเป็นรายได้เสริมของชาวชุมชนส่วนหนึ่งมากกว่าจิตสำนึกของชาวชุมชนที่ขึ้นไปเฝ้าป่าในระยะแรก ประกอบกับในขณะนั้นนโยบายภาครัฐเปลี่ยนแปลงบ่อยครั้งตามฝ่ายการเมือง หัวหน้าและเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติออบหลวงและป่าสงวนเปลี่ยนแปลงบ่อยครั้งมาก ทำให้ขาดการให้ศึกษาการพัฒนา ขกระดับจิตสำนึก และความรู้ความเข้าใจอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ รวมทั้งขาดการปรับรูปแบบในการบริหารจัดการ อันเนื่องมาจากความแตกต่างและไม่ชัดเจนในนโยบายและแนวทางในการทำงานของหลายฝ่ายตั้งแต่ระดับนโยบายจนถึงระดับท้องถิ่น แม้แต่บางส่วนภายในมูลนิธิธรรมนาถเอง จึงทำให้หลายฝ่ายเกิดความวิตกกังวลว่า ในระยะยาวหากไม่มีการปรับปรุงแก้ไขวิธีการดำเนินการจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องให้

ชัดเจนให้ไปในทิศทางเดียวกัน โดยเฉพาะการพัฒนาอาชีพและสร้างภูมิคุ้มกัน สร้างความเข้มแข็งของชุมชนตำบลแม่สอยแล้ว ป่าลุ่มน้ำแม่สอยที่กลับมาอุดมสมบูรณ์จะเสื่อมโทรมลงอีกครั้งหนึ่งด้วยเหตุปัจจัยต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน รวมทั้งกระแสการบริโภคนิยมที่ถาโถมเข้ามา

ในระหว่างปี พ.ศ. 2544 – พ.ศ. 2547 กรรมการมูลนิธิฯ ได้เริ่มรับทราบข้อมูลต่างๆ ที่สะท้อนแนวโน้มที่อาจก่อให้เกิดปัญหาในด้านความยั่งยืนของป่าแม่สอย จึงได้เริ่มมีการพูดคุยปรึกษาหารือกันกับชาวชุมชนเป็นระยะๆ แต่ยังไม่อาจปรับปรุงแนวทางการทำงานด้วยเหตุผลหลายประการ

ในขณะเดียวกันสถานการณ์การทำลายป่าต้นน้ำลำธารในพื้นที่ต่างๆ ของประเทศก็ทวีความรุนแรงมากขึ้นเป็นลำดับจนถึงขั้นวิกฤต เกิดปัญหาภัยพิบัติจากภัยแล้งน้ำท่วม โคลนถล่ม เกิดขึ้นบ่อยครั้งและกระจายวงกว้างขึ้นในทุกภูมิภาคของประเทศ หน่วยงานภาครัฐจึงได้เริ่มพัฒนาแนวคิดในการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยลำพังมาเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในระยะแรก และพัฒนามาเป็นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนชัดเจนขึ้น ดังจะเห็นได้จากอุทยานแห่งชาติออบหลวงเป็น 1 ใน 6 ของ “โครงการนำร่องการพัฒนาการมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาอุทยานแห่งชาติยั่งยืน” (กรมป่าไม้: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์: 2544) และต่อมาพัฒนาเป็น “โครงการจัดการพื้นที่คุ้มครองอย่างมีส่วนร่วม/ JoMPA” (กรมอุทยานแห่งชาติฯ: กระทรวงทรัพยากรฯ: 2548-2552) และสำนักอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ กรมอุทยานแห่งชาติฯ ก็ได้จัดทำ “โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ (สสอ.)” ขึ้นในปี พ.ศ. 2548 ด้วย

จนถึง ปลายปี พ.ศ. 2548 คณะกรรมการมูลนิธิธรรมนาถได้มีการพูดคุยปรึกษากับหัวหน้าอุทยานแห่งชาติออบหลวง สำนักอนุรักษ์ต้นน้ำ หน่วยป้องกันไฟป่า ฝ่ายทหารในพื้นที่ และผู้นำของตำบลแม่สอย อาทิ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้าน นายก/ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าคณะอำเภอจอมทอง เจ้าอาวาสวัดวังน้ำหยาด กลุ่มราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า คณะครูอาจารย์ของทุกโรงเรียน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน ฯลฯ อย่างจริงจัง จากการพูดคุย ปรึกษาหารือ ประชุมทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการหลายครั้งตั้งแต่ เดือนธันวาคม 2548 จนถึงเดือน สิงหาคม 2549 กลุ่มผู้นำชุมชนด้านต่างๆ และหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องจึงมีความเห็นพ้องต้องกันให้จัดตั้ง คณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่สอย ตำบลแม่สอย อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ขึ้น ด้วยแนวคิดที่ว่า ชาวตำบลแม่สอยควรมีองค์กรของตนเองในระดับท้องถิ่นที่ยั่งยืน ไม่ใช่ องค์กรที่เกิดขึ้นและหยุดทำงานเป็นระยะๆ ตามโครงการต่างๆ ของหน่วยงานจากภายนอก เพื่อบริหารจัดการดูแลป่าต้นน้ำแม่สอยร่วมกับทางราชการ นักวิชาการ มูลนิธิหรือภาคเอกชน และแสวงหาความร่วมมือและการสนับสนุนจากแหล่งทุนและภาคส่วนอื่นๆ ด้วย รวมทั้งจะเป็นตัวแทน

ของชุมชนตำบลแม่สอย ที่จะได้ทราบและร่วมกำหนดทิศทางในการบริหารจัดการทรัพยากรด้านอื่นๆ ในลุ่มน้ำแม่สอย และนอกจากนี้ในอนาคตจะสามารถพัฒนาไปในการอาชีพ สังคม วัฒนธรรมและด้านอื่นๆ ของชุมชนต่อไปได้ด้วย

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ชาวตำบลแม่สอยมีองค์กรภาคประชาชนของตนเองที่ครบถ้วนทุกกลุ่มและ ยั่งยืน เพื่อร่วมกันดูแล รักษา ปกป้อง ค้ำครองป่าแม่สอยทั้งป่าต้นน้ำส่วนบน ป่าตอนกลางและป่าส่วนล่างให้มีความอุดมสมบูรณ์ตลอดไปชั่วลูกชั่วหลาน
2. เพื่อให้มีองค์กรท้องถิ่นของตำบลแม่สอยที่เป็นแกนนำหรือแกนกลางในการทำงานอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อมร่วมกับหน่วยราชการ องค์กรภาคเอกชน นักวิชาการ นักธุรกิจและองค์กรอื่นๆ ภายนอกชุมชน ซึ่งจะผลักดันหมุนเวียนเข้ามาทำงานร่วมกับชุมชนตามวาระและโอกาสต่างๆ
3. เพื่อเป็นองค์กรของท้องถิ่นในการประสานงาน แสวงหาความร่วมมือและเงินทุนจากหน่วยงานและองค์กรต่างๆ
4. เพื่อเป็นเวทีการเรียนรู้ การระดมความคิด ความร่วมมือ ทรัพยากรบุคคลในตำบลแม่สอยในการบริหารจัดการและแก้ปัญหาต่างๆเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ต้นน้ำลำธาร และการดำรงชีวิตของชุมชนแม่สอย
5. เพื่อเป็นเวทีที่จะกลั่นกรอง สร้างทายาทหรือผู้นำรุ่นใหม่ที่เป็นธรรมชาติขึ้นมาเป็นรุ่นๆ ในตำบลแม่สอย เพื่อทำงานรับช่วงกันสืบๆ ต่อไป

3. โครงสร้างคณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่สอย ตำบลแม่สอย อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

คณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่สอย ประกอบด้วยคณะกรรมการ 3 คณะ ดังนี้

- 1) คณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่สอย
- 2) คณะกรรมการดำเนินการ (หรือคณะทำงาน)
- 3) คณะกรรมการที่ปรึกษา

คณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่สอย

ประกอบด้วย ภาติทุกภาคส่วนในเขตพื้นที่ตำบลแม่สอย จำนวน 14 หมู่บ้าน จำแนกได้ 2 ส่วน คือ

1. ภาคลหลัก ประกอบด้วย หมู่บ้านที่อยู่ในพื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่สอยด้านฝั่งขวาแม่น้ำปิงติดป่าแม่สอยจำนวน 7 หมู่บ้าน ได้แก่

บ้านหนองคัน	(หมู่ 1)
บ้านวังน้ำหยาด	(หมู่ 2)
บ้านแม่สอย	(หมู่ 3)
บ้านสบสอย	(หมู่ 7)
บ้านห้วยม่วงใหม่	(หมู่ 10) (ที่ทำการกำนัน ต.แม่สอย)
บ้านห้วยห้า	(หมู่ 11)
บ้านปากกล้วย	(หมู่ 14)

2. ภาคลสนับสนุน ประกอบด้วยหมู่บ้านด้านฝั่งซ้ายแม่น้ำปิงในเขตปกครองของตำบลแม่สอยจำนวน 7 หมู่บ้าน ได้แก่

บ้านใหม่สารภี	(หมู่ 4)
บ้านโรงวัว	(หมู่ 5)
บ้านห้วยม่วงฝั่งซ้าย	(หมู่ 6)
บ้านห้วยฝาง	(หมู่ 8)
บ้านห้วยสะแพด	(หมู่ 9)
บ้านห้วยมะควด	(หมู่ 12)
บ้านห้วยปู้พัฒนา	(หมู่ 13)

(ทั้งนี้ เป็นหมู่บ้านที่ใช้น้ำจากแม่น้ำปิงด้วยโครงการสูบน้ำด้วยพลังไฟฟ้า 4 หมู่บ้าน(บ้านใหม่สารภี/บ้านโรงวัว /บ้านห้วยฝาง/บ้านห้วยมะควด)และใช้น้ำจากขุนน้ำอื่น 3 หมู่บ้าน (บ้านห้วยม่วงฝั่งซ้าย/บ้านห้วยสะแพด/บ้านห้วยปู้พัฒนา)

ซึ่งมีองค์ประกอบจาก 9 ภาคลส่วนในตำบลแม่สอย จำนวน 92 คน ดังนี้

- 1.1 ผู้นำที่เป็นทางการ ได้แก่ กำนันตำบลแม่สอย ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 – 14
- 1.2 ผู้นำตามธรรมชาติ /ผู้ทรงคุณวุฒิในท้องถิ่น โดยเลือกจากผู้ที่เป็นแกนนำในการฟื้นฟูป่าต้นน้ำแม่สอยทั้งในอดีตและปัจจุบัน หมู่บ้านละ 1-2 คน
- 1.3 ตัวแทนเหมืองฝาย คัดเลือกจากทุกหมู่บ้านๆ ละ 1 คน (ถ้ามี)
- 1.4 ผู้นำด้านการศึกษา ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียน 8 โรงเรียนในพื้นที่ตำบลแม่สอยและโรงเรียนที่ตั้งติดเขตตำบลแม่สอย 1 โรงเรียน รวมทั้งสิ้น 9 โรงเรียน(9 คน)

1.5 กลุ่มแม่บ้านตำบลแม่สอย ได้แก่ ประธาน/ รองประธาน/เลขานุการ และสมาชิก

1.6 กลุ่มเยาวชนตำบลแม่สอย

1.7 กลุ่มราษฎรอาสาพิทักษ์ป่า(รสทป.) และ อสม. ได้แก่ ประธาน/รองประธาน/เลขานุการ และสมาชิก

1.8 กลุ่มภูมิปัญญาด้านต่างๆ ของตำบลแม่สอย / คัดเลือกจากผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิในแต่ละหมู่บ้าน (ถ้ามี)

1.9 อื่นๆ (ตามที่เห็นสมควร)

หน้าที่ความรับผิดชอบ คณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่สอย มีอำนาจหน้าที่ดังนี้

1. กำหนดนโยบายและแนวทางในการจัดการพื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่สอย และทรัพยากรอื่นๆ ในเขตลุ่มน้ำแม่สอย ต.แม่สอย อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่
2. ตัดสินใจอนุมัติ แผนงาน/โครงการและงบประมาณต่างๆ ในการปกป้องคุ้มครองป่าต้นน้ำแม่สอย ทั้งป่าส่วนบน(ขุนน้ำ) ป่าส่วนกลาง และป่าตอนล่าง รวมทั้งการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำแม่สอย
3. เลือกตั้ง แต่งตั้ง ถอดถอน คณะกรรมการดำเนินงาน(หรือคณะทำงาน) ติดตาม ตรวจสอบ กำกับดูแลและประเมินผลการดำเนินงานของคณะกรรมการดำเนินงาน(หรือคณะทำงาน) ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพ
4. กำหนดแนวทางในการดำเนินงานและออกระเบียบข้อบังคับใช้ของคณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่สอย (อาจใช้คำว่า ธรรมนูญ ก็ได้)
5. แนะนำ ให้คำปรึกษา สนับสนุน อำนาจความสะดวกต่างๆ ในการทำงานของคณะกรรมการดำเนินงาน(หรือคณะทำงาน)

วาระ / อายุ ของคณะกรรมการจัดการป่าลุ่มน้ำแม่สอย

คณะกรรมการจัดการป่าลุ่มน้ำแม่สอย ตำบลแม่สอย อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่เป็นองค์กรภาคประชาชน (PEOPLE ORGANIZATION / PO) ของชาวตำบลแม่สอย ที่รวมตัวกันขึ้นจากภาคส่วนต่างๆ ในเขตตำบลแม่สอย เพื่อร่วมกันดูแล รักษา คุ้มครอง ป้องกัน ผืนป่าต้นน้ำแม่สอยที่เป็นต้นกำเนิดของลำห้วยแม่ทิม แม่ป๊อกและแม่สอยที่ไหลรวมกันเป็นน้ำแม่สอยหล่อเลี้ยงพื้นที่เกษตรกรรม ไร่ นา สวนลำไย สวนผลไม้ ของ 7 หมู่บ้านก่อนไหลลงสู่แม่น้ำปิงที่บ้านสบสอย โดยทำงานร่วมกับ หน่วยงานราชการต่างๆ องค์กรภาคเอกชน และองค์กรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

คณะกรรมการจัดการป่าลุ่มน้ำแม่สอยฯ เป็นประชาคมของชาวตำบลแม่สอยที่มีองค์ประกอบจากภาคส่วนต่างๆ ไม่มีวาระในการดำเนินงาน เป็นองค์กรของประชาชนชาวตำบลแม่สอยที่ยั่งยืน มีภารกิจหลักคือ การคุ้มครองรักษาป่าต้นน้ำแม่สอยให้คงความอุดมสมบูรณ์ตลอดไปเพื่อการดำรงชีวิตที่ปกติสุขของชาวตำบลแม่สอยและลูกหลานในอนาคต ในส่วนของกรรมการ โดยตำแหน่งจะหมุนเวียนกันตามวาระ กรรมการภาคประชาชนสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันตามความเหมาะสมตามเหตุปัจจัย เป็นเรื่องที่ชาวตำบลแม่สอยจะปรึกษาหารือร่วมกัน

คณะทำงานพื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่สอย

ที่มาของคณะทำงาน โดยการคัดเลือกกันเองจากคณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่สอย มีจำนวน 9-15 คน และให้มีตำแหน่งต่างๆ ดังนี้

1. ประธาน/กรรมการดำเนินการ (หรือประธานคณะทำงาน)
2. รองประธานฯ (1-2 คน)
3. ฝ่ายธุรการ/เลขานุการ (1-2)
4. เภรัญญิก
5. ฝ่ายการเงินและบัญชี
6. ฝ่ายแผนงานและโครงการ
7. ฝ่ายบริการ/อำนวยความสะดวกต่างๆ
8. ฝ่ายประชาสัมพันธ์

หน้าที่ความรับผิดชอบ คณะกรรมการดำเนินงาน (หรือคณะทำงาน) มีหน้าที่ความรับผิดชอบ ดังนี้

1. จัดทำแผนงาน โครงการและแผนปฏิบัติการในการคุ้มครอง ปกป้องกัน พื้นที่ป่าต้นน้ำแม่สอย เป็นรายปี ตามนโยบายและแนวทางการดำเนินงานของคณะกรรมการจัดการพื้นที่ลุ่มน้ำฯ
2. ประสานงานกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง บริหาร จัดการ และดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย ตามแผนงาน โครงการที่ได้รับอนุมัติ
3. จัดทำรายงานสรุปผลการผลการปฏิบัติงาน เสนอต่อ คณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่สอยและคณะกรรมการที่ปรึกษา
4. จัดทำรายงานบัญชีรายรับ-รายจ่าย และรายงานการเงิน เสนอต่อ คณะกรรมการจัดการพื้นที่ลุ่มน้ำแม่สอยและคณะกรรมการที่ปรึกษา

5. ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่างๆต่อชาวชุมชนลุ่มน้ำแม่สอยและ ผู้สนใจ

วาระ / อายุ ของคณะกรรมการพื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่สอย

คณะกรรมการดำเนินงาน(หรือคณะทำงาน) มีวาระในการดำเนินงาน นาน 1- 2 ปี
แล้วแต่หารือกัน เพื่อให้มีการหมุนเวียนกันทำงาน ถ่ายทอดประสบการณ์ และสร้างคนรุ่นใหม่เพื่อ
สืบต่อภารกิจไม่ให้เกิดช่วง (กรรมการที่ครบวาระแล้วเป็นผู้มีความสามารถ มีผลงาน ปฏิบัติงานดี
สามารถได้รับเลือกเป็นกรรมการชุดใหม่ได้)

คณะกรรมการที่ปรึกษา

ประกอบด้วย หน่วยงานภาครัฐ องค์กรภาคเอกชนและองค์กรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
จำนวน 11 องค์กร จำนวนประมาณ 20 - 25 ท่าน ดังนี้

1. องค์การบริหารส่วนตำบลแม่สอย (นายกอบต./ รองนายก อบต./
ประธานสภา/รองประธาน /ปลัด อบต.)
2. อุทยานแห่งชาติออบหลวง (หน.อช หรือ ผู้แทน)
3. หน่วยจัดการต้นน้ำแม่เตี๊ยะ (หน.หน่วย หรือผู้แทน)
4. หน่วยควบคุมไฟฟ้าคอยอินทนนท์ (หน.หน่วย หรือผู้แทน)
5. กองพันพัฒนาที่ 3 จ.เชียงใหม่ (หน.หน่วย หรือผู้แทน)
6. ส่วนการปกครองอำเภอจอมทอง (นายอำเภอ หรือผู้แทน)
7. สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จ. เชียงใหม่ (ทสจ. หรือผู้แทน)
8. สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 1 (ผอ.สวล หรือผู้แทน)
9. สำนักงานคณะกรรมการลุ่มน้ำปิงตอนบน (ผอ. หรือ ผู้แทน)
10. คณะสงฆ์ ต.แม่สอย (เจ้าคณะตำบลแม่สอย / เจ้าอาวาสวัด
วังน้ำหยาและวัดอื่นๆ)
11. นักศึกษาปริญญาโทสาขาการพัฒนากุมิสังคมอย่างยั่งยืน มหาวิทยาลัยแม่โจ้
(ในฐานะนักวิจัยชุมชนและผู้ช่วยนักวิจัย)
12. มูลนิธิธรรมนาถ (ประธาน/รองประธาน/เลขาธิการ)

หน้าที่ความรับผิดชอบ คณะกรรมการที่ปรึกษามีหน้าที่ ให้คำแนะนำ ปรึกษา
สนับสนุน อำนาจความสะดวกและให้ความเห็นในการดำเนินงาน แก่คณะกรรมการจัดการพื้นที่
ป่าลุ่มน้ำแม่สอย

รายชื่อคณะกรรมการจัดการพื้นที่ป่าดงน้ำแม่สอย

ลำดับ	หมู่	ชื่อ นามสกุล	ตำแหน่ง/ตัวแทนกลุ่ม
1	10	นายธีระชัย สมพร	กำนันตำบลแม่สอย (ผู้ใหญ่บ้านห้วยม่วงใหม่ หมู่ 10)
2	1	นายสุศักดิ์ สมพร	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1 บ้านหนองคัน
3	2	นายคำ แก้วเคียงคำ	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 2 บ้านวังน้ำหยาด
4	3	นายปิ่นแก้ว กันทะลอม	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 3 บ้านแม่สอย
5	4	นายธีระทรัพย์ เล็กยง	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 4 บ้านใหม่สารภี
6	5	นายคำสุข จันทุภย์	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 5 บ้านโรงวัว
7	6	นายอินสม วงศ์สันติเจริญ	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 6 บ้านห้วยม่วงฝั่งซ้าย
8	7	นายสมบุญ ม่วงมาษา	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 บ้านสบสอย
9	8	นายสมบัติ แก้วเคียงคำ	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 8 บ้านห้วยฝาง
10	9	นายไสว สวรรค์นฤมล	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 9 บ้านห้วยสะแพด
11	11	นายแก้ว ตำราญศรี	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 11 บ้านห้วยห้า
12	12	นายจันทร์ดีบ คำสา	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 12 บ้านห้วยมะควัด
13	13	นายมนตรี ลาพัฒน์	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 13 บ้านห้วยพัฒนา
14	14	นายเผ่า ธาราวโรคม	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 14 บ้านปากกล้วย
15	10	นายจันทร์ศรี ปัญญา	ประธานเหมืองฝาย
16	1	นายสม ใจจันทร์ดีบ	หัวหน้าเหมืองฝาย
17	2	นายนิะ กันทาใจ	หัวหน้าเหมืองฝาย
18	2	นายเมืองคำ อินตะกอก	หัวหน้าเหมืองฝาย
19	3	นายแสน ค้างไอ้	หัวหน้าเหมืองฝาย
20	5	นายเจริญ พิชัย	หัวหน้าเหมืองฝาย
21	7	นายคำหน้อย อินตะคำ	หัวหน้าเหมืองฝาย
22	11	นายแดง เรือนทองเงิน	หัวหน้าเหมืองฝาย
23	1	นายจันทร์ ศักดิ์บุญ	ผู้ทรงคุณวุฒิ
24	2	นายมินทร์ กันทาใจ	ผู้ทรงคุณวุฒิ
25	3	นายศรีปิ่น เป็งจันทร์	ผู้ทรงคุณวุฒิ
26	4	นายมิตร มะโนนัย	ผู้ทรงคุณวุฒิ

27	5	นายอินคำ แก้วเคียงคำ	ผู้ทรงคุณวุฒิ
28	11	นายวัน แก้วเคียงคำ	ผู้ทรงคุณวุฒิ
29	1	นางวนิดา กาลันสีมา	ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหนองคัน หมู่ 1
30	2	นายวิรัตน์ ทิพย์วรรณ	ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านวังน้ำหยาด หมู่ 2
31	3	นายปรีชา วีระราช	ผู้อำนวยการสถานศึกษาบ้านแม่สอย หมู่ 3
32	4	นายสมพล เป้งใจยะ	ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านใหม่สารภี หมู่ 4
33	5	นางสาววรรณญา ชัยนิกุล	ผู้อำนวยการสถานศึกษาบ้านโรงวัว หมู่ 5
34	6	นายประสงค์ พรหมทา	ผู้อำนวยการสถานศึกษาบ้านม่วงฝักซ้าย หมู่ 6
35	9	นายอัครพล ประสพสุข	ผู้อำนวยการสถานศึกษาบ้านห้วยสะแพด หมู่ 9
36	14	นายพิพัฒน์ มะโนรัตน์	ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านปากกล้วยพัฒนา หมู่ 14
37		นายศรีพันธุ์ สุขจันทร์แสง	ผู้อำนวยการสถานศึกษาบ้านห้วยม่วง (ด.สบเตี๊ยะ)
38	1	นางวันนา กันทะวงศ์	ประธานกลุ่มแม่บ้านตำบลแม่สอย
39	7	นางนงนุช ม่วงมาษา	เลขานุการกลุ่มแม่บ้านตำบลแม่สอย
40	2	นางยุพิน ใจยะเสน	กลุ่มแม่บ้าน
41	3	นางศศิวิมล ศรีนวลพุด	กลุ่มแม่บ้าน
42	4	นางจริยา คำเขียว	กลุ่มแม่บ้าน
43	4	นางโชติกา เกร่งครัด	กลุ่มแม่บ้าน
44	5	นางชลธิชา ใจดี	กลุ่มแม่บ้าน
45	6	นางพิมพ์ สุภมิตรอนันต์	กลุ่มแม่บ้าน
46	8	นางเพ็ญ ยุบยาแสง	กลุ่มแม่บ้าน
47	8	นางนิลเนตร สุการมย์	กลุ่มแม่บ้าน
48	9	นางบัวแก้ว รังสีดิษฐ์	กลุ่มแม่บ้าน
49	10	นางวิไลพร อุดอารมณ์	กลุ่มแม่บ้าน
50	11	นางดวงอิด จุมปาทอง	กลุ่มแม่บ้าน
51	12	นางจิว วรรณคำ	กลุ่มแม่บ้าน
52	13	นางเอื้องคำ บุญมา	กลุ่มแม่บ้าน
53	14	นางเดียร แซ่วะ	กลุ่มแม่บ้าน
54	2	นายก้องมูล ปินตาสม	ประธานราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า (รสป.)
55	7	นายจันทร์แก้ว ทะสุใจ	รองประธาน รสป.

56	2	นายอืด แก้วเคียงคำ	รองประธาน รสทป.
57	7	นางไพลิน นันสุ	เลขานุการ รสทป.
58	3	นางจุรี ศรีชัย	อาสาสมัคร
59	5	นายทิพย์ กันทะวงศ์	อาสาสมัคร
60	7	นายดวงใจ แสนสุข	อาสาสมัคร
61	13	นายประพันธ์ ภัทรรังสรร	อาสาสมัคร
62	14	นายไต้ง แซ่ยะ	อาสาสมัคร
63	14	นายเฒ๊ะ แซ่วะ	อาสาสมัคร
64	1	นายศักดิ์สิทธิ์ เกิดใหม่	เยาวชน
65	1	นายสว่าง ปัญญาวงศ์	เยาวชน
66	2	นายพิทักษ์ อื้อดอ่กัน	เยาวชน
67	2	นางสาวพัชณี แสนเสนา	เยาวชน
68	3	นายปริญ อินตะคำ	เยาวชน
69	3	นางสาวอดิชา วัฒนโพธิ์	เยาวชน
70	4	นายบุญมี มะโนนัย	เยาวชน
71	4	นางสาวไพริน อุดตะวงศ์	เยาวชน
72	5	นายวินัย เตจ๊ะฝั้น	เยาวชน
73	5	นางสาวจุฑารัตน์ แก้วสิงห์สุ	เยาวชน
74	7	นายสุรัตน์ กุลนันท์	เยาวชน
75	7	นายพิษณุ ชายแก้ว	เยาวชน
76	8	นายเสริมศักดิ์ จันตะวงศ์	เยาวชน
77	8	นางสาวศิริพร แสนเสนา	เยาวชน
78	9	นายสรายุทธ์ ไพรวัดย์ภักดี	เยาวชน
79	9	นางสาวจินตนา แห่ลล	เยาวชน
80	10	นายณัฐพล คาวี	เยาวชน
81	10	นางสาวพรวิสาข์ ดันแก้ว	เยาวชน
82	11	นายบัญชา บุญรักษา	เยาวชน
83	11	นางสาวสายชล ค้อติควงศ์	เยาวชน
84	12	นายชัย ปือคำ	เยาวชน

85	12	นางสาวภาวิณี ปุจันทร์	เยาวชน
86	13	นายประดิษฐ์ อรุณแจ่มจรัส	เยาวชน
87	13	นางสาวอำพร รัศมีกรกันยา	เยาวชน
88	14	นายสุริยะ แซ่วะ	เยาวชน
89	14	นางสาวชลธิชา แซ่ยะ	เยาวชน
90	5	นายสาธร มะโนนัย	ส.อบต.
91	-	นายอินเลา ตะดะยะ	แพทย์ประจำตำบล
92	-	นายสังวร แก้วเคียงคำ	สารวัตรกำนันตำบล
93	10	นายบุญมาก อ็อคต่อกัน	สารวัตรกำนันตำบล

สรุปจำนวนกรรมการแต่ละภาคส่วน	จำนวน
ฝ่ายปกครองท้องถิ่น	14
กลุ่มเหมืองฝาย	8
ผู้ทรงคุณวุฒิ	6
สถานศึกษา	9
กลุ่มแม่บ้าน	16
รศทป.	4
อาสาสมัคร	6
เยาวชน	26
ส.อบต./แพทย์ตำบล/สารวัตรกำนัน	4
รวม	93

รายชื่อคณะกรรมการพื้นที่ป่าลุ่มน้ำแม่สอย

ลำดับ	หมู่	ชื่อ นามสกุล	ตำแหน่งในคณะกรรมการดำเนินการ
1	10	นายธีระชัย สมพร	ประธานโดยตำแหน่ง
2	2	นายคำ แก้วเคียงคำ	รองประธาน
3	11	นายแก้ว สำราญศรี	รองประธาน
4	14	นายเผ่า ธาราวโรคม	รองประธาน
5	4	นายสมพล เป้งใจยะ	เลขานุการ

6	2	นายพิทักษ์ อี๊ดค้อกัน	ผู้ช่วยเลขานุการ
7	4	นางโชติกา เกร่งครัด	เหรียญก
8	7	นางไพลิน นันสุ	ผู้ช่วยเหรียญก
9	5	นางสาวจุฑารัตน์ แก้วสิงห์สุ	การเงิน
10	10	นางสาวพรวิสาข์ คั่นแก้ว	ประชาสัมพันธ์
11	4	นางสาวไพริน อุตตะวงค์	ประชาสัมพันธ์
12	14	นางสาวชลธิชา แซ่ยะ	ประชาสัมพันธ์
13	1	นายสุทนต์ สมพร	กรรมการดำเนินการ
14	7	นายสมบุญ ม่วงมาษา	กรรมการดำเนินการ
15	10	นายจันทร์ศรี ปัญญาณา	กรรมการดำเนินการ
16	2	นายนิยะ กันทาใจ	กรรมการดำเนินการ
17	2	นายเมืองคำ อินตะกอก	กรรมการดำเนินการ
18	2	นายมินทร์ กันทาใจ	กรรมการดำเนินการ
19	11	นายวัน แก้วเคียงคำ	กรรมการดำเนินการ
20	14	นายพิพัฒน์ มะโนรัตน์	กรรมการดำเนินการ
21	1	นางวันนา กันทะวงค์	กรรมการดำเนินการ
22	2	นางอุพิน ใจยะเสน	กรรมการดำเนินการ
23	8	นางนิลเนตร สุการมย์	กรรมการดำเนินการ
24	7	นายจันทร์แก้ว ทะสุใจ	กรรมการดำเนินการ
25	2	นายอืด แก้วเคียงคำ	กรรมการดำเนินการ
26	5	นายทิพย์ กันทะวงค์	กรรมการดำเนินการ
27	13	นายประพันธ์ ภัทรรังสรร	กรรมการดำเนินการ
28	-	นายอินเหลา ตะดึยะ	กรรมการดำเนินการ
29	-	นายสังวร แก้วเคียงคำ	กรรมการดำเนินการ

รายชื่อคณะกรรมการที่ปรึกษา

1	นายสวัสดิ์ พงศ์สุข	นายก อบต.แม่สอย
2	นายชำนาญ แก้วสิงห์สุ	รองนายก อบต.แม่สอย
3	นายสุแก้ว ยุกอำแสง	ประธานสภา อบต.แม่สอย
4	จ.ส.อ.อดุลย์ กันทิยะ	ปลัด อบต.แม่สอย
5	นายชัยณรงค์ นันตาสาย	ปลัดอำเภออาวุโส อ.จอมทอง
6	นายอภิวัฒน์ คุณารักษ์	ผู้อำนวยการสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 1
7	นายภูษงค์ อินสมพันธ์	ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงใหม่
8	นายอุดม จายยอง	ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการลุ่มน้ำปิงตอนบน
9	นายพรศักดิ์ ทอดเสียง	หัวหน้าอุทยานแห่งชาติออบหลวง
10	นายณรงค์ วงศ์สวัสดิ์	หัวหน้าหน่วยจัดการต้นน้ำแม่เตี๊ยะ
11	นายประสิทธิ์พร เสทสุทธิพร	หน่วยควบคุมไฟฟ้าเชียงใหม่ที่ 3
12	ร.ท.รังสรรค์ จันทร์ผา	กองพันพัฒนาที่ 3 จ.เชียงใหม่
13	นางวัฒนา วชิโรคม	รองประธานมูลนิธิธรรมนาถ
14	พศ.ดร.วสันต์ จอมภักดี	เลขาธิการมูลนิธิธรรมนาถ
15	นายคุณากร บุญใส	ผู้จัดการภาคสนาม มูลนิธิธรรมนาถ
16	ว่าที่ร้อยตรีณรงค์ศักดิ์ คุณูปถัมภ์	นักวิจัยชุมชน
17	นายศิริบุญ ปินตาสี	นักวิจัยชุมชน

“ความจริง” ของปัญหาคนกับป่าที่จอมทอง

Copied from ; <http://www.sarakadee.com/feature/1999/12/people-forest.htm>

บนสันเขาสูง 1,400 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลางทางด้านใต้ของเทือกเขาอินทนนท์ ในเขตอุทยานแห่งชาติออบหลวง อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่ เป็นที่ตั้งของหมู่บ้านปากกล้วยซึ่งมีชาวม้งอาศัยอยู่ 810 คน 96 หลังคาเรือน

ป้าย “ไม่สู้ ไม่หนี ทำดีต่อไป คือหัวใจหลักอหิงสา”, “We are the world...โลกทั้งผองที่น้องกัน”, “ใช้ความสงบสยบความเคลื่อนไหว” ที่ปักไว้ตรงทางเข้าหมู่บ้านผืนจิ๋วที่พันรอบต้นไม้ใหญ่ซึ่งเป็นร่องรอยของพิธีบวชป่า รวมทั้งรื้อลดหนามสีธงชาติที่อยู่ตามแนวป่าเป็นสิ่งแปลกปลอมที่บอกให้รู้ว่า เรื่องราวความขัดแย้งกำลังเกิดขึ้นที่นี่

ไร่กะหล่ำปลีของชาวม้งบ้านปากกล้วยในเขตอุทยานแห่งชาติ ออบหลวง อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่ ที่ทำให้พวกเขาตกเป็นจำเลยในข้อหาบุกรุกทำลายป่าต้นน้ำ

การลงพื้นที่ของชมรมผู้สื่อข่าวสิ่งแวดล้อม สมาคมนักข่าว ระหว่างวันที่ 10-12 พฤศจิกายน 2542 ในหัวข้อ “การจัดการทรัพยากร พื้นที่ต้นน้ำ : ศึกษาเฉพาะกรณีเขตพื้นที่ต้นน้ำจอมทอง” เป็นอีกความพยายามหนึ่งในการทำความเข้าใจปัญหาที่คุกรุ่นมานานนับปี โดยผู้มีส่วนในความขัดแย้งนี้มีทั้งชาวเขาเผ่าม้งและกะเหรี่ยงที่อยู่ในพื้นที่ป่าต้นน้ำ ซึ่งตกเป็นจำเลยในข้อหาบุกรุกทำลายป่า, ชาวบ้านในเขตพื้นที่ราบที่รวมตัวกันเป็น “ชมรมอนุรักษ์ป่าต้นน้ำและสิ่งแวดล้อมจอมทอง” ซึ่งเดือดร้อนจากการขาดแคลนน้ำทำการเกษตรในฤดูแล้ง ที่นา/สวนถูกน้ำท่วมและระบบเหมืองฝายพังทลายจากดินทรายที่ถูกพัดพามาทับถมในฤดูน้ำหลาก, มูลนิธิธรรมนาถซึ่งเป็นหน่วยงานภาคเอกชนที่มีกิจกรรมด้านการอนุรักษ์และปลูกป่าในพื้นที่เดียวกัน, เครือข่ายเกษตรกรภาคเหนือ (กกน.) องค์กรพัฒนาเอกชนที่คัดค้านการอพยพชาวเขาออกจากพื้นที่เดิมและเห็นว่าพื้นที่ป่าลดลงเนื่องมาจากหลายสาเหตุไม่ควรโทษชาวเขาเพียงกลุ่มเดียว, เจ้าหน้าที่ป่าไม้เขตเชียงใหม่ ข้าราชการและนักการเมืองท้องถิ่นซึ่งแต่ละฝ่ายต่างก็มี “ความจริง” ที่แตกต่างกันไป และอาจเป็นด้วยเหตุนี้เอง ประพัฒน์ เรืองคำฟู ประธานชมรมอนุรักษ์ฯ จอมทองจึงท้าทายว่า “ถ้าแก้ปัญหาที่จอมทองได้สำเร็จ ก็แก้ปัญหา การจัดการป่าไม้ทั่วประเทศได้”

ครั้งแรกของการลงพื้นที่ตัวแทนจากชมรมอนุรักษ์ฯ จอมทองร่วมกับเจ้าหน้าที่จากมูลนิธิธรรมนาถพาไปดูที่นาและสวนในตำบลสบเตี๊ยะซึ่งถูกน้ำท่วมเสียหาย ห้วยแม่เตี๊ยะซึ่งเป็นสายน้ำใหญ่ของชุมชนมีดินทรายทับถมจนดินเงินความเสียหายรุนแรงขึ้น ตั้งแต่ปี 2540 เป็นต้นมาชาวบ้านบอกว่าปัญหาทั้งหมดนี้เกิดขึ้นเพราะชาวเขาบุกรุกทำลายป่าต้นน้ำ โดยเฉพาะ ชาวม้งบ้านปากกล้วยซึ่งตั้งหมู่บ้านและมีที่ทำกินอยู่บริเวณป่าแม่สอยซึ่งเป็นต้นน้ำแม่เตี๊ยะ ในช่วงหน้าแล้งน้ำ

ไม่พอใช้เพราะบ้านปากกล้วย ดึงน้ำไปใช้ในการทำไร่กะหล่ำปลี ส่วนหน้าฝนน้ำจะไหลบ่ามาอย่างแรงเนื่องจากไม่มีป่าที่ช่วยชะลอกระแสน้ำและยับยั้งการพังทลายของหน้าดิน นอกจากนี้ในห้วยยังเป็นพิษเพราะชาวเขาใช้สารเคมีในปริมาณมาก

ประธานชมรมอนุรักษ์ฯ จอมทอง ให้ข้อมูลว่าขณะนี้มิชชันนารีและกะเหรี่ยงกระจัดกระจายอยู่ในอุทยานแห่งชาติออบหลวงและคอกอินทนนท์ รวมทั้งเขตป่าสงวนจอมทอง 29 หมู่บ้าน ประมาณ 2 หมื่นคน

จากข้อมูลของกรมพัฒนาที่ดินที่ทำการสำรวจเมื่อปี 2535 พบว่า อำเภอจอมทองมีชุมชนบนที่สูงจำนวน 60 กลุ่มบ้าน โดย 17 กลุ่มบ้านมีการจัดตั้งหมู่บ้านถาวรและมี 4 กลุ่มบ้านอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 1

“ความจริง” ของชาวสบเตี๊ยะ ได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิธรรมานาซึ่งเป็นองค์กรที่มีจุดยืนว่าไม่ควรมีมนุษย์อาศัยอยู่บนดินน้ำและควรรักษาชาวเขาที่อยู่ในป่าดั้นน้ำให้ลงมาอยู่พื้นราบ รายงานของมูลนิธิฯ ระบุว่า “ป่าดั้นน้ำถูกชาวมังบ้านปากกล้วยโค่นแล้วเผาเพื่อทำไร่เลื่อนลอยติดต่อกันมากกว่า 10 ปี (2518-2528) ทำให้ผืนป่าดั้นน้ำแม่สอยถูกทำลายไปกว่า 80 เปอร์เซ็นต์กลายเป็นภูเขาหัวโล้น ป่าหญาคาและดงสาบเสือ”

ช่วงบ่าย ไวยิ่ง ทองปือ ชาวปกากะญอจากบ้านสัมปอซึ่งประสบชะตากรรมเดียวกับชาวมังบ้านปากกล้วย นั่นคือตกเป็นจำเลยของการทำลายป่าดั้นน้ำ พ่อหลวงไก่อ่ แซ่ยะ ผู้ใหญ่บ้านปากกล้วย และสมชัย สิริชัย ประธานเครือข่ายเกษตรกรรมภาคเหนือที่อยู่หมู่บ้านปากกล้วยระยะทางขึ้นคอก 16 กิโลเมตร ใช้เวลาถึงเกือบสองชั่วโมง

พ่อหลวงไก่อ่ ชี้ให้เห็นที่ทำกินของชาวบ้าน ซึ่งมีประมาณ 980 ไร่ (รวมส่วนที่เป็นพื้นที่ป่าไม่ได้นับเฉพาะบริเวณที่มีการเปิดหน้าดินเพื่อปลูกพืช) ซึ่งมีทั้งส่วนที่เป็นป่า ไร่ข้าว ไร่กะหล่ำปลี และสวนผลไม้เมืองหนาวที่เพิ่งเริ่มปลูกไม่นานนัก พ่อหลวงอธิบายว่า ชาวบ้านปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตไปตามการส่งเสริมของหน่วยงานต่างๆ จากปลูกฝิ่นมาปลูกพืชเศรษฐกิจ คือ กะหล่ำปลี และมันฝรั่ง ปัจจุบันหันมาปลูกผลไม้เมืองหนาวเพราะเห็นว่า ไม่ต้องใช้สารเคมีและไม่ทำลายดินสามารถปลูกในที่เดิมได้หลายครั้ง ชาวบ้านที่ยังคงปลูกกะหล่ำปลี มีเพียงส่วนน้อย ส่วนน้ำที่ใช้ก็ต่อท่อมาจากลำห้วยเล็กๆ ไม่กี่สาย พ่อหลวงยืนยันว่า ชาวมังไม่ได้ใช้น้ำมากมายอย่างที่ถูกล่าวหาและสถานการณ์น้ำท่วม น้ำแล้งนั้นก็เป็นเรื่องของฤดูกาลตามธรรมชาติ เช่น ในปีนี้ฝนตกมากน้ำก็มากเป็นธรรมดา

“ผมเน้นกับชาวบ้านว่าไม่ให้ขยายที่ทำกิน ให้ทำอยู่ที่เดิม ถ้าใครไม่ทำตามจะแจ้งเจ้าหน้าที่บ้านเมืองให้มาจับเพราะเราไม่อยากจะปัญหาเกี่ยวกับคนอื่น เมื่อก่อนยอมรับว่า ไร่กะหล่ำทำให้ต้องบุกรุกพื้นที่ป่า แต่เดี๋ยวนี้เราเปลี่ยนแปลงไปแล้ว เราปลูกไม้ยืนต้น ประมาณ 80 เปอร์เซ็นต์

ของพื้นที่ทำกินและจากที่เคยใช้ปุ๋ยเคมี เราก็เปลี่ยนมาใช้ปุ๋ยคอกเรารู้แล้วว่าปุ๋ยเคมีทำให้ดินเสียใช้ทีเดียวแล้วปลูกอะไรไม่ได้อีกเลย”

“ความจริงก็คือ เราไม่ได้ถางป่าจนเป็นทะเลทรายเป็นคอยโล้นๆ อย่างที่เขาพูดกัน หมู่บ้านเราับกระแสนต่างๆ จากข้างนอกเริ่มมากรวมทั้งการอนุรักษ์ด้วย ต่อไปนี้เรามั่นใจว่าจะไม่มีการบุกรุกป่าเพิ่มอีกแล้ว”

เวทีที่จัดให้ฝ่ายต่างๆ มาชี้แจงและรับฟังข้อเท็จจริงถูกจัดขึ้นที่ทำการอุทยานแห่งชาติ คอยอินทนนท์ในวันรุ่งขึ้น

บุญชนะ กลับมาสอน ป่าไม้เขตเชียงใหม่ชี้แจงว่า เมื่อปี 2532 คณะรัฐมนตรี สมัยพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกรัฐมนตรีมีมติให้ย้ายชาวเขา ที่อาศัยในเขตอุทยานแห่งชาติคอยอินทนนท์ อุทยานแห่งชาติออบหลวงและเขตป่าสงวนจอมทองลงมา แต่เมื่อหาพื้นที่ที่เหมาะสมไม่ได้ก็ไม่ได้มีการดำเนินงานใดๆ ต่อ ป่าไม้เขตกล่าวว่า นโยบายของกรมป่าไม้ในขณะนี้มีแนวโน้มว่าจะให้ชาวเขาอยู่เดิมโดยมีการจัดการที่ดี อยู่อย่างมีเงื่อนไขมีเจ้าหน้าที่ป่าไม้เข้าไปร่วมจัดระบบระเบียบต่างๆ เขาเชื่อว่า แนวทางนี้จะทำให้ชาวบ้านมีที่อยู่และกรมป่าไม้ก็รักษาป่าไว้ได้

ปฏิเสธไม่ได้ว่าสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ความขัดแย้งเรื่องคนกับป่าที่จอมทองซับซ้อนขึ้นก็คือ มืองค์กรอื่นๆ ที่เข้ามาทำงานในพื้นที่นี้ แม้แต่สองขั้วของความขัดแย้ง คือ ชาวเขาและเกษตรกรพื้นราบซึ่งส่วนใหญ่ทำสวนลำไยและปลูกข้าวก็มีข้อเรียกร้องตรงกันว่า ชาวบ้านน่าจะมาคุยกันเองโดยไม่ต้องมีคนนอกเข้ามาเกี่ยวข้อง

“คนนอก” ในที่นี้คือมูลนิธิธรรมนาถ และเครือข่ายเกษตรกรภาคเหนือ (คกน.)

มูลนิธิธรรมนาถเริ่มดำเนินงานมาตั้งแต่ปี 2526 โดยพระอาจารย์พงษ์ศักดิ์ เตชธัมโม ซึ่งรู้จักผ่านไปเขตป่าต้นน้ำแม่สอย อ.จอมทอง พบว่าป่าถูกทำลายไปมากจากการปลูกพืชของชาวเขาจึงตั้งใจจะฟื้นฟูป่าในบริเวณนี้ขึ้น งบประมาณส่วนใหญ่ได้จากการบริจาคของ ม.ร.ว. สมานสนิท สวัสดิวัตน์ กิจกรรมที่น่าจะเป็นจุดเริ่มต้นของความขัดแย้งก็คือ การล้อมรั้วลวดหนามกันเขตบริเวณป่าต้นน้ำแม่สอยเพื่อป้องกันไม่ให้มีการบุกรุก นอกจากนี้ทางมูลนิธิฯ กับชาวบ้านเขตพื้นราบยังยืนยันทันร่วมกันมาตลอดว่า ควรย้ายชาวเขาออกไปจากเขตป่าต้นน้ำ กิจกรรมหลักของมูลนิธิธรรมนาถในขณะนี้คือ โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าต้นน้ำแม่สอย แม่ทิมและแม่ป๋อก โดยมีพื้นที่ปลูกป่าส่วนหนึ่งทับกับพื้นที่ทำกินของชาวม้งบ้านปากกล้วย

ส่วน คกน. เกี่ยวข้องในความขัดแย้งนี้ เนื่องจากหมู่บ้านปากกล้วยเป็นสมาชิกของเครือข่ายเกษตรกรภาคเหนือซึ่งเป็นการรวมตัวกันของชาวเขาและนักพัฒนาเอกชนที่ร่วมกันต่อสู้เพื่อพิสูจน์ว่าชาวเขาสามารถอยู่ร่วมกับป่าได้มีบทบาทเป็นผู้ประสานให้ชาวบ้านจากที่ต่างๆ มาแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ในการรักษาป่า คกน. เคลื่อนไหวคัดค้านการอพยพชาวเขาออกจากที่สูงมา

ตั้งแต่ปี 2537 เนื่องจากได้รับบทเรียนอันเจ็บปวดจากความล้มเหลวในการอพยพคนออกจากป่าทั้งสองครั้ง (ปี 2529 กรมป่าไม้อพยพชาวเข่า มูเซอ และม้ง ออกจากอุทยานแห่งชาติคลองลานและอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ จังหวัดกำแพงเพชร ตากและนครสวรรค์, ปี 2537 อพยพชาวลัวะ เข่าและมูเซอ ออกจากอุทยานแห่งชาติดอยหลวง จังหวัดเชียงราย ลำปาง และพะเยา) กล่าวคือ ถึงวันนี้ชาวเขาที่ถูกอพยพมา มีสภาพความเป็นอยู่ที่ย่ำแย่ ไม่มีอาชีพและที่ทำกินเนื่องจากที่ดินที่กรมป่าไม้จัดหาให้ นั้นเป็นดินลูกรังและไม่มีแหล่งน้ำ

ประธาน คคน. บอกว่าในบรรดาชุมชนบนพื้นที่สูงร้อยละ ๖๐ เป็นสมาชิกของคคน. บ้านปากกล้วย “โดนหนักที่สุด” เนื่องจากพื้นที่ทำกินของชาวม้งบ้านปากกล้วยถูกมูลนิธิธรรมานา ร่วมกับชมรมอนุรักษ์ฯ จอมทอง แย่งชิงไปเป็นพื้นที่ปลูกป่า โดยมีการล้อมรั้วลวดหนามไม่ให้ชาวบ้านเข้าไปใช้ประโยชน์ มีการก่อกวนชาวบ้านและสร้างกระแสว่า จะมีการอพยพชาวบ้านปากกล้วยอยู่ตลอดทำให้ชาวบ้านวิตกกังวลมาก

แม้ว่าช่วงเวลานี้จะไม่มีเหตุการณ์ตึงเครียดอย่างเมื่อตอนที่ชมรมอนุรักษ์ฯ จอมทองเผาหุ่น และวางหรีดประท้วง ห้ามนักวิชาการมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เช่น ดร.นิธิ เอียวศรีวงศ์ ดร.ชยันต์ วรรธนะภูติ ดร.ฉลาดชาย รมิตานนท์ เนื่องจากนักวิชาการเหล่านี้สนับสนุนแนวคิดที่ว่า คนอยู่ร่วมกับป่าได้, การชุมนุมปิดถนนคัดค้านมติคณะรัฐมนตรี ที่มีหลักการให้คนอาศัยในเขตป่าอนุรักษ์ได้ (มติ ครม. ฉบับวันที่ 17, 22 และ 29 เมษายน 2540 หรือที่เรียกกันว่า “มติ ครม. วังน้ำเขียว”) ตามด้วยการปิดทางหลวงเชียงใหม่-แม่สะเรียงและถนนอีกห้าสายที่เป็นทางเข้าออกหมู่บ้านของชาวเขาในเขตอำเภอจอมทองในเดือนพฤษภาคม 2541 ซึ่งนับเป็นการเผชิญหน้าระหว่างคนพื้นราบกับชาวเขาที่รุนแรงที่สุดครั้งหนึ่ง แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าปัญหาที่ปกาเกาะอยู่ คนหนึ่งสรุปสั้นๆ แต่ชัดเจนว่า “ป่าน้อย คนน้ก” จะหมดไป ที่สำคัญก็คือปัญหาทรัพยากร ไม่เพียงพอ กับความต้องการและความไม่เป็นธรรมในการแบ่งใช้ทรัพยากรซึ่งเป็นปัญหาที่แก้ยากที่สุดนี้ กำลังถูกบดบังด้วยสิ่งที่ อ.มาร์ค ตามไท นักวิชาการด้านสันติศึกษาจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นผู้สรุปประเด็นการลงพื้นที่ในครั้งนี้เรียกว่า “ปัญหารอง” นั่นคือ การแบ่งพรรคหาพวกสร้างภาพที่ดีให้ตัวเองโจมตีฝ่ายตรงข้ามพยายามเอาชนะกันซึ่งสังคมมักจะแยกไม่ออกว่าอะไรคือปัญหาหลัก หรือปัญหารองทำให้เสียเวลาไปกับการแก้ปัญหารอง โดยที่ปัญหาหลักไม่ได้รับการแก้ไขอย่างที่เกิดขึ้นที่จอมทองในขณะนี้

แม้ว่าทั้งปัญหาหลักและปัญหารองที่เกิดขึ้นกับผืนป่าและชุมชนที่จอมทองมาตลอดระยะเวลาสองปีจะคุกรุ่นและดำเนินต่อไปราวกับหาทางออกไม่ได้จนกลายเป็นกรณีตัวอย่างของปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรและการจัดการป่าที่ได้รับการพูดถึงมากที่สุดในระยะหลัง แต่ อ.มาร์คก็มองในแง่ดีว่าปัญหาของที่นี่ยังไม่เลวร้ายเกินไปนัก เนื่องจากฝ่ายต่างๆ มีโอกาสในการพูดคุยกัน

บ่อยครั้ง อ.มาร์ค พบว่า บางชุมชนบอบช้ำกว่านี้มากเพราะอยู่ไกลหูไกลตาสังคมไม่มีใครสนใจเข้ามาช่วยเป็นตัวกลางในการคลี่คลายปัญหาเหมือนกับที่จอมทอง แต่สิ่งที่ควรระวังก็คืออย่าให้การพูดคุยกันนั้น เป็นความพยายาม ในการหาพวกซึ่งจะนำไปสู่ การสร้างปัญหาและความขัดแย้งใหม่ๆ ขึ้นมาไม่มีที่สิ้นสุด

เกษตรกรในเขตพื้นที่ราบ อ.จอมทอง เชื่อว่าน้ำที่หลากเข้าท่วมสวนและที่นาเสียหายนั้น เป็นผลจากการที่ชาวเขาบุกรุกทำลายป่า

Copied from ; <http://www.geocities.com/hmongthailand/article1.html>

ที่มา : กรุงเทพมหานครประกายฉบับที่ 4243 วันศุกร์ที่ 5 พฤษภาคม 2543

ผู้นำเสนอ : hmongthailand@yahoo.com

“จอมทอง” ไม่ใช่แผ่นดินในฝัน....ไม่ใช่เมืองในอุดมคติหากแต่จอมทองคือ อำเภอหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ซึ่งกำลังร้อนระอุไปด้วยวิกฤตของปัญหาการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ซึ่งทางมูลนิธิธรรมานาหนึ่งในองค์กรพัฒนาเอกชนที่เข้าไปดำเนินโครงการปลูกป่าในพื้นที่นี้ได้ระบุว่า เป็น “ข้อพิพาทที่ยืดเยื้อมานานกว่า 14 ปี ของชาวอำเภोजอมทอง” โดยชาวจอมทองที่ว่านี้ไม่ว่าจะยินยอมพร้อมใจหรือไม่ได้ถูกแบ่งออกเป็น 2 ฝ่ายนั่นคือ คนพื้นที่ราบกับพื้นที่สูงหรือกล่าวโดยใช้สภาพปัญหาเป็นเกณฑ์ก็คือ “คนคั่นน้ำ” ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวไทยภูเขาเผ่าม้งกับ “คนปลายน้ำ” ซึ่งก็คือชาวชุมชนพื้นราบในอำเภोजอมทอง ส่วนต้นตอของความขัดแย้งก็คือปัญหาการขาดแคลนน้ำและการพังทลายของหน้าดินที่ส่งผลให้คนพื้นราบจอมทองซึ่งส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรมีอาชีพทำสวนลำไยและจำเป็นต้องใช้น้ำจำนวนมากสาได้รบัผลกระทบโดยพวกเขาเชื่อว่าทั้งหมดนี้เป็นผลมาจากการบุกรุกทำลายป่าของคนที่อยู่ข้างบนเป็นสำคัญ กว่าทศวรรษแม้ว่าจะมีความพยายามไกล่เกลี่ยและหาหนทางที่จะนำไปสู่การไกล่เกลี่ยและหาหนทางที่จะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติวิธีของคนสองกลุ่มแต่ทุกปีไม่ว่าจะเกิดความแห้งแล้งหรือเกิดน้ำท่วมในเขตพื้นที่ราบจำเลยของภัยพิบัติที่เกิดขึ้นก็คือ “ชาวม้งบ้านปากกล้วย” อยู่บนเอง ชำร่ายเมื่อเวลาเนิ่นนานออกไปกลับกลายเป็นว่าข้อกล่าวหาที่มีต่อชาวเขาเหล่านี้ได้ขยายออกไปเรื่อยๆ ทั้งเรื่องการใช้สารเคมี การเพิ่มประชากร วิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป ฯลฯ ตลอดเวลาจึงมีความพยายามอย่างต่อเนื่องจากคนพื้นที่ราบส่วนหนึ่ง องค์กรพัฒนาเอกชนและเจ้าหน้าที่รัฐที่เห็นว่าคนอยู่ข้างบนคือสาเหตุของความเปลี่ยนแปลงในระบบนิเวศที่เกิดขึ้น จึงกดดันให้คนเหล่านั้นอพยพลงมาจากพื้นที่ป่าต้นน้ำด้วยเหตุผลที่ว่า การดำรงชีวิตของพวกเขาเหล่านั้นส่งผลให้เกิดการทำลายทรัพยากรอย่างรุนแรงและกระทบไปถึงคุณภาพชีวิตของคนไทยทั่วประเทศ ข้อมูลทางวิชาการโดยเฉพาะด้านที่เป็นวิทยาศาสตร์ถูกหยิบยกขึ้นมาเพื่อเป็นข้อสนับสนุนความเห็นดังกล่าวโดยหมายถึงข้อเท็จจริงที่ว่ามนุษย์คือส่วนหนึ่งของระบบนิเวศมองข้ามภูมิปัญญาของคนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรศักยภาพของกรมป่าไม้ในการรักษาป่ารวมทั้งหันหลังให้กับแนวคิดเรื่อง “สิทธิชุมชน” ที่ได้รับการรับรองอยู่ในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน อย่างไรก็ตามความพยายามเพื่อหาข้อยุติในกรณีดังกล่าวยังคงดำเนินต่อไป เมื่อวันที่ 26 - 28 เมษายน 2543 ที่ผ่านมามีการจัดการสัมมนาภายใต้หัวข้อ “วิกฤตป่าต้นน้ำภาคเหนือ : จะมีทางออกโดยสันติวิธีหรือไม่ กรณีศึกษากลุ่มน้ำในเขตอำเภोजอมทองจังหวัดเชียงใหม่” โดยมีมูลนิธิธรรมานาเป็นแกนนำสำคัญในการจัดงานและผู้สนับสนุนรายใหญ่คือ กรมป่าไม้ งานนี้แม้ว่าจะมี

การกำหนดสาระในการสัมมนาไว้เพื่อพิสูจน์สมมติฐานที่สำคัญสองประการตามลำดับคือการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าต้นน้ำมีผลต่อระบบนิเวศโดยรวมและการดำรงชีวิตของชาวเขาคือสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงต้นน้ำมีผลต่อระบบนิเวศโดยรวมและการดำรงชีวิตของชาวเขาคือสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่ป่าต้นน้ำจอมทองเพื่อนำไปสู่ข้อสรุปดังนี้ “สุจิตรา ประยูรพิทักษ์” นักวิชาการจากมูลนิธิธรรมนาถกล่าวในตอนหนึ่งของการสัมมนาว่า “เป็นกฎธรรมชาติที่ชาวเขาต้องลงมา” แต่ในฐานะที่เป็นเวทีวิชาการเนื้อหาของการสัมมนาจึงมีประเด็นที่น่าสนใจ ซึ่งยืนยันว่า แม้จะมองในมุมที่เป็นวิทยาศาสตร์โดยไม่พิจารณาบริบททางสังคมวัฒนธรรมหรือแม้แต่เรื่องสิทธิมนุษยชนการอพยพชาวเขาออกจากพื้นที่สูงก็เป็นเรื่องที่เหมาะสมที่จะเป็นไปไม่ได้และการดำรงชีวิตของชาวเขาก็ไม่ใช่เงื่อนไขอย่างเดียวที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศที่สำคัญแม้จะไม่มีชาวเขาอยู่ในป่าต้นน้ำเลย ก็ได้หมายความว่า การทำลายทรัพยากรธรรมชาติจะยุติลง น้ำแล้ง น้ำท่วม อะไรคือตัวการ มีความเชื่อมั่นมาเสมอว่าการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าต้นน้ำเป็นสาเหตุหลักของภาวะน้ำแล้ง น้ำท่วมในเขตพื้นที่ราบ ดังปรากฏในเอกสารงานสัมมนาครั้งนี้ว่า “ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าต้นน้ำได้นำไปสู่การแห้งขอดของตาน้ำในหลายแห่งในช่วงฤดูแล้งและการเกิดน้ำไหลป่าเข้าท่วมพื้นที่เกษตรในช่วงหน้าฝน” ซึ่งผลจากการสัมมนากรณีอำเภอจอมทองนี้ทำให้ทราบว่า เหนือกว่าข้อเท็จจริงที่ว่าป่าต้นน้ำมีผลต่อระบบนิเวศโดยรวม อันเป็นความรู้ที่ได้รับการยอมรับโดยทั่วไป มีผลการวิจัยมากมายยืนยันว่าการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าต้นน้ำไม่ใช่ปัจจัยเดียวที่ทำให้เกิดการขาดแคลนน้ำหรือภาวะน้ำท่วม รศ.ดร.นิพนธ์ ตั้งจรัส จากคณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้เสนอผลการรวบรวมของ East - West Center ในบทความเรื่องการเกิดอุทกภัยและภัยธรรมชาติ ระบุว่าความเชื่อว่าการป่าไม้ในเรื่องป่าไม้สามารถป้องกันอุทกภัยได้ น่าจะเกิดจากการตีความสำคัญของป่าไม้ในเรื่องนี้ผิดไปเพราะการศึกษาทั่วโลกและในประเทศเขตร้อนหลายประเทศสรุปได้ว่า “ลักษณะของฝน เช่น ความมากน้อย ความหนักเบาในการตกทิศทางการเคลื่อนที่ของพายุฝน ลักษณะภูมิประเทศ และขนาดของพื้นที่ลุ่มน้ำมีอิทธิพลต่อการทำให้เกิดน้ำท่วมได้มากกว่าการทำลายป่าและการศึกษาเกี่ยวกับอิทธิพลของการทำลายป่าต่อการเกิดอุทกภัยในพื้นที่ลุ่มน้ำนั้นสรุปได้ว่าไม่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ทั้งนี้เพราะในทางปฏิบัติมักจะไม่อนุญาตให้มีการทำไม้ออกเป็นผืนใหญ่ในช่วงเวลาสั้นๆ” ดังนั้นอิทธิพลที่สำคัญที่สุดของป่าไม้ต่ออุทกภัยและความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นจึงเป็นเรื่องของการควบคุมการตัดพาดตอนและเศษซากพืชมาตกทับถมในแม่น้ำและอ่างเก็บน้ำมากกว่าเรื่องการลดขนาดและความเร็วในการไหลของน้ำ อย่างไรก็ตาม ดร.นิพนธ์ ตั้งข้อสังเกตว่า ข้อสรุปดังกล่าวอาจไม่สามารถนำมาตีความหมายเป็นทำนองเดียวกับสถานการณ์ในประเทศไทยได้ทั้งหมด “เมืองไทย การตื่นเงินของแม่น้ำ ลำธาร การเปลี่ยนทางเดินของน้ำ และการถูกสกัดกั้นโดยสิ่งก่อสร้างต่างๆ อันเป็นผลตามมาจากการพัฒนา

ชนบทที่ใช้ที่ดินเป็นฐานและไม่มีแบบแผนควบคุมการใช้ที่ดินที่เข้มงวดกวัดกันจนเป็นผลให้เกิด
 อุทกภัยได้ บ่อยครั้งและในอัตราที่รุนแรงกว่าในอดีตก็น่าจะเป็นผลมาจากการตัดไม้ทำลายป่าตาม
 แบบฉบับของประเทศเราเองด้วย นอกเหนือไปจากสภาพลมฟ้าอากาศที่เป็นปัจจัยสำคัญประการ
 หนึ่ง” กระนั้นก็ตามการตัดไม้ทำลายป่านี้มีอาจเหมาะว่าเป็นฝีมือของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เนื่องจาก
 ป่าไม้ในไทยเคยถูกทำลายทั้งจากนโยบายของรัฐในยุคของการสัมปทานป่าให้เอกชนและถูกทำลาย
 โดยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของคนไทยโดยทั่วไป นอกจากนี้การพัฒนาเกษตรบนพื้นที่สูงซึ่งรัฐได้
 ส่งเสริมให้ชาวเขาปลูกทดแทนฝิ่นก็ถือเป็นส่วนหนึ่งของการทำลายป่าและสภาวะการขาดแคลนน้ำ
 ของคนพื้นราบจอมทองก็ไม่อาจมองได้มั่วเดียวว่าเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าต้นน้ำ
 ฝีมือใคร แต่ต้องดูด้วยว่าปัจจุบันชาวบ้านพื้นราบมีความต้องการน้ำเพิ่มขึ้นจนแหล่งน้ำตาม
 ธรรมชาติไม่อาจอำนวยความสะดวกให้ตามความต้องการหรือเปล่า ประเด็นถัดมาเกี่ยวกับเรื่องน้ำ
 ก็คุณภาพน้ำมีการตั้งข้อสังเกตว่าการปลูกพืชของชาวเขามีการใช้สารเคมีมากส่งผลให้สารเคมี
 ปะปนลงไปในน้ำ ซึ่งทำให้คนที่อยู่ปลายน้ำได้รับความเดือดร้อน กรณีนี้ “รตนา มณีประเสริฐ”
 จากสถาบันวิจัยชาวเขากล่าวว่าจากการไปดูพื้นที่บ้านปากกล้วยได้พูดคุยกับ “พ่อหลวงไก่ แซ่ยะ”
 ได้รับคำอธิบายว่าชาวบ้านมีการปรับตัวมาโดยตลอด ปัจจุบันพยายามนำปุ๋ยธรรมชาติมาใช้แทน
 และได้เปลี่ยนจากการทำไร่กะหล่ำมาเป็นการปลูกไม้ยืนต้นโดยสภาพความเป็นอยู่ในชุมชนได้มี
 การแบ่งระหว่างพื้นที่ป่าอนุรักษ์กับป่าใช้สอยส่วนพื้นที่ที่ทำการเกษตรก็ได้ควบคุมไว้ไม่มีการบุก
 รุกเพิ่มเติมซึ่งถ้าเป็นอย่างนั้นจริงก็น่าจะให้ความเป็นธรรมกับเขาด้วย ถึงจุดนี้ แม้ว่าวิทยาศาสตร์
 สามารถพิสูจน์ได้ว่าป่าต้นน้ำมีความสำคัญต่อระบบนิเวศ แต่อำเภอจอมทองก็มีไข้ห้องทดลองทาง
 วิทยาศาสตร์ที่สามารถควบคุมตัวแปรทั้งหมด จึงไม่น่านำไปสู่ข้อสรุปที่ว่า ชาวบ้านปากกล้วย คือ
 สาเหตุของปัญหาที่ปลายน้ำยิ่งไปกว่านั้นคงต้องตระหนักว่าระบบนิเวศของอำเภอจอมทองเป็น
 เพียงส่วนหนึ่งในระบบนิเวศของโลก ซึ่งมีมนุษย์ทุกเผ่าพันธุ์ร่วมกันทำลายด้วยรูปแบบต่างๆอยู่
 ตลอดเวลาด้วย ตะกอน ปัญหาที่แก้ไขไม่ได้ การพังทลายของหน้าดินส่งผลให้เกิดตะกอนในแม่น้ำ
 ลำธารและเหมืองฝายของชาวบ้านพื้นราบโดยในเบื้องต้นการสัมมนาครั้งนี้ได้เสนอเหตุผลที่ยืนยัน
 ว่าการทำลายป่าเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจบางชนิดบนพื้นที่ที่มีความลาดชันสูงส่งผลต่อการพังทลายของ
 หน้าดินอย่างแน่นอน ผลการวิจัยนี้ยังได้รับการขยายความต่อไปว่า ระดับของการพังทลายที่เกิดขึ้น
 มีความแตกต่างกันในพื้นที่ป่าต่างชนิดกันดังนั้นการพิจารณาสาเหตุที่แท้จริงของตะกอนที่เกิดขึ้น
 ในสายน้ำของอำเภอจอมทองจึงต้องดูสภาพป่าโดยรวมและการใช้พื้นที่ทั้งหมด รศ.ดร.นิวัติ เรือง
 พานิช นักวิชาการด้านนิเวศวิทยาแสดงทัศนะในเรื่องนี้ว่า “เท่าที่ไปดูผมคิดว่า ตะกอนไม่เยอะขนาด
 นั้นถ้าหากว่ามีที่ทำกินอย่างน้อย 700-800 ไร่ แต่มันมีการทำถนนขึ้นไปด้วย ของ รพช.หรืออะไรก็
 ไม่รู้ ที่นี้มันอาจจะพังทลายเพราะการทำถนนด้วยเพื่อความยุติธรรมในการพูด ไม่ใช่ว่าพังเพราะไร่

เลื่อนลอยอย่างเฉิว แต่เมื่อเข้าใจดีขึ้นตอนนี้เขาก็พยายามลดไรเลื่อนลอยลงมา และแม้จะไม่เห็นด้วยที่จะให้คนเข้าไปอยู่เขตป่าต้นน้ำแต่ ดร.นิวัติก็มองว่าการอพยพคนเป็นเรื่องที่ยุ่ยยากและจากประสบการณ์ที่ผ่านมานอกจากไม่แก้ไขปัญหาก็ยังสร้างปัญหาใหม่ด้วย ดังนั้นจึงน่าจะมาคิดกันต่อไปว่าจะอยู่อย่างไรให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุด” ปัญหาจอมทองเฉพาะหน้าขณะนี้คือดินพังทับถมที่ทำกินของคนพื้นราบเขาเพราะฉะนั้นทางราชการต้องไปช่วยคือหนึ่งลดปริมาณตะกอนโดยกรมป่าไม้อาจจะทำฝายเล็กๆ ดักดินและน้ำไม่ไหลลงมาทำเป็นขั้นๆ ไปตลอดลำน้ำ แล้วก็มาทำอ่างเก็บน้ำขนาดกลางอะไรก็ได้แล้วแต่ ก่อนออกมาสู่ที่ทำกินของราษฎร สำหรับในเรื่องสารเคมีและการทำเกษตรบนพื้นที่สูงนั้นเสนอให้มีการส่งเสริมให้ชาวเขาปรับเปลี่ยนการเพาะปลูกที่เหมาะสมกับพื้นที่และให้ความรู้เรื่องการทำเกษตรบนพื้นที่สูงอย่างยั่งยืนต่อไป ส่วนปัญหาการเพิ่มประชากรของชาวเขา ดร.นิวัติมองว่าควรใช้มาตรการทางสังคมดำเนินการให้บัตรประชาชนแก่คนกลุ่มนี้เพิ่มโอกาสทางการศึกษาซึ่งจะทำให้ชาวเขารุ่นใหม่ๆ ไม่อยากกลับขึ้นไปอยู่บนภูเขาอีก เป็นการลดประชากรบนพื้นที่สูงอย่างได้ผล ขณะเดียวกันก็มีการเสนอความเห็นว่าการมีมาตรการให้ชาวเขาคูมกำเนิดและกลุ่มที่ยังอาศัยอยู่ในเขตป่าต้องใช้ชีวิตตามอัตภาพแบบเดิมยิ่งไปกว่านั้นได้มีการเสนอให้เก็บค่าความเสียหายของทรัพยากรธรรมชาติทั้งดิน น้ำป่าจากชาวเขาที่อาศัยอยู่ข้างบนด้วยความเห็นเหล่านี้ล้วนแต่ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่เห็นชาวเขาเป็น “อะไรบางอย่าง” ที่ต้องจัดการให้เข้าที่เข้าทาง โดยมีได้ย้อนกลับมามองการเติบโตอย่างไม่หยุดยั้งของเมืองและความเสียหายของสภาพแวดล้อมอีกมากมายที่คนในเมืองร่วมกันทำลายทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ

ภาคผนวก ง
ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ – สกุล	ว่าที่ร้อยตรีณรงศ์ศักดิ์ คุณปัทมภ์
เกิดเมื่อ	7 พฤษภาคม 2501
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2523 วศ.บ. (วิศวกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาโยธา) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ. 2542 รป.ม. (รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ พ.ศ. 2545 ร.บ. (รัฐศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ประวัติการทำงาน	พ.ศ. 2524-2533 ศูนย์ปฏิบัติการเร่งรัดพัฒนาชนบท จังหวัดลำปาง พ.ศ. 2533-ปัจจุบัน วิศวกรระดับ 10 สังกัดกองโยธาและฟื้นฟูสภาพเหมือง ฝ่ายการผลิตเหมืองแม่เมาะ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย จังหวัดลำปาง พ.ศ. 2551-2552 ผู้ปฏิบัติงานให้กับสมาชิกวุฒิสภา จังหวัดลำปาง (นายพีระ มานะทัศน์) จังหวัดลำปาง
ประวัติการฝึกอบรม การนำเสนอผลงานและทัศนศึกษาดูงานระดับนานาชาติ	พ.ศ. 2535 International Conference (5 Days, Indonesia) พ.ศ. 2538 Technical Study Award “Environmental Management” (23 Days, Australia) พ.ศ. 2540 Mini M.B.A. from Chulalongkorn University พ.ศ. 2544 Development Projects in Rural Areas (Israel, 30 Days) พ.ศ. 2544 Micro M.B.A. from Thammasat University พ.ศ. 2544 Middle Management Program (MMP 11) 26-29 พฤศจิกายน 2551 IQC-2008 Bangkok Thailand 23 -26 ตุลาคม 2551 ICQCC Dhaka Bangladesh